

ἙΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἔστιά

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Δ'

• ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1955 •

ΤΕΥΧΟΣ 36

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

ΣΤ' ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Στ' "Οσιου Λουκᾶ τὸ μοναστήρι, ἀπ' ὄσες
γυναῖκες τοῦ Στειριοῦ συμμαζευτήκαν
τὸν Ἐπιαάφιο νὰ στολίσουν, κι' ὄσες.
μοιρολογητρες, ὡς μὲ τοῦ Μεγάλου
Σαββάτου τὸ ξημερωμα ἀγρυπνήσαν,
ποιά νὰ στοχάστη—ἔτσι γλυκὰ θρηνοῦσαν!—
πῶς, κάτω ἀπ' τοὺς ἀνθούς, τ' ὀλόαχνο σμάλτο
τοῦ πεθαμένου τοῦ Ἄδωνη ἦταν σάρκα
ποὺ πόνεσε βαθιά;

Γιατί κι' ὁ πόνος
στά ρόδα μέσα, κι' ὁ ἐπιτάφιος θρῆνος,
κ' οἱ ἀναπνοές τῆς ἀνοιξῆς ποὺ μπαῖναν
ἀπ' τοῦ ναοῦ τῆ θύρα, ἀναφτερῶναν
τὸ νοῦ τους στῆς Ἀνάστασης τὸ θάμα,
καὶ τοῦ Χριστοῦ οἱ πληγές σὰν ἀνεμώνες,
τοὺς φάνταζαν στά χέρια καὶ στά πόδια,
τί πολλὰ τὰ σκεπάζανε λουλούδια,
ποὺ ἔτσι τρανά, ἔτσι βαθιά εὐωδοῦσαν!

Ἄλλὰ τὸ βράδυ τὸ ἴδιο τοῦ Σαββάτου
τὴν ὥρα π' ἀπ' τὴν Ἁγία Πύλη τὸ ἕνα
κερὶ ἐπροσάναψε ὄλα τ' ἄλλα ὡς κάτω,

κι' ἀπ' τ' Ἅγιο Βῆμα σάμπως κύμα ἀπλώθη
 τὸ φῶς ὡς μὲ τὴν ξώπορτα, ὅλοι κι' ὅλες
 ἀνατραχιάξαν π' ἄκουσαν στὴ μέση
 ἀπ' τὰ «Χριστὸς Ἀνέστη» μιὰν αἰφνίδια
 φωνὴ νὰ σκούξει: «Γιώργαινα, ὁ Βαγγέλης!»

Καὶ νὰ, ὁ λεβέντης τοῦ χωριοῦ, ὁ Βαγγέλης,
 τῶν κοριτσιῶν τὸ λάμπασμα, ὁ Βαγγέλης,
 ποῦ τὸν λογιάζαν ὅλοι γιὰ χαμένο
 στὸν πόλεμο—καὶ στέκονταν ὁλόρτος
 στῆς ἐκκλησιᾶς τῆ θύρα, μὲ ποδᾶρι
 ξύλινο, καὶ δὲ διάβαινε τῆ θύρα
 τῆς ἐκκλησιᾶς, τί τὸν κυττάζαν ὅλοι
 μὲ τὰ κερὰ στὸ χέρι, τὸν κυττάζαν
 τὸ χορευτὴ ποῦ τράνταζε τ' ἄλωνι
 τοῦ Στεριοῦ, μιὰ στὴν ὄψη, μιὰ στὸ πόδι,
 ποῦ ὡς νὰ τὸ κάρφωσε ἦταν στὸ κατώφλι
 τῆς θύρας, καὶ δὲν ἔμπαινε πὶο μέσα!

Καὶ τότε,—μάρτυράς μου νᾶναι ὁ στίχος,
 ὁ ἀπλὸς κι' ἀληθινὸς ἐτοῦτος στίχος,—
 ἀπ' τὸ στασίδι ποῦ μούνα στημένος
 ξαντίκρυσσεν τὴ μάνα, ἀπ' τὸ κεφάλι
 πετώντας τὸ μαντήλι, νὰ χιμήξει
 σκυφτὴ καὶ ν' ἀγκαλιάσει τὸ ποδᾶρι,
 τὸ ξύλινο ποδᾶρι τοῦ στρατιώτη.
 (ἔτσι ὅπως τρεῖς ὁ στίχος μου τὸ γράφει,
 ὁ ἀπλὸς κι' ἀληθινὸς ἐτοῦτος),
 καὶ νὰ σύρει ἀπ' τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς της
 ἕνα σκούξιμο: «Μάτια μου, Βαγγέλη!»

Κι' ἀκόμα,—μάρτυράς μου νᾶναι ὁ στίχος,
 ὁ ἀπλὸς κι' ἀληθινὸς ἐτοῦτος ὁ στίχος,—
 ξεπίσωθὲ της, ὅσες μαζευτῆκαν
 ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς Μεγάλης Πέφτης,
 νανουριστά, θαμπὰ γιὰ νὰ θρηνήσουν
 τὸν πεθαμένον Ἄδωνη, κρυμμένο
 μέσ' στὰ λουλούδια, τώρα νὰ ξεσπάσουν
 μαζί τὴν ἀξεθύμαστη τοῦ τρόμου
 κραυγὴ,—πού, ὡς στὸ στασίδι μου κρατιόμουν,
 ἕνας πέπλος μου σκέπασε τὰ μάτια!...

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΚΩΝ. ΦΡΟΝΤΖΟΥ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ—ΚΕΙΜΕΝΑ—ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΙΣ)

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἡ ἐπὶ τὰ χεῖρω οἰκονομικὴ ἐξαθλίωσις ἐπιβάλλει καὶ νέαν ἀναπροσαρμογὴν τῆς «Στίμας ἐπὶ τῶν Προικῶν».

Τὸ περιεχόμενον τῆς «διατιμῆσεως» τῆς 8ης Μαΐου 1832 (1) ὑφίσταται καὶ νέαν τροποποίησιν διὰ τοῦ κατωτέρου ἐγγράφου. Τοῦτο ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Δ. Σάρρου (2). Ἡ ἀναδημοσίευσίς ἐκρίθη σκόπιμος διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ εἰκὼν τῆς προσπαθείας τῶν τότε ἰθυόντων πρὸς περιστολὴν «τῆς σημαντικῆς βλάβης καὶ τῆς ἄκρας δυστυχίας ἐκ τῶν ζητουμένων προικῶν». Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπέβαλεν δημιουργίαν καὶ νέας τάξεως, τῆς Πέμπτης, μὲ ὕψος προικὸς χιλίων γροσιῶν. Ὡς νέα διάταξις δύναται νὰ σημειωθῶν ἡ ἀπαγόρευσις τῶν ἀμοιβῶν τῶν μεσιτῶν «προξενήτεια» καὶ «οἱ ἄσκοποι πυροβολισμοὶ» εἰς τοὺς γάμους καὶ τὰ συμπόσια. Ἐκ τῆς «Εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως», ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τοῦ ἐγγράφου σημειοῦμεν τὸ γεγονός τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κατακτητοῦ καὶ εἰς σχέσεις κατωχυρομένας διὰ τῶν προνομίων (3). «Μὲ βασιλικὴν διαταγὴν καὶ δὲν χωροῦσι ριτζάδες» (4). Νομίζομεν διὰ τοῦτο ἐγένετο σκοπίμως, τῇ εἰσηγήσει τῶν Βεκύλιδων Χριστιανῶν, διὰ νὰ κατοχυρωθῇ ἡ τήρησις καὶ ἀποτραπῶν αἱ παραβιάσεις δι' ἀπειλῆς κυρώσεως καὶ ἐκ μέρους τοῦ κατακτητοῦ, ὅστις μάλιστα ἐμφανίζεται, κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἐν χρήσει τότε συνήθους πονηρίας, διὰ εἶχεν ἀποφασίσαι τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἀπογόρευσιν χορηγήσεως προικὸς καὶ εἰς τοὺς Τούρκους

(Στίμα ἐπὶ τῶν προικῶν τοῦ Ζαγορίου)

Κάτω Ραβένια	Τζεορβᾶοι	Καπέσοβον
Ἐπάνω Ραβένια	Ἐπάνω Σουδενά	Βραδέτον
Μαυροβοῦνι	Κάτω Σουδενά	Τζεπέλοβον
Ἀλιζότ Τζεφλίκι	Σωποτζέλι	Σκαμνέλι
Μεσοβοῦνι καὶ Αἰμηνᾶς	Κάτω μαχαλᾶς	Δομπρύνοβον
Ἀρτζήστα	Μεσιὸς μαχαλᾶς	Λεσηνίτζα
Πάπιγγον	Μαναδένδρι	Παλαιοχώρι
Βετζικόν	Κουκούλι	Λάϊστα

Ἐντιμότατοι Πρόκριτοι, τίμιοι Βεκύληδες καὶ λοιποὶ ἀδελφοὶ Πατριῶται σᾶς ἀδελφικοασπάζομαι, καὶ διὰ τοῦ παρόντος μου ἀδελφικοῦ εἶμαι νὰ σᾶς κοινοποιή-

1. «Ἡπ. Ἐστία» 1955 σελ. 228.

2. «Ἡπειρ. Χρον.» 1927 σελ. 297.

3. Π. Βιζουκίδη «Ἡπειρ. Χρονικά» 1927 σελ. 10.

4. παρακλήσεις.

σω, ὅτι ὁ ὑψηλότατος Βεζύρης Χοστρέφ Πασσῶς ἀφένδης μας μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων Βασιλικῶν Μεμούριδων καὶ τῶν λοιπῶν συνεδριαστῶν ἐμφρόνως σκεπτόμενοι μὲ ἐπάγουπνον καὶ δραστήριον ἐπιμέλειαν, κατὰ τὴν ὑψηλὴν Βασιλικὴν διάταξιν καὶ εὐνοϊκὴν θέλησιν τοῦ Κραταιοτάτου καὶ γαληνοτάτου ἡμῶν Βασιλέως Σουλτάν 'Αβδούλ Μετζίτ, περὶ τῆς εὐτυχίας, κοινῆς ἡσυχίας καὶ καλῆς ἀποκαταστάσεως πάντων τῶν πιστῶν ὑπηκόων τῆς Κραταιᾶς Βασιλείας του κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, πληροφορηθέντες ὅτι αἱ γινόμεναι καταχρήσεις ἐπὶ τῶν προικῶν μὲ τὸ νὰ ἔφθασαν εἰς τὸ ἐπ' ἀπειρον ἐπέφερον ὄχι ὀλίγην ἀλλὰ σημαντικὴν βλάβην καὶ δυστυχίαν ἄκραν εἰς τοὺς ἔχοντας κορίτζια διὰ ὑπανδρείαν καὶ μὴ δυναμένους νὰ οἰκονομήσουν τὴν παρὰ τῶν γαμβρῶν ζητουμένην προῖκα, ἀναγκάζονται νὰ δανείζονται ὑπὲρ δύναμιν καὶ νὰ πωλῶσιν οἱ περισσότεροι τὰ ἑαυτῶν κτήματα, ὥστε αὐτοὶ μένουν διὰ πάντα δυστυχεῖς. Τούτου ἕνεκα ἡ ὑψηλότης των ἠθέλησαν κατ' ἀρχὰς νὰ ἐκδώσωσι διαταγὰς, ὥστε νὰ μὴν δίδονται τοῦ λοιποῦ ὅλως διόλου γρόσια μετρητὰ, ἢ κτήματα ὁποιαδήποτε χάριν προικός παρὰ μόνον φορέματα, καθὼς ἔγινε καὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Προσκαλέσαντες δὲ καὶ ἡμᾶς μετὰ τῶν ἐνταῦθα εὐρισκομένων πατριωτῶν καὶ λοιπῶν συνεπαρχιωτῶν διὰ νὰ κάμωμεν τὰς ἐπὶ τούτου παρατηρήσεις μας καὶ δόσαντες τὰς ἀπαιτουμένας πληροφορίας μᾶς ἐδόθη ἡ ἄδεια ἀπὸ τὴν ὑψηλότητά του καὶ λοιποὺς συνεδριαστὰς νὰ σκεφθῶμεν τὸ ὠφελιμώτερον καὶ νὰ κάμωμεν στίμμας ἐπὶ τῶν προικῶν, καθ' ὃν τρόπον μᾶς ὑπαγορεύει καὶ ὁ Χριστιανικὸς ἡμῶν νόμος πρὸς αἰωνίαν κατάπαυσιν τῶν ἕως τώρα γεγενημένων καταχρήσεων. Συνελθόντες λοιπὸν ἅπαντες οἱ ἐνταῦθα εὐρισκόμενοι πατριῶται, διὰ τὸ βίαιον τῆς αὐθεντικῆς προσταγῆς νὰ γενῆ στίμμα ἀμέσως, καὶ σκεψάμενοι πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, ἐνεκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη ἵνα ἐπικυρωθῆ ἡ στίμμα τὴν ὁποῖαν εἰς τὸ 1835 κατὰ μῆνα Μάϊου ἐκάμαμεν ὑπογεγραμμένην οὖσαν ἀπὸ τὴν κοινὴν Συνέλευσιν καὶ σωζομένην ἤδη εἰς τὰ λοιπὰ ἔγγραφα τοῦ Βιλαετίου ἀπὸ τεσσάρων σκάλας ἐπὶ προσθήκης μιᾶς σκάλας πρὸς περισσοτέραν εὐκολίαν τροποποιημένην ὡς κάτωθεν.

Πρώτη στίμμα διὰ μετρητὰ καὶ φορέματα καὶ κάθε λογῆς πεσχηλίκια Γρ. 5.000 ἦτοι πέντε χιλιάδες γρόσια καὶ τὸ σύνηδες κρεββατοστρωῶσι ἰδιαιτέρως. Δευτέρα γρ: 4.000 ἦτοι τέσσαρες χιλιάδες ὁμοίως ὡς ἡ πρώτη. Τρίτη γρ: 3.000 ὁμοίως. Τετάρτη γρ: 2.000 ἦτοι δύο χιλιάδες ὁμοίως· καὶ ἡ Πέμπτη γρ: 1.000 χίλια ὁμοίως. (Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰς πέντε στίμμας τὸ κρεββατοστρωῶσι εἶναι ἕκτος τῆς ποσότητος, ὡς εἰς τὴν κάτωθεν κατάστρωσιν φαίνεται). Ἡ κατάστρωσις αὕτη ἐδόθη εἰς τὴν ὑψηλότητά των καὶ παρεδέχθη, καὶ μετ' ὀλίγον θέλει ἔλθει καὶ ὑψηλὸν Βασιλικὸν φερμάνι. Διαταχθέντες λοιπὸν νὰ γνωστοποιήσωμεν τὴν στίμμαν ταύτην σὰς παραγγέλλομεν ὅτι, ὅσοι ἀρραβῶνες ἔγιναν καὶ θέλουν γίνεαι ἀπὸ τὴν πρώτην τοῦ τρέχοντος Ἰουλίου μηνὸς νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς τὴν στίμμαν ταύτην, δηλαδὴ οἱ ἱερεῖς μετὰ τῶν Βεκύληδων καὶ λοιπῶν προκρίτων ἐκάστου χωρίου νὰ κάμωσι κατὰ χρῆμα τὴν παρατήρησιν ταύτην μὲ ἀκριβῆ καὶ λεπτομερῆ ἐξέτασιν, καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς στίμματος εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκειται τὸ μέρος τῆς γύμνης, νὰ δίδωσι τὴν προῖκα οἱ γονεῖς τῶν νυμφῶν καὶ νὰ γίνωνται δύο προικοσύμφωνα ἐνυπόγραφα καὶ μαρτυρημένα ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἱερεῖς, Βεκύληδες καὶ προκρίτους, διὰ νὰ βαστᾷ ἕκαστον μέρος ἀνὰ ἓν, καταγεγραμμένα καὶ εἰς ξεχωριστὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας. Προσέξατε ὅμως νὰ μὴ γίνῃ ἡ παραμικρὰ παραδρομὴ, καὶ μὴ ἀπαιτηθῆ κανεὶς νὰ λάβῃ προῖκα κρυφίως περισσοτέραν ἀπὸ τὴν στίμμαν ταύτην, μὲ ὁποιαδήποτε πρόφασιν, ἢ οἰκονομίαν, διότι ὁποῖος εἰς ἐναντίαν περίστασιν φωραθῆ ἐναντίος ὢν τῆς ὑψηλῆς Βασιλικῆς θελήσεως καὶ αὐθεντικῆς προσταγῆς, ἄς εἰξεύρη μετὰ βεβαιότητος ὅτι καὶ ὁ γαμβρὸς καὶ οἱ γονεῖς τῶν νυμφῶν θέλουν δοκιμάσει σκληροτάτην παιδείαν, καὶ βαρυτάτην αἰσθαντικὴν ζημίαν ἀπὸ τὸν ὑψηλότατον αὐθέντην μας, καθὼς καὶ ὅσοι ἄλλοι συνέπραξαν μετ' αὐτῶν. Τὴν παραγγέλλαν μας

ταύτην νὰ μὴν τὴν ἐκλάβητε ὡς τὰς προλαβούσας, καθότι τώρα εἶναι μὲ Βασιλικὴν διάταξιν καὶ δὲν εἰσχωροῦσι ριζάδες, μήτε ἄλλα μέσα δύνανται νὰ ἀπαλλάξουν ἐκείνους οἵτινες κάμνουν αὐτὴν τὴν παραδρομὴν, καὶ μολονότι εἶναι καὶ προητηρινὸν ἐπιτίμιον, ἐρχόμενος ἀρχιερεὺς μας θέλει γίνεαι καὶ δεύτερον. Ὅμοίως εἶναι ἀπηγορευμένα καὶ τὰ προξενητικά καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἤθελον λάβει ἢ δώσει ὑπόκεινται εἰς τὴν ἰδίαν ποινήν. Ἀπαγορεύονται πρὸς τούτοις διὰ προσταγῆς αὐθεντικῆς καὶ τὰ δουφέκια, τόσον εἰς τοὺς γάμους ὅσον καὶ εἰς τὰς πανηγύρεις καὶ συμπόσια, ὥστε δὲν ἔχει κανεὶς τὴν ἀδειαν νὰ δουφεκίση ἐπὶ ματαίῳ, χωρὶς τινος πρόφανους ἀνάγκης καὶ ὑποψίας κλεπτῶν, διότι ἐδιορίσθη ὁ Καπιτάνος δθεν ἀκούση δουφέκια νὰ καταφθάνη ἀμέσως καὶ χωρὶς ἀνάγκης ριπτόμενα νὰ συλλαμβάνη τοὺς δουφεκίζοντας καὶ νὰ τοὺς στέλλῃ ἐδῶ εἰς τὸ Χουζοῦρ τοῦ αὐθεντός μας διὰ νὰ παιδεύωνται αὐστηρῶς.

Ἀντίγραφον τῆς παρουσίας μου θέλετε βασιάζει τὸ κάθε χωρίον διὰ νὰ ἀναγνωσθῇ ἐπ' ἐκκλησίας τὴν Κυριακὴν πρὸς πληροφορίαν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Ὑγιαίνετε.

Τὴν 5 Ἰουλίου 1845 Ἰωάννινα

Ὁ Βεκύλης Ζαγορίου
Κώνστας Τζολέκας

ΣΤΙΜΜΑΙ

Πρώτη	Δευτέρα	Τρίτη
γρ: 5.000 πέντε χιλιάδες	Γρ. 4000 τέσσαρες χιλ.	Γρ. 3.000 τρεῖς χιλιάδες
ἓν στρῶμα	ἓν στρῶμα	ἓν στρῶμα
ἓνα σιλτὲ	ἓνα σιλτὲ	δύο παπλώματα
δύο παπλώματα	δύο παπλώματα	δύο μαξιλάρες
δύο μαξιλάρες	δύο μαξιλάρες	μίαν γιάμπολην
μίαν γιάμπολην	μίαν γιάμπολην	μίαν κασσέλλαν
ἓν σεπέτι	ἓν σεπέτι	
Τετάρτη	Πέμπτη	
Γρ. 2.000 δύο χιλιάδες	Γρ. 1000 χίλια	
ἓν στρῶμα	ἓν στρῶμα	
ἓν πάπλωμα	ἓν πάπλωμα	
δύο προσκέφαλα	δύο προσκέφαλα	
μίαν βελέντζα	μία βελέντζα	
ἓν κιλίμι κατώτερο	μίαν κασσέλλα	
μίαν κασσέλλαν		

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΕΚΤΟΝ

Τὸ ἐν συνεχείᾳ ἔγγραφον φέρον χρονολογίαν 28 Ἰουνίου 1845 προηγείται τοῦ προηγουμένου μόνον κατὰ ὀκτὼ ἡμέρας. Ἀφορᾷ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων. Δημοσιεύεται τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου καταχωρηθέντος εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς. Φέρει τὰς ἰδιοχείρους ὑπογραφὰς τῶν προϋχόντων τῆς πόλεως ἀνευ τῆς ὑπογραφῆς «τῆς Σεβαστῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς». Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ ἀπουσίαζε εἰς Κων)λιν καὶ ἡ Μητρόπολις ἐπετροπεύετο ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου. Ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις καὶ τοῦ «θεσπίσματος» τούτου ἀναφέρει «τὰ ἐπακόλουθα κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπροξένησαν αἱ καταχρήσεις τῶν προικῶν» ὡς ἀφορμὴν τῆς συντάξεώς του. Ἐκ τῆς ἕλης ὅμως διερθρωσεως τοῦ θεσπίσματος ἀντιλαμβάνεται τις ἀμέσως

• ότι ή δεινή οικονομική κρίσις ήτο ή βαθυτέρα άφορμή τής λήψεως τών έν τῷ θεσπισματι μέτρων, άτινα έκτείνονται πολύ πέραν τής «διατιμήσεως τών προικῶν».

• Ως πρὸς τὰς προίκας διαιρεῖ τὸν λαὸν τῶν Ἰωαννίνων εἰς ἑπτὰ τάξεις μετ' ὕψους προικῶν χιλίων γροσίων διὰ τὴν κατωτέραν καὶ 10.000 διὰ τὴν ἀνωτέραν. Διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ὕψους τῶν προικῶν τὸ θέσπισμα τῶν Ἰωαννίνων καθιερεῖ συνάρτησιν ἀμφοτέρων τῶν τάξεων τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης. Ὁ τρόπος τῆς κατατάξεως εἰς τάξεις τῶν κατοίκων τῆς πόλεως δὲν ἀναγράφεται σαφῶς. Πάντως προβλέπει τρόπον. «Ἡ ἐκτίμησις τῆς προικῆς θέλει γίνεσθαι ἀπὸ δύο ἀτομα Ἰσναφίου καὶ ἀπὸ δύο μαχαλετζίδων τῆς κόρης». Ἄξιον μνείας εἶναι ὅτι εἰς τὴν ρυθμισιν τῶν «Κοινῶν» ἀναμιγνύονται καὶ αἱ παραγωγικαὶ τάξεις ἤτοι «οἱ πρόκριτοι τῶν Ἰσναφίων» ἰσοῦσῶς πρὸς τοὺς προύχοντας «ἐπὶ κοινῆς συνελεύσεως». Τοῦτο ὄχι τόσο ἐκ τῆς δημοκρατικῆς πνοῆς τῆς Δύσεως ἀλλ' ἐκ τῶν γεγονότων τῆς προηγουμένης δεκαετηρίδος⁽¹⁾ τῶν προῦκληθέντων ἐκ τῶν καταχρήσεων τῆς τάξεως τῶν προῦχόντων,

Τὸ θέσπισμα ἐκτὸς τῆς ρυθμίσεως τῶν προικῶν δι' εἴκοσι τεσσάρων ἀρθρῶν ρυθμίζει καὶ καλύπτει διαφόρους συνηθείας περὶ τῶν ἀρραβῶνων τῶν γάμων καὶ συμποσίων. Κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον μᾶς περιγράφει τί ἐγένετο καὶ τί πρέπει νὰ γίνεσθαι πρὸς περιστολὴν τῶν καταχρήσεων. Προβλέπει καὶ διὰ τὰς γεννήσεις, βαπτίσεις καὶ θανάτους ἀκόμη. Ἀνάγλυφος ἡ εἰκὼν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἰς τὰς πλέον βασικὰς τῆς ἐκδηλώσεις. Τὰς προηγουμένας συνηθείας χαρακτηρίζει «καταχρήσεις».

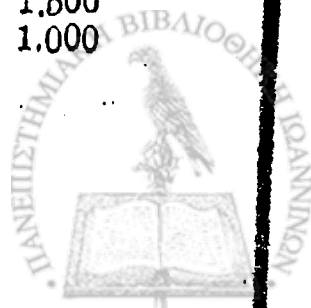
Ἡ μὴ τήρησις τοῦ «Θεσπίσματος» ἐπισύρει πληρωμὴν προστίμου ἀπὸ 700 μέχρις 1000 γροσίων. Διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῶν κυρώσεων παρεμβάλλεται καὶ εἰς τὸ θέσπισμα τοῦτο καὶ τὸ «κατὰ ὑψηλὴν διαταγὴν». Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὀφθός τοῦ ἐπιτιμίου δὲν ἤρρεσεν πλέον διότι ἡ διαταγὴ τῶν φορέων εἶχεν ἐκφύγει τῆς ἠθικῆς ὁδοῦ. Οἱ καιροὶ ἀντιγράφουν ἀλλήλους.

Τὸ λαογραφικὸν ὕλικόν εἰς τὸ ἐγγραφοῦν τοῦτο εἶναι πλουσιώτατον καὶ χρήσιμον δι' ἑτέραν συνθετικὴν μελέτην.

Ἀπιούλ

Κατὰ ὑψηλὴν διαταγὴν τῆς αὐτοῦ Μ. τοῦ Σουλτάνου Σουλτάν Μενζήτι ἐπὶ κοινῇ Συνελεύσει τῶν εὐγενεστάτων προῦχόντων τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, τῶν τε προκρίτων ὄλων τῶν Ἰσναφίων τῆς αὐτῆς πόλεως ἀνὰ δύο ἐλθόντων ἐγένετο ἀκριβῆς σκέψις καὶ ἐξέτασις ἐπάνω εἰς τὰ ἐπακόλουθα κακά, τὰ ὁποῖα ἐπροξένησαν αἱ γινόμεναι καταχρήσεις τῶν προικῶν παζαρευόμενοι οἱ γαμβροὶ μετ' οὓς γονεῖς τῶν νυμφῶν εἰς ὑπὲρ δύναμιν δόσεις τοῦ ἀνοικονομήτου βαθμοῦ, ὥστε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἄτοπον καταχρησιν, καὶ πολλὰ ὀσπήτια τῆς πόλεως ἐρημώθησαν, καὶ πολλὰ κορίτζια ἔμειναν ἀνύπανδρα, πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ ὀλεθροῦ κακοῦ τόσο διὰ τὰ προικεῖα, ὅσον καὶ διὰ τὰς ἐν καιρῷ ἀρραβῶνος γάμου καὶ λοιπῶν ὡς ἀκολούθως φαίνονται καταχρήσεις, ἐνεκρίθη κοινῶς καὶ εὐχαρίστως καὶ τῇ συναινέσει τῶν Σεβαστιῶν ἐπιτρόπων τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς τὸ ἀκόλουθον θέσπισμα τὸ ὁποῖον θέλει τρέξει ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὰ ἐξῆς ἀμεταβλήτως καὶ ἀμετατρέπτως:

Α'.	Τάξις εἰς μετροῦτὰ καὶ φορέματα	χιλιάδες	Γροσία	10.000
Β'.	»	»	»	6.000
Γ'.	»	»	»	4.000
Δ'.	»	»	»	3.000
Ε'.	»	»	»	2.000
ΣΤ'.	»	»	»	1.500
Ζ'.	»	»	»	1.000

Ἡ βάσις τῆς ἐκτιμήσεως τῶν προικῶν θέλει εἶναι ἀναλόγως τῆς καταστάσεως καὶ τάξεως τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς κόρης, ἐξαιρουμένων τῶν πεπειρωμένων (σακάτικων) κορασιῶν, τὰ ὅποια ἔχουσι τὴν ἄδειαν νὰ ὑπανδρεύονται ὅπως δύνανται.

Ἡ ἐκτίμησις τῆς προικὸς ἀπὸ τοῦδε θέλει γίνεσθαι ἐν τῇ Ἀγιωτάτῃ Μητροπόλει ἀπὸ δύο ἄτομα Ἰοναφίου καὶ ἀπὸ δύο Μαχαλετζιδῶν τῆς κόρης ἐν εὐσυνειδησίᾳ καὶ ἀπροσοπλησίᾳ.

Αὐν. Ὅταν γίνηται ὁ ἄρραβῶν, ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ συνήθεια νὰ πηγαίνουν εἰς χαιρετισμὸν ἀμφοτέρω τὰ μέρη, νὰ πηγαίνουν καὶ τώρα ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς, καὶ νὰ κερνῶνται μίαν φορὰν καὶ μόνην ἀπὸ ἓνα γλυκόν, νερόν καὶ ἓναν καφφέν, καὶ νὰ ἀναχωροῦν χωρὶς νὰ κάμουν διαφορετικά, ὁμοίως καὶ αἱ γυναῖκες νὰ κερνῶνται χωρὶς νὰ λαμβάνουν, ἢ δίδουν εἰς τὰ παιδιά των μήτε ἐν πορτοκάλι.

Βον. Εἰς τὴν ἰδίαν ἡμέραν τοῦ ἄρραβῶνος, ἢ εἰς ὅποιανδήποτε ἄλλην νὰ μὴ γίνηται τραπέζι μήτε εἰς τὸ σπῆτι τοῦ γαμβροῦ, μήτε τῆς νύμφης.

Γον. Ὅταν προσκαλεσθῇ ὁ γαμβρὸς εἰς τὸ ὀσπήτιον τῆς νύμφης, δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ ἔχη μαζύ του κανέναν ἄλλον, εἰ μὴ τὸν πατέρα του ἢ ἀδελφόν του, καὶ ἂν δὲν ἔχη πατέρα καὶ ἀδελφόν, ἢ ἓνα ἐκ τῶν συγγενῶν του, εἰς ἓν ἄπλοῦν γεῦμα, ἢ δεῖπνον ἄπλοῦν.

Δον. Ἐν καιρῷ τοῦ ἄρραβῶνος δὲν ἔχουν ἄδειαν νὰ στέλλουν, μήτε οἱ συγγενεῖς, μήτε οἱ φίλοι, καὶ κουμπάροι πλαστάρια, καφφέν καὶ τὰ παρόμοια.

Εον. Ἐμποδίζονται νὰ στέλλωνται ἐκ μέρους τῆς νύμφης βρακοπουκάμισα εἰς τὸν γαμβρόν πρὶν τοῦ στεφανώματος, ἀλλὰ μετὰ τὸ στεφάνωμα μόνον τῷ γαμβρῷ καὶ ὄχι εἰς ἄλλον τινα τῶν συγγενῶν.

ΣΤον. Προξενητικά ἐν καιρῷ ἄρραβῶνος νὰ μὴ δίδονται, μήτε γρόσια μήτε κομπασλίκια καὶ τὰ παρόμοια εἰς τοὺς μεσολαβήσαντας καὶ συγγενεῖς, μήτε μανδήλι μὲ τὸ προικοσύμφωνο, ἀλλὰ μόνον τὸ προικοσύμφωνο νὰ στέλλουν, καὶ ἡ πενθερὰ νὰ μὴ δίδῃ τῷ γαμβρῷ μανδήλι.

Ζον. Ἐν καιρῷ ἐκτιμήσεως φορεμάτων νὰ ξετιμῶνται καθὼς κοστίζουν χωρὶς ἐλάττωσιν καὶ παράβλεψιν, καὶ τὰ περισσότερα νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ ὁ γαμβρὸς, ἢ εἰς φορέματα, καὶ οἱ ἐκτιμηταὶ μανδύλια νὰ μὴ δέχωνται, εἰ μὴ μόνον οἱ δυὸ Ἰερεῖς ἀπὸ ἕν ὅτι λογιῆς τοῖς δώσουσιν χωρὶς νὰ ἐξετάσωσι.

Ηον. Ἐν καιρῷ τοῦ στεφανώματος οἱ καλεσμένοι θέλει στέλλουν εἰς τὸν γαμβρόν καὶ νύμφην καφφέν καὶ ζάχαριν ἀπὸ μίαν ὀκᾶν καὶ μίαν ἕως δύο, καὶ εἰς τὸν νουνὸν μόνον συγχωρεῖται νὰ στέλλῃ ἓν πλαστάρι, ἓν κριάρι καὶ μίαν δαμιζάναν κρασί. Ὁ Νουνὸς δουλούκι δὲν ἔχει ἄδειαν νὰ δίδῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ βρακοπουκάμισα νὰ λαμβάνῃ.

Θον. Ὅταν στέλλωσι μάζια οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, οἵτινες θὰ πηγαίνουν νὰ ἰδοῦν τὴν νύμφην, δὲν ἔχουν ἄδειαν νὰ λαμβάνωσι μανδήλια.

Ιον. Ὁ Γάμος θέλει γίνεσθαι εἰς τὸν ἀκόλουθον τρόπον· τὸ Σάββατον τὸ βράδυ θέλει προσκαλοῦνται οἱ καλεσμένοι εἰς τὰ ὀσπήτια τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης νὰ δεῖπνοῦν, καὶ μετὰ τὸν δεῖπνον νὰ συντροφεύουν τὴν νύμφην ἕως εἰς τὸ ὀσπήτι τοῦ γαμβροῦ χωρὶς βιολιά εἰς τὸν δρόμον, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸ ὀσπήτι τοῦ γαμβροῦ ἀφ' οὗ κερασθοῦν μίαν φορὰν νὰ ἀναχωροῦν εἰς τὰ ὀσπήτια των, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ στεφανώματος νὰ πηγαίνουν ὅλοι νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν τελετὴν τοῦ γάμου, καὶ μετὰ τὸ στεφάνωμα νὰ κάμνῃ ἐν τραπέζι ὁ γαμβρὸς νὰ βαστᾷ ἀπὸ μέρος τῆς νύμφης τὸν πατέρα ἢ ἀδελφόν της, καὶ ἐκ μέρους του νὰ βαστᾷ τὸν Νουνὸν καὶ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς του.

ΙΑον. Προστίθεται ἂν γένηται τὸ στεφάνωμα περὶ τὸ γεῦμα τῆς Κυριακῆς, τὸ τραπέζι νὰ βαστᾷ ἕως εἰς τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας Κυριακῆς, καὶ ἔπειτα νὰ μὴ

μείνη κανείς ἐκ τῶν καλεσμένων καὶ συγγενῶν μήτε εἰς τοῦ γαμβροῦ τὸ σπῆτι, μήτε εἰς τῆς νύμφης, ἀλλὰ νὰ ἀναχωροῦν, εἰδὲ καὶ ἐξ ἐναντίας δὲν ἐπρόφθασαν νὰ στεφανώσουν τὸ γεῦμα, καὶ ἔμεινε διὰ τὸ ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς, μετὰ τὸ στεφάνωμα νὰ κάμνη τραπέζι ὁ γαμβρὸς καὶ νὰ βαστῶ εἰς τὸ τραπέζι ἐκείνους ὡς ἄνω εἴρηται, καὶ νὰ βαστῶ τὸ τραπέζι ἀπὸ τὸ ἐσπέρας ἕως εἰς τὰς ἕξ ἢ ἑπτὰ ὥρας τῆς νυκτός, καὶ πρὶν τῆς πρωίας νὰ ἀναχωροῦν.

ΙΒον. Εἰς τὸν γάμον οἱ ὑπηρέτες, μαγείρισσαι, καφετζίναις, ἀγγειοπλύστραις, λαλητάδες καὶ βιολιντζῆδες δὲν ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ εὐγαίνουν νὰ συνάζουν, ἀλλ' οὔτε προσκέφαλα νὰ τραγωδοῦν, ἀλλ' ὅλοι αὐτοὶ οἱ εἰρημένοι νὰ πληρώνωνται παρὰ τοῦ γαμβροῦ. καθὼς εἰς τὸν γάμον, ὁμοίως καὶ εἰς τὰ συμπόσια καὶ εορτάσιμα τραπέζια καὶ καλέστρας, ἐκεῖνος ὅπου ἠθέλε κάμει τὸ τραπέζι καὶ θελήσῃ λαλούμενα αὐτὸς νὰ πληρώνῃ καὶ οὐχὶ οἱ καλεσμένοι.

ΙΓον. Σινὶ τοῦ νουνοῦ μὲ τὰ ζαχαροπωρικά, ὅπου ἦτον συνήθεια, νὰ λείψῃ, οὔτε ἡ νύμφη νὰ δίδῃ μανδύλι εἰς τὸν νουνόν, οὔτε ὁ νουνὸς νὰ φιλοδορῇ τὴν νύμφην, οὔτε οἱ συγγενεῖς νὰ φιλοδοροῦν.

ΙΔον. Ἡ πενθερὰ τὴν Τρίτην τὸ πρωὶ νὰ μὴ στέλλῃ προγεύματα. ἡ εὐχὴ τῶν συγγενῶν νὰ μὴ γίνηται τὴν Τετράδην, ἀλλὰ τὴν Κυριακὴν, καὶ ἀκολουθῶς τὴν Πέμπτην νὰ πηγαίῃ ὁ γαμβρὸς εἰς τὴν πενθεράν του συντροφευμένος μὲ τὸν πατέρα του, ἀδελφία του καὶ νουνόν νὰ κερασθοῦν μ' ἓνα γλυκόν, νερόν καὶ καφφὲν νὰ φεύγουν, χωρὶς νὰ τολμήσῃ τις νὰ εὐγάλλῃ προγεύματα καὶ ἄλλα παρόμοια.

ΙΕον. Ἡ νύμφη δὲν ἔχει χρέος νὰ μοιράσῃ κανένα εἶδος ἀπὸ δωρήματα (πεσκελίσι) εἰς τὸ ἐξῆς, μήτε βρακοπουκάμισα, μήτε μανδύλια, μήτε ἔν βελόνι.

ΙΣον. Ἐπιστρόφια (καλέστραι) δὲν συγχωροῦνται πλέον νὰ γίνωνται, ἀλλ' ὅταν θελήσῃ ὁ πατὴρ τῆς νύμφης νὰ προσκαλῇ τὸν γαμβρόν του καὶ κόρην του χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ μαζύ του κανέναν ἄλλον, μήτε συγγενῆ μήτε ξένον.

ΙΖον. Ὅταν εὐγάζουν τὴν νύμφην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν περισσότερον ἀπὸ ἕξ γυναῖκες δὲν εἶναι συγχωρημένον νὰ τὴν συντροφεύσουν, καὶ γεῦμα νὰ μὴ γίνηται, ἀλλ' ἐπιστρέφουσαι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ πέρνουν ἓνα γλυκόν, νερόν, καὶ καφφὲν καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ὀσπήτια των.

ΙΗον. Ὁ γαμβρὸς ὅταν ἐμβαίνει εἰς τὸ σπῆτι τοῦ πενθεροῦ διὰ νὰ στεφανωθῇ, νὰ ἐμβαίῃ τὴν Κυριακὴν τὸ δειλινόν, εὐθύς νὰ γίνηται τὸ στεφάνωμα, μετὰ τοῦτο τραπέζι, καὶ μετὰ τὸ τραπέζι νὰ πηγαίῃ ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς καλεσμένους εἰς τὸ σπῆτι του.

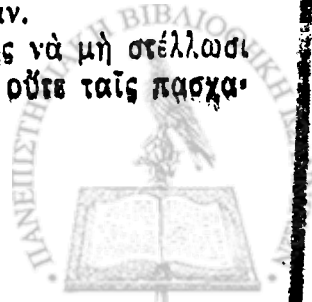
ΙΘον. Τὴν Δευτέραν ὅταν στέλλεται ἡ στολιστρα ἀπὸ τὸν γαμβρόν κατὰ τὴν συνήθειαν εἰς τὸ σπῆτι τῆς νύμφης διὰ τὰ μαζιά, δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν ἡ στολιστρα νὰ εὐγάξῃ δίσκον καὶ νὰ συνάξῃ ἀπὸ ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ παρευρεθέντας γείτονας, ἀλλ' οὔτε βιολιά νὰ στέλλῃ ὁ γαμβρὸς, ἢ τὸ μέρος τῆς νύμφης νὰ κράξῃ.

Κον. Ὅταν κόπτωντας τὰ φορέματα τῆς νύμφης ὁ Τεοξὸς δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης καὶ τὰ συνάξῃ μὲ τὸ ψαλίδι· ὁμοίως καὶ ὁ γούναρης καὶ μπαρμπέρης δὲν ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιάζουν εἰς τε τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ γαμβροῦ, γούνα καὶ γιαλί.

ΚΑον. Εἰς τὰ Γιαννιτζούρια δὲν εἶναι συγκεχωρημένον νὰ στέλλωσι πλαστάρια, εἰμὴ μόνον καφφὲν καὶ ζάχαριν ἀπὸ μίαν ἕως δύο καὶ δύο εἰς πρῶτον παιδί, καὶ ὄχι εἰς δεύτερον.

ΚΒον. Ὅταν βαπτίζει παιδίον ὁ νουνὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ δίδῃ εἰς τὰ παιδιὰ περισσότερον ἀπὸ ἓναν μπαρᾶν ἕως δέκα, ἐκτὸς δὲ τῆς Μομμῆς καὶ τοῦ βαπτισαντος Ἱερέως, εἰς τοὺς ὁποίους θέλει δώσει κατὰ τὴν συνήθειαν.

ΚΓον. Προστίθεται καὶ τὰ ἐξῆς: ἐκ μέρους μὲν τῆς νύμφης νὰ μὴ στέλλωσι εἰς τὸν γαμβρόν ταῖς ἀποκρηαῖς μπακλααῖς καὶ ἄλλα τιαῦτα, οὔτε ταῖς πασχα-

λαιῖς ἀρνιά· καὶ καθεξῆς, οὔτε ὁ γαιβρός νὰ στέλλῃ εἰς τὴν νύμφην λαμπάδα, παπούτσια καὶ τὰ παρόμοια.

ΚΔον. Τελευταῖον ἄρθρον· ὅταν ἀκολουθῆ θάνατος εἰς ἓνα σπῆτι, τόσον οἱ συγγενεῖς, ὅσον καὶ οἱ φίλοι καὶ κουμπάροι δὲν ἔχουν τὴν ἄδειαν διὰ νὰ προσφέρωσι σινιά μὲ φαγητὰ χάριν παρηγορίας, εἰμὴ μόνον ὀλίγον ρακί, γλυκόν, καφφὲν καὶ διάρες.

Τὰς ὡς ὑπισθεν τακτοποιήθεισας τάξεις προϊούσας μέχρι Ζου βαθμοῦ, καὶ τὰ ὡς ἐφεξῆς 24 ἄρθρα ἀναιρετικὰ τῶν προτέρων καταχρήσεων τῆς πόλεως, ὡς φαίνονται κατακεχωρημένα ἐν τῷδε τῷ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώδικι, ὡς κανονισθέντα καὶ ἐγκριθέντα ἐπὶ κοινῆς Συνελεύσεως παρ' ὅλων τῶν Προϋχόντων καὶ Προκρίτων τῶν Ἱσναφίων τῆς Πόλεως, καὶ τῇ συναινέσει τῆς Σεβαστῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς θέλει διαμείνωσι εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀμετάτρεπτα καὶ ἀπαράβata ἅφ' ὅλην τὴν Κοινότητα τῆς πόλεώς μας, ὅστις δὲ τῶν πολιτῶν ἤθελε παραβῆ καὶ περιφρονήσῃ μίαν τῶν ἀνωτέρω τάξεων, καὶ φωραθῆ ὁ τοιοῦτος θέλει εἶναι ὑπεύθυνος.

Ὅμοιος καὶ ὅστις ἀντιπολιτευθῆ ἔναντίως καὶ ἀκολουθήσῃ τὰς ἀνωτέρω κατηρημένας προτέρας καταχρήσεις καὶ φωραθῆ παραβάτης νὰ τιμωρῆται ἐκ μὲν τῆς Α' τάξεως ἀπὸ γροῖσια 750: ἑπτακόσια μέχρι τῆς τελευταίας ἀναλόγως ἕως γροῖσια 100, ἑκατόν, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἡμῖς νὰ λαμβάνῃ ἡ Ἁγιωτάτη Μητρόπολις, τὰ δὲ ἄλλα ἡμῖς νὰ δίδονται εἰς τὸ Νοσοκομεῖον εἰς τροφήν τῶν πτωχῶν καὶ λοιπῶν ἐνδυμασιῶν δι' ὃ καὶ ὑποσημειούμεθα:

Τῇ 28 Ἰουνίου 1845 Ἐν Ἰωαννίνοις

Νικόλαος Ἀργύρης	Ἀλέξιος Φίλιου
Νικόλαος Ζένης βεβαιῶ	Σταῦρος Κομπατῆς
Νικόλαος Κ. Ἀθανασίου ὁμοίως	Χριστόδουλος Τριαναφύλλου
Ἰωάννης Λιάμπης	Μ. Ντζιζικας
Ἀναστάσιος Δρόσος	Γιῶργος Γεράση ὁμοίως.
Κων)τῖνος Ζωΐδης ὁμοίως	Ἀντώνιος Βίστας
Δημ. Κωνσταντινίδης ὁμοίως	Δημήτριος Μέκαλης
Ἀναστάσιος Μήτης ὁμοίως	Τόλης Ἀναστασίου
Τασούλας Παναγιώτου	Παναγιώτης Νικολάου
Παναγιώτης Κολοβοῦ	Νικόλαος Πάμπου
Ἰωάννης Νάγιος ὁμοίως	λόλος σετοῦκος
Μιχαὴλ Γκόβελας ὁμοίως	Πάβλος Ἀναγνώστου
Μιχαὴλ Ἰωάννου ὁμοίως	Παναγιώτης Τζεκούρας
Ἀναστάσιος Μίζιος	Δημήτριος
Βασίλειος Μουμούδης	Νούσιας Τζοβόρα Καζούζης
Νικόλαος Ζώτου	Παναγιώτης Πανμπότζα βεβαιῶ
Γεώργιος Συρμακέσης	Βασίλη Ἀναστασίου ὁμοίως
Δημήτριος Ἰωάννου	... Ἀναστάσης
Ὁ προεστὸς Ἰωαννίνων Δημητρίου	Θανάσης Ἰωάννου Ταλ.
Γεώργιος Θεμελῆς	

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Τὸ παρὸν ἐγγράφον, ὡς καὶ τὰ ὑπόλοιπα τρία προέρχονται ἐκ τῆς Ἐπαρχίας Κορίνθου. Ἄπαντα εὐρίσκονται εἰς ἐσωτερικὴν σχέσιν ἰδίως μὲ τὸ προηγηθὲν «θέσπισμα» τῶν Ἰωαννίνων. Ρυθμίζουσι τὴν διαδικασίαν τελέσεως τῶν «ὑψωμάτων» τῶν «τρισαγίων» τῶν «μνημοσύνων» τοῦ ἐνταφιασμοῦ, τῶν γάμων, τῶν ἀρραβῶνων, διαπίσεων καὶ ἀγιασμῶν καὶ τῶν συμπροσίων ἐν γένει. Εἶναι ἀγαγεγραμμένα εἰς Κώ.

δικα περισωθέντα ὑπὸ τῆς Μητρὸς μου ἐκ τῶν Ἀρχείων Κώστα Γραμματικοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ του Νικολάου.

Τὸ ἀρχαιότερον φέρον χρονολογίαν 1]8]1837 ἀπευθύνεται ὑπὸ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ προεστῶτας τοῦ χωρίου Βούρμπιανη. Ρυθμίζει τὸν τρόπον τελέσεως τῶν ὑψώματων.

Ὡς γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν Ἠπειρον μὲ τινὰς ἐπουσιώδεις παραλλαγὰς εἰς ἐκάστην ὀνομαστικὴν ἑορτὴν μέλους οἰκογενείας λαμβάνει χώραν ἢ τελετὴ τοῦ ὑψώματος εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν οἰκίαν. Τὸ θέσπισμα δὲν ρυθμίζει τὴν τελετὴν ταύτην, ἀλλ' ἐτέραν τοῦ ἑορταστικοῦ Ἀγίου ἐκάστης οἰκογενείας. Πολλὰ οἰκογένεια τῆς αὐτῆς καταγωγῆς ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἑνὸς Ἀγίου τοῦ ὁποῦ κατεῖχον καὶ τὴν ἐπώνυμον ἐκκλησίαν ὡς ἰδιοκτησίαν. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγίου τούτου παρετίθετο τράπεζα εἰς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ ἐπηκολούθει εὐωχία. Τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς αὐτὴν αἱ οἰκογένεια «σήκωναν καὶ τὸ ὑψωμα». Τὸ θέσπισμα ἀπαγορεύει τοῦτο νὰ γίνεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Συνέχεια τοῦ περιεχομένου τοῦ τελετουργικοῦ τούτου θεσπίσματος ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἕτερον ὑπὸ χρονολογίαν 1—9—1840 ἀναγεγραμμένον καὶ τοῦτο εἰς τὸν Κώδικα. Φέρει τὴν ὑπογραφήν καὶ τοῦ ἐπισκόπου Πωγωνιανῆς καὶ Βελλᾶς Ἱεροθέου. Περιληπτικώτερον τοῦ θέσματος τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἀλλὰ ἐκτενέστερον εἰς οὐσιαστικὸν περιεχόμενον. Προβλέπει τὴν διαδικασίαν τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν, τῆς τελέσεως τῶν μνημοσύνων, τῶν τρισαγίων, τὸν ἐκκλησιασμὸν καὶ τὰς τελετὰς τῶν γάμων καὶ ἀρραδῶνων. Μὲ τὰ μνημόσυνα καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἱερέων ἀσχολεῖται καὶ ἕτερον θέσπισμα ὑπὸ χρονολογίαν 11—7—1854 διότι φαίνεται «τὰ κακὰ ἐπακόλουθα» δὲν εἶχον ἀνασταλῆ. Τοῦτο ὑπογράφει ὁ ἐπίτροπος τοῦ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἐπίσκοπος τιτουλάριος Ἀρίστης Γεράσιμος(1).

Τὸ δεύτερον χρονολογικῶς θέσπισμα ὑπὸ χρονολογίαν 1—8—1837 ἐκ τοῦ αὐτοῦ Κώδικος ἀφορᾷ τὴν καταγραφὴν τῶν προικοσυμφώνων εἰς τοῦτον, ἄνευ δὲ τῆς καταγραφῆς ταύτης οἱ ἱερεῖς ἔδει ν' ἀρνεύονται τὴν τελετὴν τῆς στέψεως. Ὑπογράφεται καὶ ὑπὸ τοῦ Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς ἐπιτρόπου Παρθενίου. Μόνον τὸ θέσπισμα τοῦτο ἐμφανίζεται λαμβανόμενον μὲ «κοινὴν γνώμην».

Ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς χωρίον Βούρμπιανη, καὶ τίμιοι προεστῶτες τοῦ αὐτοῦ χωρίου, εὐχόμεθά σας, ἐπειδὴ ἕως τώρα ὅλα τὰ ὑψώματα ὄλων τῶν ἁγίων ὁποῦ ὑψώνουσι οἱ Χριστιανοὶ τὰ ἐδιάβαζαν εἰς τὰ σπῖτια, λοιπὸν αὐτὸ εἶναι κακὴ συνήθεια, ἀλλὰ εὐρέθη εὐλογον καὶ δίκαιον ὁποῦ τὰ ὑψώματα αὐτὰ νὰ τὰ πηγαίνουν τὰ πρόσφορα ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ εἰς ταῖς μνήμαις τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ κάθε ἁγίου, καὶ ἐκεῖ νὰ τὰ διαβάζουν, καὶ τὰ πρόσφορα αὐτὰ νὰ τὰ πέρνη ὁ κάθε Χριστιανὸς ὅπισω εἰς τὸ σπῖτι του, ὁποῖος λοιπὸν τῶν Χριστιανῶν παραίβη ἐτοῦτο τὸ δίκαιον θέσπισμα νὰ ἔχη τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ θεοφόρων πατέρων, οὕτω ποιήσατε καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως.

1834: Ἰουλίου: 10: Βούρμπιανη

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

✚ Ἐπειδὴ εἰς τὴν χώραν μας Βούρμπιανη ἠκολούθουν πολλὰ φιλονικίαι, καὶ λογομαχίαι ἐξ αἰτίας / τῶν προικοσυμφώνων, μὴν κάμνοντας προικοσύμφωνα. σήμερον λοιπὸν μὲ κοινὴν γνώμην / μας, καὶ μετὰ τοῦ ἀρχιποιομένου ἡμῶν κυρίου Ἰωσήφ, καὶ μετὰ τοῦ ἐπιτρόπου κυρίου παρθενίου/ἐσυμφωνήσαμεν ὁποῦ ὁποῖος εἰς τὸ ἐξῆς νυμφευθῆ κατ' ἀρχὰς νὰ πηγαίνῃ μαζὺ μὲ τὸν ἑφ/μέριόν του, εἰς τὸν κόνδη-

1, «Ἠπειρ. Ἐστία» τόμ. Β.' σελ. 284.

κα να καταγράφη, την ὄσση προΐκαν φέρεϊ ἢ συζηγός του μα/ζύ της, καὶ να τὴν ὑπογράφη ὁ πατήρ τῆς νύμφης, ἢ ἀδελφός της, ἢ τουναντίον δὲν ἔχει μήτε / τὸν πρῶτον μήτε δευτέρον, να τὴν ὑπογράφη κανεὶς συγκενής της. ὁμοίως τὸ ἴδιον καὶ ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ να ὑπογράφονται οἱ ἄνω, καὶ ὁ ἴδιος γαμβρός, ὅτι τὴν ἔφε-
 ρεν ἢ γυνὴ του αὐτὴν / τὴν προΐκαν, ἔπειτα να ὑπογράφονται καὶ οἱ ἐφήμεροὶ των ἄν τουναντίον καὶ τινὰς κακία / φερόμενος δὲν θελήσῃ να ὑποταχθῆ εἰς τοῦτο τὸ θεάρεστον σύστημα να ἀκολουθήσῃ ὡς ἄνω εἶπομεν / αὐτοὺς τούτους, οἱ ἐφήμεροὶ των να μὴ τοὺς στεφανώουιν, ἕως οὗ εἰσαχθῶσιν εἰς αὐτὸν τὸν κανονικὸν εἰς τὸ ἔξῃς νόμον, καὶ τότε να τοὺς στεφανώουιν, καὶ πάλιν ἄν κανεὶς Ἱερεὺς, εἴτε ἀπὸ μέθην, εἴτε ἀπὸ φόβον, εἴτε ἀπὸ ἄλλον ὅ,τι συμβᾶν ἤθελεν ἀκολουθήσῃ καὶ τοὺς στεφανώσῃ χωρὶς να ἀκολουθήσῃ εἰς τὸν κόνδικα να καταγράψῃ, καὶ να ὑπογράψῃ τὴν προΐκαν, αὐτὸν / τὸν ἀθέμιτον Ἱερέα να τὸν παιδεύσῃ ἐκκλησιαστικῶς ὁ ἀρχι-
 ποιμὴν με νόμους αὐστηροῦς, ὡς μαρ/τυρεῖ ἢ μαρτυρικὴ ὑπογραφή τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἀρχιερέως ἡμῶν ὥστε να γίνῃ παρά/δειγμα εἰς τοὺς λοιποὺς Ἱερεῖς.

1837 Αὐγούσιου α. Βούρμπιανη

Ὁ τοῦ ἁγίου Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς Ἐπίτροπος Παρθένιος ἐπιβεβαιῶ
 Κώνστας παπᾶ νικολάου ὁ Γραμματικὸς ὑποφαίνομαι
 Νικόλαος Κώνστα γραμματικὸς ὑποφαίνομαι
 Παπαζῆκος πνευματικὸς βεβαιῶνω
 Παπαζήσης Γεώργης βεβαιῶνω
 Παπᾶ ἀπόστολος βεβεῶνω
 Παπᾶ δημήτρης »
 Παπᾶ γιώργης »
 Παπᾶ Τόμκος »

(Ἐπονται 23 ἕτεροι ὑπογραφαί).

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

Ἐπειδὴ καὶ ἀπεφασίσαμεν εἰς ὅλην τὴν θεόσωστον ἐπαρχίαν μας να κόψω-
 μεν κάποιας καταχρήσεις, αἱ ὁποῖαι κοντὰ ποῦ εἶναι ἐπιζήμιοι, εἶναι καὶ βλαστικάι εἰς τὴν ψυχὴν των. ὅθεν κατ' ἀρχὰς ἐμποδίζομεν ὅτι ὁποῖος χριστιανὸς ἤθελεν ἀπο-
 θάνει, τὸ ὀσπῆτιον τοῦ ἀποθαμένου δὲν ἔχει ἄδειαν να συγκροτῆ τράπεζαν, οὔτε κανεὶς να πηγαίνῃ να ζητῆ να φάγῃ καὶ να πίνῃ, ἀλλὰ ἄν ἀποφασίξῃ να πηγαίνῃ, ἄς πηγαίνῃ μόνον διὰ λόγον να παρηγορῆ τοὺς συγγενεῖς του καὶ να φεύγῃ. προσέτι ἐμποδίζομεν καὶ ὄσους ἀποφασίσουν να κάμωσι μνημόσυνον, δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν να βράξῃ ταγάρια σιτάρι καὶ να μοιράξῃ εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ μόνον να βράξῃ ὀλί-
 γον ἕως δύο ἀπλάδες, τὰς ὁποίας τὴν μὲν / μίαν να πηγαίνῃ ἀφ' ἑσπέρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ μετὰ τὸν ἑσπερινὸν να τὴν πέρῃ ὁ Ἱερεὺς να τὴν βάλλῃ εἰς τὸ μνημεῖον ἐπάνω τοῦ τεθνεῶτος, καὶ να δίδῃ τρισάγιον, καὶ τὸ πρῶτ' ὁ Ἱερεὺς να λειτουργῆ, καὶ μετὰ τὴν Ἱερὰν λειτουργίαν ὡς εἶναι φορεμένος να πέρῃ τὴν ἄλ-
 λην τὴν ἀπλάδα να τὴν βάλλῃ ἐπάνω πάλιν εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ ἀποθαμένου καὶ να δίδῃ τρισάγιον, καὶ τὰ κόλυβα να μοιράζωνται εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς ὅσοι εὐρεθῶσιν ἐκεῖ. προσέτι καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ὅπου ἕνας χριστιανὸς ὅστις θέλει να ὑπανδρεύσῃ τὴν θυγατέρα του ἔχει χρέος πρὸ μιᾶς ἡμέρας να καταγράψῃ εἰς τὸν Κώδικα ὅλην τὴν προΐκα τὴν ὁποίαν / δίδει εἰς τὴν τζούπρα του, τὴν ὁποίαν να τὴν ὑπογράψωσι καὶ τέσσαρες, ἢ πέντε / πρόκριτοι, καὶ χωρὶς να γίνῃται τοῦτο ὁ Ἱερεὺς τοῦ Μαχαλᾶ τῆς τζούπρας δὲν ἔχει / τὴν ἄδειαν παρ' ἡμῶν να στεφανώωνῃ, ὅστις δὲ ἤθελε φανῆ ἀπιθεὶς να παιδεύε/ται με ἑνὸς χρόνου Ἀργηταν ἐξ ἀποφάσε-
 ως, δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν προσέτι / να δίδῃ εἰς τὴν θυγατέρα του τζοράπια να μοι-
 ράξῃ εἰς τὸν μὲν, καὶ εἰς τὸν δέ, καὶ / ἔπειτα να προσημένῃ να συνάξῃ τὴν τιμὴν τῶν

τζοραπιῶν ἢ τζουπρα του ἀπὸ / τὰ εἰθισμένα καὶ λεγόμενα κεράσματα, τὰ ὅποια ἢ ἐκκλησία τοῦ χριστοῦ / ὀνομάζει ξεράσματα. καὶ ὁ Γάμος νὰ συγκροτῆτε μόνον τὴν Κυριακὴν / καὶ τὴν δευτέραν τὸ πρωτὶ καθ' ἕνας νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ ἔργον του, καὶ τυφέ/κία νὰ μὴ ρίπτωνται εἰς τὸν Γάμον, διότι τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ δὲν συγκρο/τεῖται ποτὲ μὲ τυφέκία, εἶναι ἀπηγορευμένον καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸν θεῖον νόμον πρὸς τούτοις τὰς Κυριακάς, καὶ τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς ἔχει χρέος πᾶς χριστιανὸς καὶ χριστιανὴ νὰ πηγαίνῃ ἀφ' ἑσπέρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ν' ἀκούῃ τὸν ἑσπερινόν, καὶ τὸ πρωτὶ νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν πάλιν νὰ ἀκούῃ τὴν θείαν καὶ Ἱερὰν λειτουργίαν, καὶ κατὰ τὴν Ἀγίαν τοῦ Μηνὸς εἶναι Ἱερεὺς νὰ λειτουργῇ, καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν νὰ ἐκτελῇ τὸν ἀγιασμόν. καὶ οἱ χριστιανοὶ τόσον Ἄνδρες, ὅσον καὶ Γυναῖκες, καὶ τέκνα ἔχουσι χρέος νὰ εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ ἀσπάζονται ὅλοι τὸν Τίμιον Σταυρόν, καὶ νὰ πίνουσιν ἀπ' αὐτοῦ νηστικοὶ ὄντες, κ' ἔπειτα ν' ἀναχωρῶσι, καὶ οἱ Ἱερεῖς ἔχουσι χρέος νὰ περιέρχονται ὅλα τὰ ὀσπήτια καὶ νὰ ἀγιάζωσι μὲ τὸν Τίμιον Σταυρόν, καὶ ὄχι νὰ διαβάζωσιν εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀγιασμοῦς. πρὸς τούτοις ἀποφασίζομεν ἐκκλησιαστικῶς καὶ Ἀρχιερατικῶς, ὅστις ἤθελεν ἀρραβωνιασθῆ τακτικῶς, κ' ἔπειτα ἤθελε μετανοήσῃ νὰ δίδῃ εἰς τιμὴν τοῦ μὴ μετανοημένου γρόσια χίλια ἤτοι Ἀριθ. 1000: ὅστις λοιπὸν φανῇ ἀπειθεὶς εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπιταγὰς, ἀφ' οὗ πρωτον εἶναι ὑπεύθυνος εἰς τὰς ἀράς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων καὶ πάντων τῶν Ἁγίων τῆς ἐκκλησίας μας, θέλει παιδεύεται καὶ πολιτικῶς μὲ τὴν ἀνήκουσαν πεδεῖαν τῆς ἀπειθείας. Οὕτω τοίνυν γινώσκοντες πάντες μικροὶ καὶ μεγάλοι, νέοι καὶ γέροντες, Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποιήσητε ὡς δὲ γράφοντες ἀποφαινόμεθα ἵνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις, καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος, σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν.

ΑΩΜΩ Σεπτεμβρίου 1η

Ὁ Πωγωνιαννῆς καὶ Βελλᾶς Ἱερόθεος: Ἀποφαίνεται:

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς χωρίον Βούρμπιανη τίμοι πρόκριτοι καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου ἐπειδὴ / οἱ προκρίτεροι τοῦ χωρίου σας ἐπαραπονέθησαν εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν ἄτακτον συνήθειαν ὅπου ἐπικρατεῖ εἰς / τὸ κοινόν σας ἐν καιρῷ τῶν μνημοσύνων διὰ τὴν Τράπεζαν ὅπου καθεὶς εἶναι συνειθισμένος νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ἱερεῖς ὡς καὶ / λοιποὺς μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ ἀποθανόντος κάμνοντας ἔξοδα ἀρκετὰ καὶ ἀχρηστα καὶ ὅτι συμποσιαζόμενοι καταντοῦν οἱ ἄνθρωποι ὡς εἰς λοιμόν; ἐζήτησαν νὰ προστάξω εἰς ὅλους κοινῶς Ἱερεῖς καὶ λοιποὺς τὴν χρῆσιν συνηθείας πρὸς παῦσιν τῶν τραπέζων, προτρέπομεν ὅθεν τοὺς Ἱερεῖς καὶ λοιποὺς Χριστιανούς ἵνα καταργήσωσι τὴν συνήθειαν αὐτὴν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ μόνον τοὺς συγχωρημένους εἰς ὅποιονδήποτε, ἀφ' οὗ συνοδεύουν τὸν νεκρὸν εἰς τὸν τάφον νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὸ σπῆτι τοῦ συγγενῆ τοῦ ἀποθανόντος νὰ παρηγορῇ καὶ νὰ φεύγῃ καὶ καὶ κατηγορεῖται νὰ χαλάσῃ αὐτὴν τὴν εὐρισκομένην ἄτοπον συνήθειαν καὶ ὅποιος παρακαλῶντας κράζει τοὺς Ἱερεῖς εἰς τὴν Τράπεζαν, οἱ Ἱερεῖς δὲν ἔχουν τὴν ἀδειαν νὰ πηγαίνουν ὅσον ὅπου γίνεται παρακίνησης καὶ εἰς ἄλλους ἔπειτα, οἱ Ἱερεῖς ὅμως ἔκτος τοῦ ἡμερηίου ὁ ὁποῖος πληρώνεται κανονικῶς νὰ πληρώνονται ὅσοι συνοδεύουν τὸν νεκρὸν πρὸς δύο γρόσια ὁ Ἱερεὺς, οὕτως λοιπὸν ἀποφασίζομεν νὰ γίνῃ, ὁποῖος δὲ γίνῃ ἀπειθῆς εἰς τὴν παροῦσαν μας διαταγὴν νὰ ἔχῃ τὰς ἀράς τῶν τριακοσίων καὶ δέκα ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων, οὕτως ποιήσητε καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως.

τῇ 11: Ἰουλίου: 854: Βούρμπιανη

Ὁ Ἀρίστης Γεράσιμος

(Συνεχίζεται)

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΠΑΠΠΑ, Καθηγητοῦ

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΖΙΤΣΑΣ ΚΑΙ Η ΜΠΑΛΑΝΑΙΑ ΣΧΟΛΗ
ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΦΙΛΙΤΗ
ΚΑΙ ΕΝΑ ΑΡΤΖΟΥΧΑΛΙ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Τὸ μοναστήρι τῆς Ζίτσας, τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου, τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα εἶχε πέσει σὲ μεγάλη χρέη, «διὰ ραθυμίαν καὶ ἀμέλειαν τῶν ἐν αὐτῷ κατὰ καιροὺς ἡγουμενευόντων χρέεσι βαρυτάτοις ὑπεπτῶκει καὶ ἀνοικονομήτοις», ὅπως ἀναγράφει σχετικὸν Πατριαρχικὸν σιγγίλιον. Ὑπῆρχε μάλιστα φόβος οἱ δανεισταὶ ποὺ ἦσαν καὶ ἀλλόφυλοι νὰ βάλουν χέρι στὰ κτήματά του ποὺ εἶχε στὸ Βουκουρέστι.

Ἡγούμενος εἰς τὸ πλούσιον αὐτὸ μετόχι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου κατὰ τὰ τέλη τοῦ ὡς ἄνω αἰῶνα ἦτο ὁ ἀρχιμανδρίτης Δοσίθεος Φιλίτης, ὁ κατόπιν Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας καὶ ἐθνικὸς εὐεργέτης, ὁ μουςόληπτος, ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Λαμπρίδης. Αὐτὸς γεννήθηκε στὴν Πογδόριανη, ἀλλ' ἀπὸ μικρὸς ἔζησε στὴ Ζίτσα, ὅπου ἦτο ὑπανδρευμένη ἢ ἀδελφὴ του, ἔμαθε γράμματα στὸ μοναστήρι καὶ ἔγινε καλόγηρος σ' αὐτό.

Ἀργότερα οἱ πατέρες τοῦ μοναστηριοῦ τὸν ἔστειλαν στὸ μετόχι τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπου ἔμορφώθηκε καλλίτερα καὶ ἔγινε ἡγούμενος.

Βλέποντας αὐτὸς τὸν κατήφορο ποὺ πῆρε τὸ μοναστήρι ἤθελε νὰ τὸ ξεσκαβώσῃ ἀπὸ τὰ χρέη ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ νέα καὶ νὰ τὸ κάμῃ καὶ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον στὸ Γένος.

Συνέπεσε τότε οἱ Μπαλάνοι νὰ ζητοῦν τὴν συνδρομὴν πλουσίων ὁμογενῶν γιὰ νὰ μὴ διακοπῇ ἡ λειτουργία τῆς Μπαλαναίας Σχολῆς καὶ φυσικὰ κατέφυγε καὶ εἰς τὸν Δοσίθεον, γνωστὸν γιὰ τὰ πατριωτικά του αἰσθήματα. Ἐγραψε λοιπὸν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Μπαλανίδην ὅτι προθυμοποιεῖται νὰ συνδράμῃ τὴν Σχολὴν καὶ νὰ παρακινήσῃ καὶ τὸν πλούσιον ἔμπορον Χατζηνίκου νὰ πράξῃ τὸ ἴδιον, ἂν οἱ Μπαλάνοι τὸν ἐβοηθοῦσαν, ὥστε τὸ μοναστήρι τῆς Ζίτσας νὰ γίνῃ Σταυροπηγιακὸν καὶ νὰ προσηλωθῇ εἰς τὴν Σχολὴν, ἡ ὁποία θὰ ἐπλήρωνε τὰ χρέη καὶ θὰ εἰσέπραττε τὰ περισσεύοντα ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα γιὰ τοὺς πτωχοὺς σπουδαστὰς τῆς Σχολῆς.

Ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἀειμνήστου πάππου μου Μιχαὴλ Γκάλγκου καὶ τὴν δημοσιεύομεν διὰ τὸ ὕφος καὶ τὰ πατριωτικά αἰσθήματα.

Ἴσον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Οὐγγροβλαχίας πρὸς τὸν Κωνσταντ. μπαλανίδην.

Τὴν λογιότητά σου ὀλοψύχως ἀσπαζόμενος εὐχομαι.

Μοῦ ἤρρεσεν ὁ δεύτερος στοχασμός, καὶ ἐπήνεσα τὴν γνώμην σου ὡς σοφὴν δὲν ἠπορεῖ νὰ γίνῃ καλλιτέρα ἀπόφασις μῆτε ὠφελιμωτέρα κυβέρνησις καὶ τῶν ὀρφανῶν καὶ τῆς λογιότητός σου. Ὅθεν ὅσον ταχύτερα ἢ ἐνέργεια, τόσον ἐπιχερδευτέρα μὲ τὸ νὰ μὴ ἡξεύρωμεν τῆς ἐπιούσης τὰ γεννήματα καὶ τοῦ καιροῦ τὰ συμβεβηκότα. λοιπὸν τάχυνον τοῦ ἐκτελέσαι τὰ μελετηθέντα καὶ ἀναχώρησον πρὸ τῆς ἀνοίξεως ἧτις δύναται νὰ μᾶς ἀνοίξῃ ἄλλο τι, καὶ νὰ δείξῃ ματαίας τὰς ἀποφάσεις μας. διὰ δὲ τὸ τοῦ Χατζηνίκου δὲν ἔχω σωστὴν πληροφορίαν, μῆτε δύνα-

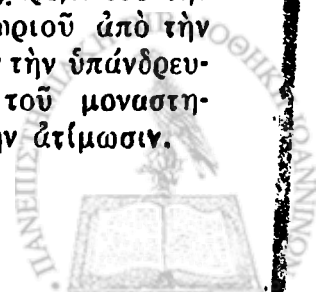
μαι νὰ τὸν ἀναγκάσω, εἰδὼς τοῦ ἀνθρώπου τὴν γνώμην πειραζομένην ἀπὸ τὴν πυκνὴν ἀνάμνησιν, ἢ παρὰ κλησιν· τόσον μόνον ὅτι μοὶ ὑπεσχέθη πῶς ἐκτελεῖ τὸ ἔργον, καὶ τὸ θέλει μυστικόν· ἤξεύρω πῶς ἔχει μέσα ὄλο τοῦ μακαρίτη Θεοδώρη τὸ καπιτάλη· ὅταν λοιπὸν καὶ ἡ τοῦ θεοῦ πρόνοια συντρέξῃ πάντως γενήσεται καὶ ἐκεῖνο, καὶ ὅπερ ἐγὼ κινῶ τὸ ὅποῖον ἐν συντόμῳ σᾶς περιγράψω. ὁ Πανιερώτατος μητροπολίτης, ὁ δεσπότης μου καὶ γέροντας, εὐδοκεῖ νὰ δώσῃ δέκα πουργεῖα πρὸς τριάντα τὸ πουργι τὸν χρόνον, τὰ ὅποια τὰ ἀφιερώνει εἰς τὸ σχολεῖόν μας τότε, ὅταν ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων ἀποφασίσῃ νὰ ἀφίσῃ τὸ μοναστήρι τοῦ προφήτου ἡλιοῦ ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν ἀρχιερατικὴν ἐξουσίαν καὶ πάντῃ ἀσύδοτον, καὶ τῷ σχολεῖῳ ἠνωμένον καὶ πρὸς τούτοις νὰ κάμῃ καὶ ἄλλο καλόν. Ἐγραψα λοιπὸν καὶ τῇ πανιερότητί του καὶ τοῖς ἀρχουσι νὰ κάμουν τὸ καλόν, ὅπου μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ εὐγῃ καὶ ὁ τοῦρκος, νὰ γίνῃ καὶ τοῦ σχολείου μέλλον καλόν καὶ αἰώνιον· ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχὼν μέγας Ποστέλνικος ἂν ἔγραφε καὶ ἐπαρακίνοι, ἔκανεν ἔργον θεάριστον, ὅτι ἐγὼ δὲν δύναμαι βέβαια, καὶ μάλιστα ὅπου τῇ κγ' τοῦ ἡδη λήγοντος αὐγούστου ἠκολούθησε πυρκαϊὰ εἰς τὸ γειτονικόν μας, τοῦ ἀρχοντος σπαθάρη τὸ σπῆτι, καὶ ὡς πλησίον τὸ ἀγοῦρι μας ἔκἀη μετὰ τῆς πούγνης καὶ ἄλλων ὀσπητίων, καὶ μόλις νὰ μὲ φθάσουν πέντε πουργεῖα ἔξοδα· ὁ θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου ἔδειξε θαῦμα μέγα, ἦτον καὶ ἡμέρα, εἰ δὲ καὶ τὸ μοναστήρι ὄλο ἐκαίετο καὶ τὸ παζάρι ἠφανίζετο. ἡ παρουσία ἔπειτα τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου αὐθέντου μας ἔκοψεν ὄλην τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐγὼ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ζημίαν κινήτων ἐδοκίμασα, πάντων συρρυσάντων ἐπὶ τῷ ἔξῃ πρᾶγματα, καὶ διαφυλάξαι ὀλίγων δ' ὄντων τῶν μετακομιζόντων. ὄντας λοιπὸν τεταραγμένος δὲν ἠμπόρεσα νὰ γράψω εἰς τὸν ἀρχοντα μέγαν ποστέλνικον (ὄν καὶ προσκυνῶ ταπεινῶς) καὶ δι' αὐτῆς τὸν παρακαλῶ θερμῶς, νὰ γράψῃ τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων ἐν ὀλίγοις, ὅτι νὰ συγκατανεύσῃ εἰς ἐκεῖνα ὅπου τοῦ ἔγραψα, νὰ ἐκδώσῃ ἓνα παρόμοιον γράμμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ μοναστηρίου ἀπὸ τὴν ἀρχιερατικὴν ἐξουσίαν καὶ προσκόλησιν εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου νὰ γίνῃ καὶ τοῦ δεσπότη μου ἡ γνώμη, νὰ ξεσκλησθῇ καὶ τὸ μοναστήρι. μεταχειρίσου μέσον εἰς τοῦτο καὶ τὸν Κύριον Νικόλαον Θεοδοσίου (ὄν καὶ προσκυνῶ) καὶ ἂν τὸ κατορθώσῃς μὴ ἀκαρτερῆς τὴν ἀνοιξιν, ἀλλ' ἀμέσως νὰ κινήσῃς, πάλιν ὁ Χατζηνῆκος μοῦ ὑπεσχέθη, νὰ ἔχω ἐν τάχει ἀπόκρισιν, ὅτι ὁ Ἰωαννίνων πείθεται εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἀρχοντος καὶ ἂν γράψῃ βέβαια γίνεται, καὶ ὄφελος τῷ σχολεῖῳ ἐπιγίνεται. Ὑγίαινε καθ' ἑκάτερα (83 Σεπτεμβρίου δ')

ὁ σὸς Δοσίθεος

Μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Δοσιθέου καὶ τῶν Μπαλάνων καὶ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων ἐξεδόθηκε Πατριαρχικὸν σιγγίλιον ταῦ ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' μὲ τὸ ὅποῖον τὸ μοναστήρι ἐκηρύχθη κτήμα τῆς Σχολῆς ὥστε «τὰ περιτεύοντα τῶν ἀπαραιτήτων ἐξόδων τοῦ μοναστηρίου καὶ τοῦ μετοχίου αὐτοῦ, δίδασθαι εἰς τὴν Σχολὴν πρὸς μισθὸν διδασκάλου καὶ εἰς τροφὰς καὶ ἐνδυμασίας δέκα μαθητῶν». Καὶ ὁ τότε ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου Γρηγόριος Ἐξαρχος ἔδωκε γράμμα ὑποσχετικὸν νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὸ Πατριαρχικὸν γράμμα.

Ὁ Γρηγόριος ἦτον μεγαλόσωμος καὶ μὲ ἀδρὰ χαρακτηριστικά. ὅπως δείχνει ἡ

εἰκόνα του ποὺ σώζεται στὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας τοῦ μοναστηριοῦ, τὸν ὅποῖον ὁ ἴδιος εἶχεν ἐπισκευάσει καὶ ἱστορήσει, ἀνοιχτοχέρης καὶ πολιτικώτατος. Αὐτὸς περιποιήθη τὸν Βύρωνα τὸ 1811. Φίλος τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦ Μουχτάρ τοὺς ἔπεισε νὰ μὴ βάλουν χέρι στὰ βακούφια καὶ στὸ χωριό. Εἶχε φίλους στὴν αὐτὴ τῶν πασιᾶδων ποὺ τὸν ἐπληροφόρουσαν γιὰ ὅ,τι ἐνδιέφερε τὴ Ζίτσα καὶ τὴν ἐπαρχία. Εἰδοποιημένος κάποτε ὅτι ὁ Μουχτάρ ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ νὰ πάρῃ γιὰ τὸ χαρέμι του τὴν ὠμορφότερη κοπέλλα τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἐξαρχαίων τὴν ὑπάνδρουσε τὴν νύχτα μὲ τὸ κοπέλι τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τὴν ἔσωσεν ἀπὸ τὴν ἀτίμωσιν.

"Εδωκε γράμμα ύποσχετικόν ἀλλὰ ποτέ δὲν συμμορφώθηκε μὲ τὸ Πατριαρχικόν συγγίλιον καὶ δὲν παρουσίασε περισσεύματα. Καὶ ὁ Μπαλᾶνος κατέφυγεν εἰς τὴν

δικαιοσύνην τοῦ Ἁλῆ μὲ τὸ ἀρτζουχάλι πὺν εὑρίσκειται εἰς τὸ ἀρχεῖον μας καὶ δημοσιεύομεν καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Ἁλῆς παρέπεμψεν εἰς τιμίους πραγματευτάδες διὰ νὰ κρίνουν.

Βεζύρ ἐφέντη μου

Ἵψηλότατε καὶ πολυχρονιμένε

ἀγαπητέ μου σταῦρε Ἰωάννου
στεφανῆ Παπανικολάου καὶ
κωνσταντῆ ἀθανασίου, νὰ θεωρήσετε
τὴν διαφορὰν τοῦ παρόντος ἀρτζουχαλίου
μὲ φόβον θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς σας,
χωρὶς νὰ κρατήσετε χατῆρι καὶ
νὰ μοῦ τὸ κάμετε ἴφαντὲ ἐξ ἀποφάσεως

1803 /Ἰουλίου 5/ Ἰωάννινα

σκλαβικῶς προσκυνῶ, καὶ τὸ χρυσὸ σου μέστι φιλῶ, τὸν παντοδύναμον θεὸν παρακαλῶ, διὰ νὰ σοῦ χαρίσῃ ὑγείαν, καὶ ντοβλέτι μὲ τὰ ποθητὰ μουράτια σου' μὲ τὸ σκλαβικόν μου ἀρτζουχάλι φανερώνω εἰς τὸ ὕψος τοῦ αὐθεντός μου, ὅτι ἐπειδὴ τὸ μοναστήρι τῆς ζίτζας, ἦτον χαλασμένον, καὶ σὲ μπόρτζη περισσότερον ἀπὸ σαράντα πονγγεῖα, ὁ ἡγούμενος ὁποῦ ἦτον τότε στὸ μετόχι τοῦ μοναστηριοῦ στὴν βλαχίαν, ἤθελε νὰ τὸ λευτερώσῃ ἀπὸ τὸ μπόρτζι. τότε ἤμουν ἐγὼ ὁ σκλάβος σου εἰς τὴν βλαχίαν, καὶ ἐπειδὴ κάποιος πραγματευτῆς χατζῆ νίκος ἀφηκε σαντακά διὰ τοὺς φουκαράδες ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ μοῦ τὰ ἔδωκεν νὰ τὰ βάλλω εἰς σύγουρην μεργιάν, διὰ νὰ ἀφήνῃ τὸ διάφορον κάθε χρόνον, μὲ ἐπαρακάλεσεν ἐκεῖνος ὁ ἡγούμενος νὰ τὰ βάλλω στὸ μοναστήρι, καὶ μὲ ἔστειλεν στὴν πόλιν, καὶ ἐξεπλήρωσα τὸν μουσιαφᾶ ζεγγίνην ἐστάλθηκαν καὶ ἔδῶ ἄσπρα, καὶ ἐξεπλήρωσαν τὸν ἄσλάν γουργάν, καὶ ἄλλους μπορτζιλῆδες. βλέπωντας ὁ πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ μητροπολιτάδες αὐτὴν τὴν καλωσύνην, διὰ νὰ κυβερνηθῇ τὸ μοναστήρι, καὶ νὰ μὴ πέσῃ πάλιν εἰς μπόρτζι, μοῦ ἔδωκαν γράμμα πατριαρχικόν καὶ ἔβαλαν ἐπιτρόπους τὸν διδάσκαλον καὶ ἄλλους δύο νὰ κοιτάζουσαν ἀντάμα μὲ τὸ σχολεῖον καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ αὐτὰ τὰ μοναστήρια νὰ μὴ εἶναι ὑποκάτω σὲ δεσπότην, μόνον οἱ ἐπίτροποι νὰ βάνουν βεκίληδες, καὶ νὰ πέρνουν ἀπὸ αὐτοὺς κάθε χρόνον λογαριασμὸν καὶ ἀπὸ τὸ πασῆδι, κάνοντας τὰ ἔξοδά τους, ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι στὰ μοναστήρια, ὅ,τι περσσεύει, νὰ δίδουν καὶ εἰς τοὺς φουκαράδες, ἐκεῖνο ὁποῦ ἦτον ἀπὸ τὸν ἴδιον τόπον, καὶ ὁποῦ ἤξερε ταῖς δουλειαῖς τοῦ μοναστηριοῦ, καὶ ἔδωκε γράμμα ὑποσχετικόν νὰ φυλάξῃ ὅσα γράφει τὸ πατριαρχικόν γράμμα, αὐτὸς ἐπειδὴ μᾶς ἤφεν ἀδυνάτους, οὔτε λογαριασμὸν μᾶς ἔδωκε τόσους χρόνους, οὔτε ἄσπρα.

Παρακαλοῦμεν τὸ ὕψος σας, νὰ διορίσετε τιμίους πραγματευτάδες, νὰ κοιτάξουν μὲ φόβον θεοῦ τὰ γράμματά μας, καὶ νὰ τὰ κάμουν ἴφαντὲ εἰς τὴν ὑψηλότητά σου καὶ ὅπως εἶναι ὁρισμὸς σου ἔτζι νὰ γίνῃ.

ταπεινὸς σκλάβος σου
κωνσταντῖνος Μπαλᾶνος

Τὶ ἀπέγινε μὲ τὸ ἀρτζουχάλι δὲν γνωρίζομεν. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι ὁ Γρηγόριος μὲ τὸν μητροπολίτην Ἱεροθέον καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁλῆ ἐπέτυχαν νὰ γίνῃ τὸ μοναστήρι πάλιν ἐνοριακὸν δίδοντας στὴ Σχολὴ ἐφάπαξ γρόσια 4000. Τὸ ὅτι

συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὁ Ἁλῆ φαίνεται καὶ ἀπὸ φερμάνι πὺν ἐξεδόθη κατόπιν ἀναφορᾶς τοῦ Πατριάρχου τὴν 27 Ρετζέπ 1247: «...ἐπειδὴ ὁ ἀποθανὼν Τεπελενλῆ Ἁλῆ Πασιᾶς κινούμενος ἀπὸ μερικὰ πάθη εἶχεν ἐξουσιάζῃ χωρὶς ὑψηλὸν φερμάνι ἀπ'

ΗΛΙΑ ΜΟΥΖΙΝΑ
Δημηγόρου π. Βουλευτοῦ Β. Ἡπείρου

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΗΠΕΙΡΟΝ* ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΣ

ΜΙΑ ΑΜΥΔΡΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ Δ.Ε.Ε.Ε.

Τώρα πού ἡ Δ.Ε.Ε.Ε. ἐπεράτωσε τὴν ἐπιτόπιον ἐρευναν καὶ ἐγκατέλειψε τὸ Ἡπειρωτικὸν ἔδαφος διὰ νὰ μεταβῆ εἰς Ἰταλίαν καὶ συμπληρώσῃ ἐκεῖ τὸ ἀπάνθρωπον ἔργον τῆς—τὸν σφαγιασμὸν τῆς Β. Ἡπείρου,—ἐνομίσαμεν σκόπιμον νὰ κάμωμε μίαν ἀμυδρὰν σκιαγράφῃσιν τῶν μελῶν αὐτῆς, βασιζόμενοι κυρίως εἰς ὅσα ἔγραψε περὶ αὐτῶν ὁ διαπρεπὴς Γάλλος δημοσιο-

ἐναντίας τῶν σιουρουτίων καὶ τοῦ ὑψηλοῦ Μπερατίου μόνον καὶ μόνον οἰκειοθελῶς καὶ δυναστικῶς ἐν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ μοναστήρια ὅπου εὐρίσκονται εἰς Ἰωάννινα τὸ ὀνομαζόμενον δηλαδὴ Ἅγια Ἐλιγιά Ζίτζα μοναστήριον, καὶ ὅτι ἐπειδὴ αὐτὸς εἶχεν εἰς τὴν εὐνοϊάν του τὸν τότε Μητροπολίτην Ἰωαννίνων τὸ εἶχε προσηλώσῃ εἰς αὐτόν...»

Μὲ τὴν προσήλωσιν τοῦ μοναστηριοῦ εἰς τὴν Μπαλαναίαν Σχολὴν ἠσχολήθησαν ὁ Λαμπρίδης (ἱερὰ ἐν Ἡπείρῳ σκηνώματα κλπ.) ὁ Ε. Μυστακίδης (Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων: Περιοδικὸν Παρνασσὸς ἔτος 1886τομ. 10) καὶ ὁ Δ. Σ. Μπαλᾶνος (ὁ Μπαλᾶνος διδάσκαλος τοῦ γένους: «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ ἔτος πέμπτον 1930 τεῦχος Γ' σελ. 233.

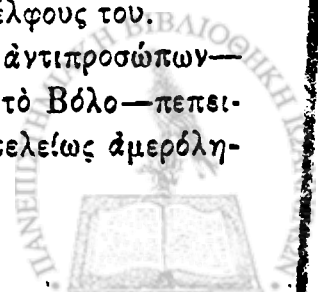
* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

γράφος F. De Jessen—πού παρηκολούθησεν ἀνελλιπῶς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ ἔργον τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς. Θὰ γνωρίσωμεν οὕτω καλύτερα ἐκείνους πού ἔγιναν πρόξενοι τῆς ἀδικίας καὶ τῆς συμφορᾶς εἰς τὴν πολυπαθῆ Β. Ἡπειρον καὶ θὰ μπορέσωμε νὰ καταλογίσωμεν δικαιότερα εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν τὴν ἱστορικὴν τῶν εὐθύνην.

Ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος Ταγματάρχης Doughty Wylee, ὑπῆρξε πράγματι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐξαιρετικὰ εὐγενὴς πρὸς ὄλους. Ἀντελήφθη πλήρως τὸ δράμα τοῦ Βορειο-ηπειρωτικοῦ λαοῦ. Ἐπέδειξε ὀρθὴν κατανόησιν τῆς πραγματικῆς καταστάσεως. Καὶ διεμαρτυρήθη πολλάκις διὰ τὰς ἀτασθαλίαις καὶ τὰς ὑπερβασίαις τῶν Ἰταλοαυστριακῶν συναδέλφων του. Ὅμως, παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας, ὑπεχώρει, σχεδὸν πάντοτε, πρὸ τῶν μεροληπτικῶν ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας ἀπόψεων τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας, ὑπέικων, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς ἔδηγίαις τῆς Κυβερνήσεώς του.

Ὁ Γάλλος ἀντιπρόσωπος, Ἀντισυνταγματάρχης Sallemann, ἦτο ἄριστος στρατιωτικὸς ἀλλὰ πολὺ ἐλίγον διπλωμάτης καὶ πολλάκις παρεσύρετο ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸν ἀντιπρόσωπον Bilinsky καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους στρατιωτικὸς συναδέλφους του.

Ὁ ἕτερος τῶν Γάλλων ἀντιπροσώπων—πρόξενος τῆς Γαλλίας στὸ Βόλο—πεπειραμένος διπλωμάτης καὶ τελείως ἀμερόλη-

πτος, υπεστήριξε πάντοτε ανεπιφυλάκτως τὰς Ἑλληνικὰς ἀπόψεις, ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι ὑποστηρίζει δικαίαν καὶ ἱερὰν ὑπόθεσιν.

Ὁ Ρώσος ἀντιπρόσωπος—Συνταγματάρχης τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου καὶ στρατιωτικός ἀκόλουθος τῆς ἐν Ἀθήναις Ρωσικῆς Πρεσβείας, ἀκολουθοῦσε πιστῶς τὰς ἀπόψεις τῶν Γάλλων συναδέλφων του.

Ὁ Ἴταλός ἀντιπρόσωπος Labia, ἦταν γνώστης τοῦ Ἡπειρωτικοῦ ζητήματος καὶ τῶν Ἡπειρωτικῶν πραγμάτων ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ἐκ τῶν μελῶν τῆς Δ.Ε.Ε.Ε. Εἶχε μελετήσει αὐτὰ τὰ ζητήματα, ὅταν, ἐπροξένευεν εἰς Πρέβεζαν.

Ὁ ἕτερος τῶν Ἴταλῶν ἀντιπροσώπων Gastoldi ἦταν ἀξιωματικός τῆς χωροφυλακῆς καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν ὡς μέλος τῆς Ἰταλικῆς ἀποστολῆς, ποῦ εἶχεν ἀνλάβει τὴν ὀργάνωσιν τῆς Τουρκικῆς Χωροφυλακῆς. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἐγνώριζεν πολλὰ καὶ εὐρίσκετο εἰς στενὴν ἐπαφὴν μὲ τοὺς Τουρκαλβανούς, τοὺς ὁποίους ἐγνώριζεν ἔκτοτε καὶ τοὺς συμπαθοῦσε, διότι τοὺς εὐρίσκει φανατικούς μισέλληνας.

Ὁ Ἀυστριακός ἀντιπρόσωπος Bilinsky, — Γεν. Πρόξενος τῆς Αὐστρίας στὰ Γιάννενα — εἶχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ ὄλων τῶν συναδέλφων του καὶ μποροῦσε νὰ τοὺς παρασύρῃ μὲ τὰς ἀπόψεις του, λόγω τῆς πανθομολογουμένης διπλωματικῆς του ἱκανότητος. Ἦτο πολὺ χειρότερος καὶ ἀπὸ τοὺς Ἴταλούς.

Ὁ Γερμανός ἀντιπρόσωπος—Ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ—ὑπερθεματίζει πολλάκις καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἴταλούς καὶ τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὸ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος μίσος.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἦσαν ἄριστα ἐφωδιασμένοι καὶ ἐγνώριζον κατὰ βάθος τὸ ζήτημα. Ἦσαν δὲ καὶ ἱκανώτατοι εἰς τὰς συζητήσεις καὶ κατῴρθωσαν πολλάκις νὰ παρασύρουν καὶ τοὺς ἄλλους συναδέλφους των, οἱ ὅποιοι ἰναγκάζοντο νὰ ὑποχωροῦν ἐκάστοτε πρὸ τῶν ὀρθῶν σοβρῶν ἐπιχειρημάτων τῶν δύο τούτων ἰκανωτάτων διπλωματῶν.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΣ.

Τὴν 17ην Δεκεμβρίου 1913 διεπράχθη εἰς τὴν Φλωρετίαν ἀπὸ τὴν πολιτισμένην Εὐρώπην εἰς θάρος τῆς ἐλευθερίας ἐγκληματικῆς πράξις ἀνιστορήτου ἀτιμίας, ποῦ θὰ ἀποτελῇ εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα, ἀνεξίτηλον στίγμα διὰ τὸν Χριστιανικὸν πολιτισμόν. Ἡ περιβόητος Δ.Ε.Ε.Ε., πειθαρχοῦσα εἰς ὀδηγίαν καὶ διαταγὰς τῆς Πρεσβευτικῆς Διασκέψεως καὶ ἔχουσα ὡς γνώμονα καὶ ὀδηγόν, ὄχι τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀθεμίτων συμφερόντων τῶν ἰσχυρῶν τῆς Γῆς, κατεδίκασε τὴν Ἑλληνικωτάτην Βόρειον Ἡπειρον εἰς τὸν Ἀλβανικὸν ζυγόν, χαράξασα τὰ Ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα κατὰ τρόπον περιλαμβάνοντα τὸ βόρειον διαμέρισμα τῆς Ἡπέρου ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους. Συγκεκριμένως, τὰ χαραχθέντα Ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα ἀκολουθοῦν τὴν κάτωθι γραμμὴν, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ κ. Ἡλίας Β. Κώνστας εἰς περισπούδαστον μελέτην «Τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα».

Ἀρχίζουσι βορειοανατολικῶς τῆς Μάνδρας Νικολέτσας, ὅπου τὰ μεσημβρινὰ σύνορα τοῦ Καζᾶ Κορυτσᾶς, συναντῶνται μὲ τὸν Γράμμον, κατευθύνονται πρὸς νότον, ἀκολουθοῦντα τὸν Γράμμον μέχρι τῆς Μαύρης Πέτρας καὶ ἔπειτα, διερχόμενα διὰ τῶν ὑψομέτρων 2536 καὶ 2019, συναντῶνται εἰς Γκόλιο. Ἐκεῖθεν, ἀφοῦ ἀκολουθήσουν τὸ χωρισμὸν τῶν ὑδάτων τοῦ ὑψοδείκτου 1740, διέρχονται μεταξὺ τῶν χωρίων Ραντάτι καὶ Κιρκάτσα καὶ κατευθύνονται εἰς τὸν Β.Α. τοῦ Κοῦκοι λόφου, ὅθεν κατέρχονται εἰς Σαραντάπορον. Ἀκολουθοῦν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ τούτου μέχρι τῆς ἐκβολῆς του εἰς τὸν Ἄωον. Συναντοῦν δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Τούμπα, διερχόμενα μεταξὺ τῶν χωρίων Ζιμπαλίτσα καὶ Μεσσαριά καὶ διὰ τῶν σημείων 955 καὶ 2000. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Τούμπα κατευθύνονται πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τοῦ σημείου 1621, διερχόμενα βορείως τῶν Δρυμάδων. Ἐπειτα ἀκολουθοῦν τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων μέχρι τοῦ ὑψώματος Β.Δ. τοῦ χωρίου Ἐπισκοπή καὶ ἐκεῖθεν κατευθύνονται πρὸς νότον ἐπὶ τοῦ

δρους μεταξύ τῶν χωρίων Σακάτι, τὸ ὅποσον παραμένει εἰς τὴν Ἀλβανίαν—καὶ Ἀργυροχώρι, ὅπερ παραμένει εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατέρχονται εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δρίνου καὶ διερχόμενα τὴν δχθην, ἀνέρχονται εἰς τὸν λόφον τοῦ χωρίου Κακαβιά, ὅπερ μένει εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἀκολουθοῦν ἐκ νέου τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων, ἀφίονται δὲ τὴν Βάλτισταν καὶ Καστάνιαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κουσοβίτσαν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, συναντοῦν τὴν Μουρκάναν εἰς σημεῖον 2124. Ἐκεῖθεν συναντοῦν τὴν Στουγάραν καὶ διὰ τῆς τοποθεσίας Βεριόπ διὰ τῶν σημείων 1014, 675, 839, κατευθυνόμενα νοτιοανατολικῶς καὶ ἀφίονται τὴν Κονίσπολιν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἀκολουθοῦν ὁροσειρὰν Στύλου—Ὀρμπὰς καὶ πρὶν ἢ προχωρήσουν εἰς σημεῖον 254 στρέφονται πρὸς νότον καὶ συναντοῦν τὸν κόλπον τοῦ Φτελιά. (Αὐστριακὸς χάρτης).

Ἡ ὁργὴ καὶ ἡ ἀγανάκτησις ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους διὰ τὸν σφαγιασμὸν τῆς Β. Ἡπειροῦ ὑπῆρξεν τότε ἀπεριγράπτως συγκλονιστικὴ. Σύσσωμος δὲ ὁ Ἑλληνικὸς Τύπος ἐκαυτηρίαζε μὲ δριμυτάτους χαρακτηρισμοὺς τὴν σκληρὰν καὶ ἀδικὸν ἀπόφασιν ποῦ δὲν εἶχε καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἀπονομήν δικαιοσύνης καὶ τὸν στοιχειῶδη ἀνθρωπισμὸν.

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ξένοι δημοσιογράφοι—ἀπ' εὐτοῦς ποῦ εἶχαν ἐπισκεφθῆ τὴν Β. Ἡπειρον καὶ εἶχαν πεισθῆ, κατόπιν ἐπιτοπίου ἐρεύνης, περὶ τῆς Ἑλληνικότητος τῶν κατοίκων τῆς—ἀπεδοκίμασαν καὶ κατεδίκασαν ἀνεπιφυλάκτως τὸ Πρωτόκολλον.

Ὁ Ἄγγλος Συναγματοάρχης Μάρρεϋ, διαπρεπὴς δημοσιογράφος καὶ βαθὺς γνώστης τοῦ Ἡπειρωτικοῦ ζητήματος, σχολιάζων τὸ Πρωτόκολλον ἔγραφε: «Εἶναι τόσοσ δυσμενῆ διὰ τὴν Ἑλλάδα τὰ χαραχθέντα διὰ τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας Ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα, ὥστε, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ὑποστῆ τὴν μεγαλύτεραν ἡτταν καὶ καταστροφὴν εἰς ἓνα ἀτυχῆ πόλεμον, δὲν

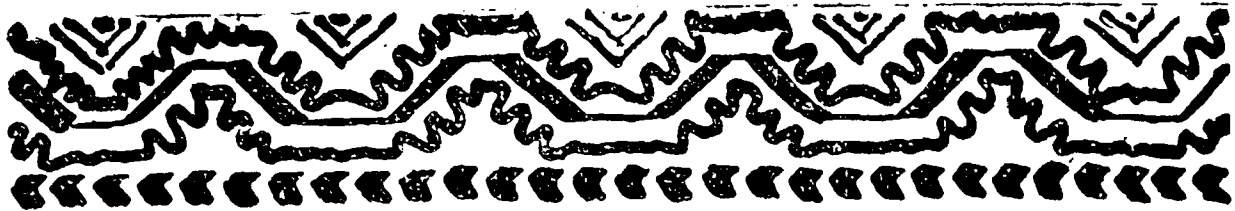
θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρη σκληροτέρους δρους εἰρήνης ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ ὁροθεσίαν».

Ὡσαύτως, ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ «Παρισινοῦ Χρόνου» Ρενὲ Πυώ, ποῦ συνέγραψε καὶ περισπούδαστον πραγματεῖαν περὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ζητήματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ δυστυχισμένη Ἡπειρος», εἰς τὸν πρόλογον τοῦ διαφωτιστικοῦ τούτου βιβλίου, γράφει μεταξύ ἄλλων καὶ τὰ κάτωθι ἀξιωματώτα.

«Ἡ Εὐρώπη πρόκειται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διάπραξιν ἐνὸς ἐγκλήματος τὴν στιγμήν ποῦ τὸ μικρὸν τούτο βιβλίον θὰ ἐκδίδεται. Ἡ τύχη τῶν μερῶν τῆς Βορείου Ἡπειροῦ θὰ ἔχη ἴσως κανονισθῆ καὶ αἱ Μ. Δυνάμεις, ὑποκλινόμεναι πρὸ τῶν Ἰταλικῶν ἐρέξεων, θὰ ἔχουν παραχωρήσει εἰς τὸ ὑποθετικὸν Βασίλειον τῆς Ἀλβανίας, ἐδάφη κατοικούμενα ἀπὸ Ἑλληνας πατριώτας, παραδίδοντες αὐτοὺς εἰς τὴν τυραννίδα τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων».

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, χάριν γενικωτέρων Ἐθνικῶν συμφερόντων ἐξηναγκάσθη τότε νὰ πειθαρχήσῃ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Μ. Δυνάμεων. Ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς Β. Ἡπειροῦ, ἓνας λαὸς μὲ ἐνδοξὸν ἱστορικὴν γεμάτην ἀπὸ θριάμβους καὶ ὁλοκαυτώματα, ἓνας λαὸς ποῦ ἔζησεν ἐπὶ αἰῶνας μὲ τὸ γλυκὺ ὄνειρον τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἐδίστασεν οὐδ' ἐπὶ στιγμήν νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον τῶν ἱστορικῶν του πεπρωμένων. Καὶ εἰς τὴν ἰταμὴν πρόκλησιν καὶ τὴν ἀνιστόρητον ἀδικίαν, ἀπήντησε τότε μὲ τὸν τρόπον ἐκεῖνον ποῦ εἶναι ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος εἰς τοιαύτας περιστάσεις. Ἀπήντησε δι' ἐπαναστάσεως. Ἀπήντησε διὰ τῶν ἐπλων. Καὶ τελικῶς, ἐξέσχισε μὲ τὴν ξιφολόχην τὸ ἐπαίσχυντον Πρωτόκολλον καὶ τὸ μετέβαλε σὲ θλιβερὸν κουρελόχαρτο. Καὶ ἀπέδειξε διὰ μίαν ἀκόμη φοράν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Γῆς ποῦ καπηλεύονται: τὰ ἱερὰ καὶ δσια τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων, ὅτι ὑπάρχουν στιγμῆς, ποῦ ὅλοι οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου, δὲν φοβοῦνται τὸν θάνατον.

ΣΠ. ΣΤΟΥΠΗ Βησσανιώτου

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΔΕΛΒΙΝΟΥ

Ἀπὸ τῆ φθορὰ τοῦ χρόνου, τὰ διάφορα γεγονότα καὶ τὸ πάντοτε «παραδεισέ-νιο» ἀλβανικὸ καθεστῶς, ἀγνωστον τί θὰ παραμείνει σὰν ἀνάμνησι τῆς ἑλληνικότητος τῆς μαρτυρικῆς μας Β. Ἡπειροῦ. Γι' αὐτὸ χάριν τῆς ἱστορίας, παραθέτομε ἓνα πληρεξούσιο «Συνάξεως Δελβίνου» ἐπ' ὄνοματι ἱερέως Ἀναστασίου Πάνου Παπαῦ, γὰ εἰσπράξει ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐν Κερκύρα ἠπειρωτικῆς ἐκκλησίας, τὰ δικαιώματά της ἀπὸ τὸ κληροδότημα Σπ. Στράτη.

Πρόκειται γιὰ ἓνα ἐπίσημο μαρτυρικὸ ἔγγραφο σχετικὸ μὲ τὸ ἀνωτέρω κληροδότημα, ποὺ ὁ δημοσιευθεὶς Κῶδιξ τοῦ Δελβίνου⁽¹⁾ λίγα μόνον γενικὰ ἀναφέρει, καὶ ποὺ ἐκτενέστερα ἀσχοληθήκαμε κι' ἐμεῖς, ἀπὸ τίς ἴδιες αὐτὲς στήλες ἄλλοτε. Παράλληλα ὁμοῦς πιστοποιεῖται μέσα σ' αὐτὸ γι' ἄλλη μιὰ φορά, ἡ ὑπαρξὴ καὶ λειτουργία τὸ 1706 διαφόρων μονῶν στὴν περιοχὴ τοῦ Δελβίνου.

Στὴν κορυφῇ τοῦ ἐγγράφου, ἀντὶ ἄλλου τύπου, προτάσσονται τέσσαρες σφραγίδες μονῶν κυκλικαί, ἀπὸ τίς ὅποιες, τῆς μιᾶς μόνον εἶναι εὐδιάκριτα τὰ γράμματα καὶ ἡ παράστασις, καὶ προξενεῖ ἐντύπωσιν ἢ ἐξαιρετικὰ καλλιτεχνικὴ τῆς ἐμφάνισις. Στὴν τελευταία αὐτῇ, ὑπάρχει παράστασις τοῦ προφήτου Ἡλία καὶ κυκλοτερώς «σφραγίς μονῆς ἐνδόξου προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεοσβίτου ἀνοθεν χορίου Γεωργουτσάτες ἐν μηνί Δεκεμβρίου 1776».

Ἀκολουθοῦν δὲ τὰ ἐξῆς ὅπως ἀκριβῶς, ἔχουν, μὲ συνήθεις χαρακτήρας γραφῆς, χω-

ρὶς τελείες ἀλλὰ μόνον κόμματα καὶ μὲ ἀσήμαντα ὀρθογραφικὰ λάθη.

«Διὰ τοῦ παρόντος ἐπιτροπικοῦ γράμμα-τος, δηλοποιούμεν ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμέ-νοι καθηγούμενοι τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμί-ων μοναστηρίων τῆς τοῦ ὑπεραγίας Θεοτό-κου ἐπονομαζομένης Κάμινας, τῆς ὑπεραγί-ας Θεοτόκου ἐνομαζομένης στύλου, τοῦ προ-φήτου ἡλιοῦ, τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου κα-λουμένης ὀριάνου, καὶ οἱ λοιποὶ ὑπογεγραμ-μένοι λεγατάριοι τοῦ ποτὲ σπύρο στράτη, ὅτι κοινῇ ἡμῶν γνώμη καὶ βουλῇ αὐθαίρε-τω ἀνακενοῦμεν τὸ ἐπιτροπικὸν γράμμα τοῦ Παπαῦ Κύρ ἀναστασίου πάνου παπαῦ, διὰ ἐπίτροπον ἡμῶν Κύριον, καὶ καθολικόν, δι-δοντες αὐτῷ πᾶσαν ἀδειαν καὶ ἐξουσίαν, διὰ γὰ ἀπέλθῃ εἰς Κερφούς καὶ παραλάβῃ μετ' ἐλευθερίας μηδενὸς αὐτῷ ἀντιλέγοντος ἢ ἐναντιουμένου ἀπὸ τοὺς ἐκεῖθεν εὕρισχο-μένους ἐπιτρόπους τοῦ αὐτοῦ ποτὲ σπύρο στράτη, τοὺς Κυβερνητὰς δηλαδὴ καὶ ἐπι-τρόπους τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν στε-ρεωτῶν⁽²⁾, τὰς ἐλεημοσύνας, ὅπου ὁ ρηθεὶς ποτὲ σπύρο στράτης διορίζει εἰς τὴν διαθή-κην του. Καὶ λαμβάνωνταὶς τὰς γὰ τὰς ἐγ-χειρίσιν εἰς τὰ ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ διωρισμέ-να μοναστήρια, ἐκκλησίας τε, καὶ λοιπὰ μέρη, καὶ πρόσωπα ὑπὲρ μνημοσύνου, τῆς ψυχικῆς ἐκείνου σωτηρίας. Ὅθεν διὰ βεβαί-ωσιν καὶ πίστωσιν τῆς ἀληθείας, γέγονε τὸ παρὸν ἐπιτροπικὸν ἡμῶν γράμμα, ἕπερ καὶ ἐπισφραγισθὲν ταῖς τῶν ἡμετέρων μο-ναστηρίων ἱεραῖς σφραγέσι, ταῖς τε ἰδιοχεί-ροις ἡμῶν ἀπάντων ὑπογραφαῖς, ὑποβ:βαι-

1. Ἡπειρ. Χρονικὰ 1929.

2. Εἶναι ὁ ἐπίσημος τίτλος τῆς κοινῆς, Πα-ναγία τῶν Ξένων, ἠπειρ. ἐκκλησίας.

ωθὲν ἐνεχειρίσθη τῷ ἄνωθεν εἰρημένῳ παπᾶ
Κύρ ἀναστασίῳ πάνου παπᾶ ἵνα μηδεὶς ἐν
οὐδεμᾶ προφάσει ἀντιπεῖν αὐτῷ, ἢ ἕλως
ἀντισταθῆναι, ἀποτολμήσῃ.

Καὶ ἔστω εἰς ἐνδειξιν (1786) ἰουνίου
πρώτη δέλβινον

ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς Κάμενας κέσα-
ρης στέργιος θεβεο.

ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς πύρου Σεραφεῖμ
ἱερομόναχος θεβεόνο.

ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ προφήτου
Ἑλίου, Ἱερόθεος βεβαιῶ.

ΜΗ ΟΥΘΗΣ ΤΗΣ βουλᾶς Ης τὴν ἱεραν
Ἡμον μονην ἀπο ἀκαταστασίας τινος ἰδιο-
χῆρος μου υποσχόμε ὡς καὶ Η ΛΗΠΗ,
ἡγούμενος τοῦ Ἡερου μοναστηρίου ὀρια-
νου Ηοσηφ Ἡερομόναχος θεβαιο.

Πανου ἱερεὺς καὶ ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας
δελβίνου θεβαιῶ.

Κώνστας ἱερεὺς καὶ ἐφημέριος τῆς ἐκκλη-
σίας δελβίνου θεβαιῶ.

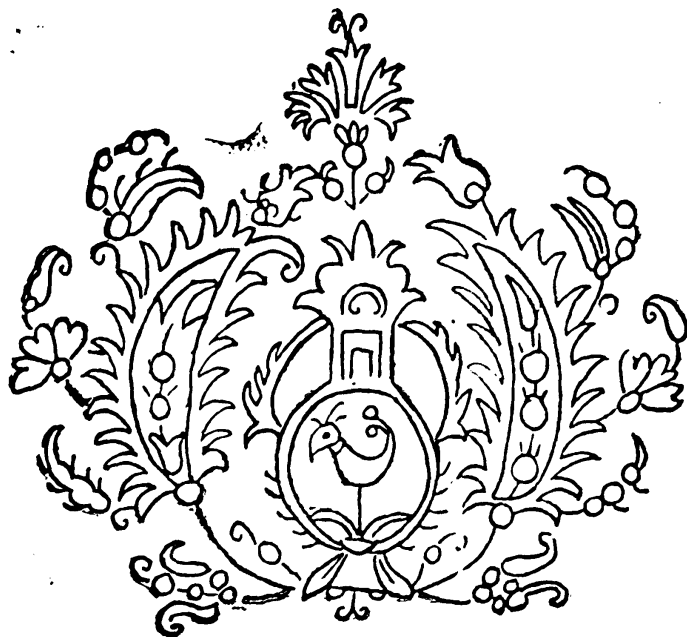
ἀθανάσιος δῆμου λεγούταριος βεβαιῶνω
παναγηθότης κυριακῆ λεγούταρης θεβεονο
ἀναστάσις κοακογερίλης(;)ος προεστὼς τις
πολιτίας(*) δελβινο θεβεονο

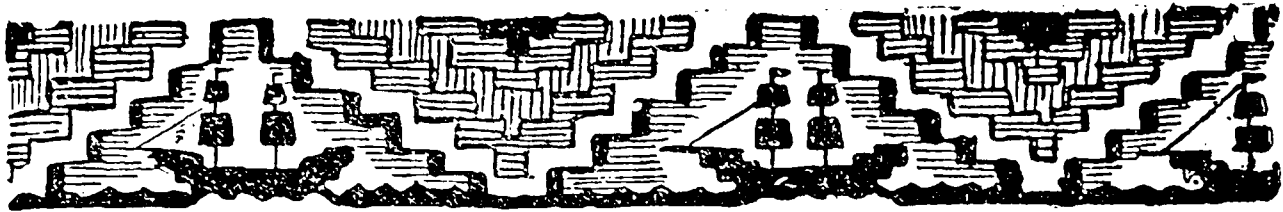
μαργαρήτης χρηστος προεστος τις πολιτίας
δελβινο θεβεονο

θοδορις χριστου ὡς ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας
θεβεονο

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑπογραφῶν, ἀξιοπρό-
σεχτη εἶναι ἐκείνη τοῦ ἡγουμένου τῆς μο-
νῆς Δριάνου γιὰ τὴν ἀγγραμματοσύνη του,
ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν τοῦ ἡγουμένου τῆς μο-
νῆς τοῦ προφήτου Ἑλίου ποὺ στὸ πρωτότυ-
πο κάνει ἐντύπωσι ἢ ἀψογῆ καὶ καλλιγρα-
φικώτατη σὲ τύπο ἐκκλησιαστικῆς γραφῆς
ὑπογραφή του.

3. Κατὰ τὴν ἡπειρωτικὴν ἔννοια, πολιτεία
= πόλις.

† ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου Κορυτσάς

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ*

ΛΟΓΙΟΙ-ΣΧΟΛΕΙΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΚΑΙ Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

Ἔργα καὶ Ἡμέραι καὶ σχέσεις τοῦ Α. Παπαβασιλοπούλου πρὸς τοὺς συγχρόνους, θαυμασμὸς καὶ ὕμνος πρὸς τὸν σοφὸν διδάσκαλον. Τὸ μέγα κατόρθωμα, ἡ ἔκδοσις τῆς Γεωγραφίας τοῦ Ἀθηνῶν Μελετίου.

Ὁ διδάσκαλος οὗτος τοῦ γένους διασταυρωθεὶς πρὸς τοὺς Βασιλοπούλους ἐστιάσθη παρὰ τοῦ ἀρχηγέτου τούτων, τοῦ Μπαλάνου, ὅστις γιγαντωθεὶς καὶ ἠρωοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν του ἐπέβαλε τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς ἀπογόνους του ὡς οἰκογενειακὸν καὶ ἐφεξῆς οὗτοι μνημονεύονται ὡς Μπαλαναῖοι (1). Ἐξωστρακίσθη τὸ Βασιλόπουλος καὶ οὕτως ἐτίθη καὶ ὁ Παπαβασιλόπουλος παραχωρήσας τὴν δόξαν του εἰς τοὺς Μπαλαναίους. Ἐπάρχει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πλήρης σύγχυσις καὶ ἐπαφίεται εἰς τὸν μέλλοντα βιογράφον ν' ἀποδώσῃ τὸ *suum cuique*, διότι ἐγὼ πολὺ ἐπεκταθεὶς σπεύδω νὰ τερματίσω τὸ θέμα. Τοῦτο μόνον διεπίστωσα, ὅτι ἐγεννήθη ἀντιζηλία τις μεταξὺ Μπαλάνου καὶ Ἀναστασίου, ἥτις κατέληξεν εἰς πόλεμον ἀκήρυκτον καὶ ἡ καθηγεσία του δὲν διήρκεσε πολὺ ἐν Ἰωαννίνοις, ἣν ἐμονοπώλησαν οἱ Μπαλαναῖοι, ἀφοῦ ἐξετόπισαν τὸ σέμνωμα τῶν λογίων καὶ ταμιεῖον πάσης σοφίας, Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν, καὶ ἔπειτα τὸν ἱεροφάντορα τῆς παιδαγωγίας καὶ φιλοσοφίας Ἀθ. Ψαλίδαν. Ἐν Ἑλλάδι δυστυχῶς δὲν ἦρθησαν οἱ λόγιοι εἰς ὕψος ἀνώτερον τῶν προσωπικῶν καὶ τῆς ἐγωπαθείας, τὸ δὲ φαινόμενον τῆς ταπεινῆς ἐμπαθείας ἀπεκορυφώθη εἰς τοὺς ἔπειτα χρόνους μεταξὺ Κόντου καὶ Βερναρδάκη· καὶ ὁ ἀμείλικτος καὶ σκληρὸς ἀγὼν αὐτὸς μεταξὺ δύο γιγάντων τῆς φιλολογίας μετεδέθη δυστυχῶς καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους. Καὶ νῦν ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ οἱ μὲν ὀπαδοὶ τοῦ Κόντου καὶ Μιστριώτου κρατοῦντες ἀγωνιωδῶς τὴν ἀπὸ τοῦ 1821 παράδοσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ τε ἐπιστημονικῇ καὶ γλωσσικῇ περιοχῇ ὡς νόμον ἱερὸν καὶ πατροπαράδοτον, ἀντιτάσσονται πεισμόνως πρὸς τὴν μειονότητα τῶν ἄλλων. Οὗτοι δυστυχῶς δὲν ἐσταμάτησαν εἰς τὰς ὀπωσδήποτε ἀνεκτὰς καὶ λογικὰς ἀρχὰς τοῦ Βερναρδάκη, ἀλλ' ἐκλιναν πρὸς τὰς ἀνηκούστους τοῦ Ψυχάρη καινοτομίας, καὶ παρεσύρθησαν περαιτέρω εἰς ἄκρατον μαλλιαρισμὸν καὶ ἐκφαυλισμὸν τῆς γλώσσης,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

1. Ἀπὸ 1 Ἀυγούστου 1919 ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐπιφανείου καὶ εἶτα τῆς σχολῆς τοῦ Γκιούμα τοσοῦτον ἐπεβλήθη διὰ τῆς εὐδοκίμου ἐν αὐτῇ διδασκαλίας του ὁ Μπαλάνος, ὥστε ὑπ' αὐτοῦ μετωνομάσθη «ἀρχιγυμνάσιον» μετὰ ταῦτα Μπαλαναῖα· διότι ἐπὶ μίαν ἑκατονταετίαν Μπαλαναῖοι διεύθυνον τὴν σχολὴν.

Περὶ τῆς οἰκογενείας καὶ διδασκαλίας τῶν Μπαλαναίων βλ. σημείωσιν τοῦ Κ. Μάρτζιου Ἡπειρ. Χρον. Γ', 182-184, ΓΑ' 78-79

ἦν ἡ πλειονότης τῶν Ἑλλήνων ὡς ἐπίσημον τοῦ Κράτους γλῶσσαν, καθιερωθεῖσαν διὰ τοῦ 107 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911, θεωρεῖ ὡς διίπετες καὶ ἱερὸν Παλλάδιον. Κατήντησαν δὲ, ἀφοῦ φρενοβλαδῶς εἰσήγαγον εἰς τὴν διδασκαλίαν τὴν ἀποτρόπαιον καὶ μοχθηρὰν γλῶσσαν, ἐθρασύνθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἀπετόλμησαν νὰ καταργήσωσι καὶ τοὺς τόνους! Εἰς τὸν κατήφορον, ὡς μὴ ὤφειλε, παρέσυραν καὶ τὸν εὐπατρίδην καθηγητὴν κ. Δ. Μπαλάνον, ὑπεραμυνθέντα τοῦ περιφήμου ἀτόνου καὶ ἀπνευματίστου προφέσσου, ὅστις, ἂν μὴ ἐπενέβαινε ἡ Δικαιοσύνη καὶ ἔφευγεν, ἵνα μισθοφορήσῃ «ὕπερ φύλην», θὰ προέβαινε καὶ εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ὅπως ἐσχεδίαζε, διὰ τοῦ λατινικοῦ!!⁽¹⁾

Ὁ Ἀναστάσιος τυχὼν μετὰ τὰ ἐν Ἰωαννίνοις ἐγκύκλια μαθήματα συστηματικῆς ἐν Ἰταλίᾳ μορφώσεως ἐθαυμάζετο ὡς φιλόσοφος καὶ θεολόγος, ὡς ἱεροκέρυξ καὶ ρήτωρ, ἐγκρατὴς ὢν τῆς τε ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης. Οἱ θαυμασταὶ καὶ φίλοι του διὰ τῶν ἀνωτέρω δημοσιευθεισῶν ἐπιστολῶν ἐξύμνησαν αὐτὸν διὰ τε τὴν σοφίαν, τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀρχοντικὴν εὐγένειαν. Ἐν Βενετίᾳ εἶχε συνδεθῆ μετὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Γλυκέων, μεθ' ὧν διετήρησεν ἀλληλογραφίαν συνεχῆ. Ὁ γενάρχης αὐτῶν Νικόλαος Γλυκὺς ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1619. Εἶχεν ἀδελφὸν τὸν Λέοντα ἢ Λεοντάρην πιθανώτατα δὲ καὶ ἕτερον, τὸν Δημήτριον⁽²⁾. Ἀπαντᾶται οὗτος ὡς ἔμπορος ἐν Βενετίᾳ νεώτατος τῷ 1637, ἔπειτα τῷ 1652 καὶ 1702 καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς ἐργαζόμενος μέχρι τοῦ 1715, ἐνῶ ὁ Νικόλαος ἀπέθανε τῷ 1715—οἱ Γλυκεῖς ἦσαν μακρόβιοι—ἀλλὰ, φρονῶ αἱ τελευταῖαι χρονολογίαι ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς τὸν ἀνεψιὸν του. Ὁ Νικόλαος ἀφῆκεν τὸν Μιχαήλ. Οὗτος τῷ 1702 ἐτοποθέτησε διευθυντὴν τοῦ τυπογραφείου τὸν υἱὸν τοῦ Δημήτριου ἄγοντα τὸ 19 ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ὅστις μέχρι τοῦ 1715 εἰργάζετο εἰς τὸ κατάστημα⁽³⁾. Κατὰ τὴν ἀξιόλογον περὶ Γλυκέων ἢ Γλυκῶν μονογραφίαν τοῦ κ. Κων. Μερτζίου, ἥτις ἀπετέλεσε τὸν I' ἐγκώδη τόμον τῶν «Ἡπειρ. Χρονικῶν», ἐκδοθέντα τῷ 1935 καὶ συμπληρωθέντα ἔπειτα, οἱ φιλόμουσοι οὗτοι καὶ εὐγενεῖς Ἰωαννῖται ὑπῆρξαν οἱ ἰδρυταὶ καὶ ἀνεδείχθησαν εὐεργεταὶ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἑλλ. κοινότητος, «ὁ μὲν Μιχαήλ γραμματεὺς τῷ 1670, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Δημήτριου δικάριος τῷ 1705 καὶ γκοβερνατόρος τῷ 1715⁽⁴⁾. Ὁ Πρόεδρος οὗτος τῆς Κοινότητος (ἀπέθανε τῷ 1716, Ἡπειρ. Χρον. ΙΑ', 1936, σ. 228) εἶναι ὁ Δημήτριος ὅστις ἐπιστέλλει, ὡς εἶδομεν, τὴν 10 καὶ 12 πρὸς τὸν Παπαβασιλόπουλον ἐπιστολὴν καὶ προσαγορεύει αὐτὸν «τιμιώτατον καὶ λογιώτατον.. καὶ φίλον ἄριστον». Ἡ α' ἐστάλη ἐκ Βενετίας τῷ 1700. Εὐχεται εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Ἀναστασίου, ὅπως παρέχῃ αὐτῷ «τὴν ὑγίαν καὶ τὸ ἀγαπᾶν τοὺς μεγάλους φιλοῦντας» αὐτὸν καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν, «ἵνα μὴ παρεάσῃ» τὸ τῆς φιλίας «ἄκιδον⁽⁵⁾ σβεσθῆναι, τὸ διὰ τοσοῦτου χρόνου

1. Τὸ θέμα τοῦτο διὰ πολλῶν ἐξητάσαμεν εἰς δύο ἡμῶν ἔργα ἦτοι «Πανεπιστημιακὰ. Τὸ κράτος τῆς ἀληθείας. Κραυγὴ τοῦ ἀδικουμένου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ Δωδώνης καὶ Τομόρου μέχρι Ταυγέτου. Σλαῦοι καὶ Ἀλβανοὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἑλληνικὴ μισαλληλία». Ἀθῆναι 1944. 8ον, σ. 320. «Δεκεμβριανὴ τραγωδία τῶν δμῆρων. Ἡ πορεία τοῦ θανάτου. Τὰ μεσομηρικὰ». Ἀθῆναι 1953, 8ον, σ. 315—438.

2. Μερτζίος «Ἡπειρ. Χρον.» I', σ. 2, 8.

3. Ἀκόθι σ. 15, 16, 17.

4. Ὁ Μιχαήλ τῷ 1670 συνέστησε τὸ παγκοίνως γνωστὸν ἑλλ. τυπογραφεῖον τῆς Βενετίας γενόμενος αἰτία νὰ ἀνεφοδιάζηται ἐπὶ 3 αἰῶνας ἡ ἀνατολὴ καὶ δὴ οἱ Ὀρθόδοξοι καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς δι' ἑλληνικῶν βιβλίων λαμπρῶς τυπουμένων· αὐτὸ τὸ τυπογραφεῖον μόνον σχεδὸν εἶχε τὸ μονοπώλιον τῶν ἐκκλησ. βιβλίων, ὧν τὸ πρῶτον «Ἐρολόγιον ὑπὸ Ἀρσενίου Καλοῦθη τοῦ Κρητός».

5. «Ἄκιδον» ἐσημειώσαμεν ὡς ἀθησαύριστον τὴν λέξιν, ἥτις τρεῖς ἐπαναλαμβάνεται ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις· εἶναι συνώνυμος πρὸς τὸ ἀκίς (εἰς οὗ καὶ τὸ ἀτο(δα) σημαίνει δὲ τὴν ἀγκίδα, πᾶν ἀκανθωτὸν καὶ σουδερὸν ἦτοι ἀκιδωτὸν, ὅθεν ἀγκιλῶνω (ἄπερ κακῶς εἰς τὸν ἱατρὸν τὸν ἀρχαῖον Ἀρσένιον γράφεται ἀγκυλῶνω καὶ ἀγκυλῶματα, πόνοι, κοψίματα). Τὸ ἀκίς ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐπὶ σφοδρᾶς ἀγάπης καὶ ἐπιθυμίας ἐπὶ θῶν ἀκίδων, τὸ κέντημα, ὁ ἰστρος τῆς ἀπιθύμιας.

ήκον εις αύξησιν, αλλά τῷ ὑγρῷ τῶν σῶν ἐπιστολῶν ἐπαύξησον καταρδεύων προσέ-
τι καὶ τὸ τῆς διανοίας μου ξηρὸν τοῖς τῶν ῥημάτων σου ἡδίστοις «νάμασιν». Εἰς
ἀπάντησιν ὁ διδάσκαλος ἤλεγξεν αὐτὸν διὰ τὰς ὑπερβολὰς τοῦ λόγου «τοῖς τοῦ
πλούτου γνωρίσμασιν μεγαλαυχεῖν καὶ γλώτταν κινεῖν ὑπερήφανον» καὶ ἐπιφέρει:
«αὐτὸς δέ, Δημήτριε κάλλιστε, ταῦτα πάντα ἀφεις αἰθέριον τινα καὶ μετάρσιον εἶ-
ναί με τῷ λόγῳ παρασκευάζεις, καὶ τῷ φωταυγεστάτῳ ἡλίῳ (γρ. ἡλίῳ) συγκρίνειν
ἐμὲ τὸν εὐτιελῆ καὶ ταπεινὸν ἐπιχειρεῖς· μέτρῳ γράφε, Δημήτριε, καὶ κρίνον τὰ
πράγματα, ἥπερ ἕκαστον ἔχει φύσεως». Ὁ δὲ Δημήτριος ἀνταπαντᾷ «..οὐκ ἄρα σε
τῷ ἡλίῳ παρεικάζων πέρα τοῦ μετροῦ τετίμηκα· εἰς (γράφ. εἰ) γὰρ καὶ πάντες ἀν-
θρωποι... μικρὸς κόσμος ἐπονομάζονται, πῶς Ἀναστάσιος ὁ ἄριστος φιλοσόφων οὐ
τῆς ἐπωνυμίας ἡλίου, μορίου ὄντος τοῦ κόσμου καθίσταται ἄξιος»; Ἀλλ' οὗτος ἀν-
θυποφορὰν τοιαύτην ἀντιτάσσει (ἐπισ. 13): «ἐγὼ ἐπαινώ μὲν σου τὴν περὶ τὰ τοι-
αῦτα ἀγγίνοιαν, οὐ προσδέχομαι δὲ τὰς ὁμοιώσεις ὡς σφόδρα ὑπερβολικὰς...» Καὶ
ἵνα πείσῃ αὐτὸν διὰ τὰς ὑπερβολὰς ποιεῖται τὸν ἐξῆς συλλογισμὸν (13, 15):

«Εἰ πάντες οἱ ἄνθρωποι, εἰ καὶ δημῶδες, κόσμος μικρὸς ἐπονομάζονται,
πῶς Ἀναστάσιος οὐ τῆς ἐπωνυμίας ἡλίου, μορίου ὄντος τοῦ κόσμου, καθίσταται ἄξιος;»⁽¹⁾

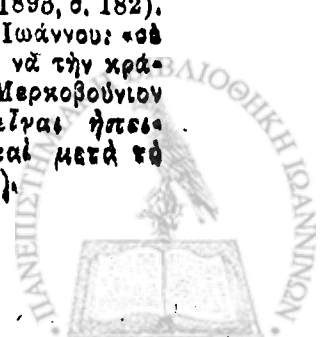
καὶ ἀναιρεῖ τὸ συμπέρασμα ὡδε: «οὐ γὰρ αἰεὶ ἀληθεύει, ἔνθα τὸ ὄλον κατηγορεῖται,
κατηγορεῖσθαι καὶ τὰ τούτου μέρη, ἀλλ' ἐπὶ μόνων τῶν ὁμοιομερῶν· οὐ γὰρ δυνά-
μεθα εἰπεῖν τὸν Σωκράτην χεῖρα ἢ πόδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ὅτι ἀνθρώπος κατ'
αὐτοῦ κατηγορεῖται· ὅθεν οὐδὲ ὁ Ἀναστάσιος τῆς τοῦ ἡλίου παρηγορίας ἄξιος, πάν-
των τῶν ἄλλων ἀνθρώπων μικρὸν (γρ. μικρῶν) κόσμων προσαγορευομένων· εἴη γὰρ
ἂν κατὰ τὸν σὸν λόγον ὁ αὐτὸς οὐ μόνον ἡλίος, ἀλλὰ καὶ λίθος καὶ ξύλον, ἀλλὰ
καὶ ὕδωρ καὶ εἴτε ἄλλο μέρος ὑπάρχει τοῦ παγκοσμίου τεχνάσματος· ὁρᾷς εἰς ὅσον
ἀτοπίας μετέβης λαβύρινθον;» (17).

Ἐξεθέσαμεν τὰς σχέσεις τοῦ Ἀναστασίου πρὸς τοὺς τυπογράφους Γλυκεῖς
τῆς Βενετίας καὶ διερωτώμεθα διατί δὲν προσεπάθησε νὰ ἐκδώσῃ τὴν πολύ-
χρηστον «Λευχεμονοῦσαν Ῥητορικὴν» του; Ὁμοιάζει κατὰ τοῦτο τὸν Λάμπρον
Φωτιάδη, τὸν πολυγραφώτατον λόγιον καὶ τοῦ Βουκουρεστίου διδάσκαλον
διαπρεπῆ, ὅστις εἰς τὸ κέντρον τὸ ἐκδοτικὸν διδασκῶν δὲν ἐφρόντισε κανὲν ἐκ
τῶν διδακτικῶν του βιβλίων νὰ ἐκδώσῃ ὅπως καὶ ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης. Ἀλ-
λως ἴδιον τῶν μεγάλων τοῦ γένους διδασκάλων τὸ φαινόμενον· καὶ ὁ μακ. διδά-
σκαλος ἡμῶν Κ. Κόντος ζῶν μόνον εἰς περιοδικὰ ἔγραφεν, ἄπερ ἄρθρα ἔπειτα ἐξε-
δόθησαν εἰς βιβλίον, καὶ ὅσα ἐξετύπωσαν εἰς ἰδικὰ των βιβλία οἱ διαπρεπέστεροι
τῶν μαθητῶν, ὅτε Γ. Χατζηδάκις καὶ ὁ Χαρ. Χαριτωνίδης ἐκ προφορικῆς παραλα-
βόντες παραδόσεως ἀεμμάτου ὄντος τοῦ Κόντου. Ἡ 1 ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς
τὸν «λογιώτατον» Γρηγόριον Μερκοβίτην Ἱερομόναχον ἐν Βενετίᾳ διατρίβοντα,
ὅπου ἐπεπόλαζον τότε, ὡς γράφει, «ἄξια πρότωπα»⁽²⁾. Τοῦτον χαρακτηρίζει ὡδε:
«ἐωρᾶκαμεν γὰρ ἄνδρα οὐ τοσοῦτον τῇ πολιᾷ σεμνυνόμενον καὶ ταῖς λοιπαῖς τοῦ
προσώπου χάρισιν, ὅσον τῇ φρονήσει καὶ τῇ τῶν λόγων εὐαρρωστία». Τίς ὁ Μερκο-
βίτης οὗτος δὲν γνωρίζομεν⁽³⁾. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ὁμοίως ταύτης μανθάνομεν ὅτι διή-

1. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ἐκπὸ Τυρνάβου α.φ.α', Μαΐου 18'.

2. «Μακαρίζω τὴν Βενετίαν, γράφει, «διὰ τε τὰ ἄλλα καὶ ὅτι προσώπων ἀξίων εὐ-
μοιρεῖ» 1, 12. Ταῦτα καὶ διὰ τὸν Μερκοβίτην ἐμάνθανεν ὁ Παπαβασιλόπουλος παρὰ «τοῦ αἰθε-
σιμωτάτου οἰκονόμου τῆς πολιτείας ταύτης». Εὕρισκω, ὅτι οὗτος ἦν ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης
ἐφημέριος τοῦ ἀγίου Γεωργίου 1696 (Βελούδου, «Ἡ ἐν Βενετίᾳ ἑλλ. ἀποικία», Βεν. 1898, σ. 182).

3. Τὸ ὄνομα πάντως εἶναι ἡπειρωτικόν. Ὁ Ἀλῆς γράφει πρὸς τὸν Σταῦρον Ἰωάννου: «σὺ
φανερῶν τὴν ὥρα του βιλαγετιοῦ νὰ τὴν δώσῃς τοῦ δουατζῆ μου Σέχ Μέρκου διὰ νὰ τὴν κρᾶ-
ζῃ...» (Ἡπειρ. Χρον. 1Δ', σελ. 57). Ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ χωρὶον Μέρκος· ὅθεν καὶ τὸ Μερκοβούνιον
ἐγγύς Τριπόλεως (εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὰ πλεῖστα τοπωνύμια τῆς Ἀρκαδίας εἶναι ἡπει-
ρωτικά καὶ αὐτὸ τὸ τῆς Τριπόλεως Δράπολις Δροπολιτᾶ καὶ Ντροπολιτᾶ καὶ μετὰ τὸ
1821 Τριπολις), ὅθεν ἐκ τοῦ Μέρκου ὁ Μερκοβίτης (Περβλ. Μάσχος—Μερκοβίτης).

κουσαν τὸν Γρηγόριον Σουγδουρῆν ὁμοῦ ἐν Ἰωαννίνοις διδάσκοντα οὗτος «ὁ ἐν ἱερεῦσι τῇ πραότητι μέγας καὶ τῇ φιλανθρωπία μέγιστος» νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν γνωστὸν Γεώργιον Σουγδουρῆν, καθότι αὐτὸς ἦν ἱερομόναχος. Ἡ οἰκογένεια τῶν Σουγδουραίων ἦν τῶν ἐπισημοτέρων ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ ἐμπορεύοντο ἐν Βενετία, ὅπου συνῆψεν ἐπιγαμίαν μετὰ τῶν Γλυκέων (1). Μνημονεύονται ἐμποροὶ καὶ λόγιοι περὶ τοὺς 10. Εἰς τοὺς λόγιους τούτους προστίθεται καὶ ὁ ἱερεὺς Γρηγόριος, ἴσως εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ Γεωργίου ὅστις βεβαίως ἦτο ὁμηλιξ τοῦ Ἀναστασίου καὶ φρονῶ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι διδάσκαλός του (2).

Πρὸς Νεόφυτον τὸν ἀξιώτερον τῶν μαθητῶν του, ἐν ἱκανῶς ἐγνωρίσαμεν ἀνωτέρω, γράφων (ἐπιστ. 2) ὑπερεπαινεῖ αὐτόν: «Παιδὰ σε Ἐρμοῦ καὶ Μουσῶν γνωρίμον ἢ τῶν σῶν περιφραδῶν ἐπιστολῶν ἐμμέλεια ἀναφανδὸν διεκφαίνει, περισπούδαστέ μοι... ὡσπερ ἐνστερνιζόμενος φιλοφρόνων ταύταις νύκτωρ ἐφυπνῶ, καθὰ δὴ καὶ ὁ Μακεδὼν ἐκεῖνος Ἀλέξανδρος ταῖς μουσολήπτεις τοῦ Ὀμήρου ὑποθήκαις διέρχομαι δὲ αὐτῆς γε τῆς ἡμέρας πολλάκις καὶ κόρος οὐδεὶς τῆς πάλιν καὶ πάλιν ἀναγνώσεως, ἀλλ' αἶε νέον ἐπιφοιτῶσαι μοι λογιζόμεναι τὸν πόθον ἐπὶ μέγα ἀνάπτουσιν». Ἐκεῖνος ἀπαντῶν (ἐπιστ. 3) «τῷ σοφωτάτῳ καθηγητῇ» ἀποκρούει τοὺς ἐπαίνους: Παιδὰ με ἀποκαλέσας Ἐρμοῦ, Ἐρμῆν σεαυτὸν διαροήδην ἐναπέφηνας οὐκ ἀπαρκῶς ἄρα τὸν τεύθεν σιγῇ σε διὰ τιμῆς ἄγειν καὶ γεραίρειν μᾶλλον οὕτως ἢ τῷ λαλεῖν καὶ τονθορίζειν (γρ. τονθορῶζειν), οἷά που καὶ τοὺς ἐκείνου ἐπαινετάς...»

Πρὸς τὸν ἱεροδιάκονον τῆς Λαρισίων μητροπόλεως, τὸν γνωστὸν ἤδη ὁμιλητὴν του Ἰάκωβον αἰτοῦντα στιχοῦργημά τι διὰ τὸ νεόδμητον μέγαρον, «ὁ ἡμέτερος κάλαμος, γράφει, ἀργὸς καὶ νωχελὴς πρὸς ταῦτα φαίησεται...» (ἐπιστ. 6) ἀποστέλλων δὲ ἅμα «δεκάστιχον στιχοῦργήσας ἐπίγραμμα» (6, 17—27) περαιοὶ τὸ γράμμα ὡς ἑξῆς: «Ἐρρωσο τοῖνον, Ἰάκωβε, μνημονεύων ἡμῶν τῶν μονήρη ἀσκούντων ἐν τῷ κατωτάτῳ τῆς μητροπόλεως οἰκίματι». Τὸ ἐπίγραμμα διαιρεῖται εἰς δύο πεντάστιχα: εἰς τὸ α' ἐγκωμιάζει τὴν λαμπρὰν μητρόπολιν, εἰς δὲ τὸ β' τὸν μητροπολίτην Παρθένιον· πραιτώριον ὀνομάζει τὸ μέγαρον:

Παρθένιον χαρίτων παλλάδιον γλαφυρόν,
Παρθένιον λιμένα πτωχῶν ἀνέρων ἠδὲ ἄλκαρ (=καταφύγιον).

Μετὰ πόσης λεπτότητος ἐκ τοῦ ὑπογείου ἐκείνου ὑπενθυμίζει εἰς τὸν «ἀριπρεπέα» ἱεράρχην τὴν τραγικὴν κατάστασιν τῆς διαμονῆς του ὁ ὄντως σοφὸς διδάσκαλος. Ἡ θαυμασία ἐκ Λαρίσης 7 ἐπιστ. εἶναι ἀνώνυμος, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἐγράφη χειρὶ τοῦ Κυπρίου Ἰακώβου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς προσφωνήσεως: «Τῷ ἐντιμοτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ μοι διδασκάλῳ κυρίῳ Ἀναστασίῳ τὴν ἀξιο-

1. «Ἡ τῶν Βενετικῶν χώρα ἢ μᾶλλον τοῖς τεχνητοῖς ἢ περὶ τοῖς φυσικοῖς χαρίσμασι τῶν ἄλλων ὑπερέχουσα ἀξίως ἐδίξαστο καὶ φιλοφρόνως αὐτὴν (τὸν Μερκοβίτην) ἐξενάγησεν· τὸ γὰρ ταύτης ὄνομα λατινιστὶ ἐτομολογούμενον θάνα ἐτζιαμ ἐρμηνεύεται· τοῦτο δὲ ἐξελληνιζόμενον, ὡς ἡ ὑμετέρα λογίστες μεμάθηκεν, ἐλθὲ ἔτι σημαίνει», 1, 18.

2. Ὁ Κοσμῆς Μπαλάνος ἐν τῇ εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ του (Βιέννη 1798) γράφει, ὅτι εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Γκιούμα τὸν Γ. Σουγδουρῆν διεδέξατο «ὁ ἱερεὺς Ἀναστάσιος Παπαβασιλείου», κατὰ 1715—1720. Πρὸ τῶν Μπαλαναίων οἱ διαπρεπέστεροι τῆς σχολῆς τοῦ Γκιούμα διδάσκαλοι ἦσαν ὁ Παπαβασιλόπουλος καὶ ὁ προκάτοχός του Γ. Σουγδουρῆς, περὶ οὗ ἐπικαιρὸν κρίνομεν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἀθηναίων Μελετίου: «ἐλθὼν εἰς Ἰωάννινα διδάσκαλος ἐ χρημάτισε τῆς ἐκεῖ οὖσης σχολῆς, παραδούς ἄριστα τὰ ἐλληνικὰ μαθήματα φιλοσοφίαν τε καὶ θεολογίαν· ἐν πολλοῖς δὲ διαρκέσας χρόνοις τῷ ρηθέντι σχολεῖω τοῖς ἰδίῳις μαθηταῖς πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων οὖσαν Εὐρώπην (τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν) καταβαρβαρωθεῖσάν πως ἐξεπαίδευσε, διασπαρθεῖσι κατὰ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν ταύτης» (Ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. Γ', σ. 490, τὸ χωρίον εἶχε τὴν ἴδιον ἀνωτέρω καὶ παραλαμβάνωμεν αὐτὸ ὡς ἔχει ἐκ τῶν Ἠπειρ. Χρον. ΙΑ', σ. 107). Περὶ τοῦ Γεωργ. Σουγδουρῆ εἶπον ἀνωτέρω, ὅτι δταν ἱερώθη μετωνομάσθη Γρηγόριος, ἀλλ' ἀνεθεώρησα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, θίστι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸν εἶχε διδάσκαλον ὁ Ἀναστάσιος, ἀφοῦ ἐσπούδαζον ὁμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ.

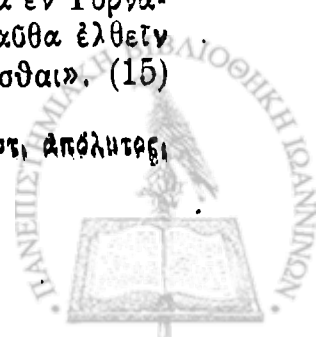
χρεων προσκύνησιν» και είναι απάντησις αρχόμενη ούτω: «Ε: και ακάνθινοι τέτιγες τετερίζειν απήρξαντο, τι αν δράσειαν οι ψιδικοί και εσοι την φύσιν λαλίστεροι; ζουσι δήπου μάλλον λιγυρώς και γεγωνότερον ένηχήσουσι την της άλέας (=του καταφυγίου) επίδοσιν ανακηρύττοντες πασιν. ουκ απεικός άρα και τά παρά της υμετέρας πολυμαθείας έξιτουργηθέντα έπη, άπερ εις δψιν χθές μοι αφίκετο επί τω έγκολαφθηναι εις τó εν Λαρίσση πραιτώριον... πεφιλοτέχνηται γάρ παρά σου της άττικιζούσης μελίτης... ύποδηλοώντος τότε έμμελές σου της Καλλιόπης, τó της ρητορείας κάλλος και τó περι την σοφίαν έναποστράπτει (γρ. έναποστράπτον) άγλαόν τε και έμβριθές, άπερ άληθώς ένδαιτιώνται τη ίερα σου ψυχη, του έν διδασκάλοις διαπρέποντος παγχρήστου τε και παγχρούσου 'Αναστασίου, όν περι κηρι φιλω και πάνυ αιδούμαι και άγαμαι». Περι αυτου γράφει προς τον Μαργ. Μάνθος (έπιστ. 9, 19): «'Ασπαζεται σου την λογιότητα ó συν έμοι τον βιον διαμετρών κυρ 'Ιάκωβος, ó εν Ιεροδιακόνοις έλλόγιμος και τοις των σπουδαίων έγκρίτοις συναμιλλώμενος».

Τις ó μουσοφιλης Μαργαρίτης Μάνθος ó την 8 γράφας τω 1704 έπιστολήν και διακηρύττων προς τον Παπαβασιλόπουλον τον «ευγενέστατον εν άρχουσιν», δι «εί και μη πρώτος των άλλων φίλων ήρξάμην του γράφειν προς την λογιότητα, του γέ μην άληθώς και γνησίως φιλειν σε ουδενι υποχωρω των πρωτειών;». Πσθεινοτέραν έπιστολήν δέν έχω αναγνώσει της του λαμπρου τουτου 'Ηπειρώτου, δστις ουτως έπισφραγίζει ταύτην: «είη δ' αν ευδαιμονούντά σε διατελειν και ήμας δια της φήμης των τοιούτων άκροατάς γενέσθαι, ές τ' αν και θεατάς της καλλιστης σου τύχης». 'Απάντησις (έπιστ.9) «Τω λογιωτάτω και σεμνοπρεπει νεανία και σπουδαίω, άρίστω εν Χριστω μοι περιποθήτω Μαργαρίτη, μαρμαρυγαίς άρετων διαλάμποντι, 'Αναστάσιος Παπαβασιλόπουλος πλείστα χαιρειν». Ουτος εκθειάζων τó κείμενον «δεξαμένω μοι, γράφει, θυμηδίας ου της τυχούσης άνέτειλεν έσοτη και επί τó ιερπνότερον τά της ψυχής μου διεχύθη κινήματα». (9,4). Περι αυτου πληροφορει ήμας, δι έσπούδαζε την φιλοσοφίαν και ύπισχνεϊται αυτω πασαν υποστήριξιν: «ήμεϊς δε τη ση λογιότητι και γλωτταν και κάλαμον ύπερ αυτης εκκινήσομεν» (1701) και διαδιδάζων του Κυπριου 'Ιακώβου τον ασπασμόν επάγεται τον εξης συλλογισμόν:

«'Ο 'Ιάκωβος τω 'Αναστασίω φίλος,
ó 'Αναστάσιος τω Μαργαρίτη φίλος,
άρα και ó 'Ιάκωβος τω Μαργαρίτη φίλος». (9,22).

'Ο ίερεύς Παρρήσιος (έπιστ. 14) φλεγόμενος υπό του έρωτος της μαθήσεως διαπυθάνεται τά υπ' αυτου παραδιδόμενα μαθήματα, θέλων να έγκαταλίπη τó σχολειον του όνομαστου εκείνου διδασκαλου, 'Αναστασιου του Γορδιου· ουτος εκ Βραβιανών των 'Αγράφων καταγόμενος έδίδαξεν επανελθών εξ 'Ιταλίας Ικανά έτη εις τó Αίτωλικόν, και τέλος έγκατεστάθη εις την μονήν της άγ. Παρασκευής εις Γούβαν των 'Αγράφων διακειμένην, ένθα περιστοιχούμενος υπό άπαρηγορήτων μαθητών και φίλων απήλθε προς Κύριον. 'Ο Παρρήσιος έφερε βαρέως, διότι κατά την πρώτην συνάντησιν δέν ήκολούθησε τον διδάσκαλον, άλλ' έμεινεν εις τó Αίτωλικόν. «εί μέν γάρ έγω έν ψ χρόνω ήλθον εις τó 'Ανατολικόν (ουτως έλέγετο τó Αίτωλικόν) και την λογιότητα ευρον μεθε(ι)πόμην σοι αν, ουχ ουτως αν ειην, οιοσ νυν ειμι, άλλ' άλλοτος τυχον· δύο γάρ χρόνους εις τον Γόρδιον διατρίψας μηνών μαθήματα δύο σχεδόν ήμιν παραδέδωκε (1) και ταυτα ακουσίως και παρόργως, καθως ή ση λογιότης σαφώς τά πάντα οϊδεν» (14,7)· ζητει να μάθη τά διδασκομένα εν Τυρνάβω μαθήματα και τον βιον των μαθητών «και εί δυνατόν καν νυν ένταυθα έλθειν με (και) της πανσόφου και γλυκυτάτης σου διδασκαλίας όλίγα καρπώσασθαι». (15)

1. Έχει δικαίον ó βυστιχής να παραπρηνηται· άδω τó διατρίψας είναι όνομαστ, απόλυτης.

Ἀπαντῶν ὁ Παπαβασιλόπουλος ἀπὸ Τυρνάβου τῷ 1703, ὅτι λυπεῖται, ὅτι δὲν ἠδυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ τὸν ὠφελήσῃ «ἀνθ' ὧν πολλῶν χαρίτων ὀφειλέται ἔσμέν σου τῇ λογιότητι δωρεὰν ποθοῦσα ἡμᾶς καὶ φιλοστόργως διακειμένη». Κατὰ ταῦτα δὲν ἦτο τυχαῖος ὁ Παρρησίος· ἐδίδασκε δέ, γράφει πρὸς αὐτήν, μαθήματα γεωμετρικά, ρητορικά καὶ γραμματικά» (ἐπιστ. 15). Φαίνεται, ὅτι δὲν κατώρθωσεν ὁ Παρρησίος τοῦ ποθουμένου, ἀλλὰ παρέμεινε παρὰ τῷ Γορδίῳ. Τίνες λόγοι ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ προτιμήσῃ αὐτόν, ὅστις δὲν κατώρθωσέ ποτε νὰ συστηματοποιήσῃ τὴν διδασκαλίαν του καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὴν σχολήν, δὲν γνωρίζομεν. Ἐκ τῶν σωζομένων πολυπληθῶν ἐπιστολῶν του μαθάνομεν ἄρκετὰ περὶ τοῦ Παρρησίου τούτου, ὃν προσαγορεύει ὡδε: «Παρρησίῳ τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἀνδρὶ καὶ ἱερωμένῳ ἱερεῖ»⁽¹⁾. Τὸ γράμμα πέμπεται ἐκ Μακρινίτσης τοῦ Βόλου τῷ 1717 καὶ ὑπογράφεται: «Ὁ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος καὶ ποτε ἐπὶ ποσὸν καθηγητῆς τῆς σῆς λογιότητος Ἀναστάσιος Γόρδιος»⁽²⁾. Ἡ 16 ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως ἀνωνόμως καὶ εἶναι οὗτος ὁ Ἀθανάσιος Β', ὃν καλεῖ «σοφολογιώτατον καὶ πανυπερσέβαστον κορυφήν» καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀλληλογραφίαν «διὰ τὴν τοῦ χώρου ἀπόστασιν» χαλαρωθεῖσαν, ἣν «οὔτε μὴν τὰ ἐπέκεινα Γαδελῶν τῷ τῆς γραφίδος ὠκυπτέρῳ ἀμβλῶσαι ἢ ἄλλως ταύτης περιγενέσθαι ἐξιχύσειεν», γράφει, «ἐρεθίζων αὐτήν εἰς μνήμην τῆς πάλαι ποτὲ (καὶ) ὡς οἶμαι γεγηρακυίας παρὰ γε αὐτῆ: (ἡμῖν γὰρ νεάζει καὶ τῷ μήκει τοῦ χρόνου νευροῦται) ξυνηθείας», Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη πάντως μετὰ τὸ 1709, ὅτε τὸν ἐκ Κρήτης Ἀθανάσιον ἐπὶ πολὺ ἀρχιερατεύσαντα καὶ γενόμενον Πατριάρχην⁽³⁾ διεδέξατο ὁ Ἀδριανουπολίτης οὗτος Ἀθανάσιος. Περὶ τούτου ὁ Δημ. Προκοπίου Μοσχοπολίτης γράφει: «..ἀνὴρ εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐκκλησ. Παιδείας, ἀκολουθείας καὶ τάξεως. Σπουδάζει καὶ μελετᾷ μετὰ φιλοπονίας πολλῆς τὰς θείας καὶ ἱερὰς γραφάς, κηρύττει καὶ ἀναπτύσσει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἀγάπης» (παρὰ Σάββα «Μεσ. Βιβλιοθήκης» τόμ. Γ', σ. 497). Αἱ λεπτομέρειαι αὗται προϋποθέτουσι στενὰς σχέσεις τοῦ Δημητρίου πρὸς τὸν ἱεράρχην, ἔπως καὶ ὁ πολὺς Νεόφυτος Ἀρτης ὁ Μαυρομμάτης συνεδέετο μετ' αὐτοῦ, ὡς μαρτυρεῖ συμφωνητικὸν τοῦ 1714 γενόμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τοῦ Ἀρτης καὶ τοῦ ἐπ' ἀνεψιᾷ γαμβροῦ αὐτοῦ Γιανουλή Φραντζέζου. Ὑπογράφουσι τὸ ἔγγραφον διάφοροι λαϊκοὶ μάρτυρες μετὰ τὸν Ἀρτης Νεόφυτον, ἐν τέλει δὲ καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἀθανάσιος⁽⁴⁾. Τούτου ἐδημοσιεύσαμεν γράμμα πρὸς τοὺς ἐν Ἀθῶ Λαυριώτας περὶ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει μετοχίου τοῦ ἁγ. Στεφάνου ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1710 καὶ σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως Παΐσιου ἀπολυθὲν 1740, ἐν ᾧ διαμνημονεύεται ὡς πρὸ δόλιγου ἀποθανῶν ὁ Ἀθανάσιος⁽⁵⁾.

Τὸ τελευταῖον γράμμα (17) δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ἱβηρ. κώδικι τοῦ Νεοφύτου, ἀλλὰ διεσώθη, ὅπως ἔγραψα ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει, εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Νεο-

1. ἱερωμένῳ ἱερεῖ· δὲν εἶναι πλεονασμὸς· διότι τὸ «ἱερωμένος» ἐδήλου τότε τὸν κληρικὸν οἰουδήποτε βαθμοῦ τυγχάνοντα ὡς καὶ νῦν λέγομεν: «αὐτὸς εἶναι ἱερωμένος πρόσωπον».

2. ΚΩ3. Μετεώρων τοῦ ἁγ. Στεφάνου 29, φ. 58x ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι ἐνταῦθα 9 πρὸς τὸν Παρρησίον ἐπιστολαὶ τοῦ Γορδίου ἔτους 1721, φ. 71a, 72b καὶ 73a, ἐνθα ἀποκαλεῖ αὐτὸν «φίλτατον ὁμιλητήν». Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Γορδίου εἶναι ἀξιόλογοι διὰ τὴν παντοδαπὴν σοφίαν τοῦ ἀνδρός καὶ διὰ τὸ ἐκλεκτὸν ἕφος τῆς ἀρχαϊζούσης γλώσσης καὶ ὅπως τοῦ Συνοσίου Πτολεμαΐδος σώζονται εἰς πολλοὺς κώδικας, ἀλλ' ὁ πληρέστερος εἶναι ὁ τῶν Μετεώρων.

3. 1709—1711 μεθ' ὃ ἀπεσύρθη εἰς Ἰάσιον ὅπου καὶ ἀπέθανε. Δὲν εἶχαν οὔτε τὰς ἀρετὰς οὔτε τὴν μόρφωσιν τοῦ διαδόχου του, ἀλλ' οὔτε καὶ σχέσεις πρὸς τοὺς Ἡπειρώτας, κατηγόρειτο δὲ καὶ ὡς λατινίζων· κατὰ Γεδεών «Πατριαρχ. Πίνακες», σ. 619.

4. Σωφρ. Εὐστρατιάδου «Ῥωμανὸς ὁ μελωδὸς» ἑρησκ. περιοδ. Παρίσιος 1932, τόμ. Δ', σ. 286. Βλ. καὶ Θρακικά Η', 1937, σ. 46—51 διογραφικὰ τινὰ καὶ τρεῖς ἐπιστολάς τοῦ Ἀθανασίου.

5. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, «Ὁ ἅγιος Στέφανος ἐν Ἀδριανουπόλει, πατριάρχ. Σταυροπήγιον καὶ μετόχιον τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἀθῶνος, ἀνάτ. ἐκ τοῦ ε' τόμου τῶν «Θρακικῶν», Ἀθήναι 1935, σ. 47—51.

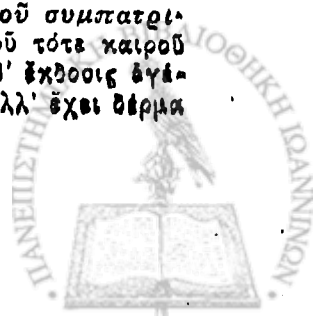
φύτου Ἄρτης, ἀποκειμένην εἰς τὴν ἀθωνικὴν Λαύραν καὶ ἐκ κακῆς ἀντιγραφῆς ὑπὸ δευτέρας χειρὸς ἐκδοθεῖσαν μερικῶς ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου. Εἶναι δὲ γεγραμμένον τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Παπαβασιλοπούλου εἰς καθαρεύουσαν νεοελληνικὴν καὶ διαλαμβάνει τὸ ζήτημα τῆς ἐκδόσεως τῆς Γεωγραφίας τοῦ Ἀθηνῶν Μελέτιου. Περὶ αὐτῆς ζῶν εἶχει φροντίσει ὁ ἀείμνηστος συγγραφεὺς καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἐν Βενετίᾳ διαληφέντα ἀνωτέρω τυπογράφον Δημ. Γλυκὺν, ἀφοῦ συνεννόηθη καὶ μετὰ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις εὐρισκομένου πατρὸς του Μιχαήλ· ἀλλὰ μὴ δυναθεὶς μὲ ἰδικόν του ἄνθρωπον νὰ πέμψῃ τὸ χειρόγραφον «τὸ ἄφησα, γράφει, εἰς χεῖρας τοῦ λογιωτάτου παπὰ κὺρ Ἀναστασίου, ὥστε νὰ εὑρεθῇ ἄνθρωπος εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας νὰ τὸ παραδώσωσι διὰ νὰ μὴν ἤθελε παραπέσει καὶ ὑστερηθῶμε δεκαετοὺς κόπου, ὅπου κατηναλώσαμεν δι' αὐτὸ χάριν τοῦ ἡμετέρου γένους». Ζητεῖ ἔπειτα νὰ κανονίσουν καὶ τὴν δαπάνην τῆς ἐκτυπώσεως διὰ 1500—2000 ἀντίτυπα, ἀπερ ἀναλαμβάνει νὰ τὰ πληρώσῃ ἅμα τῇ παραλαβῇ. Εἶτα ὀρίζει τὰ στοιχεῖα τῆς ἐκτυπώσεως καὶ τὰς ἄλλας διατυπώσεις, περὶ τοῦ προνομίου τῆς πωλήσεως, ὅπερ θὰ ἐξέδιδεν ἡ Γαληνοτάτη Ἀριστοκρατία διὰ 10—15 ἔτη, περὶ τοῦ διορθωτοῦ τῶν δοκιμιῶν «νὰ τὸ θεωρήσῃ μία καὶ δύο, διὰ δὲ τὴν ὀρθογραφίαν... καὶ τὸν πίνακα τῶν ὀνομάτων, ὅτι εἰς αὐτὸν στέκεται τὸ ὄλον»· ὅθεν ὡς ἐπιστάτην ὄλων τούτων προτείνει τὸν ἐκεῖ διατρίβοντα Μεθόδιον Ἀνθρακίτην «καὶ σὰς πέμπω γράμμα ἀβούλωτον, καὶ ἅς σὰς φανῇ εὐλόγον ὁδοτε τοῦ ἢ ὅπως ἄλλως ὀρίσητε, μόνον νὰ γένη μὲ ἐπιμέλειαν ἢ διόρθωσις. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἤτοι διὰ τὸ χαρτὶ καὶ εἴτι ἄλλο συστατικόν του ἢ ἀγγίνοιά σας εἶναι ἀρκετὴ νὰ τὰ προσδιορίσῃ... Διὰ τὸν πίνακα ἄφησα λόγον εἰς τὸν ἄνωθι παπὰ κὺρ Ἀναστάσιον νὰ τὸν τελειώσῃ». Γράφει ἀπὸ Ἰωαννίνων 1707 Σεπτ. 22 καὶ ὑπογράφεται:

«† Ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος πρὸς Θεὸν εὐχέτης» (1)

Ὁρθῶς ὁ ἐκδότης τοῦ γράμματος προείκασεν, ὅτι Παπὰ Ἀναστάσιος εἶναι ὁ Παπαβασιλόπουλος καὶ οὐκ ἄλλος, τοῦθ' ὅπερ ἐπιβεβαιούται ἤδη καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἀνατυπωθέντος ὑπ' ἐμοῦ γράμματος αὐτοῦ τοῦ Ἀναστασίου. Οὗτος ἐν ἀρχῇ ἐπαινεῖ τὸν «περὶ τὰ κατὰ ἔνθεον ζῆλον» τοῦ Ἄρτης Νεοφύτου, ὅστις, σημειωτέον, ἦτο εἰς τῶν κλεινῶν καὶ λίαν φιλομούσων ἱερέρχων τοῦ τότε καιροῦ, καὶ ἐπικροτεῖ τὴν ἀπόφασιν περὶ τῆς ἐκδόσεως ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τρίτου χεῖρας τὸ προσρισθὲν ποσὸν τῶν 150 φλωρίων διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ «Γεωγραφικοῦ», ἀπερ εἶχε ἀφήσει ὡς εἰκάζω πρὸς τὸν Ἄρτης ὁ ἀποθανὼν Ἀθηνῶν Μελέτιος, οὗτος δὲ διαμένων ἐν ΚΠόλει γράφει πρὸς τὸν Ἀναστάσιον νὰ τὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δοθητοῦ τοῦ ἐπισκόπου Ῥωγῶν ἐν Ἄρτῃ, ὅστις ἐπίσης εἶχεν ἀναχωρήσει διὰ τὴν Βασιλεύουσαν. Ὁ Ἀναστάσιος γράφει ἤδη πρὸς τὸν ἐν ΚΠόλει Νεόφυτον ν' ἀποστείλῃ τὰ χρήματα διὰ τοῦ Ἰωαννίτου Ἰωάννου Δήμου Σιάνου ἐμπόρου, καὶ νὰ κρατῇ αὐτὰ «ἕως οὐ νὰ ἔλθωσιν ἀπὸ Βενετίας τυπωμένα καὶ δεμένα τὰ ἑκατὸν γεωγραφικὰ βιβλία κατὰ τὴν συμφωνίαν» (2). Ἐν ἀνάγκῃ ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ καὶ ἐγγυητὴν, ὥστε «νὰ γράψωμεν εἰς Βενετίαν διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ τύπωσις τοῦ βιβλίου, ἢ ὅποια θέλει καὶ τὸν πρόλογον καὶ τὴν ἀφιέρωσιν εἰς τὸ ὕψος τῆς Πανιερότητος σας... τὸ σχέδιον τῆς

1. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο γράμμα ἐδημοσίευσεν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Βενετίας ὁ κ. Κ. Μέρτζιος (Ἡπειρ. Χρον. ΙΑ', σ. 323—324).

2. Δὲν γνωρίζω πως τὸ βιβλίον ἐξετυπώθη μόνον τῷ 1728 εἰς μέγα 4ον ἐκ. σ. 620 καὶ 48 ἐκτὸς ἀριθμοῦ (βλ. ἡμετέραν «Βιβλιογραφίαν Ἡπειροῦ καὶ Ἀλβανίας». (Ἀνατ. ἐκ τῶν Γ'—5' τόμ. τῶν Ἡπειρ. Χρον.) σ. 124—125. Τὸ βιβλίον ἔχομεν ἐν τῇ βιβλιοθηκῇ, εἶναι δὲ σπανιώτατον εἰς τὴν α' ἐκδοσιν καὶ περιζήτητον. Χθὲς εἶδον αὐτὸ εἰς τὴν προθήκην τοῦ συμπατριώτου μας βιβλιοπώλου κ. Βασ. Γρηγοριάδου. Ἦ εὐτυχεῖς οἱ συγγραφεῖς τοῦ τότε καιροῦ ποὺ ἐλάμβανον ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὀλοδερμάτινα δεδεμένα τὰ βιβλία των! Ἡ β' ἐκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Γαβῆ τῷ 1807 εἰς Δ' τόμους εἰς 10ον, δεδεμένη καὶ αὐτὴ ἀλλ' ἔχει ἄξιον μόνον εἰς τὴν ἀτάκωσιν.

ἀφιερώσεως ἄρχομαι νὰ ὑφαίνω ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ μὲ δεύτερον τὸ στέλνω νὰ τὸ θεωρήσῃ καὶ ἡ ὑμετέρα Πανιερότης»· αὐτὰ γράφει ὁ θαυμάσιος ἀνὴρ προθυμοποιούμενος νὰ ἴδῃ τὸ Γεωγραφικὸν ἐκτυπούμενον, Τίς δὲ ὁ ἐξάδελφός του Ἄλέξιος, ὃς προσκυνεῖ τὸν πανιερώτατον, οὐκ οἶδα ὁ δὲ Στάνος, περὶ οὗ κατωτέρω, ἴσως Μετσοδίτης εἶναι, ὅθεν κατάγονται οἱ Στάνοι (1). Ἡ ὑπογραφή ἐνταῦθα εἶναι «ἀπὸ Ἰωαννίνων κατὰ τὸ ρηκβ', αὐγ. κὲ Ἀναστάσιος ἱερεὺς Βασιλείου ἱερέως». Ὁ συγιστώμενος λοιπὸν ἦτο ἀξιόχρεων πρόσωπον καὶ ὑπῆρξεν ἐπιτυχῆς ἢ ἐκλογὴ τοῦ Ἀναστασίου, διότι χάρις εἰς αὐτὸν εἶδε τὸ φῶς διὰ τύπου ἢ Γεωγραφία αὐτῆ, ἥτις τιμᾶ τὴν Ἡπειρον ὀλην. διότι μοναδικὴ μετὰ τὴν ἄλωσιν· καὶ τί λέγω μετὰ τὴν ἄλωσιν; καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἐγράφη ὑπὸ Ἑλληνοσ τοιοῦτον κολοσσιαῖον ἔργον· φαντάζεται πᾶς τις τὰς βιβλιοθήκας τῶν τότε Ἰωαννίνων, ὅπου, νομίζω, συνετάχθη τὸ σύγγραμμ., (2) περιλαμβάνον εἰδήσεις καὶ λεπτομερείας, αἵτινες καὶ σήμερον εἶναι δύσκολον νὰ συγκεντρωθῶσιν. Ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ Ἀναστασίου νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ ἐν Βενετία ἐμπορευόμενος Στάνος, ὅστις εἶχε καὶ ἀντιπρόσωπον ἐν Ἰωαννίνοις τὸν ἀδελφὸν του Κώστα Στάνου, παρουσιάζεται ὁ εὐγενὴς Ἰωαννίτης Καμαράδος Ἰωάννου διὰ δυὸ ἐπιστολῶν ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Ἄρτης Νεόφυτον, τὸν ἐντολοδόχον τοῦ Μελετίου (ἀπὸ 29 Ἰουν. 1722 καὶ αὐγ. 25) (3) προσφερόμενον νὰ ἐξοδεύσῃ ἐξ ἰδίων, γράφει: «ὁ κύρ Ἰωάννης Στάνος ἀπὸ Βενετίας μᾶς ἐμετάγραψε πάλιν ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ τυπώσῃ αὐτὸ τὸ Γεωγραφικὸν βιβλίον ἀνίσως καὶ ἔγει 500 ρεάλια βοήθειαν ἀπὸ τινος καὶ νὰ δώσῃ διὰ τὰ αὐτὰ βιβλία 100...» εἰς αὐτὸ τὸ γράμμα ἀπαντῶν ἔγραψε πρὸς Ἀναστάσιον ὁ Νεόφυτος: ὅθεν ἐπανέλαβε τὴν πρότασιν ὁ Καμαράδος, ἀφοῦ, ὡς φαίνεται, ἔμαθε τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκδοσιν καὶ γράφει ὅτι ὁ Στάνος «εἶναι σίγουρος ἀνθρώπος καὶ παραδίδεται εἰς χεῖράς του τὰ 150 τζεκίνια αὐτοῦ. ἢ ἂν ὀρίζετε σὰς δίνει καὶ καλὸν κεφεῖλην (ἐγγυητὴν) αὐτοῦ, ἔως νὰ ἔλθουν τὰ 100 βιβλία νὰ σὰς τὰ παραδώσῃ καὶ τότε νὰ εἶναι ἰδικὰ του τὰ 150 τζεκίνια... Ἐσυντύχαμεν ἐδῶ μὲ τὸν κύρ Κώστα Στάνον καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν ἀδελφὸν του Ἰωάννην Στάνον εἰς Βενετίαν, ὅτι νὰ παρουν τὸ θέλημα ἀπὸ τὴν αὐθεντίαν, νὰ εἶναι ἐτοιμοι...» Ὁ Ἄρτης τότε ἐπεφόρτισε τὸν Βελλᾶς Ἰωαννίκιον, ὅστις ἦτο ἐπίσκοπός του, καὶ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν: «Διὰ τὰ 150 φλωρία βενετικά τοῦ τυπωθησομένου βιβλίου ἔγεινα ἐγὼ ἐγγυητὴς καὶ ὑποσχόμενος διὰ γράμματος ἐμμαρτύρου, πῶς ἔταν λάβετε 100 βιβλία νὰ μετρῶ τὰ 150». Τότε καὶ ὁ Νεόφυτος ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀναστάσιον νὰ συντάξῃ τὰ προλεγόμενα καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀφιέρωσιν τοῦ βιβλίου (4). Τούτων οὕτως ἐχόντων ἢ αὐθεντία τῆς Βενετίας τὴν ὁ ὀκτ. 1724 ἔδωκε τὴν ἄδειαν τῆς ἐκτυπώσεως· ἀλλὰ τότε παρουσιάσθη ἡ ἀδυναμία τοῦ τυπογραφείου ν' ἀναλάβῃ τοιαύτην τεραστίαν δαπάνην καὶ ἰδρῦθη ἐταιρεία προτάσει τοῦ χρηματοδότου Ἰωάννου Στάνου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Γλυκὺς καὶ Στάνος, ἥτις καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκτύπωσιν προσελθόντος ἀρωγοῦ τοῦ πενθεροῦ τοῦ Νικ. Γλυκέος Παναγιώτου Σαράφη (5). Ἡ προσφορὰ πάντως τοῦ Ἄρτης Νεοφύτου ἐπετάχυνε τὴν ἐκδοσιν (ἥτις δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς, ἐὰν προήρχετο ἐξ ἰδίων ἢ ἦτο κατατεθὲν κεφάλαιον τοῦ συγγραφέως, ἔταν παρέδωκεν αὐτῷ τὸ χειρόγραφον) ἀλλ' ὅπως ὅποτε ἐθεωρήθη ἐλαχίστη καὶ διὰ τοῦτο 100 μόνον ἀντίτυπα φέρουσι τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Παπαδασилоπούλου συνταχθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἀφιέ-

1. Βλ. Χατζημιχάλη, Ἡπειρ. Χρον. ΙΕ', σ. 62, 64—65.

2. Ὁ Ἀναστάσιος γράφει ἐν Ναυπάκτῳ, ὅπου ἀτελειώθη.

3. Αἱ ἐπιστολαὶ ἐκ τοῦ Δαυρ. κώδικος ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Σωφρ. Εὐστρατιάδου ἐν Ρωμ. Μελ. Α', σ. 218—215.

4. Δὺς. 212 ὁ Εὐστρατιάδης γράφει, ὅτι κατόπιν τῆς διαταγῆς ταύτης ὁ Ἀναστάσιος ἔγραψε τὸ ἀνωτ. δημοσιευθὲν, ἀλλὰ παρενόησε τὸ περιεχόμενον, ὅπου ἔκεινος ἀναμείνει τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ τεθέντος ὅρου ὑπὸ τοῦ Στάνου, καὶ τότε τὰ πάντα τελειώνουσιν.

5. Τὰ τῆς Ἐταιρείας ταύτης ἥτις διήρκασε μέχρι τοῦ 1739 ἐκτίθενται λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ κ. Μάρτζιου ἐν Ἡπειρ. Χρον. Ι', σ. 41—47.

ρωσιν, οὔτε καὶ κανὲν ἐκ τῶν 8 προτασσομένων ἐπιγραμμάτων μνημονεύει τὸν πρωτοεργὸν τῆς ἐκδόσεως Νεόφυτον. Ὅλα τὰ λοιπὰ ἀντίτυπα φέρουσι τὴν γέμουσαν ἐπαίνων καὶ κολακείας πρὸς τὸν Σαράφην ἀφιέρωσιν, ἣν ὑπογράφει ὁ τυπογράφος ὡδε καταλήγων: «Εὐγενέστατε κύριε, δηλοποιούμεν πόσον εἶναι ἀξιέπαινος ἡ εὐεργεσία τῶν χρησιμωτάτων ἀνδρῶν πρὸς τὰ γράμματα καὶ... ἀποδείχνομεν ἐπαινετὴν καὶ λαμπρὰν τὴν διάθεσιν, ὅπου ἔχετε πρὸς τοὺς ἐπιστήμονας... ἀπεφάσισα νὰ προσφωνήσω τὴν παρούσαν εἰς τὴν ὑμετέραν ἐντιμότητα... δείχνοντας... τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν, ὅπου τρέφετε πρὸς τὰ μαθήματα. 1728 Ἰανουαρίου 25 εἰς Βενετίαν τῆς ὑμετέρας ἐντιμότητος εὐλαβῆς δούλος καὶ γαμβρὸς Νικόλαος ὁ Γλυκὺς »⁽¹⁾. Τὰ 100 ἐκεῖνα σώματα, ἀπερ ἀπεδέξατο ὁ Ἄρτης χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθῆ, νῦν εἶναι: δυσεύρετα, καὶ γνωρίζομεν τὸ πρᾶγμα ἐκ τοῦ Legrand⁽²⁾.

Τὸ εὐτύχημα εἶναι, ὅτι εἰς ὅλα γενικῶς τὰ ἀντίτυπα ἐδημοσιεύθη ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου φλοτεχνηθεῖσα βιογραφία τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ ἐπιγραμμάτων, ἣν θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ ἐπόμενον τεύχος τῆς «Ἡπειρωτ. Ἐστίας», καὶ χάρις εἰς αὐτόν, ἀιθολογήσαντα δίκην μελίσεως τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα τοῦ βίου του κλεινοῦ συγγραφέως, δυνάμεθα σήμερον νὰ μάθωμεν τὰ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἱεράρχην καὶ πολυγραφώτατον συγγραφέα.

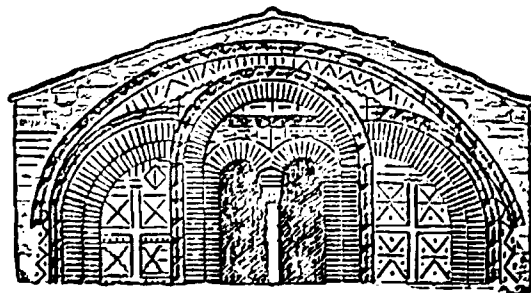
Ταῦτα καὶ τοιαῦτα τὰ ἔργα τοῦ Παπαδασилоπούλου καὶ οὕτως ἐτίμησαν καὶ ὑμνησαν τὴν παιδείαν καὶ δρᾶσιν τοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους οἱ σύγχρονοὶ του φίλοι καὶ θαυμασταὶ ὡς καὶ οἱ εὐγνώμονες μαθηταί. Εἶναι δὲ βέβαιος, ὅτι ἐν ταῖς ἐνεξηρεῦτοις ἐτι βιβλιοθήκαις τῆς ἀνατολῆς καὶ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν ἱερῶν θὰ ἀνευθῶσι καὶ ἄλλα γράμματα τῶν ὁμιλητῶν, ὅπως τὰ τοῦ Ἰδηρίτου Νεοφύτου, θὰ ἔλθωσιν εἰς φῶς στοιχεῖα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς βιογραφίας του, ἧς μόνον σχεδίασμα εἶναι ἡ παρούσα μελέτη. Ἀπόπειραν ἐπίσης ἐπεχειρήσαμεν νὰ πράξωμεν προσδιορίζαντες τὴν ἐποχὴν καὶ τὸ κλίμα, εἰς ὃ ἐξῆσεν ὁ Ἀναστάσιος, διὰ νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι αἱ Μοῦσαι τοῦ Ἐλικῶνος περίτρομοι ἐκ τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον πλαισιώσει τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης καὶ ἀντικαταστήσει τὰς ἀρχαίας πελειάδας ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ πατριάρχης τῶν ἑλλ. γραμμάτων Νεόφυτος Δούκας ἀποφαινόμενος, ὅτι «κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ὅσοι ἐχρημάτισαν Ἑλληνας συγγραφεῖς ὑπῆρξαν ἢ Ἰωαννῖται ἢ μαθηταὶ τῆς τῶν Ἰωαννίνων σχολῆς»⁽³⁾.

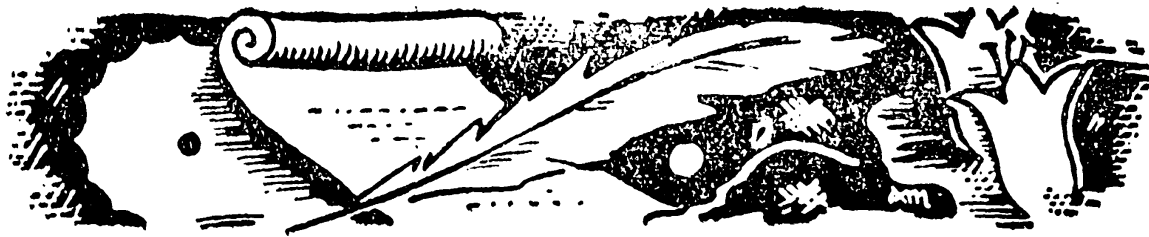
(Συνεχίζεται)

1. Ἡ ἀφιέρωσις ὅλη ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Μέρτζιου (Ἡπειρ. Χρον. I', 1935, σ. 75—77).

2. Bibliographie hellénique. au 18e siècle, τόμ. Α', σ. 211—212. Καὶ εἰς τὸ ἐξώφυλλον ἐτέθη: «Μελετίου Γεωγραφία παλαιὰ τε καὶ νέα... προσφωνηθεῖσα δὲ τῶ ἐντιμοτάτῳ καὶ εὐγενεστάτῳ κυρίῳ Παναγιώτῃ Σαράφῃ» ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται οὗτος ὡς ὁ μεγαλύτερος συνεργός· ὅθεν δὲν εὐοδοῦται τὸ γραφὲν ὑπὸ τοῦ Εὐστρατιάδου, «ὅτε ἐδολιεύθη ὁ τυπογράφος Γλυκὺς εἰς τὸν Ἄγιον Ἄρτην κλπ.» ἐνθ' ἄνωτ. σ. 215.

3. Βλ. Ἀραβαντινόν. Χρονογρ. Ἡπείρου Β', σ. 281 καὶ Σεργ. Μακραιῶν «Φυσ. ἀκρόασις» 1816· ἐν ἀρχῇ ὀνομάζει τὰ Ἰωάννινα μητρόπολιν τῶν ἐπιστημῶν, νέας Ἀθήνας καὶ λόγων ἐστίαν.

ΑΧΙΛΛ. ΒΑΝΤΖΙΟΥ

ΧΑΜΕΝΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ - ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΑΣΧΑΛΑΙ

Ἐάν κανείς φυλλομετρήσῃ τὰ σωζόμενα λειψάνα τῆς ἀληθῶς μακραίωνος τῆς Ἠπειροῦ Ἱστορίας καὶ ἰδίως τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀπέραντον συνολικὴν τῶν μεγάλων καὶ Ἐθνικῶν Ἐδεργετῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἑξ Ἰωαννίνων Ἡγουμένων Ἐπιφανίου, Γκούμα, τοῦ ἐκ Δελβίνου Ριζοῦ κτλ. μέχρι τοῦ τελευταίου ἐκ Μετσόβου ἀειμνήστου Τσοῦτσα, ἐάν ἀναλογισθῇ ὅτι διὰ διαθήκης ὁ Ἐπιφάνιος ὠρίσεν ποσὸν πρὸς συντήρησιν διδασκάλου ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ἀθήναις, ὅπου κατὰ παράδοξον εἰρωνείαν τῆς τύχης ἐπὶ ἑπταετίαν ὄλην, τὸ σχολεῖον ἐκεῖ ἔμεινε κλειστὸν δι' ἑλλησφιν διδασκάλου, ἐάν ἀναλογισθῇ τὴν χορείαν τῶν Μεγάλων διδασκάλων, οἱ ὅποιοι ἐδίδαξαν εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις περιώνυμον Σχολὴν τοῦ Γκούμα, τὸν Μακρῆν, τὸν Σουγδουρῆν, τὸν Ἀνθρακίτην, τὸν Βούλγαρην, τοὺς Μπαλαναίους, τὸν Ψαλίδαν κτλ. καὶ ἀναμετρήσῃ τὸ βάθος τοῦ χρυσοφόρου Πακτωλοῦ, ὁ ὅποιος ἐχύνετο εἰς τὴν κοινὴν Πατρίδα καὶ τὸν Ἠπειρωτικὸν λειμῶνα, θὰ μείνῃ ἐμβρόντητος πρὸ τῆς φιλογενείας καὶ τοῦ ἀκαθέκτου πατριωτισμοῦ τοῦ Ἠπειρώτου, μὲ τὰς χιλιάδας καὶ τὰς μυριάδας τῶν λιρῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς χρυσὴ βροχὴ ἐρρίπτοντο, ὅπου ὑπῆρχον ὁμογενεῖς. Ὁ ἀλτροῦς τῶν ἡμιθέων ἐκεῖνων ἦτο παροικισμὸς. Αἱ ἑδεργεσίαι πολλῶν ἔφθανον μέχρι τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῆς Πάτμου, τοῦ Σινᾶ, τῶν Μετεώρων, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν Διαθηκῶν, τὰς ὁποίας ὁ ἀκαταπόνητος καὶ πολυῖστωρ καὶ κατὰ πάντα ἀξιόλογος συμπατριώτης μας κ. Κ. Μέρτζιος ἐξήγαγεν ἐκ τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἀρχείων τῆς λήθης.

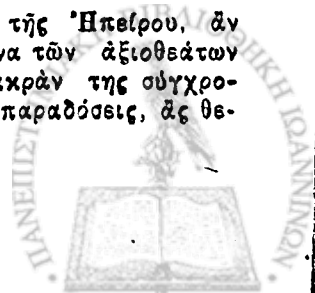
Πολλὰ ἐκ τῶν κληροδοτημάτων ἐκεῖνων ἐξετάλουν, εἰ καὶ μὲ τρομακτικὴν ἀφαίμαξιν, μέγα μέρος τοῦ προορισμοῦ τῶν ἀλλὰ μὲν ἐπὶ μακρόν, ἀλλὰ δὲ μέχρι σχεδὸν τῆς ἀφομοιώσεως τῶν Νέων χωρῶν, ἢ καλῦτερον μέχρι τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως, ἕως ὅτου τὰ πάντα ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Καϊάδαν, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησεν ἡ τελευταία Ἐθνικὴ Θεομηρία, ἵνα ἀπομείνῃ μόνον ἡ δόξα καὶ ἡ ἀνάμνησις μεγάλων καὶ θαυμαστῶν πράξεων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους διὰ τὰς ὑπερφυεῖς τῶν πράξεις ἐγέννησεν αὐτῇ ἡ προνομιοῦχος χώρα. Καὶ πᾶς ξένος ἐρευνητὴς φυλλομετρῶν τὴν Ἱστορίαν τῶν πράξεων τούτων θὰ ἐνθυμηθῇ τοὺς λόγους τοῦ ἱστορικοῦ Σύλλεγ, ὁ ὅποιος ἄλλοτε ἔγραψεν: Πῶς ξένος ἀποβλέπων εἰς τὸν Παρ-

θενῶνα, χωρὶς νὰ ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο ἐκ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, θὰ ἔλεγον ὅτι αὐτὸς μόνον εἶναι ἰκανὸς νὰ ἀποδείξῃ κατὰ τὸν πλέον εὐγλωττον τρόπον, ὅτι κάποιος ἀνώτερος λαὸς κατῴκει ἄλλοτε εἰς αὐτὴν τὴν χώραν.

Ἄλλὰ καὶ τί θὰ εἶπη ὁ Ἠπειρώτης καὶ πᾶς Ἕλλην γενικῶς, ἐάν λάβῃ ὑπ' ὄψιν ποῖα ἄλλα μυθικοῦ πλοῦτου κληροδοτήματα ἐξηνεμίσθησαν, ἀλλὰ μὲν προτοῦ φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν τῶν καὶ διελύθησαν ὡς ἱστὸς ἀράχνης καὶ κατεβροχθίσθησαν ὑπὸ τῆς ἐν Ρουμανίᾳ Τραπεζικῆς τῶν Μοναστηριακῶν Κτημάτων, ὅπως τῆς Ἐλισάβετ Καστριόγια, ἢ ἐν Βενετίᾳ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, τοῦ Δομπόλη διὰ τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον, τοῦ Ἄν. Τσοῦφλη, τῶν ἀδελφῶν Πασχάλη, τοῦ ἐκ Σκαμνελίου Σαῖτζῆ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Γούδας ἀναφέρει ὅτι ἡ περιουσία του ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑκταεὶν μεγάλων Ρωσικῆς Γῆς, τὰ ὁποῖα ὅλα ἠρπάσθησαν ὑπὸ τοῦ παμφάγου ἐκεῖνου μεγαθηρίου Ρωσίας, Αὐστρίας, Ρουμανίας; Ταῦτα πάντα ἀναλογιζόμενος θὰ αἰσθανθῇ ῥίγος ἱερὸν ἀκαθέκτου συγκινήσεως πρὸ τοῦ μυθικοῦ πλοῦτου, ὁ ὅποιος προωρίζετο εἰς ἔργα ἐθνικῆς καὶ Ἐθαγγελικῆς ἀγαθοποιίας, ἵνα μαλᾶξουν τὸν πόνον τοῦ δυστυχοῦτος καὶ διὰ τῆς ἐθνικῆς παιδείας ἀνυψώσουν τοὺς συμπατριώτας τῶν εἰς αἰθέρας μαγευτικούς, ἐνθα δὲ καιοῦνη, Ὀρησκεία, φιλανθρωπία, φιλοπατρία κατοικεῖ, τὴν ἀνωτερότητα ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνων, οἱ ὅποιοι, χάριν τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ, ἐστερήθησαν καὶ αὐτῶν τῶν στοιχειωδῶσεων πρὸς ψυχαγωγίαν μέσων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐγγάμου εἴου.

Ἡ ἀναγραφὴ τῶν τῶσων χαμένων θησαυρῶν τῆς Ἠπειροῦ δὲν θὰ ἀπετέλει ἕνα συμπλήρωμα εἰς τὴν συμβολὴν τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἱστορίας, ἐφ' ὅσον τὸ ἀξιόλογον, ἀλλὰ καὶ μοναδικὸν Ἠπειρωτικὸν Περιοδικόν, ἡ ὥραία μας «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια», σκοπὸν προσέθετο πρωτίστως νὰ σκορπίσῃ τὸ φῶς τῶν ἀρετῶν τοῦ περιουσιοῦ τούτου Ἑλλήν, λαοῦ καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ χώρα αὕτη δικαίως ἐτιμήθη διὰ τοῦ βαρυσημάντου τῆς εὐανδρίας ἐπωνύμου;

Ὁ περίεργος περιηγητὴς τῆς Ἠπειροῦ, ἂν θέλῃ νὰ συμπληρώσῃ τὴν εἰκόνα τῶν ἀξιοθεάτων μερῶν τῆς Ἠπειροῦ μὲ τὴν μακρὰν τῆς σύγχρονον Ἱστορίαν καὶ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, ἄς θε-

λήση να έλθη όλίγα προς Βορράν χιλιόμετρα, ίνα άντικρύση τό πανόραμα τοῦ Ζαγόριου και τήν ιστοκίην Πίνδον, τήν όποίαν τό Ζαγόριον εγγίγαντωσεν. Μεταξύ τών διαφόρων χωρίων του, τά όποία ώς φωλαει άνθοστεφεεις φύονται έδω και εκεί, περιβεβλημένα ίνα εδρύχωρον τοῦ πρασίνοῦ χιτώνα, θά άντικρύση και τό ώραιον Καπέσοβον, πρό τοῦ όποίου προβάλλει μία καλλιμάρμαρος και εὔρετα οίκοδομή, πλαισιουμένη υπό μαγευτικής πρασιās. Είναι ή περιώνυμος «Πασχάλειος Σχολή».

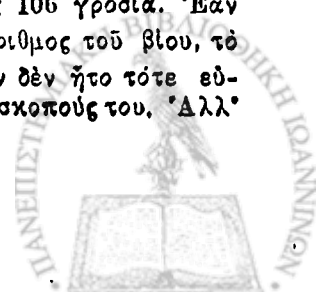
“Ας μάς επιτρέψουν οί φίλοι αναγνώσται τής «Ήπειρωτικής Έστίας» και ασχοληθώμεν περι αυτής έχοντες ύπ’ όψιν, τās έκ τών αρχείων πληροφορίας, τās όποίας πρό πολλών έτών μάς έπρομήθευσεν ό μεταστάς επιθεωρητής τών Δημοτ. Σχολείων, ήμέτερος δέ άνεψιός, Δημ. Βάντζιος, τήν διαθήκην τών αδελφών Πασχάλη, τούς Ισολογισμούς διαχειρίσεως κατά τά πρώτα έτη και όσα έξ ιδιωτικών πηγών παλαιότερων ήδυνήθημεν να σταχυολογήσωμεν.

“Εν Καπεσόβω δύο παιδάκια εις ήλικίαν 10 — 12 έτών, άνήκοντα εις πτωχικήν οίκογένειαν, παίζοντα, κατά τά τότε ειωθότα, τόν πετροπόλεμον, έτύφλωσαν έξ όλοκλήρου ένα τών συμπαικτών των. “Όπως ήτο έπόμενον, τό συμβάν συνετάραξε όλόκληρον τό χωρίον, αί δέ συνέπειαι έπί τών γονέων έκ μέρος τών έν ‘Ιωαννίνοις Τουρκικών ‘Αρχών, ιδίā εις έποχήν κατά τήν όποίαν ό ‘Αλή Πασιάς έτιμώρει άμειλίχτως κάθε τοιοῦτον έγκλημα μεταξύ τών φιληούχων ύπηκόων του, θά ήσαν τρομακτικά. Τήν ιδίαν έσπέραν ή μήτηρ των προβλέπουσα τās συνεπειās έκ μέρος τών Τούρκων, νύκτωρ ώδήγησε τούς μικρούς εις ‘Ασπραγέλουσ όπου επί υίαν έβδομάδα εκρύβησαν εις τινα θείαν των και εκείθεν διά τοῦ καρabanίου τοῦ γνωστοῦ από τήν λαϊκήν ποιήσιν Ρόβα, ό όποίος έπηγγέλλετο τήν διά τών κτηνών του μεταφοράν τών ταξιδευομένων εις Μακεδονίαν και Ρουμανίαν, εφθασαν εις Ρουμανίαν. “Υπό τήν προστασίαν τών εκεί ‘Ηπειρωτών εφθασαν εις τήν Ρωσίαν εις τούς εκεί συγγενεις των. Καί τή ενεργεία και έπιστάσιā των ό μέν έξ αυτών Κωνσταντίνος, ειρήχθη εις τήν έν ‘Οζησσώ στρατιωτικήν Σχολήν και αποκτήσας τήν Ρωσικήν ύπηκοότητα έγένετο ούντομα ταγματάρχης τοῦ Ρωσικού στρατοῦ, οίον παρουσιάζει ή έν τή Πασχάλειω Σχολή άνηρτημένη προσωπογραφία του, ό δέ δεύτερος Παῦλος αφιερώθη εις τό έμπόριον γουναρικών, έπαγγέλματος λίαν προσοδοφόρου κατά τήν έποχήν εκείνην. “Απέκτησαν εκεί σημαντικήν περιουσίαν, ή δέ καρδιά των ήτο αφωσιωμένη εις τήν γενέτειράν των, έκ τής όποίας τόσον οδονηρώς υπό σκληράς είμαρμένης απεσπάσθησαν. Γεννηθέντες μεταξύ τών 1779 και 1803 και εξαναγκασθέντες να περάσουν τήν ζωήν των εις ξένην γήν έστω και μεταξύ ‘Ηπειρωτών, από παιδικής ήλικίας, δέν ήτο δυνατόν παρά αί σκέψεις των να περιστρέφονται έντός τών στενωπών όρίων τής ιδιαιτέρας των πατρίδος, διά τήν όποίαν ώφειλον να έργασθούν. “Ήσαν πρόσφατοι αί άναμνήσεις των από τήν σκληράν δουλείαν τής πατρίδος των, τήν τραχύτητα τοῦ βίου τών συμ-

πατριωτών των, τήν πενίαν και τήν παντοτεινήν στέρησιν. Καί έπλεκον τά όνειρά των προς άνακούφισιν τών εκεί πασχόντων.

“Η Νίζνα τής Ρωσίας, ό κατ’ έξοχήν τόπος τής ήθικής, τής έθνικής και τής υλικής δράσεως τών Ζωσιμάδων και τόσης άλλης μακράς χορείας ‘Ηπειρωτών εδεργιστών, είχε καταστεί, ούτως ειπείν, μίαν Αίθερία Σχολή, έν τή όποία ό έμπορος ‘Ηπειρώτης είχε διδαχθή τόν πατριωτισμόν, τήν φιλογένειαν, τήν φιλανθρωπίαν και τήν εδωγγελικήν αγάπην. “Εκαστος εκεί ήμιλλάτο να υπερβάλη τόν άλλον εις εδεργερικήν δράσιν. Διά τοῦτο και οί πλείστοι έμειναν άγαμοι. “Ο δέ ‘Εθνικός αγών, ή μερική τοῦ έθνους άποκατάστασις, αφύπνισαν έκ τοῦ ληθάργου και τής άπογνώσεως πολλούς πλουσίους ‘Ηπειρώτας, ίνα σκεφθούν όχι μόνον προς άνακούφισιν τής πενίας και τής δυστυχίας, άποτόκου τής τυραννίας και τής δουλείας, αλλά και διά τήν καλλιεργείαν τών πνευματικών εκείνων μέσων, δι’ ών άποκτάται ή έλευθερία, δηλ. τής έθνικής παιδείας. Καί ώσει από κοιης συνεννόησεως και κοινής άποφάσεως, οί μέν έμεριμνήσαν να διακοσμήσουν τήν σεμνήν τής Παλλάδος Πρωτεύουσαν με τά γνωστά μαρμαίροντα άνάκτορα τής παιδείας, τής φιλανθρωπίας και τοῦ πατριωτισμοῦ και να ενισχύσουν τήν Κοινήν Πατρίδα εις τά πρώτα της δειλά βήματα, άλλοι να ενισχύσουν τόν ύπόδουλον έν γένει ‘Ελληνισμόν και άλλοι τήν ιδιαιτέραν των Πατρίδα, «φιλοτιμούμενοι, ίνα δια τής έθνικής Παιδείας και τής μελέτης έν γένει τών προγονικών κατορθωμάτων και άρετών εγγεννηθούν εις τās τρυφεράς ψυχās τών δούλων ‘Ελληνοπαίδων τά ύψηλά εκείνα φρονήματα τόν υπερτάτης δόξης φωτιστέφανον τής πατρίδος και καταστήσουν τήν ‘Ηπειρον μητρόπολιν πίσης μαθήσεως», όπως έγραφεν άλλοτε ό άειμνηστος Μοναχός Καλλίνικος.

Οί αδελφοί Πασχάλοι, εξέλεξαν τήν μερίδα τής ιδιαιτέρας των πατρίδος, περι τήν όποίαν περιεστρέφοντο όλοι αί σκέψεις των από παιδικής ήλικίας, τό Ζαγόριον και ιδιαιτέρως τήν γενέτειράν των, τό Καπέσοβον. Καί ό μέν Κωνσταντίνος Πασχάλης απέβίωσε τό 1844, ό δέ επιζήσας Παῦλος συνέταξε τήν Διαθήκην κατά τήν κοινήν μετά τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου θέλησιν και άπόφασίν του, επιτρόπους δέ και εκτελεστάς αυτής διώρισεν ό διαθέτης έν Μόσχā μέν τρεις όμογενεις «εκ τών λεγομένων Γραικών τής Νίζνης», έν δέ τή ‘Ηπειρω τās δύο άνεψιās του Σωσάναν και Χρυσήν και τούς ‘Αλέξιον Παπάζογλον, ‘Αλέξιον Μίσιον και Γ. Πασχάλην. Τά δέ κεφάλαιά των κατετέθησαν ύπ’ αυτών τών ιδρυτών εις τήν Τράπεζαν τοῦ έν Μόσχā ‘Ορφανοτροφείου, ταύτης δέ διαλυθείσης μετεβιβάσθησαν εις τό έν Πετροπόλει Θησαυροφυλάκιον προς 400 εκ ρουβλιών άργυρών 72868. Τό ρούβλιον κατά τήν τότε έποχήν έτιμάτο προς 12 γρόσια, ήτοι τό όλον κεφάλαιον άνήρχετο εις λίρας ‘Οθωμανικής 8.380 τής λίρας ύπολογισθείσης προς 106 γρόσια. “Εάν δέ ληφθῆ ύπ’ όψιν ό τότε τιμάριθμος τοῦ βίου, τό έτήσιον εισόδημα εκ 335 λιρών δέν ήτο τότε εδωκαταφρόνητον και δη διά τούς σκοπούς του. “Αλλ’

ήδυνάτο ὁ διαθέτης νὰ προΐδῃ τὰς νομιματικὰς διακυμάνσεις τῶν διαφορῶν ἐποχῶν καὶ διεθνῶν περιστάσεων;

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὄρων τῆς Διαθήκης ἀπεφασίσθη κατὰ πρῶτον ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Σχολῆς, ἣτις ἀπεπερατώθη τὸ 1862. Ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς ἐκαλύφθη ἐκ τοῦ ὑπὸ τῆς Διαθήκης ὀρισθέντος ποσοῦ μετὰ τῶν τόκων τῶν ἐκ τῶν ἐτησίων εἰσοδημάτων τῆς Σχολῆς, τὸ δὲ περισσεύμα ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν αὔξησιν τῶν κεφαλαίων ὑπὲρ τῆς Σχολῆς.

«Ἐπιθυμῶ καὶ καθορίζω, ἔγραφεν ἐν τῇ Διαθήκῃ του, νὰ ἰδρυθῆ εἰς τὴν πατρίδα μου Καπεσόβον Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον πρὸς φωτισμὸν τῆς Νεολαίας τοῦ Ζαγορίου. (Σημειωτέον ὅτι λέγων Γυμνάσιον δὲν ἐνόησε βεβαίως τὸν γνωστὸν τύπον τῶν Ἑλληνικῶν Γυμνασίων, ἀλλὰ κάποιαν ἀνωτέραν Σχολὴν κατὰ τὸ ἐν Ρωσσίᾳ σύστημα ἢ κατὰ τὰ ἐν Ρωσσίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ λειτουργούσας ἄλλοτε Ἑλληνικὰς Σχολὰς).

Ὅριζει διὰ τὸ Ἑλληνικὸν τοῦτο Γυμνάσιον ἐτήσιον εἰσοδήμα ρουβλίων 1140 ἦτοι εἰκοσόφραγμα 140.

Ὅριζει πρὸς ὑπανδρείαν δέκα πέντε κατ' ἔτος πτωχῶν κορασίων τοῦ Ζαγορίου ἐτήσιον εἰσοδήμα ρουβλίων 572.

Διὰ τὴν ἰδρυσιν Γηροκομείου ἐν Καπεσόβῳ διὰ 15—20 πτωχοῦς γέροντες τοῦ Ζαγορίου ρουβλίων 572.

Εἰς τοὺς πτωχοὺς τοῦ Καπεσόβου πρὸς ἀποτίσιν φόρων κατ' ἔτος ρουβλίων 346. Ἐπίσης διὰ μισθοδοσίαν δύο ἱερέων καὶ ἐνὸς διακόνου τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Καπεσόβου κατ' ἔτος ρουβλίων 180, διὰ φωτισμὸν καὶ διάκοσμον τῶν ἐκκλησιῶν ρουβλίων 115.

Ἐκ τῶν ἱστολογισμῶν τῆς ἐν Ἠπειρῷ Ἐπιτροπῆς ἀπὸ τοῦ 1851—1874, ὑπογεγραμμένων ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου Χριστ. Βουλοδήμου τὸ 1875 ἀναγράφονται τὰ ποσά, τὰ ὅποια διενεμήθησαν εἰς πτωχὰ κοράσια ὄλων τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου 184.508 γρόσια, δηλ. περὶ τὰς 20 χιλιάδας εἰκοσόφραγμα, ὀφειλόμενα καὶ ἐκ προηγουμένων ἐτῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν τὸ κληροδότημα ἤρξατο λειτουργοῦν κανονικῶς. Εἰς τοὺς πτωχοὺς τοῦ χωρίου, διδασκάλους, ἱερεῖς, εἰς ἑπτὰ ὑποτρόφους ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ, διὰ τοὺς γέροντας ἐκ τῶν τοῦ Γηροκομείου, εἰς Μοναστήρια Προφήτου Ἡλίου Μονοδενδρίου καὶ Ζίτοης, Ἁγίου Ἰωάννου Ρογγοῦ, Ἐθαγγελιστρίας ἂνω Σουθενῶν, εἰς συγγενεῖς κτλ. συμφώνως τῇ Διαθήκῃ ἀνελλιπῶς καὶ πλουσιοπαρόχως. Σημειωτέον ὅτι λόγῳ τῆς ὑπερτιμῆσεως τοῦ ρουβλίου καὶ τῶν κατατεθέντων εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν ἐκ τόκων προηγουμένων ἐτῶν, οἵτινες δὲν εἶχον εἰσπραχθῆ, τὰ εἰσοδήματα σχεδὸν ἐπιπλασιάσθησαν.

Ἀλλὰ ἐκτέλειαι κατὰ γράμμα τῆς διαθήκης κατέστη ἀνέφικτος. Διότι ἡ συντήρησις Γυμνασίου μὲ κατὰλληλον προσωπικὸν ἢ ὁ περιορισμὸς αὐτοῦ εἰς μίαν Ἀνωτέραν Πρακτικὴν Σχολὴν ἢ καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον Ἑλληνικοῦ Τύπου προσέκοπτεν εἰς τὰς ἐξῆς δυσκολίας. Ὁ μισθὸς τοῦ προσωπικοῦ ἦτο ἀνεπαρκής, ἢ προσέλευ-

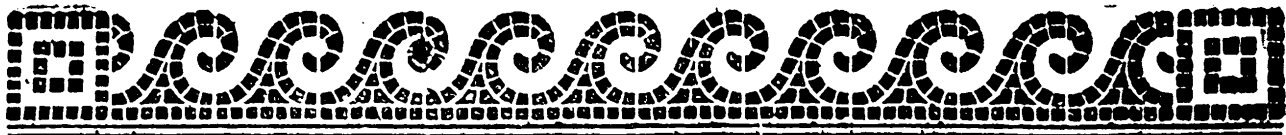
σις μαθητῶν ἐξ ἄλλων κοινοτήτων ἦτο ἀδύνατος διότι ἐκάστη Κοινότης διετήρει Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, τὸ δὲ κοριώτερον πάντων ἦτο τὸ ἀπομακρυσμένον τοῦ χωρίου, ἢ ἔλλειψις ἐπαρκῶς ὑδρεύσεως, ἢ μεταφορὰ τροφίμων, διὰ τὴν ἔλλειψιν συγκοινωνίας, ὁ βαρύτερος χειμῶν τῶν μερῶν ἐκείνων. Ἡ ἰδρυσις Γηροκομείου διὰ τοὺς γέροντας τοῦ Ζαγορίου προσέκοπτε καὶ εἰς αὐτὰς ὅλας τὰς δυσκολίας, ἀλλὰ καὶ εἰς προσέλευσιν γερόντων. Διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη ἵνα διατηρηθῆ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον μὲ δύο διακεκριμένους διδασκάλους, ἀντὶ Γηροκομείου νὰ διανεμῶνται ἀνάλογα βοηθήματα εἰς τοὺς γέροντας, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ νὰ τηρῆται ἀνελλιπῶς ἡ διαθήκη.

Διὰ τοῦτο οἱ πλείστοι τῶν Καπεσοβιτῶν ἐγένοντο διδάσκαλοι, ἀπόφοιτοι τῆς παλαιᾶς Ζωσιμαίας, ἢ ὅποια ἐχρησίμευεν ὡς φιλολογικὸν Πανεπιστήμιον τῆς δούλης Ἠπειροῦ, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν διεκρίθησαν, ὅπως ἦσαν οἱ ἀρχαιότεροι Θ. Πούσιος, Κ. Βαρζώκας, Βογᾶς καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ ἐπιθεωρητῆς Δ. Βάντζιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἡ κατὰστασις αὐτῆ θὰ παρέμενεν ἄχοι ἐλευσεως εὐθετωτέρων συνθηκῶν καὶ ὁπότε τὸ ἔθνος θὰ ἐσκέπτετο σοβαρώτερον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταιούτων Διαθηκῶν καὶ ἰδιαίτερος τῆς Διαθήκης Πασχάλη.

Ψυχολογεῖ κανεὶς τὴν καρδίαν τῶν Μεγάλων ἐκείνων κολοσσῶν τῶν Ἑθνικῶν Ἐδεργετῶν τῆς Ἠπειροῦ, καὶ ἀποθαυμάζει τὴν ἀνωτέροτητα τοῦ χαρακτήρος των καὶ τὸ Πανελλήνιον τῶν αἰσθημάτων των, οἷα δὲ εἶναι εὐκόλον νὰ συναντήσῃ εἰς προνομιστοὺς πινὰς φύσεις προνομιστοῦ Πατριδος. Οἷα ἀνωτέροτης, οἷα ὑψηλὰ αἰσθήματα θρησκείας, φιλανθρωπίας, πατριωτισμοῦ πρὸς ἔθνος, τὸ ὅποσον πρὸ τοῦ ἀγῶνός μας δὲν ὑπῆρχεν ἢ ὅπως ἔλεγε κάποτε ὁ τότε Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου, ἔθνος τὸ ὅποσον ὑπῆρχεν εἰς τὴν διάνοιαν ὀλίγων μόνον διανοουμένων, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ ἀναβίωσῃ.

Ἀλλὰ δὲν θὰ συγκινηθῆ πρὸ τῆς διαθήκης τῶν ἀδελφῶν Πασχάλη, ὅχι βεβαίως Διαθήκης, περικλειούσης πολυτάλαντα ποσά, ἀλλ' οὔτε καὶ ταῦτα προοριζόμενα διὰ τὸ ἔθνος ὀλόκληρον, εἴτε μὴ ὑπάρχον εἴτε μόλις αἰμοσταγῆς καὶ αἰμόφυτον ἀναστὰν ἐπὶ ἐρειπίων καὶ τέφρας καὶ καπνοῦ, ἀλλὰ περικλειούσης καρδίαν;

Ἄς διεισδύσωμεν εἰς τὴν καρδίαν των. Ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν μικρὰν των Πατρίδα, μεράκι καὶ ὑπὸ τοὺς οἰκτροτέρους οἰωνοὺς μὲ ζωηρὰν τὴν ἀναμνησὶν τῆς. Ἡ εἰκὼν τῆς εὐρίσκατο πάντοτε ἐνώπιόν των ὡς μίαν οὐρανίαν ὀπτασίαν, πλήρης κακοδαιμονίας. Εἰκὼν πλήρης παιδικῶν ἀναμνήσεων. Παρίστατο ἐνώπιόν των νοκτὸς καὶ ἡμέρας τὸ πανόραμα τοῦ μαγευτικοῦ τοῦ χωρίου των τοπίου μὲ τὴν μαγικὴν ἐναλλαγὴν τῆς φύσεως, τοῦ ἐκτεταμένου ὀρίζοντος μὲ τὸν καταπράσινον μανδύαν

ΑΠ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, Φιλολόγος

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Ἡ ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας καταβαλλομένη προσπάθεια, ὡς ἀντικατασταθῶν τὰ ξενικά ὀνόματα, τὰ ὁποῖα τηροῦν ἀκόμη ὠρισμένοι Κοινοῦτες τοῦ Κράτους, δι' Ἑλληνικῶν τοιούτων, εἰ δυνατόν σχεῖον ἔχόντων μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς περιοχῆς των, ἀποτελεῖ πράγματι Ἑθνικὴν ἀποστολὴν, ἣ ὁποῖα ἐπρεπεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ νὰ εἶχε τερματισθῆ, ὥστε νὰ ἦτο ἀπηλλαγμένη ἡ Ἑλευθέρα τοῦλάχιστον Ἑλληνικὴ γῆ ἀπὸ λέξεις, αἱ ὁποῖαι θυμίζουσι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πικρὰς ἡμέρας τοῦ ἔθνους μας, ἐπὶ βαρβάρων ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων του.

Ἄλλωστε κάθε Ἑλληνικὴ γωνία ἔχει καὶ τὰς οὐλίδας τῆς, τὸ μεριδιὸν τῆς, εἰς τὴν μοναδικὴν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος τρισχιλιετῆ ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀπὸ τὰς ὁποίας δύναται νὰ λάβῃ τὸ κατάλληλον Ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ εἶναι ἐπίσης ποτισμένον κάθε μέρος τῆς Πατρίδος μας μετὰ ποταμοὺς αἱμάτων ἀπὸ θυσίας τῶν τέκνων τῆς, τὰ ὁποῖα δύναται κάλλιστα νὰ κα-

λύθουν καὶ διὰ πλείστων μάλιστα τοῦ ἐνὸς ἀναξίων ὀνομάτων ἐκάστην Κοινότητα.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα εἶναι τόσο πλουσία, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ πλήρως καὶ ἀνέτως, διὰ τῶν μόνων καταλλήλων λέξεων, οἰονδήποτε καὶ ὁπουδήποτε εὐρισκόμενον Ἑλληνικὸν ἄημον ἢ Κοινότητα. ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τοπωνύμια, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην οὐδεμιᾶς ξένης λέξεως, ἀφοῦ ἄλλωστε, ὡς γνωστόν, εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας γλώσσας, καὶ σήμερον ἀκόμη, θανεῖζει αὕτη ἐπιστημονικὸς ἰδίως ὅρος, ἀπὸ τὸ ἀνεξάντλητον καὶ ἐκφραστικώτατον λεξιλόγιόν τῆς.

Ἡ προσπάθεια ὁμοῦ αὕτη τῆς μετονομασίας τῶν τοπωνυμίων ἐν γένει, ὡς τοιαυτὴ ἀποστολὴ χρήζει κάποιας μεγαλυτέρας προσοχῆς, ἐπιμελείας καὶ φειδοῦς. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὕστερον ἀπὸ ἐξουχιστικὴν Ἐπιστημονικὴν, ἀκόμη καὶ Παραδοσιακὴν ἐξέτασιν, ἀποδειχθῆ ὅτι ἐν τοπωνύμιον εἶναι πράγματι ξενικῆς προελεύσεως, μὴ ἐτυμο-

τῶν πέριξ, τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς πρὸ αὐτοῦ χαινούσης χαράδρας, τὰς ἰδιαίτερον ἀρχαῖκου ρυθμοῦ πεινχρᾶς του οἰκίας, τὴν ἀνωθεν αὐτοῦ φωλεᾶν αὐτοῦ, τὸ κρεμαστόν βραδέτον, τὰ εἰς τὸν ἀχανῆ ὀρίζοντα φυόμενα τοῦ Ζαγορίου χωρία, ἐνδιδαιτήματα τῆς παγκάλου θεᾶς Ἀρτέμιδος. Ἄλλὰ καὶ ἔβλεπον νοερῶς τὸν τραχὺν βίον τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν τοῦ χωρίου των, τοὺς γέροντας κεκυφῶτας ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν των καὶ τῶν πάντων στερουμένων, τὴν πενίαν, ἔχουσαν τὸν ἀπαίσιον θρόνον τῆς ἐστημένον ἐν τῇ μέσῃ τῶν πλείστων οἰκογενειῶν, ὅπου ἡ ἀγνὴ Παρθενία διὰ τὴν πτωχίαν δὲν ἠδύνατο νὰ σκορπίσῃ τὸ μείδιμα τῆς.

Αὕτη ἡ εἰκὼν τῶν στενῶν ὀρίων τῆς ἰδιαίτερας των πατρίδος παρουσιάζετο πάντοτε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ διὰ τοῦτο ὠνειρεύθησαν νὰ μεταβάλλουν τὸ χωρίον των εἰς μίαν μικρὰν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ καλλιεργῆται ἡ Ἑθνικὴ παιδεία καὶ νὰ ζωντανεύῃ τὸ Ἑθνικὸν Μεγαλεῖον· οἱ γέροντες ἀμέριμοι νὰ περιμένουν μετὰ παρησίας τὸν θάνατον, αἱ παρθέναι νὰ εὐρίσκουν εὐκόλως τὸν προορισμὸν των, αἱ ἐκκλησῖαι των νὰ δοξάζουν μεγαλοπρεπῶς τὸ ἄπειρον τοῦ Θεοῦ Μεγαλεῖον, οἱ πτωχοὶ νὰ ἀνακουφίζονται καὶ τὸ πᾶν γύρω τῆς νὰ διέρχεται ἡμέρας φαεινᾶς.

Αὐτὰ ὠνειρεύοντο χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐδαφικὰς δόσκολιας. Αἱ ἀποστάσεις εἰς τὴν φαντασίαν των εἶχον ἐξουδετερωθῆ. Ἦθελον εἶνα Καπέσοδον πρωτοτύπου μεγαλεῖου νὰ φωτίζη καὶ τὸ ἄλλο Ζαγόριον.

Ἔτσι ὠνειρεύθησαν τὴν ἰδιαίτερον πατρίδα οἱ δύο ἀδελφοί. Ἄλλοι Ἐυεργεταὶ θὰ ἐλάμβανον προνοίαν περὶ τῆς ὅλης Ἠπείρου καὶ τῆς Κοινῆς Πατρίδος. Τὸ ἐγνώριζον. Ἦ μᾶλλον ἐπίστευον ὅτι καὶ τὸ Καπέσοδον μετὰ τοὺς λογίους του, τοὺς διδασκάλους του τοὺς εἰς ἀνώτερα Σχολεῖα ὑποτρόφους του, θὰ παρεσκευάζε καὶ αὐτὸ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ὠραίας μας Ἑλλάδος. Εἶχον λοιπὸν δίκαιον οἱ ἀείμνηστοι ἐκεῖνοι ἀδελφοὶ μετὰ τὰς ζωηρὰς παιδικὰς των ἀναμνήσεις νὰ σκέπτονται, ὅπως ἐσκέφθησαν;

Ἄλλ' ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἀμύθητοι Ἠπειρωτικοὶ Ἰησαυροὶ διὰ παντὸς ἐξημερίσθησαν ὑπὸ τῆς δίνης τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἀντιξίων περιστάσεων, οὕτω καὶ τὸ Πασχάλειον κληροδότημα κατεβροχθίσθη ὑπὸ τοῦ παμφάγου μεγαθηρίου, ἔμεινε δὲ μνημεῖον ἀφθάστου πατριωτισμοῦ τὸ ἐν Καπέσοδῳ Μέγαρον τῆς Πασχάλειου Σχολῆς, ὅπου στεγάζεται τὸ νῦν Δημοτικὸν αὐτοῦ Σχολεῖον μετὰ ὀλιγαριθμοῦ μαθητᾶς.

λογοῦμενον δι' ὁδὸν τῆς ρίζης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἢς προχωρήσωμεν πλέον εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς καταλλήλου μετονομασίας.

Ἄλλως, φθάνομεν εἰς τὸ παράδοξον φαινόμενον, νὰ μετονομάζωμεν, ἀνευ λόγου, Κοινότητα, ἐπειδὴ αὕτη ἔχει ἕνομα. Ἑλληνικὸν μὲν, ἀλλὰ θροασμῆνευτον διὰ τὴν ἁρμοδίαν Ἰπηρεσίαν ἢ διὰ τὸν ἥμιστον συνθήκῃς ἐγγράμματων Πρέδρον τῆς Κοινότητος, δι' ἑτέρου Ἑλληνικοῦ πάλιν ὀνόματος, οὗχ ἦτον καὶ ἀσχέτου πρὸς τὴν ἐνδιαφερομένην Κοινότητα.

Ὅτως ὁμοῦ δημιουργεῖται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ εὐχρησις εἰς τὰς ὀνομασίας τῶν Κοινοτήτων, εἰς βῆρος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔντος πτωχοῦ ἀκόμη διὰ τὴν Ἑλλάδα Τουρισμὸς, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους, πολλοὶ λόγοι γίνονται κατ' αὐτῆς καὶ ἐκ μέρους τοῦ Ἐπισήμου Κράτους, διὰ τὴν συστηματικὴν προαγωγήν του εἰς τὸ ἔγγιστόν μέλλον, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ ἡ προσέλευσις περισσοτέρων ξένων περιηγητῶν, οἱ ἔσονται, ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἢ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπισκεφθοῦν ἀσφαλῶς τὰ κυριώτερα Τουριστικά, ἱστορικά καὶ ἀρχαιολογικὰ ἐν γένει μέρη τῆς, συμφώνως πρὸς χάρτας, ὁδηγοὺς κ.λ.κ. Μὴ ἔντες ὁμοῦ πλήρως ἐνημερωμένοι οἱ ἀψυχοὶ αὐτοὶ ὁδηγοὶ ὡς πρὸς τὴν πληθύνειν τῶν μετονομασιῶν, ἥμιστον ἢ ἐξυπηρετοῦν τοὺς ξένους φίλους μας. Σημειωθήτω δὲ ὅτι καὶ ὁ λαὸς δὲν ἐνημεροῦται πλήρως ἐπὶ τῶν μετονομασιῶν, ὥστε νὰ δύναται νὰ διευκολύνῃ ἐν ἀνάγκῃ τοὺς Ἐπιστάτας μας αὐτοὺς.

Πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν τῶν πολλαπλῶν θροασμῶν σὺν πεποιθῶν, αἱ ἔσονται ἐπέρχονται ἀπὸ τὰς μετονομασίας, δεῖον νὰ λαμβάνωνται ὅπ' ὄψιν καὶ τὰ κατωτέρω:

1. Διὰ τὴν ἀποφυγὴν μετονομασίας Ἑλληνικῶν τοπωνυμίων ἐν γένει δι' ἑτέρων Ἑλληνικῶν λέξεων: α) Πολλῶν τοπωνυμίων ἢ ἔτυμολογία ἄγει εἰς Ἑλληνικὴν ρίζαν, συγχρόνως ὁμοῦ συμπίπτει καὶ μὲ ρίζας ξένων λέξεων καὶ ἀντιστρόφως: β) Ἡ ρίζα ὀνόματος τινος εἶναι δυνατόν νὰ προέρχεται ἐκ ξένης λέξεως, κατὰ τὴν ἔτυμολογίαν ὁμοῦ αὐτῆς συμπίπτει νὰ δικαιολογηθῇ καὶ μὲ ρίζαν Ἑλληνικῆς τοιαύτης.

Ὅσον π.χ. ἀνεγράφη εἰς τὰς τοπικὰς Ἐφημερίδας τῆς 22—12—54 πλῆθος προτεινομένων νὰ μετονομασθῶν Κοινοτήτων τῆς Ἡπείρου, ἐν οἷς καὶ ἡ Κοινότης ΣΕΛΙΑΝΗ εἰς...ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟΝ... Ἡ λέξις ὁμοῦ ΣΕΛ(Α)ΙΑΝΗ δύναται κάλλιστα νὰ ἔτυμολογηθῇ ἐκ τῆς ρίζης τῶν λέξεων: α) ΣΕΛΑΟΙ ἢ ΕΛΑΟΙ (τοῦ ἀρχικοῦ στραπέντος εἰς (α), ὡς ἐκαλοῦντο οἱ Ἱερεῖς τοῦ Μαντείου τῆς Δωδώνης) καὶ β) ὡς ΣΕΛ—ΙΑΝΗ, ἐκ τῶν λέξεων ΣΕΛΑΣ (φθῆς) ἢ ΣΕΛ—ΗΝΗ.

Ποῖος λοιπὸν ὁ σοβαρὸς λόγος νὰ μετονομασθῇ ἡ Κοινότης αὕτη ἀπὸ ΣΕΛ(Α)ΙΑΝΗ εἰς ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟΝ, ἀφοῦ μάλιστα τόσο ἐνισχύει τὴν Παράδοξον ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἐπιστήμην, ἀποδεικνύουσα τὴν ἀπόλυτον συνέχειαν τῆς ἀδιαρρήκτου Ἑλληνικῆς Φυλῆς ἀπὸ τῆς ἀφίσεώς της ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ μέχρι σήμερον καὶ καταρριπτούσα τὴν πλασθεῖσαν ἀνθελληνικὴν γνω-

στὴν Ἡπείρου τῶν Φαλμεράνων καὶ τῶν συνοδοιπόρων του;

γ) Εἰς τινὰ τοιαῦτα ὀνόματα Κοινοτήτων, μόνον ἡ κατάληξις εἶναι ξενικὴ ἢ ἕτερον μέρος μόνον τῆς λέξεως, ἢ δὲ ρίζα αὐτῆς εἶναι Ἑλληνικωτάτη ἢ ἠομιλῆει κάλλιστα ρίζας Ἑλληνικῶν λέξεων ἢ ἱστορικῶν ὀνομάτων. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς δυνάμεθα ἀπλοῦστα νὰ ἀπαλλάξωμεν τὰς λέξεις αὐτὰς ἀπὸ τοῦ βῆρος τοῦ ξενικοῦ μέρους τῶν, ἀντικαθιστῶντες τοῦτο δι' ἀντιστοίχου Ἑλληνικοῦ τοιοῦτου, ἐφ' ὅσον βεβαίως εἶναι ἀπαράιτητον.

Διὰ τῆς μόνον ἐν μέρει μετονομασίας αὐτῆς, ἀπαλλάσσομεν τὰ Ἑλληνικὰ Τοπωνύμια ἀπὸ ξενικὰ στοιχεῖα, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνώμεθα τῆς ἀρχικῆς ὀνομασίας, καὶ δὲν καταστρέφομεν συγχρόνως διαφόρους προσφιλεῖς περὶ τὰ τοπωνύμια ταῦτα παραδόσεις, αἱ ἔσονται γαλοῦχοῦν Ἑλληνοπρεπῶς γεινάς διολκλήρους.

Τὸ κατωτέρω παράδειγμα ἢ μᾶς πείσῃ περισσότερο περὶ τούτων:

Εἰς τὴν Κοινότητα ΔΡΑΜΕΣ(Ι)ΩΝ ἡ Γενικὴ Διοίκησις Ἡπείρου, δι' ἐγγράφου τῆς πρὸς αὐτὴν τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου, ἐντέλλεται, ὅπως προτείνῃ αὕτη (ἢ Κοινότης (!) νῆαν ὀνομασίαν δι' ἑαυτήν: Οἱ κάτοικοι ὁμοῦ τῆς Κοινοτήτος αὐτῆς, ἀγανακτοῦντες πρὸς τοῦτο, ἀρνοῦνται, δικαίωτα, νὰ δεχθοῦν μετονομασίαν αὐτῆς, διότι ἐκ παραδόσεως θεωροῦν τὸ χωρίον τῶν ὡς τὸ ἀρχαιότερον ἀπάντων τῶν τῆς Περιφέρειᾶς Δωδώνης, ἐτυμολογοῦντες μάλιστα—ἔστω καὶ παρωμολογοῦντες—τὴν λέξιν ΔΡΑΜΕΣ(Ι)ΟΙ ἐκ τῶν: ΔΡΓΩΣ ΜΕΣΟΙ ΔΡΟΜΕΣΟΙ ΔΡΑΜΕΣΙΟΙ. Ἐλαβε δὲ ὡς πιστεύουσιν, τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ Κοινότης, διότι καλαιότερον εἰρήσκατο μεταξὺ δένδρων (δρυῶν), καὶ μάλιστα... τῶν Ἱερῶν Δρυῶν τῆς Δωδώνης...

Θαυμάσια, ὡς βλέπομεν, καὶ σεβαστὴ παράδοσις, ἣτις τοὺς ὁδηγεῖ, ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς Κοινοτήτος τῶν, εἰς τοὺς πρώτους Ἑλληνας τῆς Κοιτίδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς Δωδώνης, ἢ ἔσονται ἐκ τῶν Ἱερῶν τοῦ Μαντείου, τῶν ΣΕΛΑΩΝ ΕΛΑΩΝ, πιθανῶς ἐχάρισε καὶ τὰ Ἑθνικὰ ὀνόματα ΒΑΛΑΣ ΒΑΛΗΝ, ὡς ὑποστηρίζουν καὶ πολλοὶ κορυφαῖοι Ἐπιστήμονες ἡμέτεροι καὶ ἔτι.

Ἄλλωστε καὶ ὄνομα πηγῆς ὑπάρχει εἰς τὴν Κοινότητα αὐτὴν, καλουμένην «ΔΡΑΜΕΣΗ» (ἢ), πολλὰ δὲ ἱστορικὰ τοπωνύμια ὁμιλοῦν, ὡς γνωστόν, τὸ ὄνομά τῶν εἰς ὄνομα ἱστορικῆς πηγῆς, Ποταμοῦ κ.λ.π.

Ἄλλὰ καὶ αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἢ λέξις «Δραμεσ(Ι)οι» ἔτυμολογοῦμένη κρυσταλλῶς, μᾶς ὁδηγεῖ ἐφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ῥήματος ΔΡΑ-Ω Δρῶ, ὡς α' συνθετικοῦ αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ἐπίθετον ἀφ' ἑτέρου ΜΕΣΟΣ-Β-ΟΝ (πληθ. ἀρσενικοῦ ΜΕΣΟΙ) ὡς β' συνθετικοῦ.

Ἐκ τῆς Ἡπειρωτικῆς δὲ κρυστῶς προσορᾶς τῆς συλλαβῆς—οἱ ὡς οἱ οἱ παρενεβλήθη καὶ ἐν τῇ γραφῇ εἰς τὴν συλλαβὴν ταύτην τὸ ι, διότι τῆς συλλαβῆς αὐτῆς καὶ εἰς ἄλλας λέξεις τὸ σ προφύεται ὡς παχὺ σι ἢ σι (πρῶτ. σὺκα σὺκα, σῆκω σι ἡκω κοκ). Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶναι δυνατόν νὰ παρεσιόφθη τὸ ι τοῦτο καὶ ἐκ

της προφοράς της αιτιατικής του πληθυντικού. Ούτως ἔχομεν: α) (οί) ΔΡΑΜΕΣΟΙ ΔΡΑΜΕΣ (h) ΟΙ Δραμεσίοι ή β) (τοὺς) Δραμεσοὺς ΔΡΑΜΕΣ (h) ΟΥΣ ΔΡΑΜΕΣΙΟΥΣ, ἐξ οὗ κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ ὀνομαστική του πληθυντικού οἱ ΔΡΑΜΕΣΙΟΙ.

Συνεπῶς ἡ μόνη μετονομασία, τὴν ὅποیان ἐπιδέχεται τὸ τοπωνύμιον τοῦτο, «ΔΡΑΜΕΣ (I) ΟΙ», εἶναι ἡ κατὰ τὴν γραφὴν μόνον ἀποβολὴ τοῦ ἐνεκα τῆς Ἡπειρωτικῆς προφοράς παρσισφρήσαντος περιττοῦ ι τῆς συλλαβῆς σ ι ο ι. ὁπότε ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν Ἑλληνικωτάτην λέξιν «ΔΡΑΜΕΣΟΙ».

δ) Ὄνόματα τινὰ ξενικά Κοινοτήτων ἔχουν συνδεθῆ ἀδιάρρηκτως μετὰ τὴν Νεοελληνικὴν Παράδοσιν καὶ Ἱστορίαν, ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανατάσεως ἰδίως καὶ ἐνταῦθεν, ἰδιαιτέρως διὰ τῆς ὀλληνικῆς Λαϊκῆς Μούσης, ὡς π.χ. ἡ Κοινότης τῶν Τ σ ε ρ ι τ σ ἄ ν ω ν μετὰ τὸ τραγοῦδι «Στὴ Βρύση στὰ Τσερίτσανα...», ἡ ὅποια Κοινότης ἤδη ἔχει μετονομασθῆ εἰς ΠΛΑΤΑΝΙΑ!

Γεννᾶται λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸ πρόβλημα πρέπει νὰ μετονομασθῶν αἱ Κοινότητες αὐταί, ἔστω καὶ εἰς βᾶρος τῆς γύρω ἀπὸ αὐτὰς δημιουργηθείσης πλουσιωτάτης Ἑλληνικῆς παραδόσεως, ἢ, ἐφ' ὅσον ἐν τοπωνύμιον, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἔχει μᾶλλον ἐξελληνισθῆ, νὰ μείνῃ χάριν τῆς παραδόσεως ὅπως ἔχει;

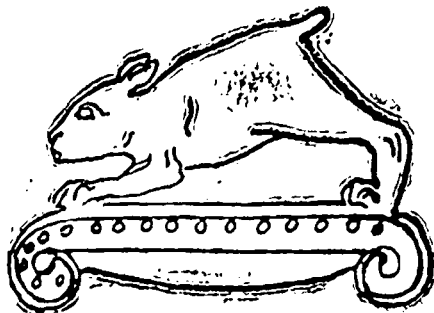
Δὲν νομίζω ὅτι εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἑλληνικῶν τοπωνυμίων μία τοιαύτη ἀδελφωμένη παραμονὴ καὶ τῶν ὀλίγων, ξενιζόντων ἔστω, αὐτῶν λέξεων, ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἐδημιούργησαν, ὡς ἐλέχθη, παράδοσιν καὶ ἱστορίαν συνυφασμένην τότεν πολὺ μετὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, δύναται νὰ προκαλέσῃ ζημίαν τινά, ἢ ζημίαν μεγαλύτεραν ἐκείνης, ἢ ὅποια εἶναι δυνατόν νὰ προκληθῆ διὰ τοῦ ἐξοβελισμοῦ τῆς ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λεξιλογίου, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν εἶναι ἀδύνατον δι' ἀρκετὰς γενεὰς νὰ ἀποβληθῆ αὐτὴ. Ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ Κράτη ὑπάρχουν ὡς γνωστὸν ξενικά ὀνόματα, καὶ πρωτεύουσῶν ἀκόμη, τὰ ὅποια, πλὴν ἐξαιρέσεων, δὲν ἀντεκατεστάθησαν.

II. Διὰ τὴν μετονομασίαν μιᾶς Κοινότητος διὰ τοῦ πλέον καταλλήλου ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου ἢ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ προερχομένου

ὀνόματος, πρέπει ἡ ἀρμοδιὰ ὑπηρεσία νὰ συγκροτῆ Ἐπιτροπὴν ἀπὸ εἰδικοὺς πρὸς τοῦτο ἐπιστήμονας (Φιλολόγους κ.λ.π.), οἵτινες, ἐκτὸς τῆς ἀπαραιτήτου ἀναδιφύσεως τῆς Ἱστορίας τοῦ τόπου, καλὸν εἶναι νὰ ἐρχῶνται καὶ εἰς ἀμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοὺς κατοίκους τῆς ἐνδιαφερομένης Κοινότητος, ἀπὸ τὸ ἔμφυχον καὶ ἀψυχον περιβάλλον τῆς ὁποίας θὰ ἀποκρυσταλλώσουν τὴν πλέον ὀρθὴν περὶ τῆς καταλλήλου μετονομασίας ἀντίληψιν.

Οὕτω θὰ ἀποφεύγηται, ὡς ἐλέχθη τοῦτο τὸ ἄτοπον: Ἡ ἀρμοδιὰ ὑπηρεσία δι' ἐγγράφου τῆς ἐκ τῶν Γραφείων, ὡς συνήθως, ζητεῖ ἀπὸ τὰς Κοινοτήτας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι δι' αὐτὴν μᾶλλον «κακόχη» καὶ δυσερμηνευτα, ἄρα... ἔβανα (!), νὰ προτείνῃ διὰ πράξεως τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐκάστης, ἐλαχίστων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γραμματικῶν γνώσεων ὄντος, ἕτερον ὄνομα διὰ τὴν Κοινότητά του. Τὸ δὲ Κοινοτικὸν Συμβούλιον ὑπεῖκον εἰς τὴν διαταγὴν τῆς Προϊσταμένης Ἀρχῆς, νὰ «βαπτίζῃ» τὴν Κοινότητά του, χαρίζον εἰς αὐτὴν νέον τυχαῖον ὄνομα δένδρου, πηγῆς κ.λ.π. (π.χ. Πλατάνια, Κεφαλόδροσον, Κληματιά, Ἐλάτη καὶ τ.τ.), ἀσχετον πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου καὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ, τῆ ἀνοχῆ ἢ συνηθέστατα ἐν ἀγνοίᾳ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος.

I.I.I. Ἐφόσον τέλος κριθῆ ἀπαραίτητον καὶ πραγματοποιηθῆ ἡ κατάλληλος μετονομασία μιᾶς Κοινοτήτος, θὰ πρέπει νὰ ἐπακολουθήσῃ εὐρεῖα διαφώτισις τοῦ λαοῦ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν οἰκείαν Περιφέρειαν—καὶ ἀμεσος ἐνημέρωσις χαρτῶν, ὁδηγῶν, Τουριστῶν καὶ ἄλλων, σχετικῶν βιβλίων ἱστορικῶν, Γεωγραφικῶν κ.λ.π. ὥστε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, νὰ μὴ ταλαιπωροῦνται ἀνευ λόγου καὶ Ἑλληνες καὶ ἔθνοι. Περιηγηταὶ προτιθέμενοι νὰ ἐπισκεφθῶν χωρὸν τινὰ μετονομασθέντα. Οὕτως αἱ ἐκάστοτε γινόμεναι, ἐφ' ὅσον κρίνεται σκόπιμον, μετονομασίαι ἐν γένει ξενικῶν ἢ ξενιζόντων τοπωνυμίων, θὰ ἐκπληροῦν καλλίτερον τὴν Ἑθνικὴν ἀποστολὴν των, διατηρουμένου, ὅσον εἶναι δυνατόν, ἀκεραίου τοῦ ὀφειλομένου πρὸς τὴν Λαϊκὴν Παράδοσιν, τὴν Ἱστορίαν καὶ τὸν Τουρισμὸν τοῦ τόπου αὐτοῦ σεβασμοῦ, ἐπὶ τῆ βάσει ἄλλως τε καὶ μιᾶς Ἀρχῆς ὅτι «ἡ γλῶσσα—καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ γλῶσσα τῶν τοπωνυμίων—διδάσκει Ἱστορίαν».

ΗΛΙΑ Β. ΒΑΣΙΛΑ

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ Ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ*

(12/24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1798)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ L. A. CAMUS BARON DE RICHEMONT

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΧΑΛΑΣΜΟΝ

Μόλις έγινε κύριος ὁ Ἄλῃς τῆς Πρέβεζας διώρισε διοικητὴν αὐτῆς τὸν Μπεκίῳ Ἀγᾶν, πού οἱ Πρεβεζᾶνοι τὸν ἀπεκάλουν Τζογαδοῦρον, διότι ἦτο μανιώδης χαρτοπαίκτης. Οἱ γείτονές μας κάτοικοι τῆς Λευκάδος ἐδέχθησαν πολλοὺς πρόσφυγας πρεβεζάνους καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὴν οἰκογένειαν Τσαρλαμπᾶ, πού εἶχε πρωτοστατήσει εἰς τὴν ἐκδήλωσιν γαλλοφίλων αἰσθημάτων, τὴν οἰκογένειαν τοῦ καπετὰν Διγώνη καὶ πολλοὺς ἄλλους πρόκριτους Πρεβεζάνους καὶ τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τῆς ὀργανωθείσης ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ τὸν Περραιβὸ Ἔθνοφρουρᾶς. Γρήγορα ὁ Ἄλῃς διεπεραίωσε στρατεύματα εἰς τὸ Ἄκτιον καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔφθασαν εἰς τὴν Περαιτιὰν ἐτοιμαζόμενα νὰ καταλάβουν τὴν Λευκάδα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶχαν πανικοβληθῆ μαθόντες τὰς σφαγὰς καὶ τὴν πυρκαϊὰν καὶ τὸ πλιατσικολόγημα τῆς Πρέβεζας.

Ἡἔξανε τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν φόβον τῶν Λευκαδίων ὁ πανικὸς τῶν προσφύγων Πρεβεζάνων καὶ ἡ οἰκτρὰ οἰκονομικὴ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκοντο, ἀναγκασθέντες νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους σχεδὸν γυμνοί. Ἐβιαζόταν ὁ Σατράπης νὰ εἰσβάλη στὴν Ἁγία Μαύρα πρὶν προλάβῃ νὰ καταπλεύσῃ ὁ ἠνωμένος στόλος τῶν Ρώσων, ὑπὸ τὸ ναύαρχον Οὐσακὼφ καὶ τῶν Σουλτανικῶν Τούρκων μετὰ τὸν ναύαρχον τὸν Καδὶρ Μπέη. Οἱ δύο αὐτοὶ σύμμαχοι εἶχαν διαταγὰς τῶν Κυβερνήσεων τῶν νὰ λάβουν τὰ πιὸ ἐπείγοντα μέτρα διὰ τὴν ὀργάνωσιν Ἑπτανησιακῆς Πολιτείας, μετὰ τὸ διώξιμο τῶν Γάλλων, εἰς τὴν ὁποίαν, θὰ ὑπήγοντο καὶ τὰ ἔξαριθήματα ταύτης ἐπὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς ἀκτῆς, πού εἶναι γνωστὰ μετὰ τὸν ὄρον Contiente δηλ. ἡ λωρὶς τῆς ξηρᾶς τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τὸ Βητζηνητὸ ὡς τὴν Βόνιτσαν. Καὶ πράγματι ὁ στόλος τῆς περιέργης καὶ πρωτοφανοῦς αὐτῆς Ρωσοτουρκικῆς συμμαχίας, κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Λευκάδος τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1798, δηλ. τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν χαλασμόν τῆς Πρέβεζας. Ἀξιωματικὸς Ρώσος μετὰ τούρκου καὶ μεικτοῦ ναυτικοῦ ἀγῆματος ἔφθασαν εἰς Πρέβεζαν τὴν 20 καὶ ἀνήγγειλαν τὰ συμφωνημένα μεταξὺ Τσάρου Παύλου Α' καὶ Σελήμ Γ' ὅτι ἡ πρόην ἀκτὴ τοῦ Contiente θὰ συνεκροτεῖτο εἰς αὐτόνομον πολιτείαν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ὅτι θὰ ἀπεστέλλετο ἐπὶ τούτῳ Διοικητῆς Τούρκος ἐκ Κων)λεως.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Ἄλῃς Πασᾶς ἀνέβαλλε νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πρέβεζαν ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες οἱ ὁποῖοι συνέχιζαν τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς. Καὶ ὁ ρώσος ναύαρχος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν ἀλλ' οὔτε καὶ συμφέρον νὰ τὰ βάλῃ μετὰ τὸν Ἄλῃ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

πού τὸν εἶχεν ἀνάγκη διὰ τὴν ἐτοιμαζομένην ἐπίθεσιν τοῦ ἐναντίον τῶν Γάλλων, πού ἐκράτουν ἀκόμη τὸ φρούριον τῆς Λευκάδος καὶ ἀφοῦ ἐτελείωνε μ' αὐτό, τὸν εἶχεν ἀνάγκη διὰ τὸ σοβαρώτερον ἔργον τῆς πολιορκίας τῆς Κερκύρας καὶ διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων του μὲ κρέατα καὶ τροφίμα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον.

Τὸ τελεσίγραφον πρὸς τοὺς Γάλλους τῆς Λευκάδος τοῦ Οὔσακῶφ, ὅτι θὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς Ἀλβανούς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐναντίον τους, πού ἦσαν ὠχυρωμένοι ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς Λευκάδος, ἠνάγκασε τοὺς Γάλλους νὰ ἀποχωρήσουν κατόπιν ἐντίμου συνθήκης. Εἰς τὴν ἄλωσιν ὅμως τῆς Κερκύρας, πού ἐκράτουν ἀκόμη οἱ Γάλλοι, οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἔπαιξαν σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν πολυήμερον καὶ αἱματηρὰν πολιορκίαν τῆς νήσου. Τὴν Λευκάδα ἔσωσεν κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῶν Ἀλβανῶν (15—16 Ὀκτωβρίου) καὶ ἡ τολμηρὴ πρωτοβουλία τοῦ παλαιοῦ ἀποστράτου λοχαγοῦ Ι. Βλασσόπούλου ὑπηρετήσαντος ἄλλοτε εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν, ὃ ὁποῖος ἐνδυθεὶς τὴν στολὴν του παρουσιάσθη πρὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι κατέλαβε τὴν Λευκάδα ἐν ὄνοματι τῶν συμμάχων ναυάρχων Οὔσακῶφ καὶ Καδιρ μπέη. Ὁ Ἀλβανὸς φοβηθεὶς ἐπέστρεψε καὶ ἀνέφερεν εἰς τὸν Κύριόν του τὸ γεγονός, πρᾶγμα πού ἔκαμε τοῦτον νὰ διατάξῃ ἀναβολὴν τῶν ἐπιθετικῶν του σχεδίων κατὰ τῆς νήσου.

Μετὰ τὸν διορισμὸν ὡς φρουράρχου Λευκάδος τοῦ ρώσσου Τισσιγκάουζεν καὶ πάλιν ὁ πονηρὸς Σατράπης ἐσκέφθη νὰ κτυπήσῃ τὴν Λευκάδα, ἐκωφελούμενος τῆς ἀπουσίας τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ στόλου εἰς Κέρκυραν καὶ γνωρίζων ὅτι ἡ φρουρὰ Λευκάδος ἦτο ἀδύνατη, συνεπῶς καὶ ἡ ἀμυνά της. Ἐπανελημμένα ἐπεισόδια ἐλάμβανον χώραν μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς Περαιτιὰν καὶ τῶν στρατιωτῶν τῆς Λευκάδος. Πολλάκις οἱ Ἀλβανοὶ ἐπίαναν ὁμήρους Χριστιανούς, πού ἐπήγαιναν νὰ βοσκήσουν εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴ τὰ ποιμνιά τους ἢ νὰ καλλιεργήσουν τὰ χωράφια τους.

Τὸ προεδρεῖον τῆς Λευκάδος μετὰ τρόμου παρηκολούθει τὴν συγκέντρωσιν εἰς Πρέβεζαν Ἀλβανικῶν δυνάμεων. Ἀναφορὰ τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος Λευκάδος Ἀνδρέα Σταύρου τῆς 26—1—1800 πρὸς τὸν φρούραχον Τισσιγκάουζεν γράφει: «ἔξ ἑγγράφων ληφθέντων ἐκεῖ 200 Τουρκαλβανοὶ σταλέντες ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ὅτι ἀναμένονται ἕτεροι 600».— Ἄλλη ἀναφορὰ τοῦ Προεδρείου Λευκάδος πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἴονίων νήσων εἰς Κέρκυραν, μὲ χρονολογίαν 27—1—1800 γράφει, «ἡ ἐξέλιξις τοῦ συνοριακοῦ ζητήματος παρέχει ἡμῖν καὶ τῷ πληθυσμῷ τούτῳ ἐναλλαγὰς ἡσυχίας καὶ τρόμου. Πληροφορούμεθα ὅτι εἰς τὴν κατεστραμμένην ἤδη Πρέβεζαν ἀφίχθησαν 200 Ἀλβανοὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκεῖσε φρουρᾶς καὶ ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀναμένονται καὶ ἄλλοι...»

Ἄλλη ἀναφορὰ τοῦ αὐτοῦ Προεδρείου τῆς 11—2—1800 πρὸς τὴν ἰδίαν Κυβέρνησιν ἀναφέρει. «Ὁ Μουχαμμέτ Βέης διετάχθη ἀπὸ τοῦ Ἀλῆ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν τῆς Πρέβεζας δι' 600 ἀνδρῶν...»

Ὁ Γιουσούφ Ἀράπης, ὁ γενναιότερος καὶ πιστότερος ὀπαδὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μετὰ 1500 ἐπιλέκτων Ἀλβανῶν εὐρίσκειται εἰς Ξηρόμερον, ὁπόθεν θὰ μεταβῆ εἰς

Βόνιτσαν... ὄλαι αἱ κινήσεις αὐταὶ εἶναι λίαν ἀνησυχαστικά...». Ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Λευκάδος πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἰονίων νήσων εἰς Κέρκυραν, τῆς 14—2—1800 τὴν πληροφορεῖ ὅτι «Ἡ Πρέβεζα κατεκλύσθη ὑπὸ Ἀλβανῶν. Χθὲς ἰσχυρώτατον σῶμα ἰππικοῦ ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ὄλαι αἱ ὡς ἄνω προετοιμασίαι παρουσιάζουν θέαμα τρομακτικόν. Τὸ θάρρος μας ἀρχίζει νὰ κλονίζεται καὶ τὸ γεγονός δτι ἡ πατρίς μας εἶναι ἐξ ὄλων τῶν μερῶν ἀνυπεράσπιστη καὶ ἐκτεθειμένη εἰς εἰσβολὰν ἀξάνει τὸν φόβον μας...». Ἡ παρακάτω ἐπιστολὴ δείχνει τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν φόβον τῶν Λευκαδίων ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην καὶ ὀργανωμένην εἰς Πρέβεζαν ἐναντίον τῆς Λευκάδος ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλῆ καὶ μαθαίνομεν καὶ γιὰ τὴν ἀξιοδάκρυτη θέσιν τῶν προσφύγων Πρεβεζάνων, ποὺ εἶχαν καταφύγει εἰς Λευκάδα. «Πρὸς τὴν ἐξοχωτάτην Κυβέρνησιν τῶν Ἰονίων νήσων... Μετὰ τὴν ἀποστολὴν εἰς Κέρκυραν τοῦ ἐπὶ τούτῳ ναυλωθέντος πλοίου, ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ στείλωμεν εἰς Πρέβεζαν, μυστικῶ τῷ τρόπῳ ἔμπιστον πρόσωπον, ἵνα πληροφορηθῇ λεπτομερῶς περὶ τῶν κινήσεων τοῦ πανούργου γείτονος. Ἐπανελθόντος τοῦ ἐν λόγῳ προσώπου ἐκ τῆς λεπτῆς ἀποστολῆς του λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλωμεν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τὸ πόρισμα τῶν ἐνεργειῶν μας... Ἡ συγκέντρωσις τῶν Ἀλβανῶν ἐν Πρεβέζῃ δὲν ἠϋξήθη, πλὴν ὅμως ἔφθασαν ἐκεῖ δύο ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἐντεταλμένοι ν' ἀναλάβουν τὴν διοίκησιν τῶν ἐκεῖ στρατευμάτων. Συγκεντρώσεις σημαντικαὶ λαμβάνουν χώραν ἐν Γαλαξείδι, ἐνθα ἔφθασεν ἤδη ὁ Βελῆ πασᾶς μετὰ πολυαριθμοῦ σώματος Ἀλβανῶν ἐνισχυθεὶς εἶτα καὶ ἐξ ἄλλων 500 ὑπὸ τὸν Ἰουσοῦφ Ἀράπη.

Ἐπὶ τοῦ Βελῆ πασᾶ ἐπετάχθησαν πάντα τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ ἐν λόγῳ λιμένι, ἀνερχόμενα εἰς δέκα διαβεβαιώσαντος τούτου, ὅτι σκοπεῖ νὰ ἐπιβιβάσῃ ἐπ' αὐτῶν στρατεύματα καὶ ζωοτροφίας. Ἐπίσης, σήμερον ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς Πρεβέζης πρόκειται ν' ἀποσπασθοῦν 150 Ἀλβανοί, ἵνα μεταβοῦν εἰς Γαλαξείδι. Ἀγνοεῖται ὅμως ἡ κατεύθυνσις, ἢν θὰ λάβῃ τὸ ἐκεῖ συγκεντρούμενον στρατεύμα. Λέγεται, ὅτι ὁ Ἀλῆ πασᾶς θὰ μεταβῇ εἰς Πρέβεζαν, ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη δεῖται διευκρινήσεως. Ἐν τούτοις, οἱ ἐν Πρεβέζῃ εὐρισκόμενοι Ἀλβανοὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ὀλοκληρωτικὴν δῆωσιν τῆς πολυπαθοῦς ἐκείνης πόλεως, κατεδαφίζοντες καὶ πυρπολοῦντες τὰ ὀλίγα ἐναπομείναντα κτίρια. Ἐπίσης, οὗτοι ἀπειλοῦν δτι θὰ πυρπολήσουν καὶ τὸν ἐλαιῶνα. Ὁ Ὑψιστος ἄς βοηθήσῃ τοὺς δυστυχεῖς Πρεβεζαίους, οἵτινες παραμένουν εἰσέτι ἐν Λευκάδι καὶ ὦν τὰ ἀτυχήματα ἐπαυξάνουν τὴν λύπην μας. Ἐν Λευκάδι τῆ 19—2—1800 ἔ. παλ. Ἀνδρέας Σταυρος, Ἰωάννης Σέρβος, Ἄγγελος Χαλικιόπουλος...Πρόεδροι.

Ἄλλη ἀναφορὰ τῆς 30—4—1800 τῆς Κοινοτικῆς Λευκάδος πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Ἰονίου Κράτους εἰς Κέρκυραν κάμνει λόγον διὰ τὰς συνοριακὰς διενέξεις εἰς Περατιὰν μεταξὺ ἐπικηρυγμένων ἀπὸ τὸν Ἀλῆ κλεφτῶν καὶ τῶν Ἀλβανῶν του διὰ τοὺς ὁποίους οὗτος κατηγορεῖ τὰς Ἀρχὰς τῆς νήσου ὅτι τοὺς ὑποθάλλουν καὶ συντηροῦν. Ὅτι ἀνέθεσαν εἰς δύο ἀλιευτικὰ ἔφ' ὧν ἀπεβίβασαν 24 ἄνδρες νὰ περιπολοῦν καὶ νὰ κυνηγήσουν τοὺς κλέφτας. Εἶναι οἱ ἐνδοξοὶ εἰς τὸν Μεγάλον Ἀγῶνα κλέφτες, Κατσικογιάννης, Κοντογιάννης, Τσαβέλας, Μπουκρυβάλας, Βλαχογιώργος... καὶ συνέχεια εἰς τὴν ἀναφορὰν γίνεται λόγος διὰ τὴν

διπρόσωπη πολιτική του 'Αλή πασά με τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικώτατα λόγια: «Τὸ εὐχαρι καὶ ἀφελὲς ὕφος τοῦ γείτονος Σατράπου ἔξαπατᾷ εὐκόλως τὸν ἀγνοοῦντα τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς του». Καὶ παρακάτω διαλαμβάνει τὰς ἐξῆς σημαντικὰς πληροφορίας «ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἄς μὴ παραλείψῃ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐξετάσῃ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ 'Αλή πασά ἀγορὰν ἀκινήτων ἐν τοῖς συνόροις τῆς Πρεβέζης ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως σχηματίσῃ χωρία. Ἴσως προβλέπων, ὅτι ἡ ἀτυχὴς ἐκείνη χώρα θὰ ἀποσπασθῇ τῆς κυριαρχίας του, ζητεῖ οὕτω ν' ἀπονεκρώσῃ τὸ ἐμπόριόν της, ὅπερ εἶναι ἡ μοναδικὴ πηγὴ τῆς εὐημερίας της..». Ἐννοεῖ φυσικὰ τὶς θέσεις ὅπου σήμερα τὰ χωρία Συμροῦλα, τὸ Κανάλι. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς 21—3—1800 μεταξὺ Τσάρου καὶ Σουλτάνου κατόπιν δραστηρίων ἐνεργειῶν τῶν προϋχόντων τῆς Πρέβεζας Βαλεντίνη, Γκενοβέλι, Μαυρομάτη κτλ. ἡ Πρέβεζα ὑπήχθη εἰς τὸ κράτος τῆς ἰδρυθείσης Ἑπτανησιακῆς Πολιτείας διατελούσης ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δύο κρατῶν, ἀλλ' ἡ Πρέβεζα θὰ ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ Τοῦρκον διοικητὴν, διωρισμένον ἀπὸ τὸν Σουλτάνον. Τέτοιος ἦτο ὁ ἀγαθώτατος Ἀμπουλάλ βέης. Περὶ τῆς συνθήκης αὐτῆς πού καθιέρωνε τὸ καθεστῶς τῆς Ἑπτανήσου καὶ εἰδικώτερον τῆς Πρεβέζης ἐδημοσίευσεν ὁ μακαρίτης Πρεβεζᾶνος Α. Βρέκοσης μελέτην εἰς τὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ τομ. Γ' 1928 (').

Γεγονὸς εἶναι ὅτι πολλὰ τσιφλίκια Πρεβεζάνων προκρίτων πού τὰ εἶχαν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Βενετίας ἰδιοκτησίαν τους εἰς Νικόπολιν καὶ χερσόνησον τοῦ ἁγίου Θωμᾶ τὰ κατάσχεσε ὁ Ἄλῃς καὶ τὰ ἔδωσε εἰς φίλους του Ἀλβανοὺς βέηδες καὶ

1. Δημοσιεύομεν περίληψιν τοῦ Σουλτανικοῦ φερμανίου ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Σεραφεὶμ Βουζαντινοῦ «Δοκίμιον περὶ Ἄρτης καὶ Πρεβέζης» σελ. 385, 386 δι' οὗ διορίζεται ὁ Ἀβδουλάχ μπέης διοικητὴς τῶν Σουλτανικῶν νήσων.

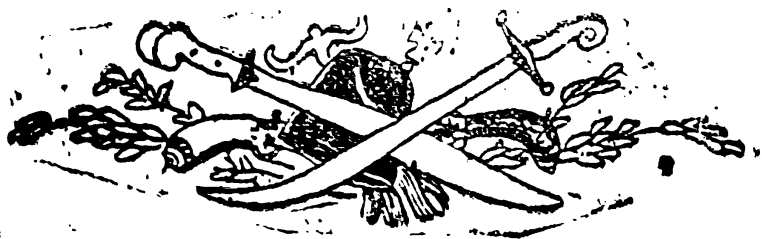
«Οἱ κάτοικοι τῆς Πρέβεζας ἐπειδὴ τράβηξαν πολλὰ θάσανα καὶ ζημιὰς ἀπὸ τὸν χαλασμόν θὰ ἔχουν ἀσυνείησαν παντελῆ διὰ δύο χρόνους. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο μόνον τὰ εἰσοδήματα τῆς Δουγάνας (Τελωνεῖου) καὶ τῶν βιβαρίων ἔχει νὰ συνάξῃ ὁ ρηθεις βοεβόδας μὴδὲ ὀβολόν, νὰ μὴν εἰσπράττῃ περισσώτερον. Οἱ ραγιάδες ἔχουν ἐλευθερίαν εἰς τὰ τῆς θρησκείας των, ἀπαγορεύονται πωλήσεις κτημάτων τῆς πόλεως ἢ περιοχῆς της εἰς ξένον ὑπήκοον παρὰ μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν 4 πόλεων τοῦ Continente καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἑπτανήσου τοὺς ὁποῖους ἀσθαιρέτως κρίνει ὑποτελεῖς τοῦ Σουλτάνου. Αἱ ἀγωγαὶ καὶ δίκαια θὰ γίνωνται κατὰ τοὺς παλαιοὺς τῶν κατοίκων νόμους καὶ τὰς ἀρχαίας συνηθείας των, ὅπως δηλ. ἐπὶ Βενετῶν. Ὁ Ἀβδουλάχ μπέης θὰ διορίσῃ ἀντιπροσώπους του εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς πόλεις. Ἀπαγορεύεται ν' ἀνακατώνονται καὶ νὰ ἐνοχλοῦν κάθε λογῆς βεζυράδες, εἴτε πασσάδες κλπ. εἰς τὰ βασιλικὰ αὐτὰ μούλκια (κτήσεις), οἱ ὀθωμανοὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀνεγείρουν μετζήτιον (τζαμί) ἐντὸς τῶν πόλεων τούτων». Πράγματι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου μεταβλήθη εἰς μουσεῖον τῆς πόλεως καὶ καταστραφείς ἐκ βομβαρδισμοῦ τὸ 1941 ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, μετετράπη εἰς Τζαμί τὸ 1808 δηλ. μετὰ τὴν ἀνάκλησιν, δι' ἐνεργειῶν τοῦ Ἄλῃ πασά, τοῦ Ἀβδουλάχ μπέη. Ὅστις καθ' ὁδὸν ἐπιστρέφων εἰς Κων)λίαν ἐφαρμακώθη ὑπὸ ὀργάνων τοῦ Ἄλῃ. Τὸ Γενί Τζαμί (νέον Τζαμί) κτίσμα Ἀχμέτ Ντίνου βέη οἰκοδομήθηκε τὸ 1844, εἰς οἰκόπεδον τούτου. Ἡ ὡς ἀνω μνηστὴ εἰς τὸ φερμανιον ὅτι ἀπαγορεύεται εἰς βεζυράδες ν' ἀνακατώνωνται εἰς τὰ βασιλικὰ μούλκια ἀφορᾷ τὸν Ἄλῃ πασά, ὁ ὁποῖος ἔτσι ἐξηναγκάζετο νὰ ἐκκενώσῃ ἀπὸ τὸ στρατό του τὴν βασανισμένην πόλιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐπανήλθε τὸ 1808. Ὁ καπουτσίμπασης—εἶναι ὁ τίτλος του—βοεβόδας Ἀμπντουλάχ—δέης διεσπύθησε πρῶτος τὸν κήπον τῆς Βρυσοῦλας καὶ ἐφτιαξε τὴν βρύσχη της. Τὰ κτήματα αὐτὰ ἦσαν προτῆτερα κτήσεις τοῦ Βαλεντίνη καὶ τοῦ γαμβροῦ του καπετάν Δημήτρη—Γιώργη, υἱοῦ τοῦ καπετάν Βιαννάκη.

ρωμικούς συμμάχους του. Είς τὴν Πρέβεζαν μέσα ἐγκατέστησε πολλοὺς Γαρδικιώτες Ἀλβανοὺς γι' αὐτὸ ἢ συνοικία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ὀνομάζεται καὶ τώρα Γαρδίκι. Πολλοὶ Πρεβεζάνοι μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Τυράννου (1822) ἐπῆραν πάλιν τὰ κτήματά τους. Τότε ἀπέκτησεν ἡ οἰκογένεια τοῦ ἑξισλαμισθέντος Ντίνο Βέη τὰ ἀπέραντα τσιφλίκια τῆς εἰς Λάμαρη καὶ Μαργαρίτι καὶ μέσα εἰς τὴν πόλιν μας τὴν ἔκτασιν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος ὅπου ὁ μύλος καὶ τὸ λιτροβιὸ τοῦ Χουσεὶν πασᾶ—Ντίνο καὶ τὸ κτῆμα τῆς Βρυσούλας, ὅπου ὁ Χουσεὶν Ντίνου ἔκτισε τὸ πρῶτο ἀνεμοκίνητο λιτροβειό. Τὰ παραπάνω ἀποσπάσματα τῶν ἐπιστολῶν τὰ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν Διπλωματικὴν καὶ Πολιτικὴν Ἱστορίαν τῆς Λευκάδος τοῦ Κ. Μαχαιρᾶ 1954 ἐν Ἀθήναις.

Ὁ φόβος τῶν Λευκαδίων ἀπεμακρύνθη, ὅταν ἔμαθαν ὅτι ἡ Πρέβεζα ἔγινε Σουλτανικὴ κτῆσις διὰ τῆς συνθήκης τῆς 21—3—1800. Καὶ τότε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του καὶ ὄλες τὶς προετοιμασίαις κατὰ τῶν παλαιῶν ἀδυσωπῆτων ἐχθρῶν του τῶν Σουλιωτῶν ἀφήσας γιὰ ἄλλοτε τὰ σχέδιά του πρὸς κατάκτησιν τῆς Λευκάδος. Ἐπιστολὴ τοῦ Προεδρείου Λευκάδος τῆς 9 Ἰουνίου 1800 πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Κερκύρας ἀναφέρει... «ἐπὶ τέλος ἀνυψώθη ὁ πέπλος, ὅστις ἐκάλυπτε τοὺς μυστηριώδεις σκοποὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὁ στρατὸς ὅστις κατέκλυζε τὰ σύνορα τῆς Πρεβέζης φθάσας μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τῶν ὑψηλῶν ὄρεων τοῦ Σούλι, ἐπολιόρησε τοῦτο... Πρόσωπον ἀφιχθὲν ἐνταῦθα ἐκ Σούλι ἐξύμνησε τὴν ἀνδρείαν τῶν ἀνταξίων τούτων ἀπογόνων τῶν ἡρώων τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος... Ἄν κατορθώσῃ νὰ ὑποδουλώσῃ τοὺς γενναίους Σουλιώτας καὶ ἐκπορθήσῃ τὰ ἀπόκρημα ἐκεῖνα ὄρη θὰ γίνῃ ἐπικινδυνωδέστερος, διὸ πᾶσα κίνησις του δέον νὰ προκαλῆ ἀδιάπτωτον τὴν προσοχὴν μας. Ὁ Θεὸς ἅς βοηθῆ τοὺς γείτονας πληθυσμούς... Ἀποκαλυφθέντων τῶν σκοπῶν τοῦ γείτονος Σατραπού, ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ μὴ ἀποστείλωμεν εἰς τοῦτον τὴν ἐπιστολὴν μας, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἵνα μὴ τὸν ἐνθαρρύνωμεν περισσότερον, ποιοῦντες αὐτῷ γνωστὸν τὸν φόβον τοῦ πληθυσμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἵνα μὴ τὸν ἐξοργίσωμεν, θέτοντες ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν πρὸς τὴν Διοίκησιν ταύτην πολλάκις ἐξαγγελθεῖσαν εἰλικρίνειάν του...».

Ἔτσι ἤρχισε τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ δράματος τοῦ ἡρωϊκοῦ Σουλιῶ προτελευταία πράξις τοῦ ὁποίου ἦταν, ὅπως ἄλλοτε ἀνεφέραμεν, ὁ χαλασμός τῆς Πρέβεζας (12—10—1798).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΤΑ ΖΩΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΥΛΟΥΣ*

Ο ΚΟΥΚΚΟΣ

Ο κοῦκκος είναι για τὸν Ἑλληνικὸ Λαὸ χαμόσυνο πουλί: «φέρει τὴν ἀνοιξη». Για τὸν ἡπειρωτικὸ εἶναι κάτι παραπάνω: εἶναι καὶ μαγικό. Μ' αὐτὰ τὰ κούκου! κούκου! πὺν δὲ μοιάζουν μὲ τρίλιες πουλιοῦ, ἀλλὰ μὲ χαμηλὲς νότες φλογέρας πιστικοῦ, σὲ πάει, ὁ κοῦκκος, σὲ ἄλλους τόπους, μακρυνούς καὶ ἀπόκοσμους. Κι' αὐτὴ ἀκόμα ἢ «τσιούμα», αὐτὴ ἢ συστάδα, μέσα στὴν ὁποία ἀκούεται ἢ φωνὴ του, ποτίζεται ἀπὸ τὴ γητεία του, γίνεται κι' αὐτὴ μαγικὴ καὶ τὴ νοιώθεις διαφορετικὴ ἀπὸ τὰ γύρω σύδεντρα.

Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί ἔχουμε στὴν Ἡπειρο, τόσους καὶ τόσους θρύλους, ὅπως θὰ ἴδοῦμε γιὰ τὸν κοῦκκο καὶ τόσα τοπωνύμια καὶ γι' αὐτὸ σοῦ γεννιέται ὁ καῦμός νὰ κοντοζυγώσης στὸ σύδεντρο, γιὰ νὰ ἴδῃς μὲ τὰ μάτια σου τί εἶναι αὐτὸ τὸ ξωτικό πουλί μὲ τὴν παράξενη, σὰν παράπονο παιδιοῦ, φωνή.

Αὐτὴ ἢ μαγικὴ φωνὴ ἔδωκε τὴν ἔμπνευση γιὰ νὰ φτιάξουν στὴν Ἑλβετία τὰ παλῆα ἐκεῖνα ξύλινα ὠρολόγια κομποτεχνήματα μὲ τὴν πορτίτσα, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ κοῦκκος κάθε τόσο σάλπιζε τὸ ἐγεργήριο τοῦ χρόνου, πὺν οὔτε στέκεται καμμιά φορά, οὔτε πίσω πάει, ἀλλὰ τρέχει μπροστὰ κι' ὅλο φεύγει, φεύγει, φεύγει...

Αὐτὰ τὰ κού, κού, αὐτοὶ οἱ φθόγγοι, ἔδωκαν, λένε, ἀκόμα καὶ σιὸν Μπετόβεν τὴν ἔμπνευση γιὰ νὰ κάμῃ τὴν «Ποιμενικὴ του Συμφωνία».

Ἄλλ' ὁ κοῦκκος δὲ ζυγώνεται εὐκόλα. Προσπάθησα κάποτε νὰ τὸν ζυγώσω σὲ μιὰ «τσιούμα» τῆς καλλιπλόκαμης καὶ ρωμαλέας Πίνδου, καθὼς αὐτὸς τὴν ὑμνολογοῦσε ἕνα πρωῖνό, καὶ στάθηκε ἀδύνατο. Εἶδα μόνο ἕνα σκοῦρο πουλί, μεγάλο ἴσα μ' ἕνα τρυγόνι, νὰ ξεπετιέται καὶ νὰ φεύγῃ. «Σπολλάτη» καὶ τόσο! Ὁ Κ. Κρυστάλλης «τὸ εἶχε μάρα καὶ καῦμό» νὰ ἴδῃ ἀπὸ σιμὰ ἕνα ἀηδόνι, πὺν γλυκολαλοῦσε στὶς ρεμματιὲς τοῦ Ἀράχθου, καθὼς πήγαινε κάποτε ἀπὸ πλατάνι σὲ πλατάνι, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ξεμάκρυνε μάλιστα πάρα πολὺ ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ ταξιδιοῦ του κι' ἔκαμε τὸν ἀγωγιάτη νὰ ἀνησυχῆσῃ.

Ὁ κοῦκκος εἶναι ἀθέατος, γιατί εἶναι φοβητσιάρικο πουλί καὶ φεύγει μόλις δεῖ ἀπὸ μακρὸν ἀνθρώπο. Ἐπειτα τὸν βοηθοῦν κι' οἱ ἀποχρώσεις του ὥστε νὰ μὴ φαίνεται, ἐκεῖ πὺν κάθεται. Τὰ βιβλία τὸν ζωγραφίζουν ἔτσι: Ράχη σταχτογάλαξη, φτεροῦγες σκοῦρες, στήθια ἀσπριδερά μὲ σκοτεινὲς ρίγες κυματιστές. Ἡ γκάγκα τοῦ εἶναι μαύρη ἀπὸ πάνω καὶ κατακίτρινη ἀπὸ κάτω στὴ βᾶσι. Τὰ πόδια του κίτρινα ἐπίσης. Πρέπει δηλαδὴ ὁ κοῦκκος νὰ εἶναι ὠραῖο πουλί στὸ σύνολο.

Εἶναι ζωηρό, ἀνήσυχο, φίλερι καὶ ἀεικίνητο πουλί, γιατί εἶναι καὶ πολὺ λαίμαργο, εἶναι «ψ'τόβλιακου», σωστὸς γαργαντούας, καὶ γιὰ νὰ χορτάσει πρέπει νὰ μετατοπίζεται ὀλοένα. Μολονότι εἶναι «δενδροβατικὸς», δὲν πολυαγαπάει τὸ δάσος ὁ κοῦκκος. Τὸν βρίσκομε περισσότερο σὲ μέρη, ὅπου λείπουν τὰ μεγάλα δέντρα καὶ ὅπου ὑπάρχουν θάμνοι καὶ δεντράκια.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

Ἐκεῖ φαίνεται βρῖσκει τὶς ἀγαπημένες του κάμπιες, ἐκείνες μάλιστα τὶς χνουδωτές, πὺν σοῦ φαρμακῶνουν κι' ὄλας τὰ δάχτυλα μόλις ἀγγίξεις τὴ γούνα τους. Αὐτὲς τὶς καταστρεπτικὲς γιὰ τὸ δάσος κάμπιες προτιμᾷ ὁ κοῦκκος. πὺν δὲν τὶς τρώνε τ' ἄλλα πουλιά, γιὰτ' εἶναι φαρμακερές, ἐνῶ ἀντίθετα αὐτὸ τὸ φαρμάκι εἶναι... διεγερτικὸ γιὰ τὸ στομάχι τοῦ κούκκου. Ἔτσι ξεκαθαρίζει τὸν τόπο. Μολοντοῦτο καὶ παρὰ τὸ ὅτι δὲν τρώγεται ὁ κοῦκκος, βρῖσκονται κακοὶ κυνηγοὶ καὶ στέλλουν τὰ φονικά τους σκάγια σ' αὐτὸ τὸ ὀφελιμώτατο γιὰ τὰ δάση καὶ ξωτικὸ γιὰ τὸν συναισθηματικὸ ἄνθρωπο πουλί (1).

Ὁ κοῦκκος μπορεῖ νὰ ζήσει σὲ κλουβὶ αἰχμάλωτος, ἀλλὰ εἶναι «ἄγριος». Τὰ κουκκάκια, ὅμως ἡμερεύουν σύντομα. Φίλος ἀπὸ τὸ Γρεβενήτι μοῦ διηγήθηκε δι κάποτε, μαθητὴς ὅταν ἦταν στὸ χωριό του, βρῆκε μιὰ φωληὰ ἀπὸ 5 κοτσύφια. Τὰ πῆρε, τᾶβαλε μέσα στὴ σάκκα του, καὶ τὰ τοποθέτησε στὸ παραθύρι τοῦ σπιτιοῦ του, σὲ κλουβὶ ὅπου ἐρχόνταν καὶ τὰ τσίζαν οἱ γονεῖς. Ὑστερα ἀπὸ καμμιά δεκαριά μέρες, σὰν μεγάλωσαν κομμάτι, εἶδε μὲ ἐκπληξι πὼς ἓνα ἀπὸ τὰ κοτσύφια ἔκανε μεγαλύτερο κεφάλι ἀπὸ τ' ἄλλα κι' ἀνοίγε περισσότερο τὸ στόμα του. Ἦταν κοῦκκος! Δὲν τὸν χάρηκε. Μὲ κάποια πρόφασι ἢ μάννα του τὰ ἀπόλυκε ὄλα, γιὰτι τὰ λυπήθηκε. Κι' ἔτσι δὲν ξαίρουμε τίποτα γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἠπειρώτη κούκκου κοντὰ στὸν ἄνθρωπο.

Ἡ πονηριά του. Ὁ κοῦκκος εἶναι φημισμένος γιὰ τὸ ξενογέννημά του. Κάποιος πιτηνολόγος μέτρησε παραπάνω ἀπὸ 50 εἶδη διάφορων πουλιῶν, πὺν μέσα στὶς φωληές τους ἢ πονηρὴ κούκκαινα ἀποθέτει τὰ αὐγά της, ἀφοῦ προτῆτερα παραμονέψει καὶ δῆ πὼς λείπουν οἱ νοικοκυραῖοι. Ἐνα ὅμως αὐγὸ ἀφήνει μονάχα, σὲ κάθε φωληὰ, γιὰ νὰ μὴ τὴν πάρουν εἶδησι. Καὶ γιὰ πὶο σίγουρο ξεγέλασμα, πετάει ἢ ἀπονη ἔξω ἀπὸ τὴ φωληὰ ἓνα ξένο αὐγὸ, γιὰ νὰ τὰ βρῆ σωστά ἢ νοικοκυρὰ τῆς φωληᾶς. Προτιμᾷ, ἴνε, περισσότερο τὴ φωληὰ τῆς σουσουράδας, τῆς καὺμένης τῆς «κωλοσούσας» ὅπως πετυχημένα μετέφρασαν οἱ ἠπειρώτες τὸ ἀρχαῖο «σεισοπυγίς».

Προσέχει πολὺ στὴν ἐκλογὴ τῆς φωληᾶς. Γιὰ νὰ εἶναι, ὅσο μπορεῖ περισσότερο, συγχρονισμένη ἢ ἐκκόλαψη, πρέπει νὰ βρῆ φωληὰ πουλιοῦ, καὶ μόλις ἤρχισε τὸν τοκετό. Δὲν τὸ πετυχαίνει ὅμως πάντα, κι' αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, πὺν παρ' ὅ,τι γεννᾷει πολλὰ αὐγά—10 ἕως 20—ὁ ἀριθμὸς τῶν κούκκων εἶναι σχετικὰ μικρός.

Οἱ Ζωολογίες γράφουν ὅτι τὸ κακοῦργο ἐνστικτο τῆς Κυρὰ Κούκκαινας, νὰ πετάει τὸ ξένο αὐγὸ, τὸ κληρονομεῖ καὶ στὸ ἔμβρυό της, πὺν πρώτη του δουλειὰ, μόλις δῆ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, εἶναι νὰ ρίξει ἔξω τοὺς μικροὺς νόμιμους ἐνοίκους γιὰ νὰ ταῖζεται μόνος αὐτός, ὁ παράνομος. Ἀλλὰ μήπως καὶ στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία δὲν ὑπάρχουν τέτοια παρόμοια παραδείγματα;(2)

Σύμβολο τῆς ἀνοίξεως. Ὁ κοῦκκος παντοῦ εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ἀνοίξεως. Μᾶς ἔρχεται, στὴν κρυερὴ Ἠπειρο, ἀπὸ τὴ ζεστὴ Μαύρη ἠπειρο, τὴν Ἀφρικὴ, κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου, ἀρχὲς Ἀπριλίου, ἀνάλογα μὲ τὸν τόπο. Στὸ Γρεβενήτι ὀρίζουν καὶ τὴν ἡμέρα, στίς 25 Μαρτίου. «Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ χωρὶς κούκκο δὲ γένεται» ἴνε.

1. Οἱ Ἀγραφοῦτες, γράφει ὁ Δ. Δουκόπουλος («Βουνὰ Κατοαντώνη» σ. 185) τοὺς Μυρσοῦτες, τοῦ χωριοῦ Μύρσει, τοὺς ἐγβαλαν «Κουκκουφαῖτες» ἐπειδὴ τουφέκισαν κούκκο καὶ τὸν ἔφαγαν. «Ἀκούς κούκκο νὰ φᾶνε; πὺν δὲν τρώγεται!»

2. Ὁ Καρκαβίτσας σὲ κάποιο διήγημά του στὴ «Δυγαρῆ», ἐν δὲν κάνω λάθος, λέει δι στὴν Πελοπόννησο δὲ χωνεύουν: α) Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τὸν ἀνεπρόκοπο ἐσώγαμφο, καὶ τὸν ἴνε... ἄνθρωπο β) Ἀπὸ τὰ φυτὰ, τὸν κισσό πὺν γαντζιώνεται καὶ [ζῆ] στὸς τοίχους καὶ στίς πλάτες τῶν ψηλῶν δένδρων καὶ τὸν ἴνε... ὄφυλο καὶ γ) Ἀπὸ τὰ πουλιά τὸν κούκκο καὶ τὸν ἴνε... πουλί.

Τέτοια εποχή, άνοιξη, ψάλλει ή ζαγορίσικη μούσα, ότι ήταν, όταν δολοφονήθηκε μέσα στα Σαράγια της Σουλείμάν Πασίνας, στα Γιάννινα, κατά τα 1787 ό ξακουσμένος προεστός του Ζαγοριού Νούτσος (Κοντοδήμου) :

«Έπρασινίσαν τὰ βουνά, έλάλησε κι' ό κοϋκκος,
κι' ό Νούτσος δέν έφάνηκε νά βγή προς τὸ Ζαγόρι,
τὸ φλάμπουρο του Ζαγοριού, φανάρι τῶν Γιαννίνων,
δπ' έφεγγε στα Γιάννινα και λάμπει στο Ζαγόρι».

(Ίω Λαμπρ. «Ζαγοριακά» σ. 25)

Ό κοϋκκος βρίσκεται σέ πολλά ήπειρωτικά βουνά. Πιὸ πολὺ άκούεται στην Πίνδο, αν κρίνουμε από τις πολλές τοποθεσίες της περιοχής της Κόνιτσας, του Ζαγοριού και του Μετσόβου. Ούτε ό Πύρρος ή Μέγ. Άλέξαντρος γάηταν δέ θά γινόταν τόσο διάσημος.

Άλλου άκούς «στ' κούκκ' τὰ ρόγγια», άλλου «στ' κούκκ' τ'ράχ'» κι' άλλου άλλωως. Η ράχη του κούκκου (τζιάν λά κούκκου, τη λένε οι Μετσοβίτες) στη Β.Α. παρυφή της κωμόπολης έμεινε όνομαστή, γιατί εκεί κοντά ήταν κρυμμένοι οι Σαρακατσαναίοι κλέφτες Θύμιο Γάκης και Τάκο Βαγγέλης, που πήραν αιχμάλωτη τη Δούκω την άνεψιά του Νικολάκη Άβέρωφ, την όμορφη και πλούσια Μετσοβίτισσα, στα 1884.

Πως μας έρχεται. Οι τσομπαναραίοι και οι χωρικοί της Ήπειρου βλέπουν λίγες μέρες νωρίτερα από του Εϋαγγελισμού νά έρχεται ένα μεγάλο πουλί, που μοιάζει στα χρώματα και στο μπόι τον πελαργό, που άλλου τὸ λένε «τυροκόμο» κι' άλλου πιστεύουν πως είναι γερανός. Στην Ήπειρο (και στην Αιτωλοακαρνανία) τὸ λένε Κουκκάλογο. Είναι, λένε, ό άπεσταλμένος του άφέντη του του Κούκκου. Έρχεται πριν του Εϋαγγελισμού για νά ιδεί τὰ κατατόπια και νά γυρίσει νά του πει, αν έφτακε ή άνοιξη στα βουνά. Έξετάζει τότε αυτό τὰ πλάγια τῶν βουνῶν και, όταν ιδεί πως ό καιρός γαλήνεψε, πως «λάρωσε» και άρχισαν οι χλωρασιές γυρίζει, φορτώνεται τον άφέντη του στη ράχη και ξανάρχεται.

Τι έκμεταλλευτής, τέλος πάντων, που σου είναι κι' αυτός ό κοϋκκος. Χαμάληδες τον κουβαλούν από την Άραπιά, άλλοι του κλωσσοϋν τ' αυγά, κι' άλλοι του ταΐζουν και του μεγαλώνουν τὰ ξεπεταρούδια του⁽¹⁾. Κι' αυτός ό παράσιτος, ό μέγας αυτός φτερωτός σελέμης, σκαρφαλώνει κάποια φηρά στο κλαρι και τους φασκελώνει όλους μαζί: Κούκκου!

Τον έρχομό του Κουκκάλογου τον περιμένουν οι άγρότες, όταν ζυγώνει ή άνοιξη, πως και πως. Είναι ό «συχαριάρης» του ήπειρωτικού γάμου (Πωγώνι κ.ά.), που πάει πρώτος στο σπίτι της νύφης και παίρνει τὰ σχαρίκια αναγγέλλοντας ότι τὸ ψίκι με τὸ γαμπρὸ ζυγώνει. Είδαν ότι ήρθε τὸ Κουκκάλογο, σκύβουν στη γη, παίρνουν ένα λιθάρι και τὸ γυρίζουν ανάποδα. Έτσι και ή χρονιά θά πάει καλά και τὰ ζωντανά θά προκόψουν. Οι τσομπαναραίοι κάνουν μάλιστα και οίωνοσκοπία, σαν τους άρχαίους. Άν δοϋνε πρώτα τὸ άσπρο του κορμι μαντεύουν πως τὸ γιαούρτι τους θά πετυχαίνει, θά πήξει καλά. Κι' αν ιδοϋν την κοιλιά του, τὸ γιαούρτι «θά κόβει».

Τὸ κελάηδημά του. Ό κοϋκκος κεληθάει μόνο τον Άπρίλη και τὸ Μάη. Αϋτή του ή λαλιά, κούκκου, κούκκου, είναι τὸ κελάηδημά του, που άντηχάει στη μοναξιά του λόγγου και δίνει με τις ξωτικές της νότες γλυκύτερη όμορφιά στην άνοιξη, που άνεβαίνει περπατώντας χαμογελαστή αϋτούς τους μήνες στα λαγκάδια

1. Πρώτος ό Άριστοτέλης διατύπωσε την κατηγορία ότι ό κοϋκκος είναι άστοργος. Την άστοργία του την άποθίδει σε έλλειψη άυτοπεποίθησης της κούκκαινας ότι θά μπορέσει νά τὰ βγάλει πέρα «οκ αν θύναιτο βοηθήσαι δια τούτο, ώπερ ύποβολιμαίος, ποιεί τους έαυτου νέου» τους, ένα σμῶσαι...» «Περὶ ζώων Ίστερ. γ IX 106—107,

και στα βουνά, όπως χαμογελαστή βγαίνει κι' η νεότη για την υποδοχή της. Τό ότι οι φθόγγοι κού, κού, αποτελούν κλάηδημα φαίνεται κι' από το ότι, όταν ο κοῦκκος είναι θυμωμένος βγάνει δυνατό τσίρισμα ή μουρμουρίζει φλύαρα, σαν τὸν παπαγάλο. Ἡ γλυκύτητα τοῦ τραγουδιοῦ σοῦ δίνει τὴν ὑπόσχεσι ὅτι οἱ μπόρες τοῦ χειμῶνα πέρασαν και σοῦ φέρνει τὴ χαρμόσυνη εἶδησι ὅτι ἦρθε ἡ καλοκαιριά, ὅτι οἱ δουλειές ἀνοίγουν.

Πόσο χαίρεται ἡ καρδιά τοῦ γεωργοῦ ὅταν τὸν ἀκούει! «Ἀλήθεια, τί Εὐαγγέλιο καλωσύνης καιροῦ, ἀληθινὴ σάλπιγξ Θεοῦ εἶναι τὸ λάλημα τοῦ κούκκου εἰς τὰ μέρη μας. Ἄνθρωποι, βώδια, ἄλογα, ἀλέτρια χύνονται εἰς τὸν κάμπον και ξεκλειδώνουν τὴν γῆν. Ἡ φωνή του ταράσσει τὴν σιωπηλὴν ἐρημιάν. Εἶναι ἡ ἐπαγγελία τῆς ἐσοδείας τῶν χωραφιῶν, ὁ μακρυνὸς ἦχος τῶν ἐρχομένων ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ προβάτων μετὰ τὰ γαλακτερὰ μαστάρια και τὰ ἀφθονα μαλλιά». Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶπω ὅτι αὐτὴ ἡ παραστατικὴ εἰκόνα τοῦ Γρανίτσα για τὴν Αἰτωλοακαρνανία εἶναι σωστὸ ἀντίτυπο τῆς ἡπειρώτικης ἀγροικῆς ζωῆς; (1).

Τὸν Ἰούνιο κοῦκκος δὲν ἀκούεται πουθενά. Θέλουν νὰ ποῦν πὼς τότες ἀρχινάει κι' ἀνηφορίζει ἀπὸ τοὺς κάμπους ὁ Τζίτζικας, ὁ «τσιντζηρας», ὁ τροβαδοῦρος αὐτὸς τῆς ζέστης τοῦ καλοκαιριοῦ, για νὰ πάρει τὴ θέσι τοῦ κούκκου. Κι' αὐτός, ἅμα τὸν ἀκούει πὼς ἀνηφορίζει, σταματάει τὸ λάλημα για νὰ μὴ τοῦ χωθεί στὸ στόμα.

Τὸ κούμπωμα. Προσοχὴ ὅμως! Στὴν Ἡπειρο (και στὴν Αἰτωλοακαρνανία) ὑπάρχει γενικὰ ἡ πρόληψι, ὅτι «θὰ κουμπωθεῖς», ἂν ἀκούσεις κούκκη τὸ πρωί και δὲν εἶσαι φαγωμένος. Γι' αὐτό, ἀγρότες, κυνηγοί, ἐκδρομεῖς, βάνουν τὸ πρωί, ὅταν ξεκινήσουν για τὸ βουνό, στὸ στόμα τοὺς κάτι, για νὰ μὴν ἀκούσουν τὸν κούκκο νηστικοί. Στὸ Ζαγόρι λένε ἀκόμα και «τὸν τσάκισε ὁ κούκκος», για ὅποιον θερμαθεῖ και ἀρρωστήσει τὸ καλοκαίρι. Πιστεύουν ὅτι, ὅταν πρωτακούσει κανένας τὴν ἀνοιξὴ τὴ φωνὴ ταῦ κούκκου τὸ πρωί νηστικὸς «τὸν τσάκιζ' ὁ κούκκος», πράμα πὸν σημαίνει ὅτι τὸ καλοκαίρι θὰ ἀρρωστήσει ἐξάπαντος. Για νὰ μὴ συμβεῖ αὐτὸ τὸ κακὸ συνηθίζουν σὲ χωριά τοῦ Ζαγοριοῦ νὰ βάνουν τὸ πρωί στὸ στόμα τοὺς καθὼς βγαίνουν ἀπὸ τὸ σπῆτι μιὰ χασιά ψωμί. Κι' ἅμα τύχει ὕστερα κι' ἀκρῶσιν τὴ φωνὴ λένε «τσάκατος!» (στὰ βλαχοζάγουρα λένε fringe!), σαν εἶδος ἐξορκισμοῦ για νὰ ἀποτραπεῖ τὸ κακὸ. Τὸ ἴδιο κάνουν και για τὰ χελιδόνια. Ποιὸς ξέρει τί ρίζες νὰ ἔχει αὐτὴ ἡ πρόληψι και ποιανοῦ λησμονημένου παραμυθιοῦ ὁ ἀντίλαλος νὰ εἶναι. Αὐτὸ τὸ κούμπωμα μοῦ θυμίζει τοὺς «κούμπους» μετὰ τὰ βοτάνια τῶν κομπογιαννιτῶν τοῦ Ζαγοριοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἔλειπε κάποτε και τὸ πνεῦμα τῆς μαγγανείας, καθὼς και τοὺς κούμπους, τὰ ἀμποδέματα, πὸν κάνουν τὴν ὥρα τοῦ στεφανώματος αὐτοὶ πὸν θέλουν «νὰ δέσουν» τὰ νηόγαμπρα.

Μαντικὲς ἱκανότητες τοῦ κούκκου. Ὁ κούκκος μορεῖ νὰ σοῦ προφητέψει και πόσα χρόνια θὰ ζήσεις. Θέλουν νὰ ποῦν πὼς ὅταν πρωτακουστὲῖ κούκκος και τὸν ρωτήσεις:

«Κούκκο μου, κουκκάκη μου,
πόσα ν' τὰ χρονάκια μου;»

αὐτὸς θὰ σοῦ ἀπαντήσῃ «κούκκου! κούκκου!...». Κι' ὅσες φθρὲς κάνει κούκκου, ὡς

1. Ὁ Στέφ. Γρανίτσα, ἀπὸ τὴ Γρανίτσα τῶν Ἀγράφων, ἦρθε στὰ Γιάννινα ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι, ὡς δημοσιογράφος. Τὸν ἔχω ἀκόμα ζωντανὸ στὰ μάτια μου. Κοντὸς, ἐκκίνητος, παρὰ τὸ στενόχωρο στενὸ μαῦρο κοστῶμι του και τὸ ψηλὸ κολλάρο, με κοντὰ κατὰ μαῦρα γένεια. Ἦρθε σὰ δημοσιογράφος ἀλλὰ περιεργάσθηκε τὴν Ἡπειρο περισσότερο σὰ φυσιολάτρης. Πολλὲς εἰκόνας για τὴ ζωὴ τῶν ἀγριῶν ζώων και τῶν πουλιῶν και λαογραφικὲς παρατηρήσεις του στὸ ὄρατο βιβλίον του «Τὰ Ἡμερα και τὰ Ἀγρια. Τοῦ Βουνοῦ και τοῦ Λόγγου» εἶνε παρμένας ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, ὅπου ὑπηρέτησε τότε και ὡς Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Γεν. Διοικήσεως μετὰ τὸν ἀειμνηστὸ Χρηστάκη Ζωγράφου.

πού νά σταματήσει «τόσα χρόνια θά ζήσεις ἢ ἂν εἶσι κουρίτσ' ἀνύπαντρου θά σ' πῆ σὶ πόσα χρόνια θά παντρεφτεῖς». Τὸ ὅτι ὁ κουῦκκος εἶναι πρόχειρος γιὰ τέτοιες... εὐκολίες φαίνεται κι' ἀπὸ τὸ ὅτι, ὅπως μοῦ διηγήθηκαν, τὰ παιδιὰ στὸ Γρεβενήτι, γιὰ νὰ διασκεδάσουν, πᾶνε ἐκεῖ πού ἡσυχάζει ὁ κουῦκκος καὶ τὸν προκαλοῦν νὰ τραγουδήσει, κάνοντας ὅπως αὐτός. Κι' ἐκεῖνος ὁ καυμένος δὲν τοὺς χαλάει τὸ χατήρι κι' ἀρχινάει κούκκου αὐτός, κούκκου ἐκεῖνα ὡς πού τὰ κάνει νὰ ἀποστάσουν καὶ νὰ σωπάσουν. «Αὐτὴ ἡ «παραστάσι» θά εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα· οὔτε ὁ Θεόκριτος δὲν τὴ φαντάστηκε.

Κι' ἐνῶ ἔμεῖς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα τὸν κουῦκκο τὸν ἔχουμε γιὰ γουρλίδικο πουλί, στὴ γειτονική μας Τουρκία τὸν θεωροῦν γρουσουζή. Ἐκεῖ λένε γιὰ τὸν κουῦκκο ὅ,τι λέμε ἔμεῖς γιὰ τὴν κουκουβάγια. Παραστατικὴ εἰκόνα τῆς τούρκικης αὐτῆς πρόληψης μᾶς ἔδωκε ὁ Ὀρφανίδης μὲ τὸ ποίημά του πού φέρνει τὸν τίτλο «Τὸ λάλημα τοῦ κούκκου»:

Ἐν μέσῳ δάσους θαλεροῦ, καὶ λόγῳ περιπάτου,
 δύο πιστοὶ ὀθωμανοὶ ἐξῆλθον, λαλιστάτου
 ἐξαίφνης κούκκου ἤχησε φωνὴ ἡ ἀπαισία
 διότι (οὕτως) ἐκλαμβάνεται ἐν πάσῃ τῇ Τουρκίᾳ
 —Καυμένε, πρὸς τὸν ἕτερον στραφεῖς ὁ πρῶτος λέγει,
 αὐτός ὁ κουῦκκος διὰ σέ κάτι κακὸν προλέγει.
 —Κι' ἐγὼ σέ βεβαιῶ ρητῶς ὑπέλαβεν ὁ ἄλλος
 ὅτι τὸ λέγει διὰ σέ καὶ ἐσφαλλές μεγάλως·
 —Ἐγὼ δὲν σφάλλω, διὰ σέ λαλεῖ, κι' ἐγὼ νομίζω
 ὅτι φωνάζει διὰ σέ, καὶ σέ κακοτυχίζω».

Ἐμάλλοναν καὶ ἡ διαφορὰ ἔφτασε στὸν Κατῆ. Προτοῦ ὀριστεῖ ἡ δίκη βροῆ-
 καν σωστὸ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Κατῆ, ὁ καθένας τοὺς χωριστὰ στὸ σπίτι μὲ τὸ
 ἀνάλογο, κατὰ τὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς, πεσκέσι. Ὁ Κατῆς τοὺς δέχτηκε μὲ χαρὰ,
 φυσικά, καὶ στὸν καθένα τοὺς εἶπε πὼς ἔχει δίκη. Γι' αὐτὸ τὴν ἡμέρα τῆς δίκης
 φαίνονταν καὶ οἱ δύο τοὺς χαρούμενοι. Ἀλλὰ καὶ ὁ πονηρὸς Κατῆς ἔδειχνε μὲν
 ἀπ' ἔξω πὼς ἦταν βαρεῖα θλιμμένος, ἀλλ' ἀπὸ μέσα του γελοῦσε πιὸ πολὺ ἀπὸ ἐκεί-
 νους. Γιατὶ νά, τί ἔλεγε ἡ ἀπόφασί του πού ἔβγαλε σὲ λίγο:

«Ὁ κουῦκκος οὔτε διὰ σέ ἐλάλησε Χασάνη,
 ἀλλ' οὔτε δι' ἐσὲ Ὀσμάν!, νὰ μάθετε σᾶς φθάνει
 πὼς διὰ ταύτην τὴν φορὰν, ὅπως μοὶ φέρει πόνον
 ἐλάλησε ὁ παγκάκιστος διὰ ἐμὲ καὶ μόνον!» (1)

Ἀντίθετα πρὸς τοὺς Τούρκους, στὸ Γρεβενήτι οἱ προχωρημένης ἡλικίας γέροι
 πιστεύουν πὼς δὲ θά πεθάνουν αὐτὴ τὴ χρονιά, μιὰ καὶ ἀκουσαν κούκκο. «Ἔ, Δέ-
 σπω, λέει σιτὴ γρηά του ὁ γέρο Στέφος, τ' χρόν' πάλι γλιέπουμι. Φέτους πρόφτα-
 κα κι' τοὺν ἄκ'σα (τὸν κούκκο)!» Δὲν εἶναι πρόληψι ἐδῶ, ἀλλὰ πεῖρα σοφῆ! Γιατὶ
 εἶναι παρατηρημένο ὅτι οἱ βδομάδες πούναι μπρὸς πίσω τοῦ Χριστοῦ εἶναι οἱ χει-
 ρότερες γιὰ τοὺς γέρους. Τότες οἱ γέροι καὶ οἱ ἐξασθενημένοι κινδυνεύουν ἀπὸ τὸ
 ἀρμπαῖμ (ἀραβ. ἐρμπαῖν=40), ἀπὸ τὸ ἐπικίνδυνο σαραντάμερο, τὸ ὁποῖο οἱ
 γιαννιώτες σκωπτικὰ τὸ λένε ἀρπαῖμ. ἐπειδὴ «ἀρπάζει» τοὺς ἀδύνατους. Στὰ Ζαγο-
 ροχώρια (Γρεβενήτι) λένε γιὰ τοὺς ἀνεπρόκοπους καὶ ὅτι «ὅταν θά χτίσ' φωλῆ ὁ
 κούκκος τότες θά κάν' σπῆτ' καὶ προκοπὴ κι' αὐτός» καὶ γιὰ τὰ ἀδύνατα νὰ γί-
 νουν λένε (Λεφτοκαρυά, παλ. Λιασκοβέτσι) «τ' Ἀη Κούκκ» δηλαδὴ «τὸ μῆνα πού
 δὲν ἔχει Σάββατο», ὅπως λένε ἄλλοι.

1. Ἴδε καὶ Ἡρ. Καραλίκα, ὅπου παραπ. στὴ λέξι κούκκος.

Ἡ ἠπειρωτικὴ μούσα γιὰ τὸν κοῦκκο. Ὁ κοῦκκος ἐπειδὴ εἶναι μᾶλλον ἀθέατος καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡ φωνὴ του εἶναι μαγευτικὴ ἔγινε αἰτία νὰ γιομίσουν σελίδες ὀλόκληρες στὸ βιβλίον τῶν παραδόσεων καὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ποῦ θέλεις καὶ δὲν τὸν βρίσκεις στὴν Ἠπειρὸ, σὲ προλήψεις, σὲ παραμῦθια, σὲ παροιμίες. Ἔτσι λένε «μοῦ κόστισε ὁ κοῦκκος ἀηδόνι» (στὰ Γιάννινα λένε ὁ τσίντζηρας ἀηδόνι) γιὰ τὸ μικρὸ ἀποτέλεσμα μεγάλης δαπάνης, ἢ «κάθεται σὰν τὸν κοῦκκο» ἢ ἕνας κοῦκκος δὲ φέρ' τ'ν ἀνοιξ'» παροιμίες ποὺ εἶναι γνωστὲς καὶ γενικώτερα στὴν Ἑλλάδα. Κι' ὅσο γλυκὸ κι' ἂν εἶναι τὸ κελάηδμά του, ὅπως εἶπαμε, ὁ «κοῦκκος ἀηδόνι» δὲ γένεται». Τὸ σωστό, σωστό.

Ἄλλὰ πιὸ πολὺ τὸν θυμοῦνται τὸν κοῦκκο οἱ Ἠπειρώτες στὰ τραγούδια τους εἴτε κλέφτικα ἢ τῆς ξενητείας, εἴτε μοιρολόγια ἢ σατυρικὰ εἶναι.

Ἡ λαϊκὴ μούσα τῆς Κόνιτσας στὸ χαμὸ τῶν ἀρματωλῶν Νταβέλη καὶ Λεωνίδα θέλει τὸν κοῦκκο καὶ τὸν κότσιφα νὰ συντροφεύουν καὶ νὰ συμπονοῦν τοὺς κλέφτες:

«Τὸ λέν οἱ κοῦκκοι στὰ βουνά
τὸ λέν στὸ μοιρολόγι
τὸ λέει κι' ὁ πετροκότσιφας
στὰ κλέφτικα λημέρια»

Οἱ κλέφτες ὅμως τῶχουν σὲ κακὸ τὸ νυχτολάλημα τοῦ κοῦκκου, καὶ τὸν ἐξορκίζουν «νύχτα νὰ μὴ λαλήσει», γιὰτί, ὅπως εἶναι γνωστό, ἔχουν κι' οἱ κλέφτες τὶς προλήψεις τους καὶ πιστεύουν πὼς κάποιος τους θὰ πεθάνει. Ἄλλὰ καὶ στὸν ἀφαισισμό τῶν ταξιδεμένων πάλι ὁ κοῦκκος πιάνει τὴν κορυφή:

«Τὸ λέν, μάννα μ' τὸ λέν, οἱ κοῦκκοι στὰ βουνά
τὸ λέν οἱ κοῦκκοι στὰ βουνά
κι' οἱ πέριδες στὰ πλάια.
Τὸ λέν κι' οἱ ἀγραφιώτισσες
τὸ λέν στὸ μοιρολόγι:
Ποιὰ ἔχει ἄντρα στὴ Βλαχιά
καὶ γιὸ στὸ Μπουκουρέστι,
πές της νὰ μὴ τὸν καρτερῇ
νὰ μὴν τὸν παντεγαίνη.
Οἱ Βιάμισσες εἶναι κακὲς
κι αὐτὲς οἱ Βλαχοπούλες,
γελοῦν μαννάδων τὰ παιδιὰ
καὶ πίσω δὲ γυρίζουν»

Οἱ Σαρακατσαναῖοι, στὴν Ἠπειρὸ, ποὺ αὐτοὶ πρὸ πάντων χαίρονται τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀνοιξης, μᾶς τὴ ζωγραφίζουν ἔτσι:

«λάλησε, κοῦκε μ', λάλησε
πές το καῦμέν' ἀηδόνι
.....

Καὶ ἡ κακοπαντρεμένη στὸν κάμπο ἠπειρωτοπούλα τοῦ βουνοῦ μὲ νοσταλγία θυμᾶται τὸ λάλημα τοῦ κοῦκκου στὸ χωριὸ της καὶ παραπονιέται:

«Μάννα μ' μὲ κακοπάντρεψες
καὶ μ' ἔδωκες στοὺς κάμπους,
—μαννά ἰ μαννοῦλα μου.
Ἐγὼ τὸ κάμμα δὲ βαστῶ

ζεστό νερό δέν πίνω
 ἔδῶ οἱ κοῦκκοι δὲ λαλοῦν
 τρυγόνια δέν τὸ λένε»

Τὸ ὅτι ὁ κοῦκκος σὲ μᾶς εἶναι χαροποῖο πουλί φαίνεται κι' ἀπὸ ἄλλο, πολὺ παλῆδ ἠπειρώτικο τραγούδι, πὺ ἀναφέρεται στὸ θροῦλο τῆς Μονοβύζας:

«Στῆ Βράνια καὶ στῆ Ρίπηση, κοῦκκος νὰ μὴ λαλήσει
 τί βάρεσαν τὸν Ἰουλο, τὸ γιὸ τῆς Μονοβύζας
 ποῦχεν ὀκάδες τὰ φλωριά, ταγάρια τὰ ἀσήμια»

Ἄπ' αὐτὸ μαθαίνομε πὺς ἡ Μονοβύζα ἐτοιμαζόταν νὰ χαλάση αὐτὰ τὰ δυὸ χωριά τῆς Δυτ. Ἡπειρου καὶ ἀνοιξι δὲ θᾶβλεπαν πιά, «κοῦκκος δὲ θὰ λαλοῦσε»
 Τὰ ἴδια ψάλλει ἡ μοῦσα καὶ γιὰ τὴν κατάκτησι τοῦ Ἀργυρόκαστρου καὶ τῆς Χουμελίτζας ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ:

«Ἀηδόνια μὴ λαλήσετε, κοῦκκοι νὰ βουβαθῆτε
 καὶ σεῖς, καῦμέν' Ἀρβανιτιά,⁽¹⁾ στὰ μαῦρα νὰ ντυθῆτε.
 Τὸ Κάστρο ἐπροσκύνησε κι' αὐτὴ ἡ Χουμελίτζα
 Καὶ τὸ Γαρδίκι τὸ κακὸ δὲ θέλ' νὰ προσκυνήση»

Τὸ ὅτι ἦταν εὐοίωνο (γουρλίδικο) πουλί ὁ κοῦκκος μᾶς τὸ λέει καὶ τὸ παρακάτω σατυρικό, πὺ λένε σὰν «ξετραγούδισμα» τὰ παιδιὰ στὴν Ἡπειρο (Χουλιαράδες), τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου, στὴ νοικοκυρὰ ἐκείνη, πὺ δὲν ἔχει ἢ δὲ θέλει νὰ δώσει αὐγὰ στὰ παιδιὰ «στὰ λαζαρούδια» πὺ τῆς εἶπαν τὸ «λάζαρο», καὶ τὰ διώχνει⁽²⁾.

«Κυρά μου γυφτοκόνισσα καὶ ταγαροψειριάρα
 αὐτοῦ στὴ στάχτ' πὺ κάθεσαι, στὸ γυφτοκόνακό σου
 ἀπλώνεις πέντε δάχτυλα καὶ πιάνεις δέκα ψεῖρες
 πούναι χοντρές σὰν τὸ κεχρί, πλατειές σὰν τὸ κριθάρι⁽³⁾
 στὸ σπῆτι ὅπου κάθεσαι κ ο ῦ κ κ ο ς ν ἄ μ ἢ λ α λ ῆ σ ε ι
 μῆτε ποτέσ αὐγὰ νὰ ἰδῆς κι' ἡ κόττα σ' νὰ ψοφήση».

Ἐννοεῖται τὸ ξετραγούδισμα αὐτὸ τραγουδιέται μακρὰ κάπως ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς καυτηριαζόμενης «γυφτοκόνισσας».

Τὸ ψωμί τοῦ κούκκου. * * *
 Ὅλα τὰ προνόμια τᾶχει ὁ κοῦκκος. Κατὰ τὴν ἠπειρωτικὴ παράδοσι, ὁ καλὸς Θεὸς τοῦ προετοιμάζει καὶ χωριστὴ ἀκόμα τροφή γιὰ νὰ καρδαμώσει, ὁ ἀρχιτεμπέλης, ἀπὸ τὸ μακρυνὸ ταξίδι του. Φυτρώνει στὴν Ἡπειρο κατὰ τὸ Μάρτη—στὴν Ἀτικὴ φυτρώνει τὸ Φλεβάρη—ἓνα μικρὸ φυτὸ, ἓνας μικροῦτσικος μίσχος χωρὶς φύλλα, πὺ βγάζει στὴν κορυφὴ του ἓνα μόνον λουλούδι σὰ μικρὸ τσαμπὶ σταφύλι καὶ πὺ μοιάζει πολὺ μὲ τὸ ἀνθος τοῦ σαλεπιοῦ⁽⁴⁾. Αὐτὸ τὸ ἀνθάκι «σταφυλιάζει» κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου στὴν Ἡπειρο καὶ λέγεται «ψουμί τ' κούκκ'» ἢ «peneal kuku» στὰ βλαχόφωνα χωριά τῆς Πίνδου.

1. Ὁ Π. Ἀραβ. Χρονογρ. Ἡπ. σ. 808 γράφει «καῦμένοι, Ἀρβανιτιά» Τὸ «καῦμένοι» βγαίνει ἀπὸ τὸν πληθ. «καὶ σεῖς» Ἀλλὰ καὶ τὸ «καῦμένη Ἀρβανιτιά» πληθυντικὴ εἶναι καὶ βρισκω πὺ σωστὴ τῆ γραφῆ αὐτῆ.

2. Χρ. Σούλη «Τραγούδια τοῦ ἀγεροῦ» Ἡπ. Χρον. 1926.

3. Ὁ στίχος δὲ θὰ εἶναι σωστός. Θὰ ταίριαζε καλλίτερα ἔτσι. «Πούναι πλατειές σὰν τῆ φακῆ, χοντρές σὰν τὸ κριθάρι» γιὰ τὸ κεχρί δὲν εἶναι πλατύ.

4. Γιὰ τοὺς Γιαννιώτες τὸ λουλούδι τοῦ σαλεπιοῦ, πὺχει ὁμορφὸ μανουσάκι χρῶμα (λιλά) ἦταν «ὁ Μάης». Ἐβγαίναν τὴν πρωτομαγιά στὰ γύρω λιβάδια καὶ τὸ μαζεῦσαν πρῶτ πρῶτ «ἔπιαναν τὸ Μάη», γιὰ τὸ θεωροῦσαν γουρλίδικο.

Πῶς ὁ Γύφτος ἔγινε κοῦκκος. Γιὰ τὴν προέλευσι τοῦ κούκκου στὴν Ἡπειρο πιστεύουν τὰ ἑξῆς:

«Ὁ κοῦκκος, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, καὶ πρὸ τοῦ γένει πουλί ἦταν γύφτος. Μεταμορφώθηκε καὶ γίνηκε κοῦκκος ἀπὸ γύφτικη κουταμάρα. Δούλευε, πού λέτε, μέσα στὸ γυφτοκάλυβό του καὶ μὲ τὸ «ἀσκή» του, μὲ τὸ φυσερό του, ἀνάβει τὰ «γυφτόκαρ'να» κι' ἔκανε μεγάλη καὶ δυνατὴ φωτιά. Μ' αὐτὴ πύρωνε τὰ σίδηρα καὶ τᾶκανε πέταλα, καρφιά, μασιάδες, γυνιά, δικέλλες, τσάπες, τσεκούρια, κασάρες καὶ κλαδευτήρια. Ἦταν γύφτος, φαραῶνος, μαῦρος σὰν τὸν Ἑξαποδῶ, μέσα στὸ μαυροκόκκινο τ' ἀργαστήρι του. Κάποια μέρα, τὸ Σαββάτο τοῦ Λαζάρου, ἐκεῖ πού δούλευε, ἄκουσε ὅτι ὁ Χριστὸς—προσκυνοῦμε τ' ὄνομά Του!—ἀνάστησε τὸ Λάζαρο. Ρώτησε πῶς τὸν ἀνάστησε καὶ τοῦ εἶπαν, γιὰ νὰ τὸν κοροϊδέψουν, γιὰ νὰ τὸν κάνουν «τζιζανανέ», ὅπως ἔλεγαν παλιότερα στὰ Γιάννινα, ὅτι τάχα ὁ Χριστὸς ἀνάψε ἓνα φουῖρο καὶ ἔρριξε μέσα τὸν πεθαμένο Λάζαρο, καὶ ὦπ! ὕστερα ἀπὸ κάμποσο τὸν ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ζωντανὸ καὶ νειό. Ὁ γύφτος λέει τότε μὲ τὴ μπανταλομάρα του: Μωρ' δὲν ἀνάβου κι' γὼ μί' κείνου τοῦ σακκί μ' τὰ κάρ'να ἓναν γκαλὸ—καλὸ φουῖρον κι' νὰ ρίξου τοῦμ πατέρα μ' μέσα κι' νὰ τὸν βγάλου ὕστερις νειὸ κι' νειούτσικο, ἀφοῦ γέρασι κι' δὲ δλεύει ντότ' (=πλέον).

Λέγοντας καὶ κάνοντας, βάν' τ' ἀσκή τ' μπροστά, ἀνάβει τὸ φουῖρο καλά, ντίπ καιά, τὸν πύρωσε, κι' ἀρπάζει τὸ γεροντόγυφτο καὶ τὸν πετάει μέσα στὶς φλόγες. Καὶ γιὰ νὰ τὸν ζωντανέψει καὶ τὸν ξανανειώσει πιὸ σύντομα, τὸν ἀποσκέπασε μὲ τὰ πυρωμένα κάρβουνα, ὅπως ἔκανε καὶ γιὰ τὰ πέταλα, ὅταν ἤθελε νὰ κοκκινίσουν καλά.

Ὁ γεροφαραῶνος κἀηκε καλά, πύρωσε, «γίνκη σκροῦμπους». Ὁ γύφτος, ὁ γυιός, καρτερáει τώρα νὰ ζωντανέψει ὁ σκροῦμπος, τὸν ραντίζει μὲ τὴ βροχτούρα του, πού ράντιζε τὰ πυρωμένα πέταλα, ἀλλὰ ποῦ; πάει, πάει ὁ πατέρας. Τότες κιντάλαβε τι ἔκανε κι' ἀρχίνησε νὰ σκούζει, κι' ὅλο νὰ σκούζει. Ὅπου ἀπάνω στὸ σκούξιμο, νὰ κι' ὁ Χριστὸς γυρνώντας καὶ διδάσκοντας λαχάινει νὰ περάσει μπροστὰ ἀπὸ τὸ γυφτοκάλυβο. Συγκινήθηκε ἡ ψυχὴ του, ὅπως συγκινήθηκε κι' ἀπὸ τὰ κλάματα τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας, τοῦ Λαζάρου, μπαίνει μέσα στὸ γύφτικο καὶ ρωτάει, γιὰτι κλαίει. Ὁ γύφτος λέει στὸ Χριστό: Τὸ καὶ τὸ ἔκανα τ' πατέρα μ', χαλασιά μ' κι' φουρτούνα μ', πῶς τόκανα αὐτό! Σῶσ' τον Χριστούλη μου!»

Τότες ὁ Χριστὸς φύσηξε ἀπάνω στὸν σκροῦμπο τρεῖς φορὲς φοῦ, φοῦ, φοῦ, καί, ὦ τοῦ θαύματος, τὸν ἔκανε πλί, τὸν ἔκανε κοῦκκο, γιὰτι ἦταν μαῦρος ὁ γεροντόγυφτος, ὅταν ζοῦσε. Γένοντας πλί ὁ γύφτος φουρτούλισε ἀπάνω σ' ἓνα κλαρί. Οἱ δικοί του τὸν ἔχασαν μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια τους καὶ τὸν γάλευαν φωνάζοντάς τον.

Αὐτὸς τότε ἀκούοντας νὰ τὸν φωνάζουν ἀπολογιόταν: «Κούκκου! Κούκκου!» σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε τάχατις στὴ γλῶσσα τοῦ πουλιοῦ, γιὰτι τὴ δική του τὴν ξέμαθε καθὼς ψηνόταν στὸ φουῖρο, Ἐδῶ εἶμαι! Ἐδῶ εἶμαι!...

(Συνεχίζεται)

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΣΤΗΡΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΗΘΩΝ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ

Ὁ ἀγαπητὸς συμπατριώτης μου καὶ φίλτατος κ. Μιχ. Κόκκορος, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ κάποιο παλιὸ ἔγγραφο, ἀσχολήθηκε στὸ ὑπ' ἀριθ. 34 (Μηνὸς Φεβρουαρίου 1955) τεύχος τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας» σχετικὰ μὲ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὰ παλιὰ τὰ χρόνια στὸ χωριὸ μας τὸ Κουκουλι, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα σ' ὅλο τὸ Ζαγόρι.

Εἶναι τόσο διαφωτιστικὸ τὸ ἔγγραφο, ποὺ δημοσιεύεται ἀπ' τὸν κ. Κόκκορο καὶ διαπραγματεύεται τόσο ὁμορφα τὸ θέμα αὐτὸ ἀπ' τὸν «κάλαμό» του, ὥστε θᾶταν σχεδὸν περιττὸ νὰ πῆ κανένας περισσότερα πράγματα γιὰ συμπλήρωση τοῦ θέματος, ποὺ ἀφοροῦσε τὰ ἦθη τοῦ Ζαγοριοῦ στὰ περασμένα χρόνια.

Τὸ ἔγγραφο, ποὺ δημοσιεύεται δὲ δίνει στοιχεῖα μόνον γιὰ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν, ἀλλ' ἀκόμα μᾶς διαφωτίζει καὶ γιὰ ἄλλα ζητήματα σπουδαῖα, ὅπως εἶναι: τὰ «ἄρματα» στὸ Ζαγόρι, θέμα ποὺ ἀπασχόλησε τίς στήλες τῆς «Ἡπειρωτ. Ἐστίας» σὲ προηγούμενα τεύχη, ἡ αὐτοδιοίκηση τῶν κοινοτήτων τοῦ Ζαγοριοῦ κλπ.

Ἐπειδὴ ὁμως στὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Κων. Χατζόγλου, ἀτόμου ἀπὸ τὸ χωριὸ μας, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸ πέρασμα τοῦ Ἁγίου Κοσμά ἀπ' αὐτὸ, θὰ μὴ ἐπιτραπῆ νὰ δώσω μερικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ πρόσωπο αὐτὸ τοῦ χωριοῦ μας. Μὲ τὴν εὐκαιρία δὲ αὐτὴ νὰ φέρω στὴ δημοσιότητα καὶ μερικὰ ἀκόμα στοιχεῖα, ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὰ αὐστηρὰ

ἦθη, ποὺ ἐπικρατοῦσαν πρὶν καὶ 100—120 χρόνια στὸ Ζαγόρι.

Καὶ πρῶτα γιὰ τὸν Κων. Χατζόγλου: Ὁ Κων. Χατζόγλου ἦταν πολὺ πλούσιος στὸ χωριὸ μας. Ὅταν πέρασε ὁ Ἅγιος Κοσμάς καὶ βγήκε τὸ χωριὸ νὰ ἀκούσῃ τὴ διδασχὴ του, (δυστυχῶς ἢ ἀκριβῆς ἡμερομηνία εἶναι ἀγνωστὴ), ἀνάμεσα στοὺς ἀκροατῆς τοῦ Ἁγίου ἦταν καὶ ὁ Κ. Χατζόγλου. Μιλώντας ὁ Ἅγιος γιὰ ἐλεημοσύνη ἔρριξε τὰ μάτια του στὸν Κ. Χατζόγλου, ποὺ εἶχε ἓνα ὠραῖο παλτό. Βλέποντας δὲ κάποιον φτωχό, ποὺ ἦταν χωρὶς παλτό τοῦ εἶπε: «Βγάλε ἄρχοντα τὸ παλτό σου καὶ δώσε το στὸν ἀδελφὸ σου, ποὺ δὲν ἔχει, γιατί σὺ ἔχεις καὶ ἄλλο». Ὁ Κων. Χατζόγλου πρόθυμα ἐκτέλεσε τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου, ἀλλὰ δὲν χασομέρησε νὰ πεταχτῆ στὸ σπῆτι τοῦ καὶ νὰ φορέσῃ ἄλλο παλτό. Ἄμα τὸν εἶδε ὁ Ἅγιος τοῦ εἶπε ξανά: «Ἀρχοντά μου καὶ ἄλλος ἀδελφός σου δὲν ἔχει παλτό, ἐνῶ σὺ ἔχεις καὶ ἄλλο στὸ σπῆτι σου». Ὁ Κων. Χατζόγλου καὶ πάλι ἔκανε κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἁγίου. Αὐτὴ ὁμως τὴ φορὰ ἔφυγε καὶ πῆγε στὸ σπῆτι του, φόρεσε ἄλλο παλτό, ἀλλὰ δὲν ξαναπαρουσιάσθηκε στὸ κήρυγμα. Ὁ Ἅγιος κατάλαβε, ὅτι ὁ Χατζόγλου βαραγκόμησε γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη, ποὺ τοῦ ἐπεβλήθη καὶ εἶπε βαριά λόγια γιὰ τὸ μέλλον τῆς γενιᾶς τοῦ Χατζόγλου. Αὐτὰ γιὰ τὸν Κ. Χατζόγλου σχετικὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ Ἁγίου Κοσμά ἀπ' τὸ Κουκουλι.

Σὲ δτι ἀφορᾶ δὲ τὸ γυιὸ τοῦ Χατζόγλου

Γεώργιο, τὸν «ἤρωα» τοῦ δημοσιευμένου ἀπ' τὸν κ. Κόκκορο ἐγγράφου, ὑπάρχουν στὸ χωριό μας τὰ ἐξῆς στοιχεῖα διασωσμένα μετὰ τὴν παράδοση. Ὁ Κων. Χατζόγλου εἶχε τέσσαρα κορίτσια καὶ ἓνα μοναχογιὸς τὸ Γεώργιο. Καὶ τὰ τέσσαρα κορίτσια τοῦ τὰ εἶχε παντρεμένα στὸ χωριό. Ὁ γιὸς τοῦ δμως ἦταν ἐκφυλὸς νέος. Τὸ σχετικὸ ἐγγράφον δίνει ἀρκετὰ διαφωτιστικοὺς χαρακτηρισμοὺς γι' αὐτόν. Λένε, ὅτι ἦταν τόσο φιλήδονος, ὥστε ἀκόμα χαλοῦσε καὶ τὶς στέγες τῶν σπιτιῶν καὶ τρύπωνε ἀπὸ τὰ «μπουχαριά» τὴ νύχτα στὰ σπίτια γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὶς ἐκφυλες ὀρέξεις τοῦ πάνω στὶς γυναῖκες, ποὺ τὶς ἐβαζε στὸ «μάτι». Ὁ πατέρας τοῦ τὸν πάντρεψε νωρὶς, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ βελτιωθῆ. Ἀλλὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο τοῦ παρέμεινε ἀδιόρθωτος.

Γι' αὐτὸ ὁ πατέρας τοῦ ὁ Κων. Χατζόγλου ἀναγκάστηκε νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς πληρώνοντας γι' αὐτὸ χρήματα σὲ «εἰδικούς» γιὰ τέτοια πράγματα ἀνθρώπους. Κανένας δὲν ἔμαθε τὸ δρόμο πῆρε ὁ ἐκφυλὸς αὐτὸς ἀνθρώπος. Ἴσως νὰ θεωρῆται ὑπερβολὴ αὐτό. Ἀλλ' ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας τὴν πίεση, ποὺ ὑφίστατο ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ἀπὸ μέρους τῆς κοινωνίας, πρέπει νὰ τὸ παραδεχθούμε, ὅτι μποροῦσε νὰ καταπνίξῃ τὸ πατρικὸ του φίλτρο.

Φαίνεται, ὅτι γιὰ τὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια παρεκτρέπονταν ἀπὸ ἠθικὴ πλευρά, εἴτε ἄνδρες ἦταν αὐτά, εἴτε γυναῖκες, ἡ κοινωνία τοῦ χωριοῦ ἐπέβαλε σ' αὐτά αὐστηρὰ κυρώσεις. Δυστυχῶς δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ στοιχεῖα γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Πιθανότερη ἐκδοχὴ εἶναι, ὅτι, ἐκτὸς ἀπ' τὴ γενικὴ περιφρόνηση στὰ ἀνῆθικα ἄτομα, καὶ τὴ δύσκολη ἀποκατάσταση τῶν παιδιῶν των, ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν, θὰ ἐπέβαλον καὶ σοβαριότερες κυρώσεις, π.χ. ὁ παπὰς δὲν λειτουργοῦσε στὴν ἐκκλησίαν τὰ πρόσφορα, δὲν καλοῦνταν στοὺς γάμους, δὲν τοὺς προτιμοῦσαν στὸ χορὸ κλπ. Γι' αὐτὸ πολὺ σοβαρὰ συνέπειες καὶ πολὺ ἀκριβὰ τὸ πλήρωνε, ὅποιος παρεξέκλινε.

Ὅμως καὶ τὰ χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ δὲν φρόντιζαν μόνο νὰ προλαβαίνουν ἠθικὰ παρεκτροπὰ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ σχετικὸ ἐγγράφον. Ἐπειδὴ μέσα στὴν κοινωνικὴ

ζωὴ συνέβαιναν πολλὰ φορὲς καὶ ἀδικίες, ὅπως συκοφαντίες καὶ ἀδικοὶ ἠθικοὶ διασυρμοί, τότε ἡ κοινότητα, μπροστὰ σὲ μιὰ ὀλοφάνερη ἀδικία, ἀνελάμβανε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴ διασυρμένη ὑπόληψη ἀθῶων ἀτόμων. Στὴν ἴδια πάνω—κάτω ἐποχὴ εἶχε συμβῆ κάποια ἀδικία ἀπὸ ἠθικῆς πλευρᾶς σὲ μιὰ γυναῖκα τοῦ χωριοῦ μας. Τότε ἡ Κοινότητα ὅλη γιὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τιμὴ τῆς ζήτησε καὶ ἐβγαλε ἀπ' τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῶν Ποπριαρχείων ἀφοριστικὸ χαρτί γιὰ ὅποιον ἤθελε ξαναπάρει στὸ στόμα τοῦ τῆς γυναῖκα αὐτῆς. Τὸν ἀφορισμὸ αὐτὸν τὸν εἶχα στὸ ἀρχεῖο μου ὡς τὰ 1940. Δυστυχῶς δμως κατὰ τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς χάθηκε καὶ δὲν θυμοῦμαι λεπτομέρειες.

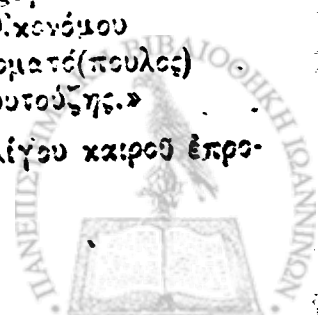
Ἐπειδὴ δὲ ἡ αὐστηρότητα αὐτῆς τῶν ἠθῶν ἔπρεπε νὰ εἶναι σεβαστὴ καὶ ἀπ' τοὺς ἄρρενες, ὅπως καὶ ἀπ' τὶς γυναῖκες, γιὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄνδρες κατηγοροῦμενοι ἢ συκοφαντούμενοι γιὰ ἠθικὰς παρεκτροπὰς ὑφίσταντο τὶς δυσάρεστες συνέπειες τῶν ἀμαρτωλῶν των ἐνεργειῶν. Κοντὰ στὰ ἄλλα δὲν ἦταν δὲν ἦταν δεκτοὶ στὰ σπίτια, ἂν εἶχαν μαγαζὶ ἢ ἐξασκοῦσαν κάποιο ἐπάγγελμα, τοὺς ἔκαναν μπουϊκοτάζ κλπ. Δὲν μποροῦσαν καὶ νὰ σταθοῦν στὸ χωριό. Ἦταν ἐπιβεβλημένο λοιπὸν καὶ γιὰ τὶς περιπτώσεις συκοφαντίας ἀνδρῶν νὰ ἀποκαθίστανται τὰ πράγματα.

Δημοσιεύουμε δυὸ τέτοια σχετικὰ ἐγγράφα, ποὺ ἀναφέρονται στὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἴδιου προσώπου, γιὰτὶ ἡ ἀποκατάστασή του ἔγινε καὶ ἀπὸ τοὺς χωριανούς στὸ Κουκουλί, ἀλλὰ καὶ ἀπ' τοὺς Κουκουλιώτες, ποὺ ἦταν στὰ Γιάννινα. Τὰ ἐγγράφα αὐτὰ κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ εἶναι τὰ ἐξῆς:

Α'. «Οἱ ὑποφαινόμενοι κηρύττομεν διὰ τοῦ παρόντος μας τὴν διαγωγὴν τοῦ Κου Πέτρου Ν. Φλώρου εὐυπόληπτου καὶ φέρουσαν ἐχέγγυα τιμωροῦτος ἐφ' ὅσον ἡ γνωριμία μετ' αὐτοῦ μᾶς ἐδίδεχεν καὶ ὑποφαινόμεθα.

Ἰωάννινα τῆς 6 Δεκεμβρίου 1845
Κωνσταντῖνος Χατζόγλου
Κωνσταντῖνος Μ. Οἰκονόμου
Στέφανος Οἰκονοματό(πουλος)
Ἰωάννης Σρ. Κουτούζης.»

Β'. «Ἐπειδὴ πρὸ ἐλίγου καιροῦ ἐπρο-

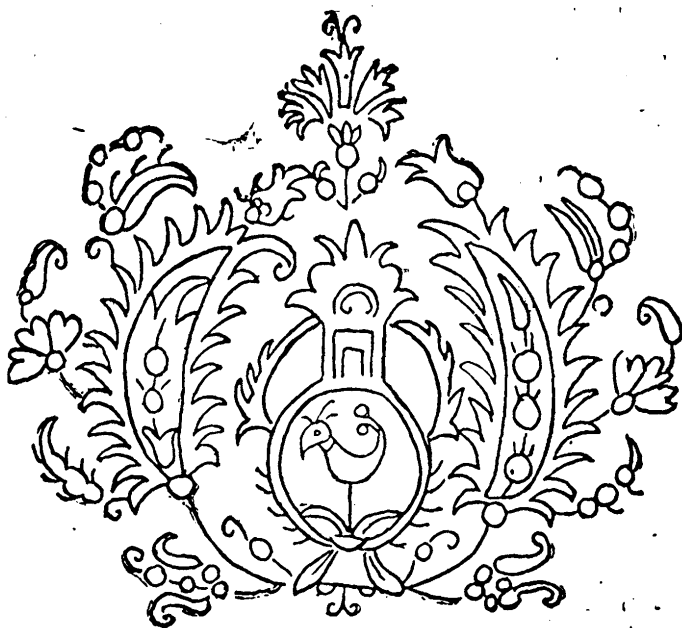

ξενήθη δυσφημία τις παρά τινων χαμερπῶν
καὶ οὐτιδανῶν ὑποκειμένων τοῦ Πέτρου
Φλώρου, δηλοποιούμεν οἱ ὑποφαινόμενοι,
αὐτοπροαιρέτως καὶ ἀπαραβιάστως, ὅτι μ'
ἔλην τὴν ἐνταῦθα πολυετῆ διατριβὴν μετερ-
χόμενος τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα(1) καὶ μ' ἔλην
ἔτι τὴν εἰς τὰ καλλίτερα, τιμιώτερα καὶ
λαμπρότερα ὀσπήτια εἰσχώρηση καὶ ὕνα-
ναστροφὴν του, ἐφέρθη καθ' ἔλρον αὐτὸ τὸ
διάστημα κοσμιώτατα καὶ σωφρονέστατα·
ὄθεν τοῦ δίδεται ἡ παροῦσα διαμαρτύρησις

1. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Πέτρος Φλώρος ἦταν
ράφτης στὸ χωριὸ (Βλέπε καὶ τεῦχος 30. Ἡπει-
ρωτικῆς Ἑστίας, σελ. 965—969), ἄργότερα ἔκα-
νε καὶ τὸ μπακάλη.

διὰ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὑπολήψεώς του
καὶ οὕτω ἐν συνειδήσει ὑποφαινόμεθα.

Τῆ 25 Ἰανουαρίου 1846 Κουκούλι
Ἀναστάσιος Οἰκονομάτης
Ἀποστόλις Ἀναστ. Σκοτίδης
Κοσταντῆς Ζαγκούλης
Χριστόδουλος Γ. Κιοσσῆς
γεώργιος τζίνγκας
Δημήτριος Χρ. Λιάπη
τήνος φλόρος
ἀναστάσιος βρασούκας
Στέφανος Παχούμης
Χρόνις Χριστοῦ
Ἀνδρέας Κ. Πλακίδας
Κωνστ. Πανταζῆς
Μάνθος Χρ. Κουτουζῆ
Ἰωάννης Ἀναστ. Τσονίδι
Ἰωάννης Χούτας
γιωργῆς κιοσσῆ
πανταζῆν χριστοῦ».

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ *

Δ'.—ΜΕΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

3β'—'Ο Παγετός τοῦ 1687

Ἦταν ἡ 15ῃ τοῦ Γενάρη τοῦ 1687 ἡμέρα (ἑβδόμη) Σάββατο,

ὄτε ψυχρότης ἐγένεν, ἐν τῇ παρουσίᾳ πόλει,
ὥστε ⁽¹⁾ ὁποῦ ἐπάγωσε τότε ἡ λίμνη ὄλη.
Καὶ χιόνι ἔπεσε πολὺ εἰς τὴν δεκάτην ἕκτην
κι' ἐπάγωσαν τὰ ὕδατα πλέον παρὰ τὴν πέμπτην, ⁽²⁾
Παρερχομένων ἡμερῶν, ἠῦξανεν ἡ ψυχρότης
καὶ πλέον δὲν ἐπέρασεν μὲ πλοῖον νησιώτης
Ἐλθούσης δὲ τῆς εἰκοστῆς μηνὸς Γενηαρίου
μεγάλη ἦτον ἑορτή, ⁽³⁾ Ἁγίου Εὐθυμίου,

καὶ καθὼς ἦτον ἡμέρα ἀργίας,

ἔδραμαν μικροὶ μεγάλοι· ἔβλεπαν πῶς ἀπερνοῦσαν

ἀπάνου στὰ παγωμένα νερά

τόσον οἱ Ἰωαννῖται ⁽⁴⁾ καὶ οἱ Καστρινοὶ ⁽⁵⁾ πηδοῦσαν

μάλιστα καὶ

ἔτρεχαν καὶ οἱ νησιῶται

ποῦ εἶχαν κι' αὐτοὶ κατεβῆ, πεζοπορῶντας ἀπάνου στὸν πάγο, πρὸς τὰ Γιάννινα.

Αὐτὸ ἐξακολούθησε καὶ στὶς «εἰκοσι ὀχτῶ τοῦ Γενηαρίου», καὶ τὴν ἐπόμενη—
μιὰ ἀκριβῶς ἑβδομάδα μετὰ τὴν πρώτη μέρα τῆς ψυχρότητας.—Τὸ Σάββατο «τῆ εἰ-
κοστῇ ἐνάτῃ», ἄλλοι πάγοι καὶ «κρύσταλλα καὶ χιόνι», προστέθηκαν στὰ παλῆα
καὶ συνεχίστηκαν καὶ τὴν τριακοστή, ἡμέρα Κυριακή.

Καὶ σὰν Κυριακή ποῦ ἦταν, ὁ κόσμος ὅλος

εἶχον ἄδεια καὶ σκόλι, ὄχι μόνον εἰς τὸ βλέπειν.

Ἄνωθεν (λοιπὸν) τῆς παγωμένης (λίμνης), ἔβλεπες τοὺς σεμεντζίδες ⁽⁶⁾

(τοὺς) κρασοπούλους ⁽⁷⁾ καὶ (τοὺς) τενζήδες ⁽⁸⁾ (καὶ τὸ)

πλήθος τῶν Ἰωαννίνων

ἀπάνου στὰ παγωμένα νερά· καὶ μάλιστα.

ἔπαιζαν καὶ τὶς ομάδαις ⁽⁹⁾. ἄλλο (τοῦτο) θαῦμα ἀκουστόν!

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

(πού) ἔβλεπαν μικροὶ μεγάλοι. Ἔτρεχαν (κι) εἰς τὸ Νησί
(κι) ἔρχονταν πάλι ὀπίσω.

Πολλοὶ μάλιστα πήγαιναν

στὸν Ἁγ. Γιάννη (9)

ὅσοι καὶ ἂν ἠμποροῦσαν, ὅσον καὶ οἱ νησιῶται.

Γύριζε λοιπὸν ὁ κόσμος δῶθε—κειθε ἀπάνω στὴν παγωμένη λίμνη.

Εἰς τὴν νῆσον ἔπερνοῦσαν, εἰς τὸ Κάστρο, ὅλοι· τότε
ἔπεσε κι' ἄλλο πλῆθος χιονίου.

Ἡ λίμνη, τῶρα καθὼς τὸ χιόνι ἔσβυσε τὰ περιγράμματά της,

φαίνεται, πλέον μεγάλη (10)

τῶν πεδίων (11) τοῦ χειμῶνος, ἤτοπλέον θαυμαστὴ
Κυριακὰς καὶ Ἀποκρέω,

τις διέθεσε ὁ κόσμος ποῦ εἶχε σκόλη,

εἰς τὸ νὰ πηγαίνουν ὅλοι

ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ τρέχουν (12)

ἀπάνω στὰ νερά

λίμνης τῆς (13) χιονισμένης

Μαζὶ δὲ μὲ τοὺς κρασοπούλους καὶ τοὺς τετζήδες, χαιρόταν τὰ παγωμένα καὶ
χιονισμένα νερά,

ἄμα τε καὶ χαλβατζίδες, χρυσοὶ καὶ παπουτζίδες
καὶ μαστόροι καὶ καλφάδες.

Τὸ θέαμα ἦταν

φοβερὸν (ἀλλὰ ταυτόχρονα) καὶ θαυμαστόν!

(Γιὰ) ἓναν καβαλάρη πάλιν, καθὼς (τὸν παρα)τρέχουν στὸ κοσί, (14)
πῶς νὰ σᾶς τὸ μολογήσω;

κραυγάζει ὁ ἀφηγητής.

Τὸ χειμωνιάτικο αὐτὸ παιγνίδι—ἦταν βλέψεις καὶ ἀποκρηές—συνεχίζεται
καὶ μετὰ τὴν Κρεατινὴ.

Θαῦμα ἔβλεπες μεγάλο! Πλῆθος Τοῦρκοι καὶ Ρωμαῖοι

ποῦ τοὺς συμφιλίωνε τῶρα τὸ παιγνίδι τοῦ κατάλευκου κι' ἀγνοῦ χιονιοῦ,

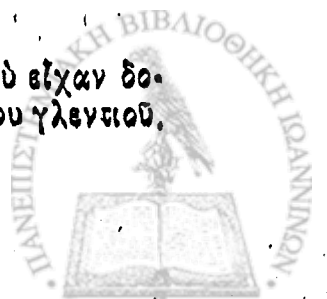
ἔτρεχαν ὅλοι στὸ ψῦχος,

ποῦ δὲν τὸ αἰσθανόταν καθόλου.

Εἶχαν τύμπανα (15) καὶ ἄλλα.

(καὶ) οἱ μὲν, ἔριχναν λιθάρι (16) ἄλλοι ἔπιναν κρασί,
ἕτεροι ἔτραγωδοῦσαν.

Ἄλλὰ δὲν ἦταν μονάχα, οἱ διστέχνες κι' ὁ λαὸς—τὸ πόπολο—ποῦ εἶχαν δο-
θεῖ ἑλάκεροι στὴ χαρὰ αὐτῆ τῆς χειμωνιάτικης γιορτῆς καὶ τοῦ ἀποκρηάτικου γλεντιοῦ.

Ἐβλεπεσ τοῦ Λειβαδιώτη (11)

Ἄρχοντας ἐπαινεμένους

νά ἔχουν ἀνακατευθῆ με τῆ μάζα καί νά τέρπωνται κι' αὐτοί μαζί της—ὅπως π.χ.

Μιχαήλ τὸν Καραγιάννη (10)

οἱ ὅποιοι,

Πῆγαν εἰς τὸ Στροῦνι πέρα, τότε, με τὴν ἀφεντιά (13) τους:
τὸν Δελήντουρη (20) μαζί τους, τὸν Ἀλέξη Παπαλέκα (21)
(καί) ἄλλους πολλοὺς Κοριζάδες (22) Ὅμως (κι) ὁ κύριος Βησαρίων
καί με τοὺς ἀρχιμανδρίταις. (Ἄπ' ἐκεῖ) ἔξω, στοῦ μοστανί, μπῆκαν
ἐκεῖ, με τὸ Σουγδουρή, ἦταν καί ὁ Παπαῆνος (23)
(αὐτὸς ποῦ) ἦταν εἰς τὴν Βενετιάν. Οἱ μετὰ τοῦ Καραγιάννη
(λοιπὸν)—ἀκουσον καί νά θαυμάσης!—(αὐτὸς ἦταν) πάντα με τὴν σύνεσίν του
ἄνθρωπος χαριτωμένος· κάνει (πάντα του) κάποιαις δουλείαις
ἔκανε (λοιπὸν) μιὰ τέχνη τότε: ἔκανε (κάτι) ὡσάν ἀμάξι·
κι' ἔβαναν οἱ ἀφεντιά τους, (κι') ἔφεραν ξύλα ἀπὸ πέρα (24)
ἤφεραν ἀράδα—ἀράδα· τόσερναν αὐτὸ (25) στὸν πάγον.
Τότε ὁ Κύριος Σουγδουρή, ἔλεγεν τῶν κοπελίων (26):
—Σύρτε πάλιν· μεταφέρετε.

Μ' αὐτὰ καί μ' αὐτὰ

ἔφθασε καί ἡ Τυρνῆ

κι' ὅσο περνεῦσε ὁ καιρὸς ἐξακολουθοῦσαν νά γίνονται,

τῶν ἀπερασμένων, μᾶλλον·

Ἄμα τε (προστέθηκαν τῶρα) καί Ἰουδαῖοι

ὡς τῶν πετεινῶν (27) τὸ πλῆθος· Ὅργανα (28) μικρὰ μεγάλα.

Ἄτεροι δὲ τὸ κοντάρι, (29) πέρνοντάς το στοῦ Νησί,

Ἄσοι καί ἄν εἰμποροῦσαν,

τὸ ἐπαιζαν, τόσο ἄξια καί καλά,

ὡστε (30) κι' εἰς τὸ Παραπόρτι, (31)

(ἀκόμα νά τοὺς ἔχουν) ἄξιους κι' ἐξακουσμένους.

Κατόπι περιγράφεται πῶς πῆραν μέρος
στοῦ συνεχῆς αὐτοῦ χειμωνιάτικο πανηγύρι,
κι' ἄλλοι ἀκόμα ἄρχοντες καί κληρικοί: Οἱ
δυσὸς οἱ Κύριος Πᾶνος (32), ὁ Γεώργιος Νικολέτσας,
(33) ὁ Μελανίας (34) ὁ κύριος Πᾶνος, ὁ Κύριος Ἀ-
ναστασία ὁ Μπέρκος (35), ὁ Κοντζότσης (36)
ἕνας Ἀρχιμανδρίτης, καλόγεροι, παπάδες.

Οἱ Καραγιαννάταις (37), ἔκαναν κατὰ τὴ
διάρκεια τοῦ παγετοῦ καί λειτουργία, σὲ
μιὰ ἐκκλησία, ποῦ δὲν ἀναφέρεται μὲν στοῦ
στιχοῦργημα, ἢ ὅποια ἕμως πρέπει νά εἶναι

στοῦ Νησι ἢ στήν ἀντίπερα ἀπὸ τὰ Γιάννινα
ἐχθρῆ τῆς παγωμένης λίμνης· γιατί ἄλλοις,
δὲν ὑπῆρχε ἄλλοσλόγος νά ἀναφερθῆ τὸ περι-
στατικό αὐτό, σάν ἕνα ἀπὸ τὰ θαυμαστά ἐπει-
σόδια τῆς «ὑπερβολικῆς ψυχρότητος». Πι-
θανότερο, ἢ Ἐκκλησία αὐτή, νά εἶναι τοῦ
παλαιοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Ἁγίων Ἀνάρ-
γυρων, στοῦ Στροῦνι—τὸ χωριὸ ποῦ εἶναι
στὶς ὑπώρειες τοῦ Μετοικελιοῦ ἀντικρυ ἀπὸ
τὸ Νησί—ποῦ εἶχε ἄλλοτε, καί τοὺς ἀπὸ
τὸν ἀφηγητῆ στιχοῦργὸ ἀναφερόμενους ὄν-
τάδες (38).

Πῆγαν (λοιπὸν) εἰς τὴν ἐκκλησιά, ὅλοι τους μικροὶ μεγάλοι,
εἶχαν (δὲ) τότε καλεσμένους—(κι) ἦταν ἔξω στοὺς ὀντάδες—

ὁ Πανιερώτατός μας Ἄρτης ὁ Βαρθολομαῖος (69)
ἦταν καὶ οἱ δύο Ἐξαρχοὶ (40). Εἶχαν (ἐπίσης) τότε καλεσμένους
ἐπισκόπους, διδασκάλους.

Καὶ μετὰ τὴ θεία λειτουργία, ἄρχισε ὅπως συνήθως—τότε κι ἀργότερα—καὶ
τὸ σχετικὸ γλέντι, τὸν ὁποῖο ὁ ἀφηγητὴς περιγράφει μὲ ἀρκετὰ φιλοπαίγμονη
διάθεση.

Οἱ Δεσπότης εὐλογοῦσαν. (Καὶ) οἱ μὲν φιλοσοφοῦσαν
ἔταιροι ἐτραγουδοῦσαν (κι) ἔκαναν χαραῖς μεγάλαις
Ἔλεγε (ὁ) ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον.

τσουγκρίζοντας βέβαια τὰ ποτήρια:

Ἄρχοντά μου, πάντα γιὰ σου! (41)
καὶ τὸν Νῶε συγχωροῦσαν, ἔνεκεν τοῦ ἀμπελῶνος
καὶ (ποῦ) ἐποίησε τὸν οἶνον—ἐκ Θεοῦ εὐλογημένον.

Ἄλλὰ τὸ ἀφηγηματικὸ αὐτὸ στιχοῦρ-
γημα εἶναι μακροσκελέστατο, καὶ παρὰ ἀ-
κόμα τὶς παραλείψεις ποῦ ὑποδηλώνει ὁ Κ.
Μέρτζιος. Ἡ περιγραφή αὐτὴ, σκεπάζεται
ἑπτὰ σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ Παΐσιου. Ἰ-
νεται ἔτσι κατόπι λόγος, καὶ γιὰ ἀρραβῶ-
να ποῦ ἐγίνε μὲ τοὺς Ἱερομνημάταις, (42)

γιὰ μεταφορὰ τοῦ γλεντιοῦ στὸ σπήτι (τῶν
Καραγιαννάτων, σίγουρα) κατὰ τὸ ὁποῖο ἔ-
λαβαν μέρος κι' ὁ Μητροπολίτης τῶν Γιαν-
νίνων Κλήμης, ψαλτάδες, ἱερεῖς, (κραχτάδες)
καὶ ἄλλοι, καὶ συνεχίστηκε ἐκεῖ ἕνα τρι-
κούδερτο τσιμποῦσι. Καὶ σὲ καιρὸ ποῦ

οἱ ψάλται ἐμελωδοῦσαν.

οἱ δέ, ἐθεολογοῦσαν

συνεχῶς οἱ

ὑπηρέται ἐκερνοῦσαν.

Πῆγαν καὶ οἱ Γουναράδες πέρα στὸν Προφήτη Ἡλία (43)
καὶ στὰ μοναστήρια ὅλα (τοῦ Νησιοῦ βέβαια)

Ἔστεκες στὸ Παραπόρι (κι) ἔβλεπες καβαλλαρέους

καὶ τὸ μπέη τοῦ Δελβίνου, πολλοὺς ἀγάδες,
γέροντες καὶ νέους, ποῦ πήγαιναν στὸ Νησι
καὶ γύριζαν ἀπὸ κεῖ μὲ πολὺ καμάρι γιὰ
τὸ τόλμημά τους. Ὄνους καὶ ἵππους· γυ-
ναῖκες καὶ παιδιὰ... Τὰ παιδιὰ τοῦ Καρα-
γιάννη, μὲ κεριά καὶ μὲ λαμπάδες (γιὰ τὶς
ἐκκλησιὰς τῶν Μοναστηριῶν τοῦ Νησιοῦ)
στὰ χέρια. Τούρκους, μὲ τὰ... λαγωνικά
τους, χοτζιάδες ἐφιππους, μιάμιση ὥρα νύ-
χτα νὰ γυρίζουν γιὰ τὰ σπήτια τους, καὶ

νὰ περνᾶν κροταλόντας τὰ γκαλντερίμια στὸ
Παζάρι. Ἄλλὰ καὶ ταχύποδα μουλάρια.
Ἄκόμα καὶ τζομπανάρους μὲ πρόβατα κι'
ἀρνιά, ἄλλους δῶθε, ἄλλους κείθε.

Ἀληθινά, ἔχει δίκιο ὁ ἀφηγητὴς τοῦ
1687 νὰ μὲνη κατάπληκτος μπροστὰ στὰ
θαυμάσια τῆς πρωτόφαντης αὐτῆς Ἀπο-
κρηῆς ποῦ εἶχε μεταφερθῆ ἀπάνω στὴ πα-
γωμένη λίμνη.

Θαῦμα εἶδαμε μεγάλο! (ἀναφωνεῖ)

ἀμετραις ὑπερβολές.

Ποῖος ξέρει καὶ τι ἄλλα νὰ εἶδε ὁ παρατηρητικὸς ἀφηγητὴς, ποῦ δὲ μπορεῖ
βέβαια νὰ τὰ ἀπομνημονεύσῃ εἰδικώτερα!

μάλιστα καὶ κεραυνοὺς

καὶ κομήτας οὐρανίους, ὅσα ἄλλος τις οὐδεὶς
 Οὔτε οἱ πατέρες μας! πρέπει νὰ βαλθῆ σὲ γράμμα!
 Εἶναι πάντα καὶ φθαρτὰ⁽⁴⁴⁾ (καὶ γι' αὐτὸ), ἐτεχνεύθησαν γραφῆς...
 διὰ τοὺς μεταγενεστέρους, ὅσοι ἀγαποῦν καὶ θέλουν
 νὰ εὐρίσκωσιν γραμμένον· Τοῦτο ἔνεκα ἐνταῦθα
 ὡς αὐτόπτης τῶν πραγμάτων δείκνυμι τοῖς ἔσομένοις
 πάντα τὰ γεγενημένα...
 Τῇ δεκάτῃ καὶ δευτέρᾳ τῆς χιόνος καὶ κρουστάλλου.

(Συνεχίζεται)

Υποσημειώσεις :

1. Τόσο μεγάλη καὶ πολλή, ὥστε...
2. Ἐννοεῖται τῇ δεκάτῃ πέμπτῃ.
3. Σημειώνουμε ὅτι, στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶ-
 να, ἡ ἐπέτειος αὐτῆ ἦταν—πιστοποιεῖται—μεγάλη
 γιορτῆ.
4. Ἄξιο ιδιαίτερης σημείωσης εἶναι ὁ σὺν
 1687 ἀκόμα συνεχιζόμενος διαχωρισμὸς τῶν κα-
 τοίκων τῆς πόλης, σὲ Ἰωαννίτες καὶ Καστρινοὺς.
 Οἱ χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου, ὅπως ξέρομε εἶχαν
 ἐξωσθῆ ἀπ' αὐτὸ μετὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Σκυ-
 λοσόφου (1611). Νὰ ὑπῆρχε τάχα ἀκόμα σὺν
 Γιάννινα τοῦ 1687, διακριμένη καὶ ξεχωριστὴ
 κοινωνικὴ τάξη παλαιῶν Καστρινῶν; Ἡ τάχα οἱ
 ἀπόγονοι τῶν Καστρινῶν τοῦ 1611, νὰ εἶχαν ξα-
 ναγορήσῃ σὺν παληῶς μέσα σὺν Κάστρο ἰδιοκτη-
 σίες καὶ δικαιώματά τους;
5. Σιμίτ—τῆζῆδες καὶ σιμιτζῆδες, κατασκευ-
 αστὲς δηλ. ἢ πουλητὲς σιμίτ, κουλουριῶν ἀργό-
 τερα, κατ' ἐπέκταση, καὶ οἱ φουρτζῆδες, φουρ-
 ναρέοι, ψωμάδες.
6. Τοὺς οἰνορακοπῶλες τῆς ἐποχῆς.
7. Τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ, ἀναφέρεται καὶ σὺν
 ἀρχεῖο τοῦ Σταύρου Ἰωάννου τὸ δημοσιευμένο
 σὺν Ἐπειρ. Χρονικὰ τοῦ 1934, μᾶς εἶναι ὅμως
 ἀγνωστο ποιά εἰσοχὴ ἢ τέχνη ἀντιπροσωπεύει.
8. Τὸ παιχνίδι ἀμάδες, τοῦ εἴδους Τόκ—
 ἀμάδες (δὲς Ἐγκ. Δεξικὸ Ἐλευθερουδάκη, λέ-
 ξη ἀμάδα).
9. Πιθανότατα, τὸν Ἀη—Γιάννη τῆς Μπου-
 νίλας, παλαιότατο προαστιακὸ νᾶσ, πρὸς τὰ νό-
 τια τῆς πόλης, ὅπου τῶρα ὁ προαστυκὸς συνοι-
 κισμὸς τῆς Ἀνατολῆς.
10. 11. Τὸ τῶν παιδιῶν τοῦ κείμενου, ἀκατα-
 νόητο. Ἔτσι, ἱστορικὰ, δικαιώνεται ὁ ἥρωλος τοῦ
 Ντουραχὰν Πασιά, πού κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ
 Ντρίσκο, πῆρε τὴν παγωμένη καὶ χιονισμένη Δί-
 μνη τῶν Γιαννίνων γιὰ παιδιὰ, καὶ πέρασε ἀπάνω
 τῆς μὲ τὰ στρατεύματά του. Γιὰ τὸ ἥρωλο αὐτὸ,
 δὲς Δ. Σαλαμάγκα. Ὁ Παγετὸς τοῦ 1434 καὶ τὸ
 Μοναστήρι τῆς Ντουραχὰνης, στὴν ἐφημ. Ἀθη-
 νῶν Ἐπειρ. Μῆλλον φύλ. 20—3—1952
12. Σὺν κείμενο, εἰς τὸ τρέχειν.
13. Σὺν κείμενο, καί.
14. Ἀπὸ τὸ Τούρκικο κοσμιάκ—τρέχω, κο-
 σιεύδω, κο(υ)σιί.
15. Τὸ νταούλι, σὺν Γιάννινα, τῆζῆδες. Τὸ
 μέγα τύμπανο, ἢ γκρανκάσσα,

16. Πιθανότατα, τὸ ἀγώνισμα τῆς λιθοβο-
 λίας.

17. Ἡ παλαιότατη παραλίμνια περὶ τὴν πλα-
 τεῖα Μαβίλη συνοικία τῶν Γιαννίνων.

18. Καὶ τὸ μέχρι τῶρα τμήμα τοῦ στιχορρή-
 ματος αὐτοῦ τοῦ Παΐσιου τοῦ μικροῦ, ἀλλὰ ἐντο-
 νώτερα ἐκεῖνο πού ἀκολοθεῖ, παρουσιάζει τόσα
 χάσματα, ἀσυνέπειες καὶ κατατεμαχισμοὺς ἐννοι-
 ῶν, ἐλλείψεις καὶ μέτρων καὶ ὁμοιοκαταληξιῶν,
 ὥστε, ἂν τὰ συγκρίνει κανένας στοιχειωδῶς πρὸς
 ἄλλα τμήματα τοῦ αὐτοῦ στιχορρήματος, ὅσα
 ἀπὸ τὸν ἀντιγραφεὶα τους παραθέττονται σὺν «Ἐπ.
 Χρονικὰ» μὲ διαφορετικὸ τύπου στοιχεῖα, σὲ
 δεκατετρασύλλαβους καὶ μὲ κανονικὲς ὁμοιοκα-
 ταληξίες, (ὅπως οἱ στίχοι πού παραθέσαμε τοῦ
 Ἐπαίνου Ἰωαννίνων, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι στίχοι τῆς
 «Μεγάλης ψυχρότητας», πού δὲν ἔχουν μὲν πε-
 ριληθεῖ σὺν δημοσιευμένα ἀπὸ τὸν Κ. Μάρτζιο
 τμήματά της, ἀντιγράφηκαν ὅμως ἀπὸ τὸν ἴδιο
 μεταγενέστερα καὶ ὕστερα ἀπὸ παράκληση τοῦ
 ὑποφαινόμενου, ὅπως π.χ. ἡ ἀρχὴ τοῦ στιχορρή-
 ματος, ἴσασιν τὸ στίχο μὲ τὸν ὅποιο ἀρχίζει τὸ
 δημοσιευμένο σὺν «Ἐπ. Χρονικὰ» τμήμα τοῦ κει-
 μένου, "Ἐδραμαν μικροὶ μεγάλοι κτλ. κτλ., κα-
 θὼς καὶ ὅσοι συμπληρωματικὰ θὰ παραθεθῶν
 πρὸς αὐτὸ, ὥστε ἐπαναλαμβάνουμε ἂν συγκρίνει
 κανένας τὰ τμήματα αὐτὰ μὲ τὰ δημοσιευμένα
 τῆς Ψυχρότητας σὺν «Ἐπ. Χρονικὰ», εἶναι φυσι-
 κό νὰ σκεφθῆ ὅτι τὰ τελευταῖα, ἢ δὲν εἶναι στι-
 χορρήματα τοῦ Παΐσιου, ἀλλὰ ἄλλου πιθανῶς
 στιχορροῦ πού τὰ συσσωμάτωσε αὐτὸς σὺν ἰδικά
 του, ἢ ὅτι, κατὰ τὴν ἀντιγραφή τους ἀπὸ τὸ ἀρχι-
 κό κείμενο, διαλέχθησαν ἀποσπασματικὰ, καὶ μὲ
 τέτοιες μορφῆς παραλείψεις, ὥστε νὰ ἔχη διακο-
 πῆ ἢ φυσικὴ τους συνοχὴ καὶ ὁ ἀρχικός τους εἰρ-
 μός.—Οἱ Καραγιαννῆδες ἦταν ἀρχοντικὴ Γιαννιῶ-
 νικὴ οἰκογένεια, μέλη τῆς ὁποίας συχνὰ ἀναφέ-
 ρονται σὺν ἔγραφα τοῦ ἀρχεῖου Βενετίας (δὲς
 «Ἐπειρ. Χρονικὰ» 1936 καὶ ιδιαίτερα στὴ σελ.
 140 καὶ ἐπ.).

19. Τὴν ἀρχοντικὴ τους αὐθεντία. Σὺν στι-
 χορρήμα θὰ ἴδοῦμε ἀργότερα προτασσόμενο τὸν
 τὸν τίτλο Κύρ (Κύριος, Κυρὸς).

20. 21, 22, 28. Τόσο αὐτοῖ, ὅσο καὶ μερικοὶ
 ἄλλοι τοῦ στιχορρήματος, ἀναφέρονται καὶ ἀπὸ
 τὸν Ἀραβαντινὸ (Β', σελ. 264), ὁ ὅποιος τὸ εἶχε
 ὑπ' ἔψει του ὅταν ἐγγράφη τὴ Χρονογραφία του.
 Οἱ Κορτσάδες ὅμως δχι· οὔτε καὶ θυμούμαστε νὰ
 ἀναφέρεται παρόμοιο ἐπώνυμο σὺν ἡπειρωτικῆς

πηγές εκτός αν πρόκειται για κακή ανάγνωσι του Κυριαζοδότης, που αναφέρεται στο αρχείο Βενετίας («*Ηπ. Χρονικά*» 1936, σελ. 55) ή περί τοπωνυμικού επώνυμου, παραγόμενου από το Κόρτζα=Κουρτοά, από την όποια να καταγόταν ο πριν απ' αυτούς αναφερόμενος Παπαλέκας—Ούτε τον Παπαπάνο αναφέρει ο Άραβαντινός.

24. Πέρα, λέγαμε ακόμα και στα χρόνια μου το Νησί, σχετικά με τα Γιάννινα: πάμε πέρα; θά πάμε πέρα.

25. Στο κείμενο, τότε.

26. Κοπέλια, υπηρετικό προσωπικό.

27. Των πετούμενων: πτηνών δηλ.

28. Δες ύποσ. 14. "Όργανα επίσης λέγαμε και τα βιολιά. (το τακίμι, τις ζυγίες).

29. Υποθέτουμε, το Γαϊτανάκι, αποκρηάτικο στα Γιάννινα παιγνίδι, για το οποίο θα μιλήσουμε πλατύτερα σε κατοπινά μας σημειώματα.

30. Και, ίσαμε.

31. Άγνωστο τοπωνύμιο.

32, 33, 34, 35, 36. Δες την ύποσ. 20 και έπ. Το Μελανίας καθώς και το Μελανάς, ο Κ. Μέρτζιος («*Ηπ. Χρονικά*» 1935 σελ. 104 ύποσ. 1 και 1936 σελ. 213, ύποσ. α), το θεωρεί ως παλαιό επώνυμο της οικογένειας Μελά.

37. Η δηλωτική καταγωγή και προέλευση κατάληξη—αταις χρησιμοποιείται καθώς βλέπουμε παράλληλα προς τις—ηδες και—αίοι.

38. Αδτά που λέμε κελλιά, δωμάτια.

39. 1660—1690 ('Επισκοπικοί Κατάλογοι Σάρδεων Γερμανού, στα «*Ηπ. Χρονικά*» 1937, σελ. 13 και έπ).

40. Όπως π.χ. του Μέτσοβου.

41. Είχαν δηλ. αρχίσει, οι γνωστές έντολές.

42. Δες ύποσ. 37. Η γνωστή μεγάλη Γιαννιώτικη οικογένεια Ίερομνήμονες.

43. Ο προστάτης άγιος της Συντεχνίας τους. Έκκλησία του Προφήτου Ήλιού, υπήρχε και στα Γιάννινα στην κορυφή του βουνού της Καραβατιάς.

44. Το τμήμα αυτό του κειμένου, δημοσιεύεται για πρώτη φορά, δοσμένο συμπληρωματικά στον υποφαινόμενο από τον Κ. Μέρτζιο, όπως και άλλου προαναφέρθηκε. Το τμήμα αυτό, ίσαμε τό... «έπάγωσε», καθώς και όσα άλλα θά δοθούν πιο κάτω, παρουσιάζουν—σαν αντίθεση με τό, στα 1935, δημοσιευμένο—συνέπεια νοημάτων και ρυθμού, μετρικής και όμοιοκαταληξιών, που λείπουν συχνότατα από τα τελευταία, σε σημείο που φέρνουν να σκεφθής, ότι δεν είναι ο Παΐσιος συντάκτης τους, και ότι είναι άπλός μεταφορέυς προγενέστερων κειμένων, τα όποια αυτός βρήκε κάπου χειρόγραφα, και τα περιέλαβε στο βιβλίο του. Για τό θέμα αυτό θά μιλήσουμε και πιο κάτω.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

— Χαλέβ' (1) άπου του γύφτου προυζύμ'

Ότι είναι άσκοπο να ζητάη κάτι από άνοικοκύρευτους

— Χέλια πήγε για να πιάκη, κι θουλώνει το νερό

Ότι για να επιτύχης κάτι, πρέπει να δημιουργήσης κατάλληλες και όχι άκατάλληλες συνθήκες.

— Χόρημι (=χόρευε) κι πήδα, κι μι την κοιλιά σανίδα

Για τό μάταιο να προτρέπηται κάποιος να έργασθη χωρίς και να ικανοποιή τις στοιχειώδεις ανάγκες του ή για όσους διασκεδάζουν νησιτικοί.

— Χώνει δήσσαλα(2) θγάνει καρβέλια

Ταυτοσ. προς την: Χώμα πιάνει, χρυσάφι του γίνεται ή του γεννάει κι' ο κόκκορας.

— Χουργιδού που φαίνιτι κουλαουζο δε θέλει

Για τα άδταπόδεικτα.

— Ψάρια έχεις για προυσφάι, βάλι άλεύρι να ζυμώσης

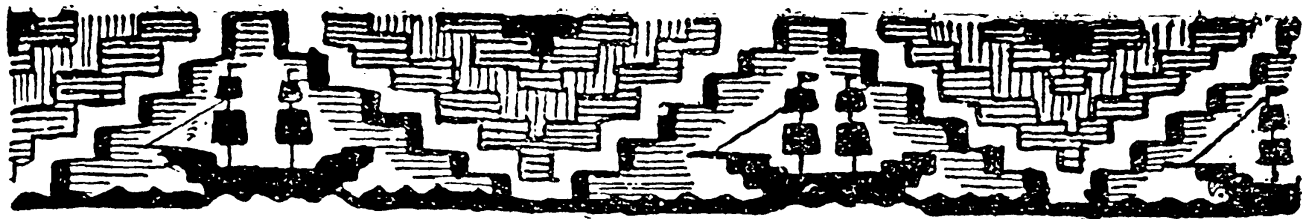
Ότι κατά την αίτια και τό αποτέλεσμα, όπως τό φαγητό με ψάρι χρειάζεται πολδ ψωμί.

1. Ζητεί να λάβη

2. Βήσσαλο (λ. λατινική) λένε για τό ψωμί που καίεται στο φούρνο. Έδώ σημαίνει τό τούβλο.

[Συλλογή Εύαγγ. Μπάγκα]

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΝΗΣΙΣΤΑΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*

(ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΜΕ ΤΟ ΧΟΡΟ ΚΑΓΓΕΛΑΡΙ,
ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ)

14 Τὰ Τραγούδια τοῦ Λαζάρου στὴ
Νησίστα.

Γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ ἡ μεγαλύτερη
γιορτὴ τοῦ χρόνου δὲν εἶναι, ὅπως στοὺς
λαοὺς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἡ Γέννηση
τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἡ Ἀνάσταση. Τὸ χειμῶ-
να, μὲ τὴν παγωνιά καὶ τὰ χιόνια, μὲ τὶς
βροχὲς καὶ τοὺς βοριάδες, ὁ κόσμος δὲν
μπορεῖ νὰ γλεντάῃ καὶ νὰ χαίρεται στὸ
ὕπαιθρο. Περιορίζεται σὲ στενὲς οἰκογενια-
κὲς γιορτὲς μέσα στὸ σπίτι. Ἐνῶ τὴν ἀνοι-
ξη καλύτερεῖται ὁ καιρὸς, ξαναγεννιέται ἡ
φύση καὶ οἱ ἄνθρωποι γιορτάζουν μὲ ἐπιση-
μότητα τὰ πανηγύρια στοὺς ἀνοιχτοὺς χώ-
ρους κοντὰ στὶς ἐκκλησιὰς καὶ τὰ μοναστή-
ρια. Μὲ λαχτάρια περιμένουν τὴν Ἀνάστα-
ση καὶ τὶς ἄλλες γιορτὲς τοῦ καλοκαιριοῦ.
«Σὰν τοῦ Βαγιοῦ καὶ τῆ Λαμπρῆ, σὰν ποῖο
ἀγαπάει ἡ καρδιά σου; μὲ τ' ἄσπρα, μὲ
τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα». «Καὶ
τῆ μερούλα τ' Ἀϊ—Γεργιοῦ χρυσὴ ἀλλα-
ξιά ν' ἀλλάξῃ», «γιὰ νὰ γιορτάσουν τ' Ἀϊ-
—Γεργιοῦ, νὰ ρίξουν στὸ σημάδι».

Ἀπ' τὶς γιορτὲς τῆς χρονιάς, ἄλλες
τὶς χαίρονται μονάχα οἱ μεγάλοι ὀμαδικά
κι ἐπίσημα. Μερικὲς ὅμως τὶς χαίρονται
πιὸ πολὺ τὰ παιδιὰ ἢ στὶς ἴδιες μέρες ποὺ
γιορτάζουν καὶ οἱ μεγάλοι, ἀλλὰ παράμερα
καὶ ξεχωριστά, ἢ σὲ ἐντελῶς ἰδιαιτέρως μέ-
ρες. Θὰ μείνουν ἀλησμόνητες στὸ παιδί οἱ
ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν κάθε γιορτὴ καὶ οἱ με-
γάλοι πόσες φορές δὲν νοσταλγοῦν τὶς ἀδο-
λὲς ἐκεῖνες χαρὲς καὶ δὲν ἐμπνέονται γιὰ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

πνευματικὲς δημιουργίες! Ὁ κάθε τόπος
ἔχει τὶς δικές του. Ὅλες μαζί θὰ ἔδειχναν
ὅτι τὸ παιδί εἶναι φορεὺς πολυτίμων λαο-
γραφικῶν θησαυρῶν ποὺ κρατοῦν πολλὲς
φορὲς ἀπὸ πανάρχαια χρόνια.

Σὲ πολλὰ χωριὰ στὰ Τζουμέρκα τῆς
Νοτίου Ἠπείρου, ἀπ' ὅλες τὶς παιδικὲς
γιορτὲς ἡ γιορτὴ τοῦ Λαζάρου ἔχει ξεχω-
ριστὴ σημασία, γιὰ τὸ τότε τὰ παιδιὰ θρί-
σκουν τὴν εὐκαιρία νὰ γυρίσουν μὲ τὴν πα-
ρέα τους ὅλο τὸ χωριό, ἀκόμη καὶ συνοικίες
τῶν γειτονικῶν χωριῶν, καὶ νὰ εἰποῦν τὰ
τραγούδια τοῦ Λαζάρου γιὰ νὰ μαζέψουν
αὐτὰ καὶ χρήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ χαροῦν τὸ
ἔθιμο γυρίζοντας μόνον τοὺς τόσα σπίτια
καὶ τόσον τόπο.

Ἀπὸ τὸ χειμῶνα, στὸ ὄχλοιο ἢ καὶ
στὰ χωράφια καὶ βοσκοτόπια, τὰ παιδιὰ
προσπαθοῦν νὰ κάμουν τοὺς συνδυασμούς,
τὶς παρέες ἢ συντροφιές, ποὺ θὰ πάνε μα-
ζὶ «Λαζάροι». Γιὰ τὸ πρέπει νὰ κάμουν ἕνα
σωρὸ ἐτοιμασίες καὶ προπονήσεις: νὰ φτιά-
ξουν τὰ «σκόπια» τους (=γερὲς ξύλινες
μαγκούρες) γιὰ τὰ μαντρόσκυλλα καὶ γιὰ
στηρίγματα τῶν καλαθῶν μὲ τ' αὐτὰ, ἐπί-
σης νὰ βροῦν «κύπρους» (=ὄρειχάλκινα
καμπανοειδῆ κουδούνια μὲ γλωσσίδια) ποὺ
θὰ τοὺς χτυποῦν ρυθμικὰ συνοδεύοντας τὰ
τραγούδια, Ἀκόμη νὰ ἀποστηθίσουν καλὰ
τὰ τραγούδια καὶ νὰ συνηθίσουν νὰ τὰ τρα-
γουδᾶνε μὲ καλὸν ἤχο, διπλά καὶ χωρὶς
κόμπιασμα.

Οἱ παρέες εἶναι πολλῶν εἰδῶν: Πρῶτα
τὰ μικρὰ παιδιὰ ἀπὸ ἕξη χρονῶν καὶ πάντω

πού θα πάνε για πρώτη φορά. Αυτά στην αρχή πηγαίνουν στα γειτονικά και στα συγγενικά σπίτια χωρίς να λένε τραγούδι. Πάνε δυο—δυο με ένα καλάθι δειλά δειλά και στα πρόσωπά τους αστράφττει ή χαρά για τα αυγά και τις πενταροδεκάρες που μαζεύουν.

Έπειτα είναι τα λίγο μεγαλύτερα παιδιά των κατωτέρων τάξεων του σχολείου, που πάνε επίσης δυο—δυο με ένα καλάθι, κι αυτά ξέρουν ένα τραγούδι, το «Σήμερα έρχεται ο Χριστός». Αυτά πηγαίνουν «με το ένα», δεν πηγαίνουν «με τα πολλά». Το πολύ να ξέρουν και την «Ξενιτεία» από τα πολλά τραγούδια. Πάντως, όταν πηγαίνουν στα σπίτια, τα ρωτούν: «με ποιά είστε, με το ένα ή με τα πολλά;». Αυτά πηγαίνουν την ημέρα από το πρωί της Παρασκευής, παραμονή του Λαζάρου, έως το βράδυ, όποτε γυρίζουν στα σπίτια τους αφού πάρουν το μερίδιό τους.

Τέλος είναι τα μεγαλύτερα παιδιά που πάνε «με πολλά» κι αυτά πηγαίνουν συνηθέστατα ανά τέσσερα με δυο καλάθια αρχίζοντας από το απόγευμα της Παρασκευής και συνεχίζοντας και όλη τη νύχτα, έως το πρωί.

Σπανιώτερα πηγαίνουν και παιδιά που ξεσκόλισαν, συνήθως ανά τέσσερα, αλλά και ανά έξι, με δύο ή τρία καλάθια. Αυτά είναι άσσοι στα τραγούδια και πηγαίνουν όχι τόσο για κέρδος όσο από χαρά για το έθιμο.

Οι παρέες αυτές που πάνε το απόγευμα και τη νύχτα έχουν ως επί το πλείστον και ανά τεσσάρους ή έξι «κύπρους» που του χτυπούν ρυθμικά όταν τραγουδούν «διπλά» το τραγούδι που ζήτησε ο νοικοκύρης. Γυρίζουν όλη νύχτα σ' όλο το χωριό με τη σειρά σ' όλους τους μαχαλάδες που πολλές φορές χωρίζονται με δάση, ρέματα και ράχες και οι δρόμοι είναι σωστές γιδόστρατες με γκρεμούς και πέτρες.

«Ας παρακολουθήσωμε δλόκληρη τη μέρα αυτή—παραμονή του Λαζάρου—στο χωριό. Είναι 'Απρίλης. Το χωριό απλώνεται πλαγιαστό στην άγκαλιά του ήλιου. Τα δάση, τα βοσκοτόπια, οι χερσότοποι και τα χωράφια είναι στην καλύτερή τους ώρα. 'Αφειδώλευτα έχει πλημμυρίσει παντού τα

πράσινο και πλήθος λουλούδια ανάμεσά του, «λουλούδια μύρια που καλούν χρυσό μελισσοδόϊ, άσπρα, γαλάζια, κίτρινα, που κρύβουνε τη χλόη», τα δένδρα είναι δάφνιστα και φαντάζουν σα νύφες: κερασιές, άχλαδιές, μηλιές, βατομουργιές, άγριοτριανταφυλλιές, σπάρτα, χιλιάδες ρείκια, πουρνάρια με μούγκρο (=ροδάμι)... Παντού βλαστάρια κι άνθη και χλόη μυριόχρωμη με άπειρα φτερωτά έντομα. Όλα τα πουλιά της άνοιξης χαίρονται λές το πέταμά τους με τόσες τεχνικές ποικιλίες, τα μάγια της φωνής τους και τα κάλλη των φτερών τους. Γχορίδες (=γερανοί), άετοί, όρνια και κουκκάλογα, κοράκια, γεράκια και κίσσοι, πέρδικες, τρυγόνια και σμήνη φάσες, άηδόνια, κοτσύφια και τσίλχες, τσιολκάνες (=δρυοκολάπτες), τσαλαπετεινοί, χαλογιάννοι, τρυποφράχτες, σιταρήθρες, γαλιάντρες, σπουργίτια, σπίνιοι, μελισσοουργοί. Παντού χελιδόνια κουβαλούν ύλικά για τις φωλιές τους. Ο κουκκος το λέει με γλυκό αντίλαλο στα πλάγια. 'Ασώπαστος σκορπίζεται ο δόμβος των εντόμων απ' τ' άνθη των δένδρων και τα λουλούδια της χλόης. Νερά καθάρια άφθονα κελαρύζουν στις ρεματιές. Κοπάδια βόσκουν στους χερσότοπους. Ζευγάδες διβωλίζουν και σπέρνουν. Συλλιά άλυχτάνε, κόττες καθαρίζουν, κοκόρια λαλούν, άρνια και κατσίκια βελάζουν, εώδια μουγκρίζουν κι άκοιες φλογέρες και σιουρίσματα και τραγούδια και σάλαγο από ζευγολάτη ή τσοπάνη ή άγωγιάτη.

Σ' αυτήν την παραδεισένια όμορφή του χωριού τα παιδιά κόβουν λουλούδια από κερασιά, κυδωνιά, άχλαδιά, μηλιά. Στολίζουν με όμορφες γιρλάντες τα καλάθια τους, παίρνουν και τα «σκόπια» τους και καλοντυμένα ξεκινάν για να πάνε «Λαζάρου». Γεμίζουν τα μονοπάτια παρέες και παιδικές φωνές. Άλλου ανά δυο και άλλου ανά τέσσερα πάνε τα «Λαζαρούδια». Πρώτα στη γειτονιά τους κι ύστερα μακρύτερα. Όπου ύπάρχει άγριο ζαβό σκυλλί, τα μικρά παιδιά άποφεύγουν να πλησιάσουν, γιατί δεν θα τα θγάλουν πέρα. Τα μεγαλύτερα όμως παιδιά έπιδιώκουν κι όλα να πολεμήσουν με τ' άγριεμένα σκυλλιά χρησιμοποιώντας τα γερά «σκόπια» όσο να μπουν στα σπίτια. Φαντάζεται κανείς, πρ

παντός τὸ νύχτα, τί φωνές σκυλλιδῶν ἀντηχοῦν σ' ἄλλες τίς γειτονιές.

Μπαίνει ἡ παρέα μέσα στὸ σπίτι. Καλημερίζουν ἢ καλησπερίζουν καὶ εὖχονται «χρόνια πολλά», Ἡ νοικοκυρὰ ἄλλοτε τοὺς δίνει ἀυγὰ ἢ χρήματα ἢ κι ἀπ' τὰ δύο καὶ φεύγουν χωρὶς νὰ τοὺς ζητηθῇ νὰ τραγουδήσουν. Ἄλλοτε συνηθέστατα τοὺς βάζει νὰ καθίσουν στὶς κασσέλλες ἢ στὰ σανίδια ἢ στὰ στρωμένα μιτάφια ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κει δυὸ ἢ τρεῖς γιὰ νὰ ξεκουραστοῦν, τοὺς φιλεύει ξηρὰ σῦκα «πασμάδες», καρύδια, λεφτοκάρυα, συχνὰ τοὺς δίνει καὶ νὰ φᾶνε τίποτε σαρακοστιανό. Ἐπειτα τοὺς λέει νὰ τραγουδήσουν τὰ τραγούδια ποῦ θέλει.

Ἀρχίζουν πρῶτα οἱ δύο ἢ τρεῖς κι ὕστερα, στὴν ἴδιο σκοπὸ καὶ τὰ ἴδια λόγια ἐπαναλαμβάνοντας, οἱ ἄλλοι δυὸ ἢ τρεῖς. Δηλ. τὸ τραγούδι λέγεται «διπλά». Οἱ «κύπροι» ὁμῶς χτυπιοῦνται ρυθμικὰ συνέχεια κι ἀπ' τίς δυὸ ἡμιμάδες. Ἄν τὰ παιδιὰ εἶναι «μὲ τὰ λίγα» ἢ «μὲ τὸ ἓνα, θὰ εἶπουν μόνο τὸ «Λάζαρο» ἢ τὸ πολὺ καὶ τὴν «Ξενιτεία». Ἄν ὁμῶς εἶναι «μὲ τὰ πολλά», τότε τοὺς ζητάει ἢ μόνο τὸ «Λάζαρο» καὶ ἄλλα, ἢ μόνον ἄλλα.

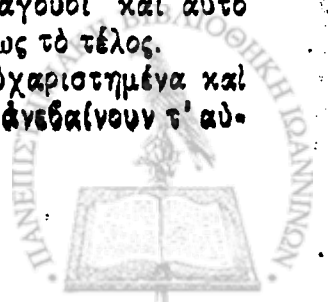
Τὸ τραγούδι τοῦ «Λαζάρου» συνηθίζεται σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶναι δημοσιευμένο καὶ σὲ λαϊκὰ φυλλάδια:

«Σήμερον ἔρχεται ὁ Χριστός, ὁ ἐπουράνιος Θεός,
καὶ στὴν πόλη Βηθανία Μάρθα κλαίει καὶ Μαρία
Λάζαρον τὸν ἀδελφόν, τὸν γλυκὸ καὶ καρδιακόν.
Τὸν μοιριολογοῦν καὶ λέγουν τὸν μοιριολογοῦν καὶ κλαίγουν.
Τρεῖς ἡμέρες τὸν θρηνοῦσαν καὶ τὸν μοιριολογοῦσαν.
Τὴν ἡμέρα τὴν Τετάρτη κίνησ' ὁ Χριστός γιὰ νάρθη.
Τότ' ἐβγήκε κι ἡ Μαρία ὄξ' ἀπὸ τὴ Βηθανία
καὶ ἔμπρὸς γονυκλίνει καὶ τοὺς πόδας του φιλεῖ.
Ἄν ἐδῶ ἦσουν, Χριστέ μου, δὲν θὰ πέθνησκε ὁ ἀδερφός.
Πλὴν καὶ γὼ τώρα πιστεύω καὶ καλωτάτα ἠξεύρω
ὅτι δύνεισ' ἂν θελήσης καὶ νεκροὺς νὰ ἀναστήσης.
Λέγει: «πίστευε, Μάρια ἄγωμεν εἰς τὰ μνημεῖα».
Καὶ παρευθὺς ἀνήλθεσαν τὸν τάφο του νὰ δείξουν.
Τότε κι ὁ Χριστός δακρύζει καὶ τὸν Ἄδη φοβερίζει.
— Ἄδη Τάρταρε καὶ Χάρο, Λάζαρο θε νὰ σοῦ πάρω.
Δεῦρο ἔξω, Λάζαρέ μου, φίλε μου κι ἀγαπητέ μου.
Καὶ παρευθὺς ἀπὸ τὸν Ἄδη ὡς ἐξαίσιον σημάδι
Λάζαρος ἀπελυτρώθη ἀναστήθη καὶ σηκώθη
ζωντανὸς σαβανωμένος καὶ μὲ τὸ κερί ζωμένος.
Τότ' ἡ Μάρθα κι ἡ Μαρία, τότε ὄλ' ἡ Βηθανία
Μαθηταὶ καὶ Ἀποστόλοι τότε εὑρεθῆκαν ὄλοι
Δόξα τῷ Θεῷ φωνάζουν καὶ τὸ Λάζαρο ξετάζουν.
Πές μας, Λάζαρε, τί εἶδες εἰς τὸν Ἄδη ποῦ ἐπήγες;
Εἶδα φόβους, εἶδα τρόμους, εἶδα θάσανα καὶ πόνους.
Δότε μου νερὸ λιγάκι νὰ ξεπλύνω τὸ φαρμάκι
τῆς καρδίας τῶν χειλέων καὶ μὴ μὲ ρωτᾶτε πλέον.
Τοῦ χρόνου πάλιν ἔρχομαι μὲ ὑγεία νὰ σᾶς βροῦμε
Στοὺς οἴκους σας χαρούμενους ὄλοι νὰ τραγουδοῦμε
«Χρόνια πολλά».

Σὲ μερικὰ χωριά ἓνα παιδί ντύνεται Λάζαρος μὲ ἄσπρο πουκάμισο καὶ ἐνόσω λένε τὸ τραγούδι εἶναι ξαπλωμένο κατὰ γῆς, δταν ὁμῶς εἶπουν «Λάζαρος ἀπελυτρώθη, ἀναστήθη καὶ σηκώθη, ζωντανὸς σαβανωμέ-

νος καὶ μὲ τὸ κερί ζωμένος», σηκώνεται ἐπάνω καὶ συνεχίζει τὸ τραγούδι καὶ αὐτὸ μαζί μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ ἕως τὸ τέλος.

Τὰ παιδιὰ φεύγουν εὐχαριστημένα καὶ χαίρονται ποῦ βλέπουν ν' ἀνεβαίνουν τ' αὐ-

γὰ στὸ καλάθι ἢ νὰ φουσκώνῃ ἢ τρέπῃ μὲ λεπτά.

Πολὺ σπάνιο νὰ μὴ ἀνοίξουν, ἐπίτηδες, στὰ «Λαζαρούδια» καὶ αὐτὰ νὰ εἰποῦν τὸ «ξετραγουδίσμα», δηλ. παρωδία τοῦ εὐχετικοῦ τραγουδιοῦ τῆς νοικοκυρᾶς μὲ κατάρες καὶ αἰσχροὶ λόγια.

Οἱ παρέες πού πᾶνε «μὲ τὰ πολλά» συνήθως ξεκινοῦν ἀφοῦ τσακίσῃ ἡ ἡμέρα. Εἶναι κανονικὰ τέσσερα ἄτομα καὶ ἔχουν δυὸ καλάθια ὁμορφα στολισμένα, μὲ 4 «σκόπια» ἀπὸ φελίχι ἢ ἄλλο γερὸ ξύλο καὶ οἱ καλύτερες παρέες ἔχουν καὶ 4 «κύπρους». Τοὺς κύπρους συνήθως τοὺς χρησιμοποιοῦν οἱ παρέες πού ξεκινᾶν τὸ βράδυ ἀπὸ 4 ἢ 6 μέλη.

Τῆ νύχτα σ' ὄλες τὶς συνοικίες καὶ τοὺς δρόμους, στὰ δάση καὶ τὶς ρεματιές ἀκούονται τὰ τραγούδια, οἱ κύπροι καὶ οἱ φωνές τῶν παιδιῶν πού κινοῦνται. Τὰ σκυλλιά

δὲν σταματοῦν τὶς φωνές τους. Οἱ ἔρημοι δρόμοι μέσα στὰ δάση καὶ τὰ ρέματα ἀντιλαλοῦν στὸ πέρασμα καὶ στὶς φωνές τῶν παιδιῶν.

Ὅπου ὑπάρχει παράδοση διτὴ βγαίνουν φαντάσματα ἢ δαιμόνοι ἢ ἡσκιώματα, περιμένουν τὰ παιδιά νὰ μαζευτοῦν πολλὰ μαζὶ γιὰ νὰ μὴ φοβηθοῦν. Στὰ λαγκάδια καὶ στὰ δάση δὲν ἔχουν τώρα νὰ φοβηθοῦν ζουλάπια, γιὰτὶ τὰ σκόπια ἀντέχουν νὰ παλαίψουν καὶ μὲ λύκο ἀκόμη.

Ὅταν ξημερώνῃ τὸ Σάββατο, σταματοῦν οἱ παρέες καὶ τὰ παιδιά κατάκοπα καὶ ἀγρυπνισμένα, ἀφοῦ μοιραστήκαν ὅ,τι μαζέψανε, γυρίζουν στὰ σπίτια τους.

Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου εἶναι ἐν ὄλω εἴκοσι τέσσερα καὶ τὸ κάθε ἓνα—ἐκτὸς τοῦ «Λαζάρου»—λέγεται μὲ εἰσαγωγή, μὲ εὐχές καὶ μὲ τέλος.

α) Ἡ εἰσαγωγή εἶναι:

«Καλῶς σᾶς εὖρ' ὁ Λάζαρος καὶ φέτο καὶ τοῦ χρόνου
μὲ τ' ἄσπρα, μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα.
Σὰν τῷ Βαγιῶ καὶ τῇ Λαμπρῇ, σὰν ποιοῦ ἀγαπάει ἡ καρδιά σου»;

β) Ἐπειτα ἀκολουθεῖ τὸ τραγούδι ἢ τὰ τραγούδια πού ζήτησε τὸ σπίτι.

γ) Ἐπειτα λέγονται οἱ εὐχές ὡς ἐξῆς:

«Ὅσ' ἄστρια σέρν' ἢ μπερπεριά (ἢ: ξαστεριά) καὶ κεραμίδια ἢ πόλη·
ἄσα χορτάρια ἀπὸ τῆ γῆς, μπουμπούκια ἀπὸ τὰ δέντρα·
ἄσα κερσταλάματα ἀπὸ τ' ἄγιο μαναστήρι,
τόσα καλά νὰ δῶσ' ὁ θεὸς ἐδῶ πού τραγουδάμε.
Ἰδῶ πού τραγουδήσαμε πέτρα νὰ μὴ ραῖσῃ
κι ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χρόνους πολλοὺς νὰ ζήσῃ.
Νὰ ζήσῃ χρόνους ἑκατὸ κι ὀμπρὸς νὰ τοὺς περάσῃ,
κι ἀπὸ τοὺς ἑκατὸ ὀμπρὸς ν' ἀσπρίσῃ, νὰ γεράσῃ.
Ν' ἀσπρίσῃ σὰν τῇ βαμπακιά (ἢ: σὰν τὴν Ἐλυμπο), σὰν τ' ἄγρια περιστέρι.
Ν' ἀσπρίσουν τὰ μαλλάκια του, ν' ἀσπρίσουν καὶ τὰ γένεια.
Ὁ Λάζαρος ἀπέρασε μὲ δώδεκα Ἀποστόλους.
Ἀλήθεια ἀλήθεια ἀπέρασε μὲ δώδεκα Ἀποστόλους.
Ὁ Λάζαρος ἀπέθανε καὶ πάλιν ἀναστήθη.
Ἀλήθεια ἀλήθεια ἀπέθανε καὶ πάλιν ἀναστήθη».

δ) Καὶ ἐν τέλει λέγεται τὸ Τέλος:

«Λοιπὸν καλῶς σᾶς ἠῦραμαν καὶ φέτο καὶ τοῦ χρόνου·
τοῦ χρόνου καὶ τ' ἀντίχρονου μὲ γεία νὰ σᾶς βροῦμε».
«Καὶ εἰς ἔτη πολλά» ἢ «χρόνια πολλά».

(Συνεχίζεται)

ΝΙΣΙΜ ΝΤΕΚΑΣΤΡΟ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Πολλές φορές, από τα νεανικά χρόνια της ζωής μου, αναπολώ διάφορα περιστατικά της πατρίδος μου, και συγκρίνοντάς τα με την σημερινήν εξέλεξιν του πολιτισμού άπορώ, πώς έξούσαμεν έν τώ μέσω τών άμαθών και άξέστων συμπολιτών μας Όθωμανών την έποχή της Τουρκοκρατίας οί όποιοι άντι νά φροντίσουν όπως και οί τών άλλων έθνικοτήτων (Χριστιανών, Έβραίων) συμπολίται των νά προσδεύουν, ήσαν πάντοτε καθυστερημένοι και όπισθοδρομικοί...

Ήσαν βεβαίως άξιοκατάκριτοι διά τόν τρόπον αυτόν της ζωής των, αλλά και άξιοι οίκτιρμοϋ. καθόσον οϋτοι, δέν έπεδίδοντο οϋτε εις τας τέχνας οϋτε εις τό έμπόριον. άλλ' οϋτε και έταξίδευον για νά ιδούν τι γίνεται έξω και πώς ζή ό κόσμος... Μαθημένοι εις την νωγέλειαν και τό φαγητόν τό παχϋ, δέν έβλεπον άλλο παρά τό καλέμι (1), και πώς θά γίνουν γραφιάδες του Χουκιμετιού (2), ένώ ήσαν έξυπνοι και πολλά θά ειχον διδαχθή από τους άλλους συμπολίτας των, εάν τό ήθελον...

Όσοι από αυτούς έγνώριζον έστω και όλίγα γραμματα, έλέγοντο «άφεντάδες» και οί πολλοί οί άγράμματοι. «άγάδες».

Όλοι ήσαν μοιρολάτραι και δέν έσκέπτοντο διά την αυριον και έβανκαλίζοντο με τό «έχει ό Θεός», «γενή γκιοϋν, γενή κιομέτ...» (3) Υπήρχον όμως και μερικοί, οί όποιοι έφρόντιζον νά αυξήσουν την περιουσίαν των με τά ιλιτζάμια (μισθώσεις φορολογιών γαιών και προϊόντων), όπου, με τά μέσα των απέκλειον τους άλλογενεις και έπετύγχανον τας κατακυρώσεις υπέρ αυτών... Υπήρχον επίσης και πολλοί τσιφλικούχοι από κληρονομίας των ή έξ άρπαγής μοναστηριακών και βακουφικών κτημάτων. ένώ οί πολλοί ήσαν άνθρωποι του καφενέ και τών μουραμπάδων (4). Πώς διετηρούνεο οί τελευταίοι; ό Θεός τό ξέρει...

Διανοούμενοι, δέν υπήρχον μεταξύ των' μόνον όλίγοι δικηγόροι (δικολάβοι) τους όποιοι προσελάμβανον βοηθούς οί Έλληνες δικηγόροι προς εύκολίαν των διά την τουρκικήν γλώσσαν.

Γραμματισμένοι, ήσαν οί μερικοί χοτζιάδες (ιερωμένοι) οί διατρίβοντες μόνον περι τό ιερόν Κοράνιον, οτινες όμως δέν έβλεπον τι πέραν τούτου. Αυτοί, έξούσαν με τόν φανατισμόν μέσα των, ψυχροί και άδιάφοροι εις τά περι αυτών. δέν ήθελον όμως τό άδικον των άλλοεθνήν συμπολιτών των και πολλάκις υπερασπίζοντο αυτούς και

κατέκρινον τους όμοσθνείς των ως «τζαίλιδες» (άμαθείς) και κακούς.

Χονδροί οί Τουρκογιαννιώτες όπισθοδρομικοί και άγράμματοι, κάθε τι τό νεώτερον, ήτο δι' αυτούς θαϋμα και παράξενον. ή δε έπιστήμη και αι έφευρέσεις έκρίνοντο ως έργα του Σατανά, και έπρεπε πώς πιστός νά τις άποφεύγη έφόσον ταϋτα δέν άνεφέροντο εις τό Κοράνιον.

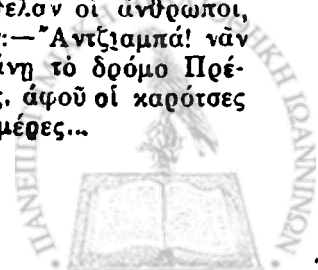
Πολλά ήσαν τά πράγματα τό όποια δέν ειχαν άκόμη φθάσει εις την πατρίδα μου, και οί μη Μουσουλμάνοι Γιαννιώτες έπίσης δέν τά έγνώριζον. Όμως έθαύμαζον ότι νέον τους παρουσιάζετο, έρωτοϋσαν, έμάθαιναν, και δέν απέδιδον εις τόν Σατανά, τας έφευρέσεις και την πρόοδον.

Αυτοκίνητα δέν ειχον έλθει άκόμα στα Γιάννινα, και μόνον όσοι ειχαν ταξιδεύσει εις τό έξωτερικό, έγνώριζον περι τούτων: οϋτοι όμως, όσα ειχαν ιδεί εις την Εϋρώπην τά μετέδιδον εις τους άλλους και εκείνοι έσχημάτιζον έτοιμιάν γνώμην από πολύ ως όλίγον.

Ίνα όμως έννοηθή μέχρι ποίου σημείου έφθανεν ή άμάθεια των Τούρκων των Ίωαννίνων, παραθέτω τό έξής γεγονός τό όποιον έξησα, ειδον και έκρινα κατά την έποχήν εκείνην.

Τόν Ιούνιον του 1907 στην άγοράν της πόλεως παρατηρείτο μία μεγάλη και ζωηρά κίνησης κόσμου που άνεβοκατέβαιναν την άγουσαν προς την Πλατείαν (Καμάρες) (5) με σταθμόν στο φούρνο Μπεϊλίκι (6), τόν όποιον διηύθυνεν τότε ό Χατζή Μαχμούτης ό έπιλεγόμενος Γέγκας, όστις έτροφοδοτούσε με κουραμάνα τά άσκέρια του Σουλτάνου. Οί παζαριώτες διερωτώντο μεταξύ των τι νά συμβαίνει άραγε και μαζεύεται τόσος κόσμος εκεί στο φούρνο; Και έτοι μαθεύκηκε και διαδόθηκε ότι ό Χατζή Μαχμούτης άναμένει ένα μεγάλο φορτηγό αυτοκίνητο που θά μεταφέρει τά άλευρά του από την Πρέβεζα σε 5—6 ώρες.

Πολλοί Όθωμανοί, άνέβαιναν και τά σκαλοπάτια του γραφείου του φουρνου, κι έρωτοϋσαν τόν ίδιο τόν Χατζή Μαχμούτη πότε φθάνει αυτό τό Σαϊτάν άραμπά, αυτό τζιάνουμ τό—πώς τό λέν—τό αυτοκίνητο ντέ! Ήθελον οί άνθρωποι, νά τό ιδούν για νά πιστέψουν:—“Αντζιαμπά! νάν αλήθεια; πώς γίνεται. νά κάνη τό δρόμο Πρέβεζα—Γιάννινα σε 5—6 ώρες, άφου οί καρότσες με τρία άλογα κάνουν δυό μέρες...”

Αυτή λοιπόν ἦτο ἡ αἰτία τῆς τόσης κινήσεως τοῦ κόσμου. Πράγματι ὁ Χατζῆ Μαχμούτης ἀνέμενε τὴν ἀφίξιν ἑνὸς φορτηγοῦ αὐτοκινήτου τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸν χειμῶνα εἶχε παραγγεῖλει εἰς κάποιον ἔμπορο νὰ τοῦ προμηθεύσῃ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Κάποτε, ὁ Χατζῆ Μαχμούτης, εὐρέθη ἀπελπισμένος διὰ τὴν ἀργοπορίαν τῆς ἀφίξεως τῶν ἀλεύρων ἀπὸ τὴν Πρέβεζα καὶ τοῦτο τὸν ἔφερε σὲ τέτοια στενοχώρια ὅπου δὲν εἴξερε τί νὰ κάμῃ διὰ τὸ ψωμί τοῦ στρατοῦ, πού ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν κουραμάνα του καθημερινῶς. Δὲν εἴξευρε τί νὰ κάμῃ!

Συνέβη τότε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ἓνας ἐκ τῶν προμηθευτῶν του, ὅστις ἀφοῦ ἐπληροφορήθη διὰ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἀναστατώσεώς του τοῦ ἐξήγησεν ὅπου εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπάρχουν αὐτοκίνητα μὲ τὰ ὁποῖα διευκολύνεται τώρα ἡ μεταφορὰ ἐμπορευμάτων, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, τῶν ἀλεύρων, πού σὲ 4—5 ὥρες θὰ τὰ ἔχει εἰς τὴν ἀποθήκην του.

Ὁ ζουκαρᾶς ὁ Χατζῆς ἀπὸ τὴ Δίμπρα ὅπου δὲν εἶχε χαμπάρι ἀπὸ τέτοια πράγματα, ἔμεινε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό καὶ ἔχοντας ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν προμηθευτὴν τῶν ἀλεύρων του, τὸν παρεκάλεσε ἀμέσως θερμῶς ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν προμήθειαν τοῦ θαυματουργοῦ αὐτοῦ ἀραμπᾶ κι' ἄς κοστῖσει ὅσο ὅσο. φτάνει νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τῶν ταλικάτζιδων (8) τὰ μούτρα, πού κάθε μέρα ἔχει φασαρίες διότι ἀργοῦν νὰ φθάσουν τὰ ἀλευρα του, πότε διότι ἦταν κακοκαιρία καὶ δὲν ἤμπορῶσαν νὰ φορτώσουν, πότε διότι χάλασε ἡ ταλικά (9) καὶ τόσα ἄλλα ἔνεκα τῶν ὁποίων ἔκαναν 4—5 ἡμέρας νὰ φθάσουν...

Ὁ ἔμπορος εὐχαρίστως ἀνέλαβε τὴν προμήθειαν τοῦ φορτηγοῦ αὐτοκινήτου διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν Χατζῆ Μαχμούτην ὁ ὁποῖος τὸν παρεκάλεσε νὰ ταξιδεύσῃ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ δι' ἐξόδων του, ὅπερ καὶ ἐγένετο...

Ἡ ἀγορὰ λοιπὸν ἐγένετο εἰς τὴν Τεργέστην ὅπου ὁ ἔμπορος εἶχε τὶς δοσοληψίες του, καὶ ἀμέσως τηλεγράφησε σχετικῶς εἰς τὸν Χατζῆ Μαχμούτην τοῦ ὁποῖου φαντάζεσθε ποῖα ἦτο ἡ χαρὰ... Ἐνα δεύτερο τηλεγράφημα, ἀναγγέλλει τὴν φόρτωσιν του καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀτμοπλοίου εἰς Πρέβεζαν πρὸς ἐκφόρτωσιν του.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Χατζῆ Μαχμούτ ἦτο ἀπερίγραπτος καὶ δὲν ἔπαυεν νὰ ἐκθεάζῃ τὸ γεγονός εἰς τοὺς γνωστούς του, Ὁθωμανούς καὶ μὴ, ἀπὸ τοὺς κατωτέρους μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν Ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι τὸν συνεχαίροντο διὰ τὴν ἀπόμισιν του καὶ ὅλοι ἀδημονοῦσαν πότε νὰ φθάσῃ ὁ θαυμαστός ἀραμπᾶς διὰ νὰ ἰδοῦν τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς ταχύτητος: 4—5 ὥρες ἀπ' τὴν Πρέβεζαν!... Ἀραμπᾶς χωρὶς ἄλογα; Καὶ πῶς γίνεται τζάνουμ, ἀφοῦ ἡ καρότσα κάνει δυὸ μέραις καὶ αἱ ταλίκες τέσσερες καὶ πέντε;

Αὐτὴ λοιπὸν ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἀναστατώσεως ἐκείνην τὴν ἡμέρα στὶς Καμάρες καὶ στὸ φούρο τοῦ Μπεϊλίκι πού ἀνεβοκατέβαιναν οἱ Τουρ-

κοὶ ζητῶντας πληροφορίας νὰ μάθουν τὴν ὥραν πού θὰ φθάσῃ ὁ Σεϊτάν ἀραμπᾶς.

Πλήρης ἐνθουσιασμοῦ ὁ Χατζῆς,—καὶ μὲ τὸ δίκαιο του, διότι ἦτο τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο πού ἤρχετο στὰ Γιάννενα—ἐναύλωσε τρεῖς ταλίκες καὶ ἔβαλε μέσα πολυθρόνες καὶ καρέκλες, ἔστρωσε ταπέτα καὶ ἐκάλεσε ὅλας τὰς Ἀρχάς νὰ πηγαίνουν εἰς προαπάντησιν τοῦ αὐτοκινήτου. Πασιάδες λοιπὸν καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι Ἀρχοντες τῆς πόλεως, ἐκαμάρωναν στὶς ταλίκες, ἐνθουσιασμένοι καὶ εὐχαριστημένοι διὰ τὸ ἔκτακτον αὐτὸ γεγονός.

Τὸ πλῆθος ἠῦξανε καὶ συνωστίζετο εἰς τὴν Πλατείαν τοῦ Κονακιοῦ, καὶ ἡ πλημμύρα δὲν παρεβάλετο μὲ τὶς συνήθεις γιορτὲς καὶ ὑποδοχάς. Ἀψηφῶντας τὸν ἥλιο, ἀνέμεναν ἐπὶ ὤρας τὴν ἀφίξιν τοῦ περιφήμου αὐτοῦ τρεχοῦμένου.

Καὶ νά!... Ἀκούεται μιὰ φωνή:—Ἐρχεται! ἔρχεται!

Καὶ ἐπὶ τέλους ἐφάνη δαφνοστεφανομένο καὶ ἀνθοστολισμένο τὸ αὐτοκίνητο, συνοδευόμενο ἀπὸ τὶς ταλίκες μὲ τὰς Ἀρχάς... Τὰ ζήτω εἰς τὴν Πλατείαν ἐφθانون τὰ τρίτα τ' οὐρανοῦ, καὶ τὰ «γιασιασίν» (10) ἠκούοντο στοὺς τρεῖς μαχαλάδες.

Τὸ πλῆθος ἐθαύμαζεν τὸ αὐτοκίνητον καὶ πολλοὶ ἔβαζαν τὸ χέρι τους σὰν ὁ ἄπιστος Θωμᾶς ψηλαφῶντας τὶς πελώριες καὶ γεμάτες ρόδες του.

Αὐτὰ συνέβαινον κατὰ τὸ σωτήριο ἐτος 1907 μὲ τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο πού ἦλθε στὰ Γιάννενα, ἔτσι ἐκλείσει ἡ μεγάλη γιορτὴ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ φορτηγοῦ τροχοφόρου καὶ τὸ πλῆθος διελύθη γεμᾶτο διαλογισμούς.

Ἑποσημειώσεις :

1. Εἰδικὴ πέννα γραφῆς τῆς παλιᾶς Τουρκικῆς γλώσσας
2. Δικαστήριο.
3. Παρωσιακὴ Τουρκικὴ φράση: καινούργια μέρα, καινούργια τύχη.
4. Μῦθοι, εἰς τράπεζες ἱστοριοῦλες, μεσελέδες καὶ τὰ παρόμοια.
5. Τὸ πρῶτο μισὸ τῆς ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Πλατεῖα σημερινῆς ὁδοῦ Ἀβέρωφ.
6. Δίπλα ἀπὸ τὸ τώρα βιοτεχνικὸ κατάστημα λαϊκῆς τέχνης Ἰωαννίδη (ἀρχὴ τοῦ Τσιτσιετου Μεγάρου). Ἐκεῖ ἦταν τὸ παρασκευαστήριο τοῦ στρατιωτικοῦ ψωμοῦ ἀπὸ τὸν κάθε φορὰ προμηθευτῆ του.
7. Περιεργοὶ ἀπίστευτο!
8. Ὁδηγοὶ τῆς ταλίκας, τοῦ μεταφορικοῦ τῶν ἐμπορευμάτων τροχοφόρου μέσου τῆς ἐποχῆς.
9. Δὲς ὅπου ἀμέσως πρὸ πάνου: τετράτροχο μὲ τρία ἄλογα μέσο μεταφορᾶς ἐμπορευμάτων.
10. Ζήτη.

Ὁ ὑπομνηματισμὸς τοῦ ἀφηγήματος τοῦ κ. Ν. Ντεκάστρο, γίνεται ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο.

Δ. Σαλαμάγκα

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΙΟΝΙΟ

Καὶ μονομιᾶς ἐπρόβαλες στὰ μάτια μου τὰ ἐκστατικά,
διάφανο ἄλλοῦ, γαλάζιο ἄλλοῦ, κι' ἄλλοῦ φῶς μόνο κι' αὔρα,
πέλαγο, ὦ! πέλαγο, ὦ! χαρὰ μ' ἄσπρα φτερά, μ' ἄσπρα φτερά,
χρυσοπηγὴ τοῦ στίχου μου κι' ἀνάβρα.

Σὰ γλᾶρος σπαθωτὸς κι' ἀψὺς ζυγιέται ὁ νοῦς μου καίξορμᾶ,
μιὰ τραμουντιάνα, μιὰ γαρμπῆ, μιὰ γρέγο, μιὰ σορόκο...
Κι' ὦ! τρεχαντήρι-λέει-ταχὺ τοῦ νόστου, μούτσος ποὺ ἦ ψυχὴ
σὲ ξάρτι σκάλωσε, ἄρμπουρο καὶ φλόκο.

Χαιρετισμούς, ἀτλαζωτὲ κόρφε τῆς Πάτρας μου, πλατύ,
γαλάζια Ὀξιά ποὺ πνίγεσαι σὲ ρίγανες καὶ μέντες...
Γιὰ νέες στροφές καὶ ρίμες, ὦ! στὸν παπαφίγκο τὸν μεσὸ
χόροπηδοῦν λεβάντες καὶ πουνέντες.

Τὸ σμάραγδο τῆς Ζάκυνθος θὰ φέρω στὴ Κεφαλονιά,
ρομπόλα Ἀγιοφημήτικη νὰ πάρω γιὰ τὸ Θιάκι,
κι' ἀπὸ τὸ Θιάκι στὸ Νυδρὶ καὶ στὴ Λευκάδα ρίζες δροῦ,
γιὰ ταρσανάδες καὶ σκαριὰ στ' αὐλάκι.

Κι' ἀπέ, ἔνα ἀγέρι τῆς στεριᾶς ἄς μ' ἀλαργέψει ὡς τοὺς Παξοὺς,
Πρόβεζα-Πάργα, τοὺς γυαλοὺς νὰ βρῶ τῆς ἄσπρης ἄμμου.
Κι' ἀπὸ τὸν κάβο, σὲ κουπιῶ μακρὸ ταξίδι, νὰ σὲ πιῶ
πρὶν σὲ ζυγώσω, ὦ! Κέρκυρα, ὦ! χαρὰ μου.

Τάκης Τσιάκος

ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΗΣΗ

Ὅλα ἦταν ὄμορφα ἐκεῖνο τὸ βράδι
κι' ἦταν σὰν τότε, σὰ μιὰ φορά,
καὶ στὴ ζωὴ μας πιστεύαμε πάλι
κι' εἶχε ἡ ψυχὴ μας ξανὰ φτερά.

Δὲ μᾶς ἐβάραινε ἡ τόση σοφία
κι' ἤμαστε ξέννοιαστοὶ σὰν παιδιὰ
κι' ὁ νοῦς δὲν ἤξερε νὰ μᾶς παιδεύει,
μᾶς κυβερνοῦσε μόνο ἡ καρδιά.

Ὅλα ἦταν ὄμορφα ἐκεῖνο τὸ βράδι.
κι' ἐμεῖς στὴν πλώρη μὲ τὴν Ἀργώ.
Κι' ἤμαστε μόνου μαρμονάχα οἱ τρεῖς μας:
Ἡ νοσταλγία, ἡ νύχτα, κι' ἐγώ.

Κλαύδιος Μαρκίνας

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΛ. ΠΑΛΛΗΣ (1851-1935)*

(ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Ἐξακολουθεῖ τὸ λίβελλό του : « Ἦταν τεμπέλης καὶ γιαυτὸ πέταξε τὴν κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου ». Καὶ βγάζει τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἦταν τόσο πλούσιος, ὥστε παράγγειλε στὴν Ὁξφόρδη εἰδικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ τύπωμα τῶν βιβλίων του. Ἀλλὰ τότε πῶς πρέπει νὰ κριθῆ ὁ Σολωμός, ὁ Μαβίλης, ὁ Καβάφης ὁ Πορφύρας καὶ τόσο ἄλλοι, ποὺ μᾶς ἔδωσαν λιγοστὸ ἔργο ; Καὶ ὁμῶς ὁ Πάλληρ δὲν μᾶς ἔδωσε λιγοστὸ ἔργο. Ἡ « Ἰλιάδα » του ἦταν ἔργο ζωῆς καθὼς καὶ τὰ « Εὐαγγέλια ». Δὲν εἶναι τόσο εὐκόλη ἐργασία ὁ σχολιασμός ἀρχαίων κειμένων μὲ παγκόσμιον κῆρος. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Ἄγρα, ὁ Κλέων Παράσχος γράφει : « Ὅπου καὶ ἂν ἀνοίξω, βλέπω μπροστά μου ἰδρωτὰ. Εὐγενικὸς ἰδρωτας δουλευτῆ, ποὺ ξέρεῖ ἴσως πῶς ὁ ἴδιος ζημιώνεται, γιατί ἔχει πεισθῆ ὅτι δουλεύει γιὰ τὸ καλὸ ὄλων ».

Τὸν « Ἐμπορο τῆς Βενετιᾶς » δὲν τὸν κρίνει ἀπὸ τὴ μετάφραση ἀλλ' ἀπὸ τὸν κάπως μακρὸν χαρακτηρισμὸ του ποὺ ἀναγράφει στὸ ἐξώφυλλο. Καὶ αὐτὸ λέγεται σοβαρὴ καὶ υπεύθυνη κατὰ τὸν Ἄγρα κριτικὴ.

— Ἡ ποίησή του, λέει, εἶναι ἄπνοη.

Ἴσως θὰ ἠθέλε μιὰ ποίηση μελαγχολικὴ, ποὺ νὰ μιλάη γιὰ νοτισμένα τριαντάφυλλα, γιὰ μελαγχολικὲς δεντροστοιχίες καὶ γιὰ τὰ χειροκροτήματα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Μὲ τὴν ἀρρωστημένην του διάθεση ὁ Ἄγρας ἦταν φυσικὸ νὰ μὴ μπορῆ νὰ συμπιθῆσῃ τὴ ζωντανή, τὴ γεμάτη φῶς καὶ ἥλιο καὶ Ἑλληνικὸ χρῶμα ποίηση τοῦ Πάλλη.

Θέλει νὰ βρῆ λάθη συντακτικὰ στὴν ποίησή του, δηλ. λάθη σχετικὰ μὲ τὴ δημοτικὴ σύνταξη, ποὺ ὄφειλε νὰ ἀκολουθῆσῃ, καὶ παραθέτει τοὺς στίχους :

Τὴ ρήγισσα προσμένουν, ποὺ χουσή,
μὲς σὲ στολίδια ἀνίκητα καὶ κάλλη
νά! πίσω βγαίνει.

— Παράθεσις ἀνύπαρκτη στὴ δημοτικὴ σύνταξη, λέει ὁ Ἄγρας. Ἀπαντοῦμε : Δὲν εἶναι παράθεση ἀλλὰ κατηγορούμενο (ἢ λέξη χουσή), ποὺ συνδέεται μὲ ρῆμα ποὺ σημαίνει κίνηση (τὸ ρῆμα βγαίνει) καὶ ταιριάζει ἀπόλυτα μὲ τὸν 7ο στίχο ἀπὸ τὸ τραγούδι τῶν Λαζαίων.

Στὸν Τούρναβο τοὺς πάησε, π ε σ κ έ σ ι τοῦ Βεζύρη
καὶ μὲ τὸ σίχο :

Βλέπω τὸ χάρο πῶρχεται στὸν κάμπο κα β α λ λ ά ρ η ς

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

ἀπόψε γλήγορα. Ἄλλὰ μεταχειρίζεται σχῆμα ὑπερβατό, πού δυναμώνει τὴν αἰσθη-
τικὴ ἐντύπωση τοῦ στίχου.

Ὁ Σικελιανὸς εἶναι πλημμυρισμένος ἀπὸ ὑπερβατὰ σχήματα. Στὴν τύχη
ἀποσποῦμε μερικοὺς στίχους:

Μὲς στὴν καρδιά, πρωτόλουβο τὸ γέλιο
ὄλο σκιριτῶντας σὰν τὰ πρῶτα κύματα
ἀπὸ τὸν ἀγέρα, πόρχειται μακρυάθε,
στὰ πετράδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς,
ἄς ἀπλωθῇ κρυφὴ ἀρμονία...

[Ὁ χωριάτικος γάμος]

Πρέπει νὰ πηδήση τὸ μάτι μας τρεῖς στίχους γιὰ νὰ συναντήση τὸ ρῆμα καὶ
νὰ τὸ ταιριάσῃ μὲ τὸ ὑποκείμενο, ἀφοῦ ἀφήσῃ ἀνάμεσα ἄλλους προσδιορισμούς,
ἀκόμα καὶ προτάσεις ἄλλες.

Ἐπὶ τῶν ὑπερβατῶν σχήματων καὶ στὴν ἴδια τὴ δημοτικὴ ποίηση. Ὁ συγ-
γραφέας συντακτικοῦ Ἀχ. Τζάρτζανος σημειώνει τὸ στίχο.

Πίνω τὸ ὠριοστάλαχτο τῆς πλάκας τὸ φαρμάκι (=τὸ ὠριοστάλαχτο φαρμάκι τῆς
πλάκας).

Ἄλλ' ὑπάρχει ἓνα σχῆμα ὑπερβατό τοῦ Ὀμήρου γνωστὸ σὲ ὅλους, πού τὸ
διατήρησε καὶ ὁ Πάλλης καὶ δὲν τὸ ἤθελε κανεὶς ἀταξιαστὸ μὲ τὴ σύνταξη τῆς δη-
μοτικῆς. Εἶναι ἡ περίφημη ἀρχὴ τῆς Ἰλιάδας:

Τραγοῦδα, Μοῦσα, τὸ θυμὸ τοῦ ξακουστοῦ Ἀχιλλέα,
τὸν ἔρμο, π' ὄλους πότισε τοὺς Ἀχαιοὺς φαρμάκια.

Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀπέδωσε θαυμάσια τὸ «οὐλομένην» τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' ἔκανε
πολὺ καλὰ καὶ διατήρησε τὸ ὑπερβατό σχῆμα. Ἄν ἔσμιγε τί δυὸ λέξεις, πού ἔπρε-
πε νὰ πᾶνε μαζί, θὰ εἶχαμε μιὰ μετάφραση σχολαστικὴ σὰν αὐτὲς πού διαβάζουν
τὰ παιδιὰ στὰ σχολεῖα: «Τραγοῦδα, μοῦσα, τὸ ἔρμο θυμὸ τοῦ ξακουστοῦ Ἀχιλλέα
πού ὄλους τοὺς Ἀχαιοὺς τοὺς πότισε φαρμάκια». Ἄλλὰ ὄλο τὸν νόημα τῶν δύο
αὐτῶν στίχων καὶ ὅλη ἡ ὑπόθεση τῆς Ἰλιάδας στηρίζεται σ' ἐκείνη τὴ λέξη «ἔρμο»,
πού μὲ τὴν κανονικὴ σειρὰ χαντακώνεται.

—«Στὸ μεταξὺ ἄλλοι κατάλαβαν αὐτὸ πού ὁ Πάλλης δὲν τὸ εἶχε προσέξει:
ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποσυντεθῇ, νὰ χτυπηθῇ κ' ἡ καθαρεύουσα σύνταξη». Τὰ παραδεί-
γμα α πού ἔφερε, γιὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Πάλλης μεταχειρίστηκε τὴν καθαρεύουσα
σύνταξη, ἦταν, ὅπως εἶδαμε, λαθεμένα. Ἄλλ' ἀσφαλῶς τὸ εἶχε προσέξει ὁ Πάλλης
καὶ ἀπὸ πολὺ νωρὶς μάλιστα, γιὰ τὸ ὅτι τὸ 1892, πού δημοσίευσε μὲ σχόλια τὶς πρῶτες
ραψωδίες τῆς «Ἰλιάδας» γράφει στὸ μικρὸ τοῦ πρόλογο: «Ἡ μετάφραση αὐτὴ,
κανωμένη γιὰ διασκέδασή μου, δὲν ἔχει καμμιά ἄλλη ἀπαίτηση παρὰ πὼς εἶναι
ὅλη γραμμὴ μὲ τὸ λεξικόν, τὴ γραμματικὴν, τὸ συντακτικὸν καὶ τὴ φρασεολογίαν
τῆς ζωντανῆς γλώσσας τοῦ ἔθνους κτλ.». Ἀπὸ τότε λοιπὸν μιλοῦσε γιὰ σύνταξη
τῆς δημοτικῆς.

Ἄλλὰ τὴ σύνταξη πού κατηγορεῖ, τὴν χρησιμοποιεῖ συχνὰ ὁ ἴδιος ὁ Ἄγρας,
πού ὡστόσο ἔγραφε στὴ δημοτικὴν:

Κι' οἱ θύμησες, σὰν τίς καλές,
—κ' ἔφυγαν ἔντρομες—πολλές,
σεμνὲς κυρίες...

Ἐδῶ ὅμως ἔχουμε διπλὸ ὑπερβατό σχῆμα, πού τὸ νόημα καταντᾶει ἀρκετὰ
στριφνόν. Ἀνάμεσα στὸ ὑποκείμενο «θύμησες» καὶ στὸ ρῆμα πού βρίσκεται ἔξω

ἀπὸ τῆ στροφῆ πού ἀναφέραμε, παρεμβάλλεται ἡ παρενθετικὴ πρόταση καὶ ἡ παρομοίωση.

«Ἡ λογοτεχνικὴ γλῶσσα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὴν Καππαδοκία ὡς τὴν Κρήτη—τὸ κρητικὸ θέατρο, ὁ Ἐρωτόκριτος—κ' ἔπειτα ὁ Σολωμός, ὁ Πολυλάς, ὁ Καλοσγοῦρος, ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολή—κι' ἔπειτα ἡ ἀθηναϊκὴ γλῶσσα τοῦ Ποριώτη καὶ τοῦ Καζαντζάκη, εἶναι πιά παράδοση ξένη γι' αὐτὸν καὶ ἄχρηστη. Γιατὶ δὲν ἔχει τίποτε νὰ τῆς ὠφεληθῆ ἔτσι πού σκέπτεται».

Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε ἓναν Ἀθηναῖο συγγραφέα, τὸ Θουκυδίδη ἢ τὸν Ἴσοκράτη, νὰ γράφῃ ἓνα μείγμα ἀπὸ δωρικὴ, ἰωνικὴ, αἰολικὴ καὶ ἀττικὴ διάλεκτο; Θὰ ἦταν βαβυλωνία ἓνα τέτοιο γλωσσικὸ κατασκευάσμα, πού θὰ χρησιμοποιοῦσε τὴ διάλεκτο τῆς Καππαδοκίας, τῆς Ἰωνίας, τῆς Πόλης, τῆς Κρήτης, τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Κέρκυρας. Κάθε συγγραφέας ἓνα γλωσσικὸ ἰδίωμα μεταχειρίζεται. Διακρίνεται ἀμέσως γιὰ τὴν πολιτικὴ σύνταξη καὶ τὸ ὕφος ὁ Καβάφης καὶ γιὰ τὸ Ρουμελιώτικο ὕφος ὁ Βλαχογιάννης. Καὶ σήμερα αὐτὸ πού λέμε κοινὴ δημοτικὴ εἶναι κυρίως ἡ δημοτικὴ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἡ δημοτικὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ πλησιέστερα πρὸς τὴν Ἠπειρώτικη παρὰ πρὸς τὴν Κρητικὴ καὶ Καππαδοκικὴ. Τὴ γλῶσσα τῶν προγενεστέρων τοῦ τὴν εἶχε ὑπ' ὄψη ὁ Πάλλης. Μεταχειρίζεται ὁμως τὰ πιὸ κοινὰ στοιχεῖα καὶ ἀποφεύγει τὰ ἰδιωματικά. Ἀλλ' οὔτε τὸ «ἡμπόρουνε», οὔτε τὸ «πνένε», οὔτε τὸ «ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρατῆ» δανείστηκε ἀπὸ τὸ Σολωμό. Οὔτε ὁ «φιότσος» τοῦ Γουζέλη τοῦ χρειάστηκε, οὔτε ὁ «ζγουραφισμένος αἰτὸς» τοῦ Κορνάρου (Ἐρωτόκριτος), οὔτε ἡ γιαβουκλοῦ ἀπὸ τὴ Σμύρνη τοῦ Μ. Ἀργυρόπουλου.

—Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ γλῶσσα τώρα ἀρχίζει (τότε πού ἔγραφε ὁ Ἄγρας, δηλ. τὸ 1935. Καὶ λέγονται αὐτὰ γιὰ νὰ μειωθῆ ἡ συμβολὴ τοῦ Πάλλη στὴν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς). Γύρω στὰ 1890 οἱ ἄνθρωποι ντρέπονταν ἢ δίσταζαν νὰ ὁμολογήσουν, ὅτι εἶναι ὀπαδοὶ τῆς δημοτικῆς: Στὰ 1935 ντρέπονταν ἢ δίσταζαν νὰ εἰποῦν ὅτι εἶναι ὀπαδοὶ τῆς καθαρεύουσας. Εἶναι ἐπειδὴ τότε (στὰ 1935) ἀρχίζει ὁ ἀγώνας...

—Ἡ ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου μεταφρασμένου ἀπὸ τὸν Πάλλη δὲν τοῦ προκάλεσε καμμιά θρησκευτικὴ συγκίνηση. Σ' ἓνα βιβλίον θρησκευτικὸ ἢ θρησκευτικὴ συγκίνηση προέρχεται πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ πίστη. Ἡ ἀνάγνωση τοῦ Προμηθεῖα δεσμώτη (τοῦ θρησκευτικώτερου ἀπὸ τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου) δὲν προκαλεῖ σήμερα θρησκευτικὴ συγκίνηση (ἴσως κάποιον φιλοσοφικὸ καὶ μεταφυσικὸ ἐνδιαφέρον), γιατί ἔλειψε ἡ ἀρχαία Πίστη πού τάραζε τὴν ψυχὴ τοῦ ἀρχαίου ἀκροατῆ. Ἀκόμα καὶ ἡ αἰσθητικὴ συγκίνηση ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πίστη. Ὁ Ρομπεντρονὰθ Ταγγόρ, ὅταν πέρασε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν πῆραν, γιὰ νὰ τοῦ δείξουν τὴν Ἀκρόπολη, γύρισε ἀπὸ τὸ δρόμο πίσω. Κι' ἦταν ἓνας ποιητῆς παγκόσμιας φήμης καὶ φιλόσοφος καὶ γνώστης τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ θρημμένος μὲ μιὰ πίστη βραχμανικὴ δὲν πίστευε, ὅπως ἔμελλε πιστεύουμε στὸν κλασσικὸ πολιτισμό. Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωσιν τοῦ Ἄγρας δὲν εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ Πάλλη, πού φταίει, ἀλλ' οἱ δικές του θρησκευτικὲς ἀμφιβολίες, πού τὸν κράτησαν ψυχρόν, ἂν πιστέψωμε τὰ ὅσα γράφει. Τοὺς θρησκους ἀνθρώπους ἐνθουσιάζουν κι' αὐτὲς ἀκόμα οἱ ψυχρὲς μεταφράσεις τῆς Βρετανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας, πού πολὺ συχνὰ χάνουν κάθε ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωντανὴ νεοελληνικὴ λαλιά. Πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ ἐνθουσιάζῃ μιὰ μετάφρασις καμωμένη ἀπὸ δόκιμο καὶ γνώστη τῆς δημοτικῆς συγγραφῆς.

—Σεβάστηκε τὸν Μορεῆς ὁ Πάλλης, λέει ὁ Ἄγρας, γιατί αὐτὸς (δηλ. ὁ Πάλλης) ποιητῆς δὲν ἦταν, παρὰ ἐρασιτέχνης στὰ λίγα πρωτότυπα στιχογραφήματα.

Γιὰ τὸν ἴδιον λόγον θὰ μπορούσε νὰ βγάλῃ κανεὶς τὸ αὐθαίρετο συμπέρασμα ὅτι καὶ ὁ Ἄγρας ποιητῆς δὲν εἶναι, γιατί σέβονταν πολὺ τὸ Μορεῆς καὶ μετέφρασε μάλιστα τὴς «Στροφές» του. Γιὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν ποιημάτων του ἢ καὶ ἀπὸ μετριοφροσύνης θεωροῦσε σὰν ἐρασιτέχνη τὸν ἑαυτὸ του ὁ Μαβίλης. Μὰ ποιὸς τολμάει

νά πῃ σήμερα τὸν Μαβίλη ἐρασιτέχνη; Ἡ «Λήθη» του, ἢ «Ἐλθά», τὸ «Μούχρωμα» δὲν καλύπτουν ὀλόκληρες ποιητικὲς συλλογές; Ὁ Γρουπάρης στὰ τελευταῖα του χρόνια καυχιόνταν πὺ πολὺ γιὰ τὶς μεταφράσεις του, παρὰ γιὰ τὰ πρωτότυπά του, ὅπως λένε. Γιατὶ πολὺ σωστὰ φρονοῦσε, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι μέγανος ποιητὴς ἐκεῖνος πὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδώσῃ ὅπως ἀξίζει ἕναν Αἰσχύλο. Κι' ὁ Παλαμᾶς ἔλεγε, ὅτι μιὰ μετάφραση ἀξίζει ὅσο κι' ὁ μεταφραστής. Μεταφράζοντας ὁ Πάλλης τὸν Ὅμηρο, ὅπως τὸν μετέφρασε, σὲ ποιὸ ἀράγε ποιητικὸ ὕφος, μικρὸ ἢ μέγανο, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἀνεβασμένους;

Μιλῶντας εἰδικὰ γιὰ τὰ πρωτότυπά του ποιήματα συνεχίζει:

—'Αληθινά, ἂν ὁ «χωρισμός», ὁ «Κανάρης» καὶ κάποια ἄλλα ἐστάθησαν ποιητικὲς στιγμὲς εὐτυχισμένες... τὰ λοιπὰ ὅμως συντομώτατα ἐπιγράμματα...

Ρωτᾶμε: Ὡστε τὰ συντομώτατα σὰν ἐπιγράμματα δὲν εἶναι ποιήματα; Τότε ὁ περίφημος ἐπιγραματοποιὸς τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Σιμωνίδης, δὲν εἶναι ποιητὴς;

—Μὲ ἀπότομες καὶ παγερὲς ριπὲς ρεαλισμοῦ... Δὲν εἶναι οἱ ἀπότομες ριπὲς ρεαλισμοῦ πὺ κάνουν τὸ χυδαῖο ποίημα, ἀλλὰ τὸ χυδαῖο αἶσθημα. Ὁ Πάλλης εἶναι κάπου—κάπου ἐλευθερόστομος, ὅταν ἔχη ὄρεξη νὰ γελάσῃ καὶ νὰ γελάσῃ πλατεῖα, ὅπως γελοῦσαν οἱ κλέφτες ἐπάνω σὶὰ βουνὰ καὶ οἱ Ὑδραῖοι στὰ καράβια τους, ἀλλὰ χυδαῖος δὲν εἶναι. Γιατὶ τὸ πλατὺ γέλιο καὶ ὄχι τὰ χυδαῖα αἰσθήματα ὑποβάλλου οἱ ἐλευθερόστομοι στίχοι του. Αὐτὰ ἔγραφε ὁ Ἄγγελος τὸ 1935. Ἀλλὰ πολὺ νωρίτερα ἔγραφε στίχους σὰν αὐτούς:

Ἡ σάρκα ἐσύ 'σαι' θριαμβικὴ κι' ἀδιάφορη! Ματώνεις
τ' ἄτονα νεῦρα ὅμοια μ' ἀψὺ τυραννικὸ μαστίγι.

Καὶ μόλις λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1935 ἔγραφε στίχους σὰν αὐτούς:

Τὸ κορμί σου—γλῶσσα μοναχὴ—
στέκεται ἔτοιμο, στέκεται ἀκέραιο εὐχή,
—τρέμει, ἀκέραιο εὐχή... τρέμει, ἀκέραιο ἀφή,
στέκεται στὰ νύχια, στὴν κορφή...
—δόξα νὰ τὴν πῶ, γιὰ ἀπελπισία;
ἐγὼ τῆς σαρκός σου ἀκούω τὴ σημασία!

(Γιὰ μιὰ γυναῖκα μελαχροινὴ)

Καὶ οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν προκαλοῦν τὸ πλατὺ γέλιο, ἀλλὰ φέρουν μπροστὰ στὰ μάτια μας τὸ κίτρινο χρῶμα τῆς ἀρρώστιας, τῆς σεξουαλικῆς νεύρωσης.

—...Μὲ τὴν εἰκόνα πὺ δὲν λέγει τίποτε ἀπὸ τὸ ἀθροῖσμα τῶν ἐννοιῶν τῆς.

Ἄθροισμα ἀρὰ γε ἐννοιῶν εἶναι ἢ παραγωγὸς ψυχῆς ὁ Μεσολογγίτης;

—Ἡ ποιητικὴ ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Μαλακάση καὶ τοῦ Πάλλη («Ἴφ» τοῦ Μαλακάση καὶ «Μαργκόλφω» τοῦ Πάλλη) φανερώει πειστικώτατα τὴ θέση τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου μὲ τὴ σύγκριση. Γιατὶ ἀπὸ τὸν Πάλλη, τὸ δημοτικιστὴ ποιητὴ, λείπει ἢ ἔξαρσις, τὸ ὕφος, τὸ στοιχεῖο τὸ αἰσθητικὸ.

Ἀπαντοῦμε: Ἐνα τραγούδι μαγγίστικο τοῦ Ψυρῆ, πὺ μιλάει γιὰ τὸ φιλλ τῆς ἀλανιάρας, πρέπει νὰ ἐκφράξῃ τὴν ψυχὴ τοῦ Ψυρῆ καὶ τῆς Πλάκας. Ἀπὸ τὴν ἐκφραση αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἔξαρτᾶται καὶ ἡ αἰσθητικὴ δικαίωση τοῦ ποιήματος. Κι' αὐτὸ τὸ κατῶρθωσε ὁ Πάλλης, πὺ κατοικοῦσε στὴν ὀμιχλώδη Ἀγγλία, μὲς στὴ Λίβερπουλ, καλύτερα κι' ἀπὸ τὸν πὺ βέρο Γκάγκαρσι.

Ἔτσι, κύρ Μῆτρο μ' ἀπονιά,
τραβήξου μὴ μὲ τυραγνᾶς.
Μάτια μαθέ, ἔχει ἡ γειτονιά,
καὶ θὰ μὲ πνίξη ἡ ἀβανιά
ἅμα σὲ ἰδοῦν πού τριγυρνᾶς.

Ἄν ἔχω τὰ μαλλιά ἀσταχιά
ροδιὰ ἂν τὴν ὕψη σὰν αὐγή,
τὸν κότσο κόβω ἐγὼ ταχειὰ
σέρνω στὰ μάγουλα νυχτιὰ
μὰ τ' ὄνομά μου δὲ θὰ βγῆ

Κι' ἐπειδὴ λίγο πιὸ πάνω μιλάει γιὰ σύνολο λέξεων, βλέπουμε μήπως ἐδῶ ἔνα σύνολο λέξεων μονάχα ἢ πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴ ὑπόθεση τῆς Μαρκόλφως ξανοίγουμε τὴ λαχτάρα γιὰ τὴν τιμὴ, γιὰ τ' ὄνομα, αὐτὴ τὴ λαχτάρα πού ὑπάρχει ἀκόμα σήμερα στὴν Ἑλληνικὴ κοινωνία, αὐτὴ πού ἔκανε τὴν κόρη τοῦ παλαιοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ νὰ νομίζη, πὼς γιὰ ἕνα φιλι μιλάει ἐμψυχωμένη δλόκληρη ἡ γύρω τῆς ἀψυχη φύση;

Στὸ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ὁ Ἄγρας θέλησε νὰ τραγουδήσῃ τὴν Ἀθήνα καὶ πρὸ πάντων τὶς συνοικίες τῆς, τὶς φτωχογειτονιές τῆς, τὶς κοπέλλες τῆς Ἀθήνας, τὶς ἐργάτριες, τὶς μαθήτριες, τὶς φοιτήτριες. Χωρὶς νὰ πάψῃ νὰ ναι ποιητῆς, τραγούδησε τὸν ἑαυτό του. Μᾶς ἔδωσε διάφορα σκίτσα τοῦ δικοῦ του ψυχικοῦ δράματος. Δὲν κατώρθωσε νὰ ὑψωθῆ ὡς τὴν ἀντικειμενικὴ παρατήρηση, αὐτὴ πού δὲν εἶναι ἀπλῆ εἰκόνα, ἀλλὰ παλμὸς τῆς ζωῆς. Ἐνῶ ὁ Πάλλης, ὁ ἐρασιτέχνης, μᾶς ἔδωσε αὐτὸ τὸν παλμό, πού ναι συναισθηματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀγωνία μαζί, μιὰ ἀγωνία πού πηγάζει ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πραγματικότητα. Καὶ ὁμως ὅλ' αὐτὰ γιὰ τὸν Ἄγρα δὲν εἶναι παρὰ μιὰ εἰκόνα, πού δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐννοιῶν τῆς...

Ἀλλὰ καὶ τί θὰ κέρδιζε ἡ ἀληθινὴ κριτικὴ, ἂν ἀπὸ τὴ σύγκριση αὐτὴ ἔβγαίνε κατώτερος ὁ Πάλλης; Ὁ Παλαμᾶς κάποτε ἔγραψε ἕνα ποιητικὸ γράμμα στὸ Δροσίνη κι' ὁ Δροσίνης ἀπάντησε ἐπίσης μὲ ποιητικὸ γράμμα, πού ἴσως εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Παλαμᾶ. Πρέπει νὰ βγῆ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Δροσίνης εἶναι ἀνώτερος ποιητῆς ἀπὸ τὸν ποιητὴ τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς». Συμπεράσματα ἀπὸ τέτοιες συγκρίσεις εἶναι αὐθαίρετα.

Συγκρίνει γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἕναν στίχο τοῦ Γρουπάρη μ' ἕναν στίχο τοῦ Πάλλη. Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ καμμιά σύγκριση, γιὰτὶ ἄλλους σκοποὺς τραγουδαί τὸ ἕνα ποίημα κι' ἄλλους τὸ ἄλλο. Ὁ Γρουπάρης ζωγραφίζοντας τὴν κατάντια τῆς Ζουχραέ, τῆς τοιγγάνας τῆς ἀφιερωμένης στὴν Ἀφροδίτη, προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ἔντονα τὴν εἰκόνα τοῦ μαρασμοῦ:

Γιατὶ τὰ χνώτα μου βρωμοῦν σὰν τῆς ταφῆς τὸ χῶμα.

Τὸ τραγούδι τοῦ Πάλλη εἶναι ἕνα τρίπτυχο ἀφιερωμένο στὸν Ὀλυμπιονίκην Σπ. Λούη, τὸν Μαρουσιώτη. Ὁ Πάλλης, πού ζοῦσε στὴν ξενιτεία, ἀλλ' ἔβλεπε παντοῦ Ἑλλάδα κι' ἐργάζονταν μὲ πάθος γιὰ τὴν ἀναγέννησίν τῆς, παίρνει τὸ Λούη σὰν σύμβολο τῆς Ἑλληνικῆς λεβεντιᾶς, ἐνῶ ἐκφράζεται μὲ κάποια περιφρόνηση γιὰ τοὺς νέους τῆς Ἀθήνας, τοὺς ἀναιμικούς, πού ψιτακίζουν λίγη Εὐρώπη. Δὲν θέλει νὰ δεῖξῃ καμμιά κατάντια, δὲν πᾶει νὰ θρηνήσῃ μεγαλεῖα πόρνης περασμένα (καὶ μὴ τί ριπὲς ρεαλισμοῦ!), ἀλλὰ νὰ δεῖξῃ τὴν ἀναιμικὴ τους κράση:

Νιός θᾶναι, μὰ θ' ἄσπρολογοῦν τὰ λιγοστὰ μαλλιά του
 μὲ τὴ θωριά του σὰ φλουρί, μὲ χεῖλια πανιασμένα
 μ' ἄλαμπα μάτια καὶ τσιμπλιά, ματόφυλλα πεσμένα
 θὰ σοῦ μιλά ἄνασάινοντας σάπια πνοὴ θανάτου.

Ἡ πόρνη εἶσαι φυσικὸ νὰ σκέπτεται τὴ βρωμα τῶν χνώτων της καὶ τῶν χει-
 λιῶν της ποὺ κάποτε μοσκοβολοῦσαν, ἐνῶ ὁ Λούης ὄχι τὴ βρωμα, ἀλλὰ τὸ μαρασμὸ
 θὰ ἰδῆ τοῦ νέου ποὺ θὰ ψιττακίζη Εὐρώπη, λεβέντης αὐτὸς κι' ὄλυμπιονίκης γε-
 μᾶτος ζωῆ.

Ὁ Ἄγρας ὅμως παραποιεῖ τὸν τελευταῖο στίχο καὶ γράφει:

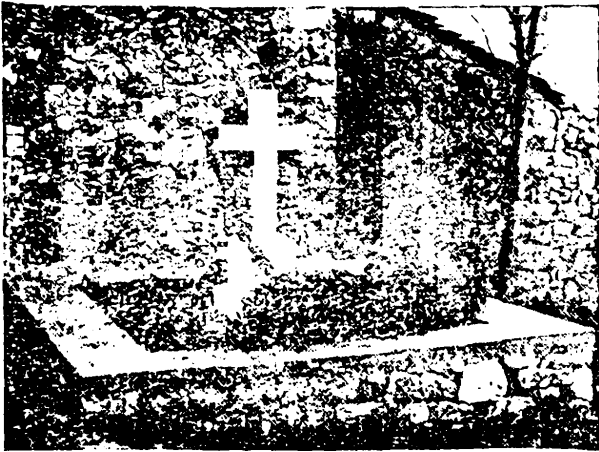
γιατὶ τὰ χνώτα του βρωμοῦν ἀπὸ πνοὴ θανάτου.

Ὅταν ἡ ἐπίκριση παραποιῇ τὰ κείμενα, δὲν ὑπάρχει πιά τόπος γιὰ κριτικὴ..

* *

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ

Σήμερα ὁ Πάλλης ἀνήκει στὴν ἱστορία, ἀλλὰ τὸ ἔργο του δὲν πέθανε μαζί
 του. Ὁ ἴδιος πεθαίνοντας στὴ νεφελώδη Λίβερπουλ ἄφησε ἐντολὴ στοὺς ἀπογόν-
 ούς του νὰ κάψουν τὸ σῶμα του
 καὶ νὰ μεταφέρουν τὴ στάχτη του
 στὴν Ἡπειρο.

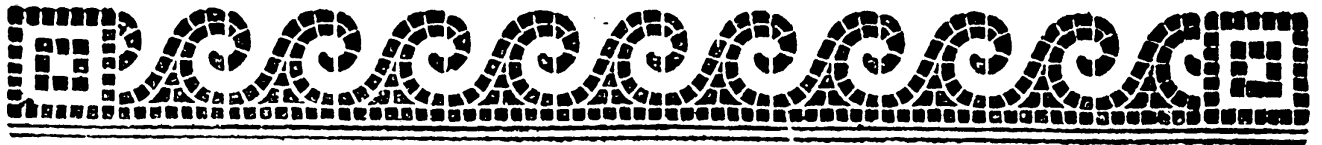
Στὸ Νησί τῶν Γιαννίνων, στὴν
 πίσω αὐλὴ τῆς ἱστορικῆς μονῆς τῶν
 Φιλανθρωπινῶν, ποὺ χρονολογεῖται
 ἀπὸ τὸ 1292, ἓνας ἀπλὸς μαρμάρι-
 νος σταυρὸς φέρει σκαλισμένο τὸ ὄνο-
 μα τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη καὶ ἄ-
 πέναντι ἀπὸ τὸ Νησί, κάτω ἀπὸ τὸ
 βράχο τοῦ γιαννιώτικου κάστρου,
 μιὰ λεπτὴ καὶ ὑψηλὴ στήλη στηρίζει
 τὴν προτομὴ του.

Στημένους μαρμάρινος μερικὰ μέ-
 τρα πιὸ μακρὰ ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου

σιγοσβῆνει τὸ κῦμα τῆς λίμνης, ἀκούει τὸ τραγούδι της καὶ τὸ παράπονό της. Ἔχει
 μιὰ γαλήνη καὶ μιὰ γοητεία αὐτὸ τὸ γιαννιώτικο τοπίο. Ἐνα τοπίο ἀπλό, κλασι-
 κό, δωρικό, ὅπως ἦταν κι' ὁ ἴδιος ἀπλός, κλασσικός, δωρικός στὴ ζωὴ του καὶ στὸ
 ἔργο του. Καὶ εἶναι στὴν πατρίδα του. Πραγματοποιήθηκε ὁ πόθος του, ποὺ εἶχε
 ἄλλοτε τραγουδήσει :

Ἄχ! πότε θὰ χαράξη ἡ αὐγὴ
 γιὰ νᾶρθω πιά σιμά σου,
 νᾶμαι μαζί στὴ συμφορὰ
 μαζί καὶ στὴ χαρὰ σου.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

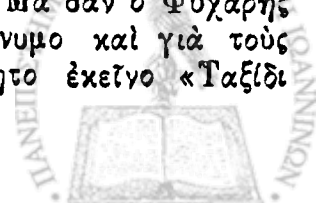
ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ Α. ΠΑΛΛΗ

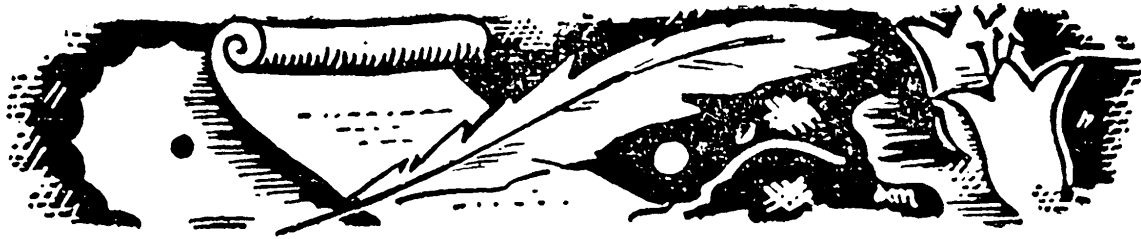
Ἡ Ὀμάδα τῶν Δώδεκα, μετ' ἡ συμπλήρωση 20 χρόνων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλ. Πάλλη, ὀργάνωσε στὶς 14 Μαρτίου φιλολογικὸ μνημόσυνο στὴν αἴθουσα τοῦ Πειραιϊκοῦ Συνδέσμου μετ' ὀμιλητὰς τοὺς κ. κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλον, Ἡλίαν Βενέξην καὶ Τάσον Ἀθανασιάδην. Ἡ ὥραία αὐτὴ πρωτοβουλία τῆς Ὀμάδος τῶν Δώδεκα χαιρετίστηκε μετ' ἰκανοποίηση ἀπὸ τὴ διανόηση τῆς πατριδος τοῦ Πάλλη. Ἡ Ἐταιρεία μάλιστα Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν ἔσειλε στοὺς ὀργανωτὰς τοῦ φιλολογικοῦ μνημοσύνου θερμὸ συγχαρητήριο τηλεγράφημα καὶ ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» μετ' ἰδιαίτερη χαρὰ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ τεύχους τῆς αὐτοῦ—μετ' ὁποῖο τελειώνει καὶ ἡ κριτικὴ μελέτη τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτου τῆς κ. Τάκη Σιωμοπούλου γιὰ τὸν Πάλλη καὶ τὸ ἔργο του—τὴ δημοσίευση τῶν ὀμιλιῶν τοῦ μνημοσύνου ποὺ εὐγενικὰ παρεχώρησεν ἡ τριάς τῶν διαπρεπῶν λογοτεχνῶν—ὀμιλητῶν τοῦ Πειραιῶς.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε, ἐλπίζω, ν' ἀρχίσω μετ' μιὰ σύντομη ἀνάμνηση. Στὰ 1952, ἀρχὲς Σεπτεμβρίου, δρισκόμουν στὰ Γιάννινα. Ἐπήγαινα γιὰ πρώτη φορά· καὶ μετ' τὴν πρόθεση, φυσικὰ, νὰ ἰδῶ καὶ νὰ μάθω. Τὸ χῶμα, τὸ νερὸ τῆς Ἠπείρου μιλοῦσε μετὰ μοῦ, καὶ ἐπικὰ καὶ δραματικὰ, μετ' τὴν ἀρρενωπὴ ὀμορφιά του. Εἴταν οἱ θεοὶ τῆς Δωδώνης, οἱ πανάρχαιοι, οἱ πελασγικοί, ὁ Ζεὺς, ἡ Διώνη, ποὺ μοῦ ἔστελγαν τὸ μακρινὸ μήγουμά τους μετ' τὰ φύλλα τῆς φηγοῦ, ποὺ τὰ ἔδεργαν οἱ ἄνεμοι τοῦ πρόωρου ἡπειρωτικοῦ φθινόπωρου. Πήγα καὶ στὸ νησί, νὰ περιδιαβάσω ἀνάμεσα στ' ἀξιόθεάτά του, στὰ μοναστήρια του. Κ' ἐκεῖ δά, στὸ νησί, πίσω ἀπὸ τὸ μοναστήρι τὸ λεγόμενον τῶν Φιλανθρωπινῶν, συναπαντήθηκα ξαφνικὰ μετ' τὸν Ἀλέξανδρο Πάλλη. Εἴταν ὁ τάφος του, μιὰ σπιθαμὴ γῆς τοιχογυρισμένη. Ξερὰ ἀγριόχορτα εἴταν ὁ μόνος του στολισμός. Κ' ἕνας πέτρινος σταυρὸς μετ' τ' ὄνομά του, τὸ ἐπώνυμό του καὶ τὶς δυὸ ἀκρατεῖς χρονολογίαι τῆς ζωῆς του: 1851, 1935. Ἐρημιὰ καὶ σιωπὴ κ' ἐγκατάλειψη. Μὰ δὲν εἴταν αὐτὸ μονάχα. Οἱ ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι ποὺ κατοικοῦν στὸ νησί, ξωμάχοι καὶ ψαράδες, εἶχαν στήσει σιμὰ στὸν τάφο, γύρω γύρω στὸ χαμηλὸ τοιχάκι, μελίσσια. Κι ἐκεῖνα τὰ κουδέλια, κ'

ἐκεῖνα τὰ μελίσσια, μοῦ ἐφάνηκαν τότε, στὴν ἄκρα σιωπὴ τῆς ὥρας, τὸ σύμβολο τῆς φιλοπονίας, τῆς ἀσταμάτητης ἐνέργειας τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη.

Πέρασαν εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ πέθανε. Κι ὥστόσο, ἡ παρουσία του, κὶ ὄχι μόνον στὰ νέα μας, γράμματα, στὴν ὀλη πορεία τοῦ πολιτισμοῦ μας, εἶναι πολὺ ζωντανή. Μιὰ ὀρθία παρουσία. Ὁ Παλαμάς ἔχει γράψει στοὺς «Πεζοὺς» του «ὀρόμους», μετ' κάποια τόλμη, ὄχι τὰ ἄσεμνα, μὰ τὰ ἀντισεμνὸτυφα τοῦτα: «Ἡ δημοτικὴ δὲ θέλει λιμοκοντόρους γιὰ πλατωνικά κόρτε, θέλει ἐπιβήτορες γιὰ γέννα». Ὁ Πάλλης ἀνήκει στοὺς ἐπιβήτορες. Μόνον ποὺ, μετ' τὴ μαχητικὴ ὀρμὴ τῆς πρώτης δημοτικιστικῆς ἐποχῆς, παρασύρεται καὶ σὲ γλωσσικοὺς διασμούς, ποὺ ἡ καλαισθησία μας σήμερα δὲν ἀνέχεται. Ἐνα κομμάτι βράχος, ποὺ ξεκόρμισε ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου καὶ ἐρέθηκε στὰ σταυροδρόμια τοῦ μεγάλου κόσμου. Γεννήθηκε τὴν ἴδια χρονιά μετ' τὸν Παπαδιαμάντη. Μὰ πόσο διαφορετικὴ ἰδιοσυγκρασία ὕπηρεξε! Τὰ λογοτεχνικά του πρωτόλεια εἴταν γραμμένα στὴν καθαρεύουσα, καθὼς καὶ τοῦ Ἀργύρη Ἐφταλιώτη. Μὰ σὰν ὁ Ψυχάρης κυκλοφόρησε τὸ περιώνυμο καὶ γιὰ τοὺς γλωσσαμύνητορες διαβόητο ἐκεῖνο «Ταξίδι

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΛ. ΠΑΛΛΗΣ (1851-1935)*

(ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Ἐξακολουθεῖ τὸ λίβελλό του: «Ἦταν τεμπέλης καὶ γιὰ αὐτὸ πέταξε τὴν κριτικὴν τοῦ καθαροῦ λόγου». Καὶ βγάζει τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἦταν τόσο πλούσιος, ὥστε παράγγειλε στὴν Ὁξφόρδη εἰδικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ τύπωμα τῶν βιβλίων του. Ἀλλὰ τότε πῶς πρέπει νὰ κριθῆ ὁ Σολωμός, ὁ Μαβίλης, ὁ Καβάφης ὁ Πορφύρας καὶ τόσοι ἄλλοι, πὺ μᾶς ἔδωσαν λιγιστὸ ἔργο; Καὶ ὁμως ὁ Πάλλης δὲν μᾶς ἔδωσε λιγιστὸ ἔργο. Ἡ «Ἰλιάδα» του ἦταν ἔργο ζωῆς καθὼς καὶ τὰ «Εὐαγγέλια». Δὲν εἶναι τόσο εὐκόλη ἐργασία ὁ σχολιασμός ἀρχαίων κειμένων μὲ παγκόσμιον κῆρος. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Ἄγρα, ὁ Κλέων Παράσχος γράφει: «Ὅπου καὶ ἂν ἀνοίξω, βλέπω μπροστά μου ἰδρώτα. Εὐγενικὸς ἰδρωτὰς δουλευτῆ, πὺ ξέρει ἴσως πῶς ὁ ἴδιος ζημιώνεται, γιὰτὶ ἔχει πεισθῆ ὅτι δουλεύει γιὰ τὸ καλὸ ὄλων».

Τὸν «Ἐμπορο τῆς Βενετιᾶς» δὲν τὸν κρίνει ἀπὸ τὴν μετάφραση ἀλλ' ἀπὸ τὸν κάπως μακρὸν χαρακτηρισμό του πὺ ἀναγράφει στὸ ἐξώφυλλο. Καὶ αὐτὸ λέγεται σοβαρὴ καὶ ὑπεύθυνη κατὰ τὸν Ἄγρα κριτικὴ.

— Ἡ ποίησή του, λέει, εἶναι ἄπνοη.

Ἴσως θὰ ἠθέλε μιά ποίηση μελαγχολικὴ, πὺ νὰ μιλάη γιὰ νοτισμένα τριαντάφυλλα, γιὰ μελαγχολικὰς δεντροστοιχίαις καὶ γιὰ τὰ χειροκροτήματα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Μὲ τὴν ἀρρωστημένην του διάθεσιν ὁ Ἄγρας ἦταν φυσικὸ νὰ μὴ μπορῆ νὰ συμπαθήσῃ τὴ ζωντανή, τὴ γεμάτη φῶς καὶ ἥλιον καὶ Ἑλληνικὸν χρῶμα ποίηση τοῦ Πάλλη.

Θέλει νὰ βρῆ λάθη συντακτικὰ στὴν ποίησή του, δηλ. λάθη σχετικὰ μὲ τὴ δημοτικὴ σύνταξιν, πὺ ὄφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ, καὶ παραθέτει τοὺς στίχους:

Τῆ ρήγισσα προσμένουν, πὺ χρυσή,
μὲς σὲ στολίδια ἀνίκητα καὶ κάλλη
νά! πίσω βγαίνει.

— Παράθεσις ἀνύπαρκτη στὴ δημοτικὴ σύνταξιν, λέει ὁ Ἄγρας. Ἀπαντοῦμε: Δὲν εἶναι παράθεσις ἀλλὰ κατηγορούμενο (ἢ λέξι χρυσή), πὺ συνδέεται μὲ ρῆμα πὺ σημαίνει κίνησι (τὸ ρῆμα βγαίνει) καὶ ταιριάζει ἀπόλυτα μὲ τὸν 7ο στίχον ἀπὸ τὸ τραγούδι τῶν Λαζαίων.

Στὸν Τούρναβο τοὺς πάησε, π ε σ κ έ σ ι τοῦ Βεζύρη
καὶ μὲ τὸ στίχο:

Βλέπω τὸ χάρο πῶρχεται στὸν κάμπο κα β α λ λ ά ρ η σ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

Ἄλλα κατὰ τὰ ἄλλα ἡ παράθεση ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἄγνωστη στὴ δημοτικὴ σύνταξη, ἀλλὰ καὶ πολὺ συνηθισμένη μάλιστα. Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια γιὰ τὸν Κατσαντώνη διαβάζουμε:

Ποῦ πᾶς, Βελῆ μπουλούκμπαση, ριτζάλι τοῦ Βεζύρη;

Ἡ λέξη ριτζάλι εἶναι παράθεση (=ἔσὸ πὸ εἶσαι ριτζάλι).

Ἐπίσης στὸ τραγούδι τῆς Ἀρμενοπούλας:

Βρίσκει μιὰ Ἀρμενοπούλα, μάϊσσας παιδί.

Καὶ τὸ ἀκριτικὸ τραγούδι γιὰ τὰ ὄχτῶ ἀδέρφια:

Βρίσκουν ἓνα πηγάδι, ξηροπήγαδο (δηλ. πὸ ἦταν ξηροπήγαδο)

Στὸ κρητικὸ τραγούδι τοῦ Σαρή—μπεη:

Κι' ἀγάπαε τὸ Σαρή—μπεη, τῆς Κρήτης τὸ λεβέντη

Στὸ τραγούδι τοῦ Πλανόγιαννου βλέπουμε:

Γυναίκεια ροῦχα ντύσου, σμαραγδόρουχα

Καὶ σὲ ἄλλο:

Ἀλέξανδρος ὁ Βασιλιάς, τὸ ἄξιο παλληκάρι

Σημειώνει ὁ Ἄγγελος τὸ στίχο:

Ὅ,τι εἶχα κάτσει, μιὰ σταλιά ψωμί νὰ φάω, ὁ καημένος!

καὶ λέει: «Σχῆμα ὑπερβατό, ἀσυμβίβαστο μὲ τὴ δημοτικὴ σύνταξη».

Ἐμεῖς ὅμως βοήθαμε σχήματα ὑπερβατὰ καὶ στὸ Σολωμὸ καὶ στὸν Παλαμᾶ καὶ στὸ Σικελιανὸ καὶ στὸν Κρουστάλλη.

Δ αβάζουμε στὸ Σολωμό:

Χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανὸς καὶ θάλασσα νὰ πνένε

ὅπου οἱ λέξεις «χωρὶς νὰ πνένε», πὸ ἔπρεπε νὰ πᾶνε μαζί, χωρίστηκαν ἀπὸ τὶς λέξεις, πὸ μπῆκαν ἀναμεσά τους. Διαβάζουμε στὸν Παλαμᾶ:

Καὶ τὰ νεράκια τ' ἄβαθα, γλυκὸν ἕρμα, κύρα, καθάρια,
γιὰ νὰ τὰ πιῆς, τὰ ἠλιόλαμπρα καὶ τὰ ποτιστικά,
πῆραν κι' ἀπ' ἄλλες ρεματιές κι' ἀπ' ἄλλα κεφαλάρια

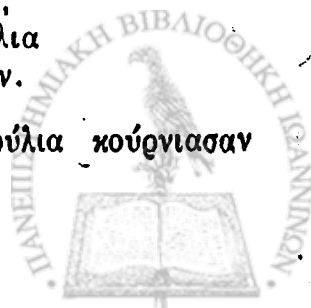
[Ἀσκραῖος]

Θὰ ἔπρεπε νὰ γράψῃ κανονικά: «καὶ τὰ νεράκια τ' ἄβαθα κτλ...πῆραν κι' ἀπ' ἄλλες ρεματιές κι' ἀπ' ἄλλα κεφαλάρια, γιὰ νὰ τὰ πιῆς». Ἄλλ' ὁ ποιητὴς χάλασε τὴ φυσικὴ σειρά τῶν λέξεων καὶ τοὺς ἔδωσε τὴ σειρά πὸ ἤθελε.

Στὴ «Φλογέρα» τοῦ ὁ Κρουστάλλης, ὁ ποιητὴς πὸ μιμήθηκε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴ σύνταξη καὶ τὸ ὕφος τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, γράφει:

Ἦσυχὰ πούναι τὰ βουνά, ἦσυχοι πούναι οἱ κάμποι,
ἦσυχες πούναι κι' οἱ σπηλιές' κι' αὐτὰ τὰ νυχτοπούλια
γλήγορα ἀπόψε κούρνιασαν τὰ ἔρμα καὶ δὲ σκούζουν.

Κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ γράψῃ: Κι' αὐτὰ τὰ ἔρμα νυχτοπούλια κούρνιασαν

ἀπόψε γλήγορα. Ἄλλὰ μεταχειρίζεται σχῆμα ὑπερβατό, πὸν δυναμώνει τὴν αἰσθη-
τικὴ ἐντύπωση τοῦ στίχου.

Ὁ Σικελιανὸς εἶναι πλημμυρισμένος ἀπὸ ὑπερβατὰ σχήματα. Στὴν τύχη
ἀποσποῦμε μερικὸς στίχους:

Μὲς στὴν καρδιά, πρωτόλουβο τὸ γέλιο
ὄλο σκιρτῶντας σὰν τὰ πρῶτα κύματα
ἀπὸ τὸν ἀγέρα, πῶρχεται μακρυάθε,
στὰ πετράδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς,
ἄς ἀπλωθῇ κρυφῆ ἀρμονία...

[Ὁ χωράτικος γάμος]

Πρέπει νὰ πηδήση τὸ μάτι μας τρεῖς στίχους γιὰ νὰ συναντήση τὸ ρῆμα καὶ
νὰ τὸ ταιριάσῃ μὲ τὸ ὑποκείμενο, ἀφοῦ ἀφήσῃ ἀνάμεσα ἄλλους προσδιορισμούς,
ἀκόμα καὶ προτάσεις ἄλλες.

Ἐπάρχουν ὑπερβατὰ σχήματα καὶ στὴν ἴδια τῆ δημοτικὴ ποίηση. Ὁ συγ-
γραφέας συντακτικοῦ Ἀχ. Τζάρτζανος σημειώνει τὸ στίχο.

Πίνω τὸ ὠριοστάλαχτο τῆς πλάκας τὸ φαρμάκι (=τὸ ὠριοστάλαχτο φαρμάκι τῆς
πλάκας).

Ἄλλ' ὑπάρχει ἓνα σχῆμα ὑπερβατό τοῦ Ὀμήρου γνωστὸ σὲ ὄλους, πὸν τὸ
διατήρησε καὶ ὁ Πάλλης καὶ δὲν τὸ ἤυρε κανεὶς ἀταίριαστο μὲ τὴ σύνταξη τῆς δη-
μοτικῆς. Εἶναι ἡ περιφημὴ ἀρχὴ τῆς Ἰλιάδας:

Τραγούδα, Μοῦσα, τὸ θυμὸ τοῦ ξακουστοῦ Ἀχιλλέα,
τὸν ἔρμο, π' ὄλους πότισε τοὺς Ἀχαιοὺς φαρμάκια.

Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀπέδωσε θαυμάσια τὸ «οὐλομένην» τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' ἔκανε
πολὺ καλὰ καὶ διατήρησε τὸ ὑπερβατό σχῆμα. Ἄν ἔσμιγε τί δυὸ λέξεις, πὸν ἔπρε-
πε νὰ πᾶνε μαζί, θὰ εἶχαμε μιὰ μετάφραση σχολαστικὴ σὰν αὐτὲς πὸν διαβάζουν
τὰ παιδιὰ στὰ σχολεῖα: «Τραγούδα, μοῦσα, τὸ ἔρμο θυμὸ τοῦ ξακουστοῦ Ἀχιλλέα
πὸν ὄλους τοὺς Ἀχαιοὺς τοὺς πότισε φαρμάκια». Ἄλλὰ ὄλο τὸν νόημα τῶν δύο
αὐτῶν στίχων καὶ ὄλη ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἰλιάδας στηρίζεται σ' ἐκείνη τὴ λέξη «ἔρμο»,
πὸν μὲ τὴν κανονικὴ σειρὰ χαντακώνεται.

—«Στὸ μεταξὺ ἄλλοι κατάλαβαν αὐτὸ πὸν ὁ Πάλλης δὲν τὸ εἶχε προσέξει:
ὅτι ἔτρεπε ν' ἀποσυντεθῇ, νὰ χτυπηθῇ κ' ἡ καθαρεύουσα σύνταξη». Τὰ παραδεί-
γμα α πὸν ἔφερε, γιὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Πάλλης μεταχειρίστηκε τὴν καθαρεύουσα
σύνταξη, ἦταν, ὅπως εἶδαμε, λαθεμένα. Ἄλλ' ἀσφαλῶς τὸ εἶχε προσέξει ὁ Πάλλης
καὶ ἀπὸ πολὺ νωρὶς μάλιστα, γιὰ τὸ στὰ 1892, πὸν δημοσίευσε μὲ σχόλια τὶς πρῶτες
ραψωδίες τῆς «Ἰλιάδας» γράφει στὸ μικρὸ τοῦ πρόλογο: «Ἡ μετάφρασις αὐτῆ,
κανωμένη γιὰ διασκέδασή μου, δὲν ἔχει καμμιά ἄλλη ἀπαίτησις παρὰ πὸς εἶναι
ὄλη γραμμμένη μὲ τὸ λεξικόν, τὴ γραμματικὴν, τὸ συντακτικὸν καὶ τὴ φρασεολογίαν
τῆς ζωντανῆς γλώσσας τοῦ ἔθνους κτλ.». Ἀπὸ τότε λοιπὸν μιλοῦσε γιὰ σύνταξη
τῆς δημοτικῆς.

Ἄλλὰ τὴ σύνταξη πὸν κατηγορεῖ, τὴν χρησιμοποιεῖ συχνὰ ὁ ἴδιος ὁ Ἄγρας,
πὸν ὡστόσο ἔγραφε στὴ δημοτικὴν:

Κι' οἱ θύμησις, σὰν τὶς καλές,
—κ' ἔφυγαν ἔντρομες—πολλές,
σεμνὲς κυρίεις...

Ἐδῶ ὅμως ἔχουμε διπλὸ ὑπερβατό σχῆμα, πὸν τὸ νόημα καταντάει ἀρκετὰ
στριφνόν. Ἀνάμεσα στὸ ὑποκείμενο «θύμησις» καὶ στὸ ρῆμα πὸν βρῆσκαται ἔξω

ἀπὸ τῆ στροφῆ πὺ ἀναφέραμε, παρεμβάλλεται ἡ παρενθετικὴ πρόταση καὶ ἡ παρομοίωση.

«Ἡ λογοτεχνικὴ γλῶσσα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν ὡς τὴν Κρήτη—τὸ κρητικὸ θέατρο, ὁ Ἐρωτόκριτος—κ' ἔπειτα ὁ Σολωμός, ὁ Πολυλάς, ὁ Καλοσοῦρος, ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολὴ—κι' ἔπειτα ἡ ἀθηναϊκὴ γλῶσσα τοῦ Ποριώτη καὶ τοῦ Καζαντζάκη, εἶναι πιά παράδοση ξένη γι' αὐτὸν καὶ ἀχρηστὴ. Γιατὶ δὲν ἔχει τίποτε νὰ τῆς ὠφελῆθῃ ἔτσι πὺ σκέπτεται».

Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε ἓναν Ἀθηναῖο συγγραφέα, τὸ Θουκυδίδην ἢ τὸν Ἰσοκράτη, νὰ γράφῃ ἓνα μείγμα ἀπὸ δωρικῆ, ἰωνικῆ, αἰολικῆ καὶ ἀττικῆ διάλεκτο; Θὰ ἦταν βαβυλωνία ἓνα τέτοιο γλωσσικὸ κατασκευάσμα, πὺ θὰ χρησιμοποιοῦσε τὴ διάλεκτο τῆς Καππαδοκίας, τῆς Ἰωνίας, τῆς Πόλης, τῆς Κρήτης, τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Κέρκυρας. Κάθε συγγραφέας ἓνα γλωσσικὸ ἰδίωμα μεταχειρίζεται. Διακρίνεται ἀμέσως γιὰ τὴν πολιτικὴ σύνταξη καὶ τὸ ὕφος ὁ Καβάφης καὶ γιὰ τὸ Ρουμελιώτικὸ ὕφος ὁ Βλαχογιάννης. Καὶ σήμερα αὐτὸ πὺ λέμε κοινὴ δημοτικὴ εἶναι κυρίως ἡ δημοτικὴ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἡ δημοτικὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ πλησιέστερα πρὸς τὴν Ἡπειρώτικη παρὰ πρὸς τὴν Κρητικὴ καὶ Καππαδοκικὴ. Τῇ γλῶσσῃ τῶν προγενεστέρων τοῦ τὴν εἶχε ὑπ' ὄψην ὁ Πάλλης. Μεταχειρίζεται ὁμως τὰ πὺ κοινὰ στοιχεῖα καὶ ἀποφεύγει τὰ ἰδιωματικά. Ἀλλ' οὔτε τὸ «ἡμλόρουνε», οὔτε τὸ «πνένε», οὔτε τὸ «ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῆ» δανείστηκε ἀπὸ τὸ Σολωμό. Οὔτε ὁ «φιότσος» τοῦ Γουζέλη τοῦ χρειάστηκε, οὔτε ὁ «ζγουραφισμένος αἰτός» τοῦ Κορνάρου (Ἐρωτόκριτος), οὔτε ἡ γιαβουκλὸς ἀπὸ τῆ Σμύρνη τοῦ Μ. Ἀργυρόπουλου.

—Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ γλῶσσα τῶρα ἀρχίζει (τότε πὺ ἔγραφε ὁ Ἄγρας, δηλ. τὸ 1935. Καὶ λέγονται αὐτὰ γιὰ νὰ μειωθῇ ἡ συμβολὴ τοῦ Πάλλη στὴν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς). Γύρω στὰ 1890 οἱ ἄνθρωποι ντρέπονταν ἢ δίσταζαν νὰ ὁμολογήσουν, ὅτι εἶναι ὀπαδοὶ τῆς δημοτικῆς: Στὰ 1935 ντρέπονταν ἢ δίσταζαν νὰ εἰποῦν ὅτι εἶναι ὀπαδοὶ τῆς καθαρεύουσας. Εἶναι ἐπειδὴ τότε (στὰ 1935) ἀρχίζει ὁ ἀγώνας...

—Ἡ ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου μεταφρασμένου ἀπὸ τὸν Πάλλη δὲν τοῦ προκάλεσε καμμιά θρησκευτικὴ συγκίνηση. Σ' ἓνα βιβλίον θρησκευτικὸ ἢ θρησκευτικὴ συγκίνηση προέρχεται πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ πίστη. Ἡ ἀνάγνωση τοῦ Προμηθέα δεσμώτη (τοῦ θρησκευτικώτερου ἀπὸ τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου) δὲν προκαλεῖ σήμερα θρησκευτικὴ συγκίνηση (ἴσως κάποιον φιλοσοφικὸν καὶ μεταφυσικὸν ἐνδιαφέρον), γιὰτὶ ἔλειψε ἡ ἀρχαία Πίστη πὺ τάραζε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀρχαίου ἀκροατῆ. Ἀκόμα καὶ ἡ αἰσθητικὴ συγκίνηση ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πίστη. Ὁ Ρομπεντρονὰθ Ταγγόρ, ὅταν πέρασε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν πῆραν, γιὰ νὰ τοῦ δείξουν τὴν Ἀκρόπολη, γύρισε ἀπὸ τὸ δρόμον πίσω. Κι' ἦταν ἓνας ποιητῆς παγκόσμιος φήμη καὶ φιλόσοφος καὶ γνώστης τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ θρημμένος μὲ μιὰ πίστη βραχμανικὴ δὲν πίστευε, ὅπως ἐμεῖς πιστεύουμε στὸν κλασσικὸν πολιτισμό. Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωσιν τοῦ Ἄγρα δὲν εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ Πάλλη, πὺ φταλεῖ, ἀλλ' οἱ δικές του θρησκευτικὲς ἀμφιβολίες, πὺ τὸν κράτησαν ψυχρόν, ἂν πιστέψωμε τὰ ὅσα γράφει. Τοὺς θρησκους ἀνθρώπους ἐνθουσιάζουν κι' αὐτὲς ἀκόμα οἱ ψυχρὲς μεταφράσεις τῆς Βρετανικῆς Βιβλικῆς Ἐταιρείας, πὺ πολὺ συχνὰ χάνουν κάθε ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωντανὴ νεοελληνικὴ λαλιά. Πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ ἐνθουσιάζῃ μιὰ μετάφρασις καμωμένη ἀπὸ δόκιμον καὶ γνώστη τῆς δημοτικῆς συγγραφέα.

—Σεβάστηκε τὸν Μορεὰς ὁ Πάλλης, λέει ὁ Ἄγρας, γιὰτὶ αὐτὸς (δηλ. ὁ Πάλλης) ποιητῆς δὲν ἦταν, παρὰ ἐρασιτέχνης στὰ λίγα πρωτότυπα στιχοῦργήματα.

Γιὰ τὸν ἴδιον λόγον θὰ μποροῦσε νὰ βγάλῃ κανεὶς τὸ αὐθαίρετον συμπέρασμα ὅτι καὶ ὁ Ἄγρας ποιητῆς δὲν εἶναι, γιὰτὶ σέβονταν πολὺ τὸν Μορεὰς καὶ μετέφρασε μάλιστα τὴς «Στροφές» του. Γιὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν ποιημάτων του ἢ καὶ ἀπὸ μετριοφροσύνης θεωροῦσε σὰν ἐρασιτέχνη τὸν ἑαυτὸν ὁ Μαβίλης. Μὰ ποῖος τολμάει

νά πῃ σήμερα τὸν Μαβίλη ἐρασιτέχνη; Ἡ «Λήθη» του, ἢ «Ἐληά», τὸ «Μούχρωμα» δὲν καλύπτουν ὀλόκληρες ποιητικὲς συλλογές; Ὁ Γρουπάρης στὰ τελευταῖα του χρόνια καυχιόταν πιὸ πολὺ γιὰ τὶς μεταφράσεις του, παρὰ γιὰ τὰ πρωτότυπά του, ὅπως λένε. Γιατὶ πολὺ σωστὰ φρονοῦσε, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι μεγάλος ποιητὴς ἐκεῖνος ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀποδώσῃ ὅπως ἀξίζει ἕναν Αἰσχύλο. Κι' ὁ Παλαμᾶς ἔλεγε, ὅτι μιὰ μετάφραση ἀξίζει ὅσο κι' ὁ μεταφραστής. Μεταφράζοντας ὁ Πάλλης τὸν Ὅμηρο, ὅπως τὸν μετέφρασε, σὲ ποιὸ ἀράγε ποιητικὸ ὕψος, μικρὸ ἢ μεγάλο, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἀνεβασμένους;

Μιλῶντας εἰδικὰ γιὰ τὰ πρωτότυπά του ποιήματα συνεχίζει:

— Ἀληθινά, ἂν ὁ «χωρισμός», ὁ «Κανάρης» καὶ κάποια ἄλλα ἐστάθηκαν ποιητικὲς στιγμὲς εὐτυχησμένες... τὰ λοιπὰ ὅμως συντομώτατα ἐπιγράμματα...

Ρωτᾶμε: Ὡστε τὰ συντομώτατα σὰν ἐπιγράμματα δὲν εἶναι ποιήματα; Τότε ὁ περίφημος ἐπιγραμματοποιὸς τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Σιμωνίδης, δὲν εἶναι ποιητὴς;

— Μὲ ἀπότομες καὶ παγερὲς ριπὲς ρεαλισμοῦ... Δὲν εἶναι οἱ ἀπότομες ριπὲς ρεαλισμοῦ ποὺ κάνουν τὸ χυδαῖο ποίημα, ἀλλὰ τὸ χυδαῖο αἶσθημα. Ὁ Πάλλης εἶναι κάπου—κάπου ἐλευθερόστομος, ὅταν ἔχη ὄρεξη νὰ γελάσῃ καὶ νὰ γελάσῃ πλατειά, ὅπως γελοῦσαν οἱ κλέφτες ἐπάνω σιὰ βουνά καὶ οἱ Ὑδραῖοι στὰ καράβια τους, ἀλλὰ χυδαῖος δὲν εἶναι. Γιατὶ τὸ πλατὺ γέλιο καὶ ὄχι τὰ χυδαῖα αἰσθήματα ὑποβάλλουν οἱ ἐλευθερόστομοι στίχοι του. Αὐτὰ ἔγραφε ὁ Ἄγγρας τὸ 1935. Ἀλλὰ πολὺ νωρύτερα ἔγραφε στίχους σὰν αὐτούς:

Ἡ σάρκα ἐσύ 'σαι' θριαμβικὴ κι' ἀδιάφορη! Ματώνεις
τ' ἄτονα νεῦρα ὅμοια μ' ἀψὺ τυραννικὸ μαστίγι.

Καὶ μόλις λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1935 ἔγραφε στίχους σὰν αὐτούς:

Τὸ κορμί σου—γλῶσσα μοναχὴ—
στέκεται ἔτοιμο, στέκεται ἀκέραιο εὐχή,
—τρέμει, ἀκέραιο εὐχή... τρέμει, ἀκέραιο ἀφή,
στέκεται στὰ νύχια, στὴν κορφή...
—δόξα νὰ τὴν πῶ, γιὰ ἀπελπισία;
ἐγὼ τῆς σαρκός σου ἀκούω τὴ σημασία!

(Γιὰ μιὰ γυναῖκα μελαχροινὴ)

Καὶ οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν προκαλοῦν τὸ πλατὺ γέλιο, ἀλλὰ φέρνουν μπροστὰ στὰ μάτια μας τὸ κίτρινο χρῶμα τῆς ἀρρώστιας, τῆς σεξουαλικῆς νεύρωσης.

—...Μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ δὲν λέγει τίποτε ἀπὸ τὸ ἀθροῖσμα τῶν ἐννοιῶν τῆς

Ἀθροῖσμα ἀρὰ γε ἐννοιῶν εἶναι ἢ σπαραγμὸς ψυχῆς ὁ Μεσολογγίτης;

— Ἡ ποιητικὴ ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Μαλακάση καὶ τοῦ Πάλλη («Ἴφ» τοῦ Μαλακάση καὶ «Μαργκόλφω» τοῦ Πάλλη) φανερώνει πεισιτικώτατα τὴ θέση τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου μὲ τὴ σύγκριση. Γιατὶ ἀπὸ τὸν Πάλλη, τὸ δημοτικιστὴ ποιητὴ, λείπει ἡ ἔξαρσις, τὸ ὕψος, τὸ στοιχεῖο τὸ αἰσθητικὸ.

Ἀπαντοῦμε: Ἐνα τραγούδι μαγγίστικο τοῦ Ψυρῆ, ποὺ μιλάει γιὰ τὸ φιλλ τῆς ἀλανιάρας, πρέπει νὰ ἐκφράσῃ τὴν ψυχὴ τοῦ Ψυρῆ καὶ τῆς Πλάκας. Ἀπὸ τὴν ἐκφραση αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἔξαρθάται καὶ ἡ αἰσθητικὴ δικαίωση τοῦ ποιήματος. Κι' αὐτὸ τὸ κατώρθωσε ὁ Πάλλης, ποὺ κατοικοῦσε στὴν ὀμιχλώδη Ἀγγλία, μὲς στὴ Λίβερπουλ, καλύτερα κι' ἀπὸ τὸν πιὸ βέρο Γκάγκουρι.

Ἔτσι, κύρ Μῆτρο μ' ἀπονιά,
τραβήξου μὴ μὲ τυραγνᾶς.
Μάτια μαθέ, ἔχει ἡ γειτονιά,
καὶ θὰ μὲ πνίξῃ ἡ ἀβανιά
ἅμα σὲ ἰδοῦν πού τριγυρνᾶς.

Ἄν ἔχω τὰ μαλλιά ἀσταχιά
ροδιὰ ἄν τὴν ὄψη σὰν αὐγή,
τὸν κότσο κόβω ἐγὼ ταχειὰ
σέρνω στὰ μάγουλα νυχτιὰ
μὰ τ' ὄνομά μου δὲ θὰ βγῆ

Κι' ἐπειδὴ λίγο πιὸ πάνω μιλάει γιὰ σύνολο λέξεων, βλέπουμε μήπως ἔδῳ ἓνα σύνολο λέξεων μονάχα ἢ πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴ ὑπόθεση τῆς Μαρκόλφως ξανοίγομε τὴ λαχτάρα γιὰ τὴν τιμὴ, γιὰ τ' ὄνομα, αὐτὴ τὴ λαχτάρα πού ὑπάρχει ἀκόμα σήμερα στὴν Ἑλληνικὴ κοινωνία, αὐτὴ πού ἔκανε τὴν κόρη τοῦ παλαιοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ νὰ νομίζῃ, πὼς γιὰ ἓνα φιλιὸ μιλάει ἐμψυχωμένη ὀλόκληρη ἡ γύρω τῆς ἀψυχη φύση;

Στὸ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ὁ Ἄγρας θέλησε νὰ τραγουδήσῃ τὴν Ἀθήνα καὶ πρὸ πάντων τὶς συνοικίες τῆς, τὶς φτωχογειτονιές τῆς, τὶς κοπέλλες τῆς Ἀθήνας, τὶς ἐργάτριες, τὶς μαθήτριες, τὶς φοιτήτριες. Χωρὶς νὰ πάψῃ νάναί ποιητὴς, τραγούδησε τὸν ἑαυτό του. Μᾶς ἔδωσε διάφορα σκίτσα τοῦ δικοῦ του ψυχικοῦ δράματος. Δὲν κατώρθωσε νὰ ὑψωθῆ ὡς τὴν ἀντικειμενικὴ παρατήρηση, αὐτὴ πού δὲν εἶναι ἀπλὴ εἰκόνα, ἀλλὰ παλμός τῆς ζωῆς. Ἐνῶ ὁ Πάλλης, ὁ ἐρασιτέχνης, μᾶς ἔδωσε αὐτὸ τὸν παλμό, πούναί συναισθηματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀγωνία μαζί, μιὰ ἀγωνία πού πηγάζει ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πραγματικότητα. Καὶ ὁμως ὄλ' αὐτὰ γιὰ τὸν Ἄγρα δὲν εἶναι παρὰ μιὰ εἰκόνα, πού δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀθροισμα τῶν ἐννοιῶν τῆς...

Ἀλλὰ καὶ τί θὰ κέρδιζε ἡ ἀληθινὴ κριτικὴ, ἂν ἀπὸ τὴ σύγκριση αὐτὴ ἔβγαινε κατώτερος ὁ Πάλλης; Ὁ Παλαμᾶς κάποτε ἔγραψε ἓνα ποιητικὸ γράμμα στὸ Δροσίνη κι' ὁ Δροσίνης ἀπάντησε ἐπίσης μὲ ποιητικὸ γράμμα, πού ἴσως εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Παλαμᾶ. Πρέπει νὰ βγῆ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Δροσίνης εἶναι ἀνώτερος ποιητὴς ἀπὸ τὸν ποιητὴ τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς». Συμπεράσματα ἀπὸ τέτοιες συγκρίσεις εἶναι αὐθαίρετα.

Συγκρίνει γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἓναν στίχο τοῦ Γρουπάρη μ' ἓναν στίχο τοῦ Πάλλη. Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ καμμιά σύγκριση, γιὰτὶ ἄλλους σκοποὺς τραγουδαί τὸ ἓνα ποίημα κι' ἄλλους τὸ ἄλλο. Ὁ Γρουπάρης ζωγραφίζοντας τὴν κατάντια τῆς Ζουχραέ, τῆς τοιγγάνας τῆς ἀφιερωμένης στὴν Ἀφροδίτη, προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ἔντονα τὴν εἰκόνα τοῦ μαρασμοῦ:

Γιατὶ τὰ χνώτα μου βρωμοῦν σὰν τῆς ταφῆς τὸ χῶμα.

Τὸ τραγούδι τοῦ Πάλλη εἶναι ἓνα τρίπτυχο ἀφιερωμένο στὸν Ὀλυμπιονίκην Σπ. Λούη, τὸν Μαρουσιώτη. Ὁ Πάλλης, πού ζοῦσε στὴν ξενιτειά, ἀλλ' ἔβλεπε παντοῦ Ἑλλάδα κι' ἐργάζονταν μὲ πάθος γιὰ τὴν ἀναγέννησίν τῆς, παίρνει τὸ Λούη σὰν σύμβολο τῆς Ἑλληνικῆς λεβεντιᾶς, ἐνῶ ἐκφράζεται μὲ κάποια περιφρόνηση γιὰ τοὺς νέους τῆς Ἀθήνας, τοὺς ἀναιμικούς, πού ψιττακίζουν λίγη Εὐρώπη. Δὲν θέλει νὰ δείξῃ καμμιά κατάντια, δὲν πᾶσι νὰ θρηνήσῃ μεγαλεῖα πόρνης περασμένα (καὶ μὲ τί ριπέδες ρεαλισμοῦ!), ἀλλὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀναιμικὴ τους κράση:

Νιός θάναι, μὰ θ' ἀσπρολογοῦν τὰ λιγοστὰ μαλλιά του
 μὲ τὴ θωριά του σὰ φλουρί, μὲ χεῖλια πανιασμένα
 μ' ἄλαμπα μάτια καὶ τσιμπλιά, ματόφυλλα πεσμένα
 θὰ σοῦ μιλά ἀνασαίνοντας σὰ πια πνοὴ θανάτου.

Ἡ πόρνη εἶσαι φυσικὸ νὰ σκέπτεται τὴ βρωμα τῶν χνώτων της καὶ τῶν χει-
 λιῶν της ποὺ κάποτε μοσκοβολοῦσαν, ἐνῶ ὁ Λούης ὄχι τὴ βρωμα, ἀλλὰ τὸ μαρασμὸ
 θὰ ἰδῆ τοῦ νέου ποὺ θὰ ψιττακίζη Εὐρώπη, λεβέντης αὐτὸς κι' ὀλυμπιονίκης γε-
 μαῖος ζωή.

Ὁ Ἄγρας ὅμως παραποιεῖ τὸν τελευταῖο στίχο καὶ γράφει:

γιατὶ τὰ χνώτα του βρωμοῦν ἀπὸ πνοὴ θανάτου.

Ὅταν ἡ ἐπίκριση παραποιῆ τὰ κείμενα, δὲν ὑπάρχει πιά τόπος γιὰ κριτική..

* *

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ

Σήμερα ὁ Πάλλης ἀνήκει σὴν ἱστορία, ἀλλὰ τὸ ἔργο του δὲν πέθανε μαζὶ
 του. Ὁ ἴδιος πεθαίνοντας σὴν νεφελώδη Λίβερπουλ ἄφησε ἐντολὴ στοὺς ἀπογόν-
 ούς του νὰ κάψουν τὸ σῶμα του

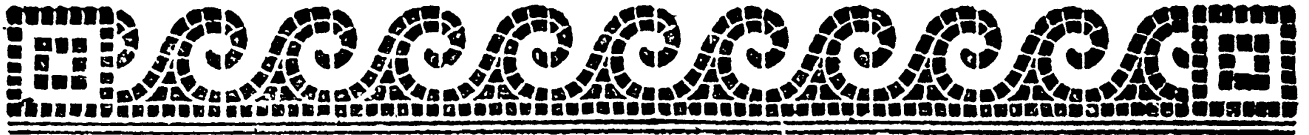
καὶ νὰ μεταφέρουν τὴ στάχτη του
 σὴν Ἡπειρο.

Στὸ Νησί τῶν Γιαννίνων, σὴν
 πίσω αὐλὴ τῆς ἱστορικῆς μονῆς τῶν
 Φιλανθρωπινῶν, ποὺ χρονολογεῖται
 ἀπὸ τὸ 1292, ἕνας ἀπλὸς μαρμάρι-
 νος σταυρὸς φέρει σκαλισμένο τὸ ὄνο-
 μα τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη καὶ ἀ-
 πέναντι ἀπὸ τὸ Νησί, κάτω ἀπὸ τὸ
 βράχο τοῦ γιαννιώτικου κάστρου,
 μιὰ λεπτὴ καὶ ὑψηλὴ στήλη στηρίζει
 τὴν προτομὴ του.

Στημένος μαρμάρινος μερικὰ μέ-
 τρα πρὸ μακρὰ ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου
 σιγοσβῆνει τὸ κῦμα τῆς λίμνης, ἀκούει τὸ τραγούδι της καὶ τὸ παράπονό της. Ἐχει
 μιὰ γαλήνη καὶ μιὰ γοητεία αὐτὸ τὸ γιαννιώτικο τοπίο. Ἐνα τοπίο ἀπλό, κλασι-
 κό, δωρικὸ, ὅπως ἦταν κι' ὁ ἴδιος ἀπλός, κλασσικὸς, δωρικὸς σὴν ζωὴ του καὶ στὸ
 ἔργο του. Καὶ εἶναι σὴν πατρίδα του. Πραγματοποιήθηκε ὁ πόθος του, ποὺ εἶχε
 ἄλλοτε τραγουδήσει :

Ἄχ! πότε θὰ χαράξῃ ἡ αὐγὴ
 γιὰ νᾶρθω πιά σιμά σου,
 νᾶμαι μαζὶ σὴν συμφορὰ
 μαζὶ καὶ σὴν χαρὰ σου.

I. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ Α. ΠΑΛΛΗ

Ἡ Ὀμάδα τῶν Δώδεκα, μετ' ἡ συμπλήρωση 20 χρόνων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλ. Πάλλη, ὀργάνωσε στὶς 14 Μαρτίου φιλολογικὸ μνημόσυνο στὴν αἴθουσα τοῦ Πειραιϊκοῦ Συνδέσμου μετ' ὀμιλητὰς τοὺς κ. κ. I. Μ. Παναγιωτόπουλον, Ἡλίαν Βενέξην καὶ Τάσον Ἀθανασιάδην. Ἡ ὥραία αὐτὴ πρωτοβουλία τῆς Ὀμάδος τῶν Δώδεκα χαιρετίστηκε μετ' ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴ διανόηση τῆς πατρίδος τοῦ Πάλλη. Ἡ Ἐταιρεία μάλιστα Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν ἔσπειλε στοὺς ὀργανωτὰς τοῦ φιλολογικοῦ μνημοσύνου θερμὸ συγχαρητήριο τηλεγράφημα καὶ ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἔστια» μετ' ἰδιαίτερη χαρὰ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ τεύχους τῆς αὐτοῦ—μετ' ὁποῖο τελειώνει καὶ ἡ κριτικὴ μελέτη τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτου τῆς κ. Τάκης Σιωμοπούλου γιὰ τὸν Πάλλη καὶ τὸ ἔργο του—τὴ δημοσίευση τῶν ὀμιλιῶν τοῦ μνημοσύνου ποὺ εὐγενικὰ πορεχώρησεν ἡ τριάς τῶν διαπρεπῶν λογοτεχνῶν—ὀμιλητῶν τοῦ Πειραιῶς.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε, ἐλπίζω, ν' ἀρχίσω μετ' ἰσὺντομη ἀνάμνηση. Στὰ 1952, ἀρχὴς Σεπτεμβρίου, ὀρισκόμουν στὰ Γιάννινα. Ἐπήγαινα γιὰ πρώτη φορά· καὶ μετ' ἡ πρόθεση, φυσικὰ, νὰ ἰδῶ καὶ νὰ μάθω. Τὸ χῶμα, τὸ νερὸ τῆς Ἑπείρου μιλοῦσε μετὰ μου, καὶ ἐπικὰ καὶ δραματικὰ, μετ' ἡν ἀρρενωπὴ ὀμορφιά του. Εἶταν οἱ θεοὶ τῆς Δωδώνης, οἱ πανάρχαιοι, οἱ πελασγικοὶ, ὁ Ζεὺς, ἡ Διώνη, ποὺ μοῦ ἔστελναν τὸ μακρινὸ μῆνυμά τους μετ' ἡ φύλλα τῆς φηγοῦ, ποὺ τὰ ἔδερναν οἱ ἀνεμοὶ τοῦ πρῶρου ἡπειρωτικοῦ φθινόπωρου. Πήγα καὶ στὸ νησί, νὰ περιδιαβάσω ἀνάμεσα στ' ἀξιοθέατά του, στὰ μοναστήρια του. Κ' ἐκεὶ δά, στὸ νησί, πίσω ἀπὸ τὸ μοναστήρι τὸ λεγόμενον τῶν Φιλανθρωπινῶν, συναπαντήθηκα ξαφνικὰ μετ' ἡν Ἀλέξανδρον Πάλλη. Εἶταν ὁ τάφος του, μετ' ἡ σπιθαμὴ γῆς τοιχογυρισμένη. Ξερὰ ἀγριόχορτα εἶταν ὁ μόνος του στολισμός. Κ' ἑνας πέτρινος σταυρὸς μετ' ἡ ὄνομά του, τὸ ἐπώνυμό του καὶ τὶς δυὸ ἀκραιῆς χρονολογίαι τῆς ζωῆς του: 1851, 1935. Ἐρημιά καὶ σιωπὴ κ' ἐγκατάλειψη. Μὰ δὲν εἶταν αὐτὸ μονάχα. Οἱ ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι ποὺ κατοικοῦν στὸ νησί, ξωμάχοι καὶ ψαράδες, εἶχαν στήσει σιμὰ στὸν τάφο, γύρω γύρω στὸ χαμηλὸ τοιχάκι, μελίσσια. Κι ἐκεῖνα τὰ κουδέλια, κ'

ἐκεῖνα τὰ μελίσσια, μοῦ ἐφάνηκαν τότε, στὴν ἄκρα σιωπὴ τῆς ὥρας, τὸ σύμβολο τῆς φιλοπονίας, τῆς ἀσταμάτητης ἐνέργειας τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη.

Πέρασαν εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ πέθανε. Κι ὠστόσο, ἡ παρουσία του, κι ὄχι μόνον στὰ νῆμας, γράμματα, στὴν ὀλη πορεία τοῦ πολιτισμοῦ μας, εἶναι πολὺ ζωντανή. Μετ' ἡ ὀρθια παρουσία. Ὁ Παλαμάς ἔχει γράψει στοὺς «Πεζοὺς» του «ὀρόμους», μετ' ἡ κάποια τόλμη, ὄχι τὰ ἄσεμνα, μὰ τὰ ἀντισεμνοτύφα τοῦτα: «Ἡ δημοτικὴ δὲ θέλει λιμοκοντόρους γιὰ πλατωνικά κόρτε, θέλει ἐπιβήτορες γιὰ γέννα». Ὁ Πάλλης ἀνήκει στοὺς ἐπιβήτορες. Μόνον ποὺ, μετ' ἡ μαχητικὴ ὀρμὴ τῆς πρώτης δημοτικιστικῆς ἐποχῆς, παρασύρεται καὶ σὲ γλωσσικοὺς διασμούς, ποὺ ἡ καλαισθησία μας σήμερα δὲν ἀνέχεται. Ἐνα κομμάτι ἑράχος, ποὺ ξεκόρμισε ἀπὸ τὰ βουνα τῆς Ἑπείρου καὶ ἐβρέθηκε στὰ σταυροδρόμια τοῦ μεγάλου κόσμου. Γεννήθηκε τὴν ἰδια χρονιά μετ' ἡν Παπαδιαμάντη. Μὰ πόσο διαφορετικὴ ἰδιοσυγκρασία ὕπηρξε! Τὰ λογοτεχνικά του πρωτόλεια εἶταν γραμμένα στὴν καθαρεύουσα, καθὼς καὶ τοῦ Ἀργύρη Ἐφταλιώτη. Μὰ σὰν ὁ Ψυχάρης κυκλοφόρησε τὸ περιώνυμο καὶ γιὰ τοὺς γλωσσαμύντορες διαδόητο ἐκεῖνο «Ταξίδι

μου», ὁ Ἀλέξαντρος Πάλλης μαζί με τὸν Ἀργύρη τὸν Ἑφταλιώτη, τὸ Μυτιληνιό, βρέθηκε σιμά του, ἀποφασισμένος νὰ πολεμήσει γιὰ τὴν πατρίδα καὶ γιὰ τὴ γλώσσα. Ἀργότερα, συμπλήρωσε τὸ μικρό, μὰ καὶ τόσο δυναμικό, καθὼς θὰ λέγαμε σήμερα, ἄμιλο ὁ Πέτρος Βλαστός. Ἡ τριάδα τῆς ὀνομασμένης: «Ἀγγλικῆς Σχολῆς» τῶν γραμμάτων μας. Γιατὶ καὶ οἱ τρεῖς ἔζησαν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς τους στὴν ξενιτιά—καὶ μάλιστα στὶς Ἰνδίες καὶ στὴν Ἀγγλία, ὑπάλληλοι τοῦ οἴκου Ράλλη. Εἶταν οἱ ξενιτεμένοι μετὰ τὴν ἀκοίμητη νοσταλγία τῆς γενέθλιας γῆς. Ὁ Πάλλης τύπωνε ἀπάνου ἀριστερά, στὰ χαρτιά πού μεταχειριζόταν εἴτε στὰ γράμματά του εἴτε στὰ λογοτεχνικά του κείμενα, μιὰ δέσμη ἀγριολούλουδα καὶ τὴ φράση: λ ο υ λ ο ὕ δ ι α τ ῆ ς π α τ ρ ῖ δ α ς μ ο υ. Ἀγιάτρευτος εἶταν ὁ καημός του γι' αὐτὴ τὴν πατρίδα, πού, κοιτάζοντάς την, ἀπὸ τὰ ξένα, τὴν ἐνιωθε τόσο μικρὴ σὲ πλοῦτος καὶ σὲ ὕλικὴ ἐξουσία, μὰ καὶ τόσο μεγάλη στὴν ἀμάραντη δόξα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς θυσίας γιὰ τὰ τιμιότερα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ πὺ ἀγιάτρευτος γινόταν ὁ καημός του, σὰν τὴν ἐβλεπε νὰ σπαράζεται ἀπὸ τὸ μικροκομματισμὸ καὶ τὴν μικρολογία τῆς φαυλοκρατίας καὶ ἀπὸ τὸ στενοκέφαλο δασκαλισμὸ. Εἶταν ἕνας ἄ ν τ ρ α ς, πού ἐσχεδίασε μεγαλότολμα πράματα. Νὰ μπάσει τὸ φῶς καὶ τὸν ἀγέρα τῆς λευτεριάς στὴ χαμοζωῆ ἑνὸς τόπου, πού εἶταν ἱκανός, ὄνειροπερπατώντας, νὰ παρασκευάζει, μετὰ τὰ κούφια λόγια, τὴν ἀδοξία τοῦ Ἐνενήντα ἑφτά.

Ξεκινώντας ὁ Πάλλης ἀπὸ στοχασμὸ παράλληλο πρὸς τὸ στοχασμὸ τοῦ Κοραΐ, θεωρεῖ ὅτι χρέος του εἶναι νὰ δώσει στὸ ἔθνος του, εὐκολοπλησίιστα, προσιτὰ στὸν καθένα τὰ κείμενα, πού εἶναι ἱκανὰ ν' ἀνυψώσουν τὸ νοῦ του, νὰ ζεστάνουν τὴν καρδιά του καὶ νὰ δημιουργήσουν τὶς προϋποθέσεις ἑνὸς ἀληθινοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, στηριγμένου, καθὼς εἶναι σωστό, στὴ ζωντανὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ ὄχι στὰ γλωσσικὰ ἀπολιθώματα τῶν σοφολογισμάτων. Ἔτσι μεταφράζει τὴν «Ἰλιάδα». Ἡ πρόθεσή του εἶναι ν' ἀναστήσει τὸ ἀρχαῖο ἔπος μέσα στὸ κατάδροσο κεφαλάρι τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ· στὸ πρόσωπο τῆς Ἑλένης

τῆς Σπάρτης βλέπει τὴ Λενιώ ἢ τὸ Λενάκι τοῦ σύγχρονου ὑπαιθρου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς φανερώνεται πὺ βασιλικὸς καὶ ἀπὸ τὸ βασιλιά, κατὰ τὸ κοινὸ λόγιο, πὺς ὑπερηρωδίζει τὸν Ἡρώδη. Ἡ προσπάθεια δημιουργεῖ φοβερὸ πάταγο· οἱ γλωσσαμύντορες χτυποῦν μετὰ λύσσα· ὁ Πάλλης ἀποκρίνεται μετὰ τὸν τρόπο τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων, πού τόσο τοὺς ἔχει ἀγαπήσει· ὀργίζεται, βρίζει, χλευάζει. Ὁ Ψυχάρης τὸν ἐπικροτεῖ, φυσικά· ὁ Χατζιδάκις, ὁ σοβαρότερος ἀπὸ τοὺς ἀντίπαλους, τὸν καταριέται. Ὁ Πάλλης τοῦ «ἀντεπιτίθεται» μ' ἐπιγράμματα. τὸν ὀνομάζει Χαντζήδακην καὶ Χαχαντζήδακκο· καὶ Κασιδάκην. Εἶναι ἡ ἡρωϊκὴ ἐποχὴ τοῦ δημοτικισμοῦ· ἡ ἐποχὴ τῶν πιονιέρων, τοῦ Far west. Ὑπερβολὲς καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. Ἐνα ἄγριο κονταροχτύπημα, ὅπου ὁ Ψυχάρης ὀλόρθος ἀνάμεσα, στοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς ἄλλους καὶ μάλιστα τῆς «Ἀγγλικῆς Σχολῆς», ἕνας ὀργίλος θεός, σὰν ἐκείνους τοῦ ἀρχαίου Ὀλύμπου, μοιράζει γενναϊὸδωρα τὶς εὐλογίες του στὰ πρόβατα καὶ κατακεραυνώνει, Κεραύνιος Ζεὺς, ἐπίσης γενναϊὸδωρα, δηλαδὴ ἐπίσης ἀσυλλόγιστα τὰ ἐρίφια. Ἀξιοσημείωτο εἶναι, ὡστόσο, ὅτι ἀπὸ τοὺς τέσσερις, λίγο ἔλειψε νὰ πῶ «σωματοφύλακες» τῆς δημοτικῆς—γιατὶ κ' οἱ τρεῖς σωματοφύλακες τέσσερες εἶταν, ὁ ἕνας ζούσε στὸ Παρίσι· οἱ ἄλλοι τρεῖς στὶς Ἰνδίες καὶ στὴν Ἀγγλία· οἱ πιστοί, πού ζούσαν κ' ἔγραφαν στὴν Ἀθήνα, ὁ Παλαμάς, ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Βλαχογιάννης, οἱ Χατζόπουλοι, οἱ ἄλλοι, ὅσο καὶ νὰ πούμε, παρὰ τὴν περιστατικὴ τους ἀδιαλλαξία, μετριοπαθέστεροι στὰ ἐκφραστικὰ τους μέσα εἶταν. Καὶ ἀπὸ μιὰν ἄλλη πλευρά, ἀπὸ τοὺς τρεῖς τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς, ὁ Πάλλης εἶταν ὁ ὀρμητικότερος, ὁ λυρικότερος καὶ ὁ ἡρεμότερος ὁ Ἑφταλιώτης.

Εἶπαμε γιὰ τὴν «Ἰλιάδα». Θὰ πρέπει νὰ μὴ λησμονήσουμε καὶ τὴν μετάφρασή του τῶν Εὐαγγελίων. Ὁ Πάλλης εἶταν φιλόδοξος καὶ φιλακόλουθος. Καὶ τὰ Εὐαγγέλια τὰ εἶχε σπουδάσει μετὰ θεολογικὸ καὶ φιλοσοφικὸ πνεῦμα καὶ εἶχε συντάξει κριτικὰ ὑπομνήματα, πού τὰ τύπωνε στ' ἀγγλικά. Προσπάθησε ἔπειτα, μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ Μαρκέτη, νὰ μεταφράσει τὴ δυσανάδατη ἐκείνη «Κριτικὴ τοῦ ἄδολου λογισμοῦ»

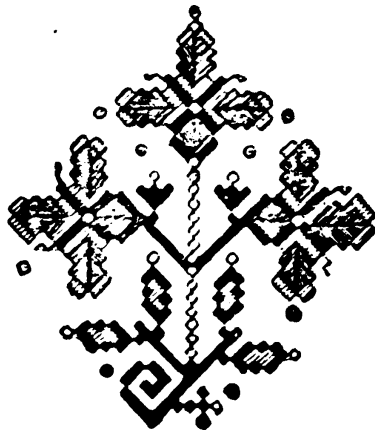
του Kant, ένα κείμενο που χρειάζεται εγγύη κολυμβητή, καθώς θα έλεγαν οι άρχαιοι. Έμεινε στο πρώτο μέρος. Θέλησε να δάμνασει το Θουκυδίδη, αυτό το θαύμα του πυκνού ύφους, του πελεκημένου σε μάρμαρο. Δεν ολοκλήρωσε την εργασία του. Μας άφησε ακόμη τον «Κύκλωπα» του Εύριπίδη, τον «Έμπορο της Βενετίας» του Σαίξπηρ, παραμύθια καθώς του Άντερσεν το «Άσκημόπαπο», μικρά γλυκά τραγούδια, από εκείνα που πολύ αγαπούσε, των άγγλων ρομαντικών κυριότατα. Επίστευε, πώς το έθνος πρέπει να διαβάσει στη ζωντανή του γλώσσα τα μεγάλα πρότυπα, για να πάρει διδασχά και παράδειγμα. Έγραψε και τραγούδια για παιδιά. Μαζί με το Γεώργιο Βιζυηνό είναι οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι, μιλώ για την παλιά εποχή, του είδους στον τόπο μας. Έγραψε και λυρικά τραγούδια πρωτότυπα. Κ' ένα όδοιπορικό ολοζώντανο, ολόδροσο, γεμάτο παρεκβάσεις, και σοφό, από την άλλη μεριά, το «Μπρουσό». Και γλωσσολογικά διάφορα κι άλλα. Τα τραγούδια του για παιδιά τα τύπωσε με τον τίτλο «Ταμπουράς και κόπανος». Η σημαντικότερη επιλογή της πνευματικής του συγκομιδής, και της πρωτότυπης και της μεταφραστικής, ονομάζεται «Κούφια Καρύδια». Υπερβολικός και στη μετριοφρόσύνη του: ούδέποτε καρύδια είχαν πιό γερά. Η σκέψη του για την ποίηση είναι, πώς το ποίημα πρέπει να γράφεται για να απαγγέλεται φωναχτά και να τρα-

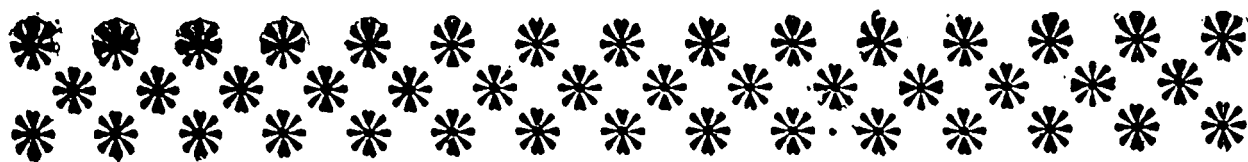
γουδιέται, όχι για να διαβάζεται μόνο. Να είναι άπλο, παραστατικό, ζωντανό. Όχι να υποβάλλει, να μιλεί άμεσα και λεύτερα. Μερικά από τα τραγούδια του θυμίζουν τα σύγχρονα λαϊκά τραγούδια, θα τολμούσα τα ξεστομίσω στη βέρηλη λέξη «φρεμπέτικα». Ο Πάλλης ξέρει την τέχνη να είναι άρρεκωπός και στην έκφρασή του, καθώς ήταν και στη ζωή του και λακωνικός και επιγραμματικός: αυτός ό σοφός, ό κοσμογυρισμένος, ό «πολιτισμένος», κ' ίσως όχι τόσο από ειδική αισθητική πίστη, έσο από καρτερή νοσταλγία, γίνεται ό εφηβός ό λαός και τραγουδεί με καθημό και με άνοιχτοστομία: γίνεται και το παιδί κι άστειεύεται και χαριτολογεί και παίζει. Το ψευδώνυμό του ήταν «Άλέκας ό Άρβανίτης». Ένα κομμάτι θράχος, είπαμε, από τα βουνα της Ηπείρου. Μά, κοιτάξτε, αυτός ό θράχος, πώς ξέρει, στην ώρα του, στην άγια ώρα του πόνου, τα κερδίζει την κλασσική έντέλεια των επιτυμβίων μαρμάρων του Κεραμειού και του Διπύλου. Ίδού ένα επίγραμμα:

ΣΕ ΤΑΦΟ ΚΟΡΗΣ

Είσουν των σπλάχνων μου ή χαρά
όχιώ και δέκα χρόνια
μιά μόνη μ' έπληξες φορά,
όμως με θλίψη αιώνια.

Αυτό είναι το τέλειο επίγραμμα. Άξιο της ελληνικότατης ψυχής του Πάλλη.

ΕΞΑΓΝΙΣΗ

«Μή με την πόρνην ἀπορείψης ὁ τεχθεὶς ἐκ Παρθένου».

Τὰ κρίματά μου ἀμέτρητα, Ραββί, κι' ὁ λογισμὸς μου
Νύχτα βαθεῖα κι' ἀτέρομνη στοῦ πόθου τὴν ἀγκάλη.
Στὴν ἀνομία σύρθηκα καὶ κάθε ἀνασασμὸς μου
Βασίλευε πανήδωνα σ' ἐπιθυμιᾶς κραιπάλη.

Στ' ἁμαρτωλὸ τὸ κάλλος μου σφιχτὰ ἀλυσσοδεμένη
Μιᾶς πληρωμένης ἡδονῆς ἀπόγευση χαιρόμουν,
Τὸ λάγνο σῶμα ἐμύρωνα κι' ἤμουν πλημμυρισμένη
Στὰ βάνουσα φιλήματα κάθε πού σ' ἀπαρνιόμουν.

Σκότιο τὸ πάθος μέσα μου καὶ βοῦρκος ἡ ψυχὴ μου
Κι' οἱ διαφεντιάδες τοῦ παρᾶ τραγοῦσαν τὸ μελίσι
Τῆς ἑπιθυμιᾶς σὰν πέφτανε στὸ λιγερὸ κορμί μου
Μὲς στῆς ντροπῆς τὸ κάλεσμα πού μ' ἔχει τόσο σβήσει.

Μέσα στὴν ἀφεγγη νυχτιὰ πού μ' ἔζωνε τριγύρα,
Σ' εἶδα, Ραββί, καὶ ξάνοιξα τὰ μάτια στὴν ἀλήθεια.
Στ' ἀπόβαθα τῆς Χάρης Σου λούστηκα καὶ πορφύρα
Ντύθηκαν τὴν ΑΓΑΠΗ Σου τὰ κολασμένα στήθια.

Μὴ μ' ἀπορείψης, ὦ Ραββί! Πόρνη τοῦ χτέος δακρύζω
Στὴ σκέψη πὼς ἐξάγνισα τὸ σῶμα, τὴν καρδιά μου.
Μὲ νάρδο πολυάκριβο τὰ πόδια Σου ραντίζω
Καὶ τ' ἀποσμήγω Κύριε μὲ τὰ λυτὰ μαλλιά μου.

Ἀνθοῦλα Ζόλδερ

ΧΩΡΙΣ ΤΙΤΛΟ

Ὁ βάθη τῆς ζωῆς ἀπέραντα,
ψίθυροι πού μὲ ζώνετε,
ἀπὸ μακριὰ τὸ σούρουπο.
Ὁ πλάσματα,
πού τὸ κεφάλι γέρνετε
μπρὸς στὴν ἀνθρώπινη τὴ μοῖρα σας,
γυρίζω τὴ ματιὰ καὶ σὰς θωροῶ.
κι' εἶμαι τόσο μικρή!

Ὀλγα Βότση

Ο ΝΕΡΑΪΔΟΧΤΥΠΗΜΕΝΟΣ

Κυνηγήθηκαν σκληρά και διώχτηκαν, πριν από αιώνες· κι' από τους καλλιμάρμαρους ναούς, κι' από τὰ δάση, κι' τις πηγές, κι' από τις θάλασσες, όλα εκείνα τὰ θαυμαστά πλάσματα τῆς ανεξάντλητης και ζωηρῆς φαντασίας τῶν προγόνων μας: Κι' οἱ Θεοὶ κι' οἱ Ἡμίθεοι κι' οἱ Νύμφες κι' οἱ Σειληνοί. «Φεύγετε νὰ φεύγουμε!.. Τὶ ἤρθεν ὁ πρωτόπαπας μετὴν ἁγιαστούρα του».

“Ὅμως αὐτὸ, τὸ εἶπαν τότε οἱ ἄνθρωποι —καὶ τὸ λένε ἀκόμα και σήμερα— πιστεύοντας, πῶς ἔφυγεν ὀλίγετα ὀλη ἐκείνη ἡ ἔξωτικὴ στρατιὰ πού γιόμιζε τὸν τόπο τους και ζοῦσε μέσ στην ψυχὴ τους.

Πλανήθηκαν κι' οἱ ἄνθρωποι, πλανήθηκαν κι' οἱ Θεοί. Ὁ τόπος δὲν ἔχασε τὴν ψυχὴ του, οὔτε οἱ ἄνθρωποι τὴ μνήμη τους. Ὅλα ἐκείνα τὰ πλάσματα, δὲν πέθαναν ὀλίγετα. Ἄλλο τρύπωσε ἐδῶ, κι' ἄλλο ἐκεῖ. Ἄλλο ἐβῆκε κάποιον ἄγιο, κι' —ἀθώρητο —κρύφτηκε στὴ σκιά του, ἀνταμώνοντας κάποια δικὰ του γινώσματα μετὴ τὴ χάρη και τὴν ἁγιοσύνη του. Ἄλλο ἐβῆκε κάποιον ἥρωα πού πάλεψε ὑπεράνθρωπα γιὰ τὴ λευτεριά, κι' ἔσμιξε κι' αὐτὸ τὴ θεϊκὴ του ἀνδρεία. Ἄλλο τρύπωσε σὲ κάποιο παραμῦθι και ζῆ, αἰῶνες τώρα, στὸ στόμα κάποιας βάθως τοῦ χωριοῦ, κρατῶντας ὀλη τὴν παληὰ του γοητεία.

Μπορεῖ ἐκεῖνος νὰ πῆγε νὰ κλέψῃ τὰ μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, και σκότωσε τὸ δράκοντα· κι' ὁ Γιάννος, στὸ δικὸ μας παραμῦθι, νὰ πῆγε ν' ἀρπάξῃ τὴν πεντάμορφη ὄμως, μετὴ τὸν ἴδιο τρόπο, σκότωσε κι' αὐτὸς τὸν ἴδιο, σίγουρα, δράκο και γλύτωσε τὴ βασιλοπούλα. Κι' ἄλλα ἀκόμα ἀπὸ τὰ πλάσματα ἐκείνα ζοῦν και.. βασιλεύουν σὲ κάποια δημοτικὰ τραγουδία, πού τραγουδοῦνται σήμερα στὰ πανηγύρια μας.

Ἄλλα πάλι πνεύματα, πλανιοῦνται ἀγνώριστα, χωρὶς καμμιὰ ξέχωρη κρυψώνα,

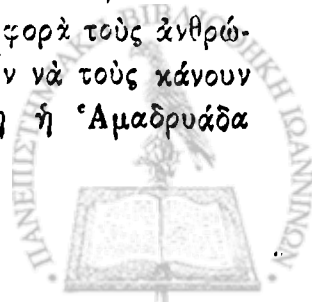
χωρὶς ξεχωριστὴ ὑπόσταση: ἔρχονται μετὴν ἄερα και χάνονται μετὴ τὸν ἄερα.— «Τζίνια κι' ἀερικά». Περνοῦν μπουλούκια τις νύχτες, ὅταν ἀκούγεται ξαφνικά ἡ θύελλα και βουτζουν τὰ δέντρα. Χορεύοντας διαβαίνουν μετὰ «λαλούμενα» πέρα στις πλαγιές και στὰ λόγγα.

Καμμιὰ φορὰ μάλιστα, περνοῦν κι' ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ χωριά κι' ἀκούγονται πάνω στὰ χαλίγια τοῦ δρόμου ἢ ἀνάμεσα ἀπὸ τις αὐλές, τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων τους. Τότε οἱ ἄνθρωποι κάνουν τὸ σταυρὸ τους και θυμιατίζουν. Ἔτσι, δὲν ἔχουν νὰ φοβηθοῦν τίποτε: γιατί, ἡ δύναμη τοῦ σταυροῦ, εἶναι μεγαλύτερη και τὰ ξωτικά τὸν τρέμουν, καθὼς τὸ λιβάνι ὁ σατανᾶς, κι' ἀμέσως διαλύονται σὰν καπνός.

Ἄλλες φορὲς πάλι μπαίνουν στοὺς ἀχερῶνες, κι' ὅπου βροῦν κάνα περήφανο ἄλογο, πού νᾶχει νιὸν ἀφέντη, τὸ καλοχτενίζουν και τοῦ πλέκουν τὴ χαιτή, ψιλές· ψιλές κοτσιδες.

Μιὰ, κάποτε, ξωθιά, εἶχε πάρει τὴ συνήθεια και πήγαινε τὰ μεσάνυχτα στ' ἄλογο κάποιου λεβέντη και τοῦ πλεκε τὴ χαιτή σὲ χιλιάδες δυὸ κοτσιδοῦλες, σὰν, λές, χρυσὸ γαϊτάνι. Τὸ πριῶτ ὁ νιὸς ἀφέντης τὰ ξετύλιγε, ὄμως τὰ βράδια ἡ ξωθιά πάλι τὰ ξανάπλεκε. Ὅς πού τὸ παλληκάρι φοβήθηκε και πούλησε τὸ περήφανο ἄλογο. Μετὴ τὸν καινούργιον ἀφέντη ἡ ξωθιά δὲν ξαναπῆγε νὰ πλέξῃ τις κοτσιδες. Φῶς φανερὸ λαιπὸν τῶκαγε γιὰ νὰ πειράξῃ τὸ λεβέντη.

Ἄλλα πάλι ἀπὸ κείνα τὰ πνεύματα, στὸ πείσμα τῶν αἰώνων, ἀκέρια κι' ὀλοζώντανα ὀπως και τότε. Κάθονται μέσα στὰ ἴδια τὰ παληὰ τους σπίτια, κι' ἐκδοκοῦνται μάλιστα καμμιὰ φορὰ τοὺς ἄνθρωπους, σὰν αὐτοὶ θελήσουν νὰ τοὺς κάνουν κακό. Ναι σὰν και τούτη ἡ Ἀμαδρυάδα

πού κατοικούσε στο κορμί τῆς καρυδιάς του «νεραϊδοχτυπημένου».

Τι ἦταν αὐτός ὁ αὐτοχός και πῶς δέθη-
κε τ' ὄνομά του με τοῦτο τὸ ζωτικό;

Πίσω ἀπὸ πολλὰ χρόνια κρύβεται αὐτὴ ἡ ἱστορία. Ὅμως ἔφτασε ἴσια με μᾶς ἀκέ-
ρια, κι' ἔτσι ξέρουμε κι' ἐμεῖς πῶς ἦταν ὁ
μαῦρος, ἀλλοπαρμένος κι' ἀλαλος. Μήτε με
τὸν κόσμο ἔσιμιγε, μήτε και φωνὴ εἶχε νὰ
ξηγήση τὸ πῶς και τι ξεκάθαρα.

Ἔτσι ἔζησε κι' ἔτσι χάθηκε ἀπὸ τὸ
πρόσωπο τῆς γῆς. Ἄφαντος και πεθαμένος.
Πνίγηκε στὸ νεραϊδόρεμμα. Ἐκεῖ πού ἐγαί-
ναν—κατὰ πού μολογοῦσαν—συχνὰ οἱ ζω-
θιές και λούζονταν και χτενίζονταν με χρυ-
σᾶ χτένια. Ἡ πλημμύρα, τότε, κατέβασε
τὰ πνιγμένα ζῶα και τὰ δρῆκανε τουμπα-
νιασμένα στὸν κάμπο, και μόνο ἐκεῖνος δὲ
δρέθηκε πουθενά. Ὅτ' τὸν πῆρε ἡ ζωθιά νὰ
τὸν παιδέψη και πεθαμένον ἀκόμα γιὰ νὰ
τὸν ἐκδικηθῆ.

Ἐφταιγε κι' ἔλας ὁ εὐλογημένος. Ἐ-
φταιγε. Κάτι ἤξερε ὁ γέρο—παππούς του
πού τοῦλεγε: Μὴ τὴν κόψης ποτέ σου, γυιέ
μου, τὴν καρυδιά πούναι κοντὰ στὸ νεραϊ-
δόρεμμα. Μὴ τὴν κόψης· τί ἔχει ἡ ζωθιά μέ-
σα στὸν κορμὸ τὴν κατοικιά της. Τῶδα με
τὰ μάτια μου.

Και μολογοῦσε ὁ γέρος, πῶς ὅταν ἦταν
νιός, κοιμήθηκε ἓνα μεσημέρι κάτω ἀπὸ
τὸν πυκνὸ τὸν ἴσκιό της:

—Γύρω—ἱστοροῦσε—ἡ κάψα ἦταν ἀβά-
σταγη· μὰ τ' ἀεράκι ἔπαιζε ψηλά με τὰ
πλατιά της φύλλα, κι' ὅπως τᾶσιμιγε και
τὰ τίναζε, μοσχοβολούσανε γλυκά. Τὰ κύ-
ταξα και τὰ θιάμαξα. Ἀνάμεσά τους περ-
νοῦσαν οἱ ἡλιαχτίδες, σὰν χρυσᾶ μαλλιά
στεφανωμένα με καρυδόφυλια. Μιὰ μ' ἐπαιρ-
νε ὁ ὕπνος, μιὰ μ' ἄφηνε. Κι' ἔλο τὰ μάτια
μου, ψηλά στὰ φύλλα, κι' ἔλο τὰ μαλλιά
και τὰ στεφάνια πλήθαιναν ἐπάνω μου. Γιὰ
μιὰ στιγμή, μοῦ φάνηκε πῶς κατέβηκαν
χαμηλά και μεσκέπασαν. Ἰστερα ἔπεσα σὲ
δύθος. Πάλευα νὰ ξυπνήσω μὰ δὲ μπορού-
σα: πάλευα νὰ φύγω και δὲν τὸ κατάφερ-
να. Ἐμεινα ἐκεῖ ἴσαμε τὸ δράδυ, ὡς πού
ἡ μάνα μου πῆρε τὸ δρόμο κι' ἦρθε νὰ με
βρῆ. Με σκούνησε, με φώναξε, μὰ τίπο-
τε. Με πῆρε γιὰ πεθαμένον κι' ἀρχίγησε

νὰ με μοιρολογάει. Τότε, ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ
δάκρυα και τὰ μοιρολογίσματα, ἡ ζωθιά
τῆ λυπήθηκε—ἔ! ἔσο και νὰ πῆς, γυναῖκα
εἶναι κι' αὐτὴ, πονόψυχη—κι' ἔλυσε τὸ
σκοινί πού μ' εἶχε δεμένον. Τότε ξύπνησα
κι' ἦρθα στὰ λογικά μου.

—«Ποιὰ ζωθιά παππού;» ρωτοῦσε τὸ
παιδί.

—Αὐτὴ που κάθεται μέσα στὴν καρυ-
διά, παιδί μου. Ἄνοιξε τὸ κορμί τῆς καρυ-
διάς, κι' ἀπὸ κεῖ μέσα βγήκε μιὰ γυναῖκα
πανώρια. Ὀλόγδυτη: μόνο ἓνα μαγνάδι
πράσινο τῆ σκέπαζε, και τὰ μακρὰ ξανθὰ
μαλλιά της. Μ' ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι, και με
τραβοῦσε μέσα στὸ δέντρο. Ἐγὼ δὲ σά-
λευα. Μ' ἀρπαξε τότε ἀπὸ τὰ μαλλιά. Με
πονοῦσαν, κόντευε νὰ τὰ ξεριζώση. Πάλι
ἐγὼ δὲ σάλεψα. Τότε μ' ἄφησε και χάθη-
κε μέσα στὸ δέντρο, μὰ πάλι ξαναγύρισε
κρατώντας ἓνα χρυσὸ κορδόνι κι' ἀρχίγησε
νὰ με δένει: χέρια, πόδια, κορμί και με
τραβοῦσε. Ἐγὼ ἀντιστεκόμουν μ' ὄλη μου
τὴ δύναμη. Δύναμη αὐτὴ, δύναμη ἐγὼ. Με
πιλάτευε και με τραβοῦσε στὸν κρυψώνα της
ὡς τὴν ὥρα ποῦφτασε ἡ μάνα μου. Τότε
καθὼς σοῦ εἶπα, θέλεις γιὰ τὴ λυπήθηκε,
θέλεις με πέρασε και κείνη γιὰ πεθαμένον,
ἔλυσε τὸ χρυσὸ σκοινί και σηκώθηκα.

Ὁλος ὁ κόσμος, τῶχε μάθει τοῦτο τὸ
νεῖρο. Ἄλαφροσκοκτος θὰ νάναι, εἶπαν ἔλοι.

Ὁ «νεραϊδοχτυπημένος», μικρός, τὸ πῆ-
στεψε, και κύτταξε τὴν καρυδιά με θαυ-
μασμὸ και δέος. Ἰστερα μεγάλωσε και τὸ
ξέχασε. Εἶχε τόσα και τόσα νὰ νοιαστῆ,
ὅπως ἔλοι οἱ ἄνθρωποι σὲ τούτῃ τῆ ζωῆ.
Τὰ παραμύθια και τὰ ὄνειρα τώρα θὰ κα-
θότανε νὰ σκέφτεται; Μάζευε τὸν καρπὸ τῆς
καρυδιάς κι' ἔκοβε τὰ ξεραμένα της κλαδιά.

Χρόνο με τὸ χρόνο ὅμως, και λίγο - λι-
γο, ἡ καρυδιά κουφάλιαζε. Δὲν κάρπιζε
πιὰ σὰν πρῶτα και γέμιζε μερμύγκια. Μό-
νο τὸν τόπο ἔπιανε και χαλοῦσε τὸ χωρά-
φι. Ἔτσι, ἀποφάσισε νὰ τὴν κόψει.

Πῆρε ἓνα πρῶτ' τὸ τρεκούρι κι' ἀρχίγη-
σε νὰ τῆ χτυπάει. Ντάκ... ντούκ! Ἄντιδού-
ξε ἡ ρεμματιά. Τὰ πουλιά ἔφυγαν τρομαγ-
μένα: πόσες φωλιές νᾶητανε 'κεῖ πάνω!
Χρόνια και χρόνια, παππού προσπαππού,
και τὰ πουλιά εἶχαν ἐκεῖ τὰ σπιτία τους

ἀπείραχτα, κι' ἔφαλλαν κάθε μέρα τὸ δοξαστικὸ στὸν Ὑψιστο. — Ντάκα... ντούκα... Ὁ τσομπάνος πού φύλαγε τὰ γίδια πέρα στοὺς ὄχτους, κύτταξε κατὰ τὴν καρυδιά, πού τρέμαν τὰ κλαδιά της καὶ βογγούσαν οἱ ρίζες της. Ἀρχίνησε σὲ λίγο νὰ γέρνει. Κάποια κλαδιά γονάτισαν ἀπελπισμένα. Ἴσως νὰ παρακαλοῦσαν μυστικά στὴ γλῶσσα τους νὰ τοὺς λυπηθῆ τὴ ζωὴ...

Ὁ ἄνθρωπος πελεκοῦσε ἀδιάκοπα. Τὸ νεραϊδόρεμμα ἀντιλαλοῦσε τὰ πελέκια. Στάθηκαν καὶ τὰ γίδια νὰ κυττάζουν μὲ ἀπορία. Ἡ στριφοκέρα ἀνέβηκε σὲ κοτρώνα, μὲ τὴ φούντα τὸ κλαρί στὸ στόμα της. Ἡ κοκκινομάλλα, σήκωσε ξαφνισμένη τὰ μπροστινὰ πόδια. Ἡ μπάρτζα τίναξε τὸ κεφάλι ψηλά καὶ τὸ κυπροκούδουνο λάλησε μελωδικά.

Ὅλοι κύτταζαν μ' ἀπορία. Οἱ γίδες μετά, σὰ θεβαιώθηκαν πὼς δὲν ὑπάρχει κίνδυνος, ἔσκυψαν πάλι στὴ βοσκὴ τους. Μόνο ὁ γιδάρης, μὴ ἔχοντας τίποτε ἄλλο νὰ κυττάξῃ—δλα τᾶξερε καὶ τὸν ἤξεραν τόσο καλά: καὶ τ' ἀντικρυνά θουναὶ καὶ τὰ μικρὰ χαλικάκια στὰ πόδια του—παρακολουθοῦσε τὸ κόψιμο τοῦ δέντρου μὲ βαθειὰ θλίψη.

Πόσες φορές δὲ στάλισε τὰ γίδια του στὸν παχὺ της Ἰσκιο. Πόσες φορές δὲν πῆρε κι' αὐτὸς ἀπὸ τὸν καρπὸ της κι' ἔβαλε προσφάγι νόστιμο στὸ ξερὸ καλαμποκίσιο ψωμί του. Τώρα τὴν κόβει ὁ νοικοκύρης της... Τί νὰ πῆ αὐτός; Μιὰ λύπη τὸν ἔπιασε στ' ὄμορφο ἐκεῖνο ἀνοιξιατικὸ πρωῒνό.

Ἔτσι κύτταξε, ἐπίμονα καὶ μὲ παράπονο, ἔταν ξαφνικά εἶδε τοῦτα τὰ κακὰ σημάδια: Τὸ νοικοκύρη, νὰ παρατάει τὸ τσεκούρι, καὶ νὰ φέρνει τρέχοντας γύρους—γύρους στὸ κορμί της καρυδιάς, σὰν κάποιος νὰ τὸν κυνηγοῦσε. Γούρλωσε τὰ μάτια ξαφνιασμένος. Ποιὸς τάχα νὰ τὸν κυνηγοῦσε; Σὰν νὰ ξεχώρισε κάποιον Ἰσκιο. Νᾶηταν ἕ δικός του ὁ Ἰσκιος π' ἀρέντευε πίσω του ἢ κάποιος ἄλλος Ἰσκιος πού αὐτὸς δὲν τὸν ἔβλεπε καλά; Ἐφερε γύρους πολλούς, κα-

τὰ πόδι κι' ὁ Ἰσκιος: καὶ στερνά, ἔπεσε βαρειά στὴ γῆ. Ἔτσι τὸν βρῆκε ὁ γιδάρης σὰ λαβωμένον κάτω στὸ χῶμα νὰ βγάξῃ ἀπὸ τὸ στόμα ἀφρούς. Τὸν φόρτωσε στὸ μουλάρι καὶ τὸν ἔφερε στὸ χωριό.

* *

Γιατροὶ καὶ γιάτριες τὸν κύτταξαν, μὰ κανένας δὲν τὸν ἔγινε κι' οὔτε πού βρῆκαν τὴν ἀρρώστεια. Κάποιοι εἶπαν, πὼς μπορεῖ νὰ τὸν χτύπησε κανένα κλωνάρι καὶ τοῦ σάλεψε τὸ νοῦ. Μὰ ὁ γιδάρης ἄλλα μολογοῦσε. Πράγματα ἀξήγητα. Ἐνας Ἰσκιος λέει τὸν κυνηγοῦσε. Κι' αὐτὸς τὸν ἔρριξε στὴ γῆ.

Οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ, καθὼς θυμήθηκαν τ' ὄνειρο τοῦ γέρου καὶ τὴν παραγγελία πού τ' ἄφησε, κατάλαβαν τί εἶχε, κι' ἀπὸ ποιά αἰτία τῶπαθε κι' ἀρχίνησαν τ' ἀγιοτικά.—Θὰ τὸν χτύπησε ἡ ξωθιά τῆς καρυδιάς τὸ δίχως ἄλλο, γιατί θέλησε νὰ τὴν ξεσπιτώσῃ.

Δὲν ἄφησαν ξωκκλήσι νὰ μὴ τὸν φέρουν κι' εὐχὴ νὰ μὴ τοῦ διαβάσουν οἱ παπάδες. Ὅμως μάταια. Ἦταν γερὰ χτυπημένος. Δὲν ξαναβρῆκε τὴ μιλιὰ του, οὔτε τὰ πρωτινά του λογικά. Ἄλαλος κι' ἄλλοπαρμένος ἔζητε σ' ὄλη τὴν κατοπινὴ ζωὴ του ὡς πού τὸν πῆρε κάποτε ἡ πλημμύρα, ἔτσι γαζὸς καθὼς ἦταν καὶ δὲν ἤξερε νὰ προφυλαχθῆ. Πνίγηκε στὸ νεραϊδόρεμμα. Ὅλο ἐκεῖ τριγύριζε. Πού τὸν ἔχανε πού τὸν εὕρισκε στὸ νεραϊδόρεμμα. Σημάδι κι' αὐτὸ πὼς ἦταν νεραϊδοπαρμένος καὶ πῆγαινε στὰ λημέρια τῶν ξωτικῶν.

Πὼς τὸν ἔλεγαν; Πότε ἔζησε; Ἀπὸ ποιά γενιὰ κρατοῦσε; Ὅλα αὐτὰ τᾶσβυσε ὁ χρόνος. Ἐμεινε γνωστὸς ἀπὸ τότε ἴσια μὲ τώρα σὰν ὁ «νεραϊδοχτυπημένος» τῆς καρυδιάς. Αὐτὸ οἱ καιροὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ σβύσουν.

Τὸ πνεῦμα τῆς Ἀμμαδρυάδας, ἦταν πιὸ δυνατό, γιατί εἶχε βαθειὰ τίς ρίζες του κι' ἐπικράτησε πανίσχυρο ὡς τίς μέρες τίς δικές μας.

ΕΠΙΚΛΗΣΗ

Κύριε!

Ὁ πόνος μου ἀμέτρητος κι ἀβάστατος!
Σὰν τ' ἄρρωστο τ' ἀγρίμι,
τ' ἀνήμερο νὰ κυλιστῆ στὴ νέα χλόη τῆς γῆς,
νὰ φτάσῃ
τὸ καθάριο τῆς πηγῆς νεράκι
στοῦ δάσους νὰ σαλιάρῃ τὶς χαρὲς
ἀνήμπορη κοίτομαι κι' ἐγὼ
καὶ μοναχὰ μοῦ μένει νὰ στενάζω,
σὰν ἡ καρδιά μου πνίγεται μέσα στὸ φράγμα τοῦ κορμιοῦ,
κι ὁ πόθος,
μονάχος ὄνειρεύεται
μέσα σὲ σύνορα κλεισμένος·
—Ψάρι θαρρεῖς, πὺ μπλέχτηκε στὰ δίχτυα.

Κύριε!

μικρὴ ἡ καρδιά
τὴν ὁμορφιά γιὰ νὰ βαστάξῃ!
κι ὁ πόθος
γεμάτος ἀπὸ ἀνοιξη.
Στὸ πνέμα μου
πὺ τῶκανες ἀνήσυχο,
στὴν καρδιά μου πὺ κλείσες τοὺς ἥλιους σου,
στὰ μάτια μου, πὺ μ' ὄνειρο τὰ σκέπασες,
βάλε τὰ χέρια ἀπάνου μαλακά:
Τὴ γαλήνη δόσε μου τοῦ μοναχοῦ·
τοῦ παιδιοῦ ἄς ἔρθουν οἱ χαρὲς.
—Κάνε, Κύριε, νὰ τοὺς φτάνει ἡ κατοικία τοῦ κορμιοῦ μου!

Ἀντιγόνη Γαλανάκη—Βουρλέκη

ΩΡΑ ΔΕΙΛΙΝΟΥ

Ὁ Νοτιάς κολακεύει τὸν ἐγωῖσμό τῶν συννέφων
πὺ σέρνουν τὴ βαρεῖα πανοπλία τους
στὸ χαλασμένο πλακόστρωτο τῶν βουνῶν
καὶ κροταλίζει.
Χωθήκαμε στὸ ὑπόγειο τοῦ ἑαυτοῦ μας
καὶ κοιτάζουμε ἀπ' τὸ στενὸ φεγγίτη, στὸ δρόμο.
Νὰ ἡ μελαγχολία πὺ χαζεύει

μπροστά στις ἄδειες βιτρίνες τῶν βιβλίων
χωρὶς νὰ τὴν προσέχει κανεὶς.

Τώρα κάθησε στὸ κατώφλι καὶ γελáει σὰν χαζή,
γιατὶ τὴν ἔδειρεν ἡ ἐγκατάλειψη
γιατὶ δὲν ἔχει νὰ κατοικήσει.

Τὰ φύλλα τῆς λεύκας ἐξαντλοῦν τὶς τελευταῖες στιγμές των
ἔρωτοτροπῶντας μὲ τὶς δυσμικὲς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου.

Τὰ δικαιολογοῦμε γιατί εἶναι παιδιὰ,
—μεγάλα γηρασμένο παιδιὰ—

ποὺ δὲν ἀπόκαμαν νὰ κλώθουν τὸν ἀέρα
χωρὶς χαρὰ, χωρὶς ἀπόγνωση.

Δὲν εἴμαστε παρὰ κάτι τρωκτικὰ
ποὺ ροκανίζου διαρκῶς ἐλπίδες καὶ ὄνειρα.

Μὰ κάτω ἀπ' τὶς ἄσπρες πτυχές τοῦ χιτώνα μας,
μᾶς φαίνεται πὼς ἐξαντλοῦμε τὴν αἰωνιότητα
καὶ πλησιάζουμε τὸ μηδέν.

Ἄν δὲν βροῦμε στὸ κατώφλι τῆς νύχτας
σταματημένους τοὺς πόθους μας,
δὲν θὰ κλάψουμε.

Μᾶς φτάνει ποὺ περνοῦμε τὸ δαχτυλίδι τοῦ νοῦ
κι' ἀπομένει ἓνα φαροδὺ περιθώριο
γιὰ τὴν προσευχή.

Ἐπῆξε ὁ θρῆνος τῆς βροχῆς κι' ἀπάνω του
σχεδιάσαμε τὴν ἀνία τοῦ δειλινοῦ,
μ' ἔκφραση παγερὴ καὶ αὐθάδη,
μὲ γραμμὲς εὐθείες παντοῦ,
δίχως κὰν μιὰ καμπύλη.

Μᾶς ἔγινεν ἀνάγκη ἢ χαρὰ
μὰ δὲν πέρασε σημερ' ἀπ' τὸ παράθυρο —
—δὲν θὰ περάσει ποτὲ—

νὰ μᾶς ἰδεῖ, νὰ μιλήσουμε λίγο, νὰ γελάσουμε,
νὰ μᾶς κοιτάζει τρυφερά, σὰν κοπέλλα
τῆς ἐφηβείας, ποὺ εἶναι.

Ὁ δρόμος γέμισε νερὰ θολὰ ποὺ κατακυλοῦν
καὶ πλησιάζουν ἐπικίνδυνα.

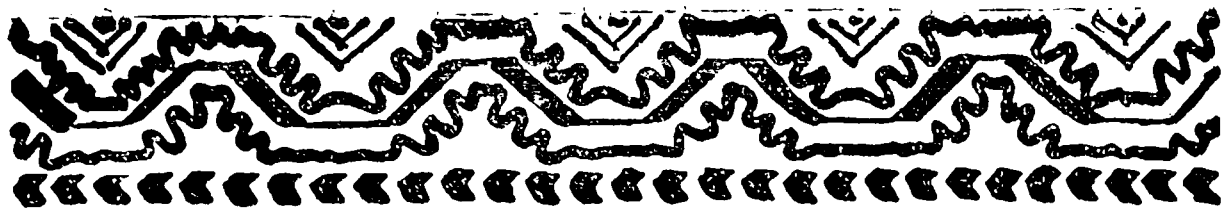
Ἐνα διπλὸ γαρύφαλλο ἀντίκρου στὸ μπαλκόνι
κοιμᾶται ἀγκαλιὰ μὲ τὴ λήθη.

Δὲν μᾶς χωρίζει ἀπ' τὴν ὄψη του τίποτα.

—Κλείσε τὸ φεγγίτη! Μὲ δρατότητα μηδὲν
τὸ ταξίδι μας θὰ γίνῃ πιὸ ἄνετο.

Βάσει Π. Μαιζλῆς

Γ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Πολύς θόρυβος έγινε τελευταία και στον τύπο και στη Βουλή εξαιτίας ενός νομοσχεδίου, που ο σημερινός Υπουργός της Παιδείας κ. Γεροκωστόπουλος, κατέθεσε με σκοπό να αναμορφώσει τη διοίκηση του Εθνικού Θεάτρου. Μερικοί είδαν την ενέργεια αυτή με καχυποψία και δυσπιστία και θέλησαν να υποστηρίξουν, ότι στο βάθος κρύβονται πονηρά ελατήρια, δηλαδή η πρόθεση του Κυβερνωτός κόμματος να υπαγάγη την Κρατική Σκηνή στον απόλυτο έλεγχο του. Άλλοι όμως κρίνοντας πιο αντικειμενικά επικροτούν την ενέργεια αυτή του κ. Υπουργού της Παιδείας, γιατί την βρίσκουν αρκετά δικαιολογημένη από την όχι ικανοποιητική κατάσταση, που επικρατεί σήμερα στον Οργανισμό του Εθνικού Θεάτρου. Και συγκεκριμένα οι απόλογηται του Νομοσχεδίου φρονούν ότι το νομοθέτημα αυτό «μακράν παντός κομματικού υπολογισμού», σκοπό έχει να άρη μερικά τρωτά από τη λειτουργία του Εθνικού Θεάτρου διαχωρίζοντας τη διοίκηση του Ίδρυματος από την Καλλιτεχνική του διεύθυνση, δηλαδή να επαναφέρει κατά κάποιον τρόπο το καθεστώς, που ίσχυσε στις ημέρες της άκμης του Εθνικού μας Θεάτρου, όταν τη Γενική διεύθυνσή του είχε ο Ίωάννης Γρυπάρης κι ύστερα ο Γεώργιος Βλάχος και τη θέση του σκηνοθέτη κρατούσε ο Φώτος Πολίτης, ενώ σήμερα αυτές οι δυο αρμοδιότητες παρ' όλο τον τεράστιο φόρτο εργασίας, που συνεπάγονται, και το βάρος των ευθυνών, που δημιουργούν—, συγκεντρώνονται στα χέρια ενός και του αυτού προσώπου, δηλαδή του κ. Δημ. Ροντήρη, ο οποίος μπορεί να είναι άριστος ως σκηνοθέτης (—μολονότι και στην ειδικότητά του αυτή επικρίθηκε ξωηρά κάποτε για

μερικές δημιουργίες του)—, αλλά δεν έχει τον βαρύν πνευματικό έξοπλισμό, που χρειάζεται οποιος έπωμίζεται τη διεύθυνση ενός Κρατικού Θεάτρου. Το έπιχείρημα είναι ισχυρό. Και η πείρα, του παρελθόντος το προσεπικυρώνει. Αν ένας Φώτος Πολίτης, / όχι μόνον κάτοχος όλων των ειδικών γνώσεων της Σκηνοθεσίας, αλλά και λογοτέχνης δόκιμος και κριτικός μεγάλης περιωπής, δηλ. άνθρωπος με δημιουργική πνοή και πνευματική ακτινοβολία/, δεν τόλμησε να συγκεντρώση στα χέρια του δικτατορικά τη διοίκηση και την Καλλιτεχνική διεύθυνση του Εθνικού Θεάτρου παραμερίζοντας το Γρυπάρη ως περιττόν, δεν βλέπομε γιατί θάταν ικανός να βαστάξη το βάρος αυτό μόνος του ο κ. Δημ. Ροντήρης. Αποφεύγομε να επεκταθούμε σε λεπτομερειακή ανάλυση του ειδικού αυτού θέματος, γιατί δεν έχουμε το κείμενο του οργανικού νόμου, που ρυθμίζει την λειτουργία του Εθνικού μας Θεάτρου και το κείμενο του νέου νομοσχεδίου, που συζητήθηκε στη Βουλή, για να ιδούμε κάνοντας την αντιπαραβολή ποιές τροποποιήσεις γίνονται και ποιά κεία γερμίζονται. Μια που ανακινήθηκε όμως το ζήτημα τούτο, το τόσο πρωταρχικής σημασίας για την πνευματική και καλλιτεχνική άγωγή του λαού μας, δεν θά ήταν ίσως άσκοπο να ακουστούν μερικές βασικές απόψεις, που κι άλλοτε ειπώθηκαν και που δεν πειράζει τίποτε να επαναληφθούν από τη σκοπιά της Έπαρχίας., γιατί είναι, καθώς νομίζομε, συνυφασμένες με το σκοπό και τον προορισμό του Εθνικού Θεάτρου. Καλή βέβαια και ευπρόσδεκτη κάθε ειλικρινής προσπάθεια για τη βελτίωση του συστήματος διοι-

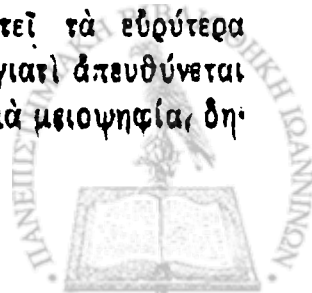

κήσεως καὶ καλλιτεχνικῆς δράσεως τῆς Κρατικῆς μας Σκηνῆς, μετὴν ἀλλαγὴ τῶν θεσμῶν καὶ τὴν ἀντικατάσταση τῶν ἀκατολλήλων προσώπων μετὰ ἄλλα πρὸ ἀρμόδια, ἀλλὰ ἂν σταματᾷ ὡς ἐδῶ ἢ ἐξυγιαντικὴ κίνηση, τὸ κέρδος θάνατι μικρό, γιατί τὰ μέτρα αὐτὰ θίγουν μόνο τὴ μιὰ—τὴν ἐξωτερικὴ—ὄψη τοῦ προβλήματος, ἐνῶ τὸ βάθος παραμένει ἀνέπαφο. Καὶ ἐξηγοῦμαι. Ἐφόσον δηλαδὴ δὲν γίνεται διὰ Νόμου μονίμου καὶ ὀργανικοῦ, πού νὰ ἐπέχη θέση Καταστατικοῦ χάρτη τοῦ Ἰδρυμάτος, σεβαστοῦ ἀπὸ κάθε Κυβέρνηση, καθαρὴ διάκριση τῶν σκοπῶν καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑποδειχτοῦν τὰ πρόσφορα μέσα γιὰ τὸν καλύτερο τρόπο λειτουργίας του καὶ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ προορισμοῦ του. Ἡ ἱεράρχηση αὐτῶν τῶν σκοπῶν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ θέμα μιᾶς ἐιδικῆς μελέτης. Σήμερα περιοριζόμαστε σὲ μιὰ συνοπτικὴ ἀνάπτυξη τῆς γνώμης μας. Φρονοῦμε δηλαδὴ, ὅτι ἕνας ἀληθινὰ φωτισμένος νομοθέτης, προικισμένος μετὰ εὐρύτητα πνεύματος καὶ αἰσθητικὴ καλλιέργεια, αὐτὸ τὸ καιρὸ σημεῖο θὰ ἔπρεπε νὰ προσέξῃ: Νὰ ἐντάξῃ τὴ δράση τῆς Κρατικῆς μας Σκηνῆς μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς εὐρύτερης πνευματικῆς ἐξόρμησης γιὰ τὴν ἀνύψωση τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ μας, γιὰ τὸν ἐξευγενισμό τοῦ ἤθους καὶ γιὰ τὴν διαμόρφωση ὀρθοῦ αἰσθητικοῦ κριτηρίου. Κι ἀληθινά! Δὲν βλέπομε τί ὠφελεῖ νὰ συζητοῦμε γιὰ δευτερεύοντα θέματα, (ὅπως εἶναι ὁ τρόπος διοικήσεως ἢ καλλιτεχνικῆς διευθύνσεως, ἢ ἀρμοδιότητα τοῦ σκηνοθέτη καὶ τοῦ διευθυντοῦ κ.λπ.) ἂν ἀφήνομε θολὸ καὶ συγκεχυμένο τὸ σκοπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, πού εἶναι τὸ βασικὸ πρόβλημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο σὰν ἀπὸ κορμὸ ἐκφύονται ὅλα τὰ ἄλλα. Γιὰ τὸ ζήτημα τοῦτο μιὰ λεπτομερέστερη ἀνάλυση δὲν εἶναι ἴσως περιττή.

Τὸ θέατρο γενικά, πού προσφέρει ὡς θέαμα καὶ ἀκουσμα τὸ πρὸ ὄριμο καὶ συμπυκνωμένο λογοτεχνικὸ εἶδος, εἴτε τραγωδία εἶναι τοῦτο εἴτε κωμῳδία, δὲν εἶναι μόνο ἕνα μέσο ψυχαγωγίας γιὰ τοὺς ἄργοσχόλους καὶ τοὺς ὠραιοπαθεῖς, ἀλλὰ καὶ

παιδευτήριον ψυχῶν γιὰ τὸν πολὺν λαόν. Γιατί τὸ καλὸ θέατρο συμπληρώνει κατὰ κάποιον θαυμαστὸ τρόπο τὴν ἀπὸ καθέδρου διδασκαλίαν ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἠθικολογία προβάλλοντας πρότυπα πρὸς μιμησιν ἢ φωτίζοντας ἐντονα τὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα πρὸς ἀποφυγὴν, ἐπιτυγχάνει, στὸ εἶδος τῆς τραγωδίας τοῦλάχιστο, κατὰ τὴν ἐπιγραμματικὴν ἔκφραση τοῦ Ἀριστοτέλη, τὴν κάθαρση τῶν παθῶν «δι' ἐλέου καὶ φόβου». Γι' αὐτὸ πολὺ νωρὶς ἀναγνωρίσθηκε ἡ μεγάλη μορφωτικὴ του δύναμη. Ἄς μὴν ξεχνᾷμε ὅτι ἀπὸ τὶς γιορτὲς τοῦ Διονύσου ξεπήδησε τὸ θεατρικὸ εἶδος στὴν ἀρχαιότητα, σὰν ἀνώτερη ἔκφανση ὑψηλῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν, σὰν μυστηριακὴ τελετουργία πού κατορθώνει τὸ θαῦμα μετὰ τὴν ἐκσταση καὶ τὸν ἐνθουσιασμό, νὰ ἐξαγνίξῃ τὶς ψυχὰς τῶν πιστῶν, νὰ τὶς γιαιτρεύῃ ἀπὸ τὰ πάθη. (Κάτι ἀνάλογο μετὰ τὴν ψυχαναλυτικὴν θεραπεία τοῦ Freud).

Οἱ πρόγονοί μας, πρὸ προοδευτικοὶ ἀπὸ μᾶς, εἶδαν τὸ θέατρο σὰν εἶδος πρώτης ἀνάγκης γιὰ τὸ λαόν καὶ ὄχι σὰν πολυτέλεια, καὶ γι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἔδιναν τόση σημασία στοὺς δραματικούς ἀγῶνες, τὶς διδασκαλίαις ὅπως τὶς ἔλεγαν, καὶ πρόνοησαν μετὰ τὴν θέσπιση τῶν λεγομένων θεωρικῶν χρημάτων γιὰ τὴν πλατὴ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ στὶς παραστάσεις. Τὸ εἰσιτήριο κάθε φτωχοῦ πληρώνονταν ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ὑπῆρχε νόμος, πού τιμωροῦσε μετὰ θάνατον ὁποῖον θὰ τολμοῦσε νὰ εἰσηγηθῇ τὴν διάθεση τῶν χρημάτων αὐτῶν γιὰ ἄλλο σκοπόν. Ἐμεῖς τί κάνομε σήμερα; Ἐχομε βέβαια τὸ Ἐθνικόν μας Θέατρο, πού μαζί με τοὺς ποικιλώνεμους ἄλλους θιάσους ἐπωμίζεται τὸ βαρὺ ἔργο νὰ τέρπῃ καὶ νὰ διδάσκῃ ἀπὸ σκηνῆς τὸ ἐλληνικόν κοινόν. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τί γίνεται μετὰ τὰ ἰδιωτικὰ θεατρικὰ συγκροτήματα, ἂν βρίσκονται δηλαδὴ στὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς των ἢ ὄχι. Ἄν ὅμως ρίξωμε μιὰ ἐρευνητικὴ ματιὰ στὴν Κρατικὴ Σκηνὴ μας, θὰ καταλήξωμε σὲ μιὰ θλιβερὴ διαπίστωση. Τὸ Ἐθνικόν μας θέατρο δὲν ἐξυπηρετεῖ τὰ εὐρύτερα στρώματα τοῦ λαοῦ μας, γιατί ἀπευθύνεται σχεδόν ἀποκλειστικὰ σὲ μιὰ μειοψηφία, δη-

λαδή στο ἀθηναϊκὸ κοινόν, πού ἔχει μονοπωλήσει κι αὐτό τὸ τὸ προνόμιο...

Καὶ ὁμως τὸ Ἔθνος δὲν τὸ ἀποτελεῖ μονάχα ἡ πρωτεύουσα, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἐπαρχίες, κυρίως αὐτές. Τὸ Ἐθνικὸ μας Θέατρο τότε μονάχα θὰ κινεῖται μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ ἀληθινοῦ προορισμοῦ του, ὅταν φροντίζει νὰ κρατῆ συχνὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας, πὺ ξέρει «νὰ φιλοκαλήμετ' ἐυτελείας» καὶ νὰ ἐλαφρώνη τὸ σκληρὸ μόχθο τῆς ἐργασίας του μὲ τὸ μαγικὸ πιετὸ τῆς Τέχνης.

Ἔχει τὸ δικαίωμα λοιπὸν νὰ ἀξιῶση περισσότερη προσοχὴ καὶ στοργὴ ἀπὸ ἐκείνους, πὺ ρυθμίζουν τὴ λειτουργία τῆς Κρατικῆς μας Σκηνῆς. Γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ τὸ αἶτημα αὐτό, πρέπει ὠρισμένα στελέχη τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου νὰ ἀπαρτίσουν περιόδους θιάσους (ἄρματα Θεσπίδος, ὅπως θὰ τᾶλεξαν οἱ ἀρχαῖοι), πὺ ἔστω καὶ στίς στενόχωρες αἰθουσες τῶν ἐπαρχιακῶν θεάτρων καὶ μὲ πενιχρὰ σκηνακά θὰ μπορούσαν κάτι ἀξιόλογο νὰ ἐπιτύχουν, νὰ προκαλέσουν τὴ δόνηση τῆς μεγάλης τέχνης. Ἄς ἀφήσουν τίς σοφιστεῖες καὶ τίς μεμψιμοιρίες οἱ ἰθύνοντες ἐκάστοτε τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ ἄς θεωροῦν τὴ διακονία πρὸς τὸ λαὸν ὡς πρῶτιστο καθήκον τους. Θὰ μᾶς ποῦν, ὅτι ἀπαιτοῦνται χρήματα πολλὰ γιὰ τὴ συγκρότηση καὶ συντήρηση αὐτῶν τῶν περιοδεούντων θιάσων. Γιὰ ἓναν ὁμως τόσο μεγάλο σκοπὸν πρέπει νὰ κάμη κάποιες θυσίες τὸ Κράτος, (ἀφοῦ ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία 2400 χρόνια πρὶν ἀπὸ μᾶς ἦταν πρὸ γενναϊόδωρη στὸ σημεῖο αὐτό), ἄλλως τε καὶ τοπικοὶ πόροι μπορεῖ νὰ ἐξευρεθοῦν, ὥστε νὰ καλύπτουν τὰ τυχόν κενὰ τῶν εἰσπράξεων. Ἐρχόμαστε σ' ἓνα ἄλλο ζήτημα: Ποιὰ ἔργα εἶναι σκόπιμο νὰ παίζονται στὴν Ἐθνικὴ μας Σκηνή; Βέβαια ἓνα Ἐθνικὸ Θέατρο ἀξιο τοῦ ὀνόματός του ὀφείλει νὰ περιλαμβάνη στὸ ρεπερτόριόν του τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκόσμιας θεατρικῆς παραγωγῆς, νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους τραγικούς, νὰ σταματᾷ στὸ Σαίξπηρ καὶ στὸν Ἴψεν καὶ νὰ καταλήγη στοὺς μεγάλους θεατρικούς συγγραφεῖς τῆς Ἐποχῆς μας. Στὸν τομέα τῆς τέχνης δὲν πρέπει νὰ ἐγείρονται σινικά τελεχη, γιὰ τὴ ὑπερτίμηση τοῦ ἑαυτοῦ μας γεννάει μιὰ ἐπικίνδυ-

νὴ αὐταρέσκεια καὶ ἐγωπάθεια καὶ μᾶς ἀποξενώνει ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τῶν ἄλλων λαῶν. Ἀλλὰ πάλι δὲν πρέπει ἀπὸ τὸ φόβο, μήπως δὲν φανοῦμε τέλεια ἀντικειμενικοί, νὰ φτάσωμε στὴν ξενομανία.

Καὶ νομίζομε, ὅτι τὸ Ἐθνικὸ μας Θέατρο ἔχει φτάσει σὲ μιὰ ἐπικίνδυνη ὑπερβολή. Νὰ δείχνη δηλαδὴ μιὰ περίεργη προτίμηση στὰ ξένα ἔργα καὶ νὰ ὑποτιμᾷ, (ἂν ὄχι νὰ περιφρονῆ), τὰ ἑλληνικά. Γενικὸ εἶναι τὸ παράπονο τῶν λογοτεχνικῶν μας κύκλων, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ μας παραγωγὴ ἐπιλέγονται ἐλάχιστα ἔργα γιὰ τὸ ρεπερτόριο τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ ἀπ' αὐτὰ λίγα ἔχουν τὴν καλὴ τύχη νὰ ἀνεβαστοῦν στὴ Σκηνή, γιὰ τὴ «μεταξὺ κύλικος καὶ χεῖλέων πολλὰ πέλει».

Βέβαια γίνονται λίγες παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Ὁ λαὸς μας θέλει νὰ βλέπη συχνὰ ἀνεβασμένα στὴν Ἐθνικὴ μας Σκηνή μὲ ὅλη τὴ λάμψη μιᾶς καλῆς σκηνοθεσίας καὶ ἐνὸς ὑποδειγματικοῦ παιξίματος ὅλα τὰ ἀξιόλογα προῖοντα τῆς νεοελληνικῆς δραματογραφίας. Γιὰ τὴ μέσα σ' αὐτὰ περικλείεται ἡ ζωὴ τοῦ Ἐθνικοῦ μας καὶ ἀπ' αὐτὰ κυρίως θὰ ἀντλήσῃ ὁ λαὸς μας πλούσιο ὑλικὸ γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ καλαισθητικὴ ἀγωγή του.

Μᾶς λέγουν συχνὰ τὰ σοφὰ μέλη τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου μας.

—Σύμφωνοι, Κύριοι!.. Νὰ ἀνεβάσωμε ἑλληνικὰ ἔργα σύγχρονα... Ἀλλὰ ποιά; Δυστυχῶς δὲν ἔχομε ἔργα, πὺ νὰ ἀξίζουν. Ἡ κρίση αὐτὴ εἶναι, νομίζομε, πολὺ αὐστηρή. Ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι βάσιμη, πάλι δὲν ἀποτελεῖ ἀρκετὴ δικαιολογία γιὰ τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν νεοελληνικῶν ἔργων. Ἐῖτε μᾶς ἀρέσει, κύριοι, εῖτε ὄχι, αὐτὴ εἶναι ἡ θεατρικὴ μας παραγωγὴ. Μετρίας ἴσως ποιότητος. Ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τὴν ἀγνοήσωμε δὲν γίνεται καλύτερη. Ἀπεναντίας μάλιστα. Πρέπει νὰ σκύψωμε μὲ στοργὴ περισσότερη στὰ ἑλληνικὰ ἔργα, (τὰ κατώτερα ἔστω ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ξένα), νὰ προσπαθήσωμε νὰ ἀξιοποιήσωμε σκηνακῶς, ὅ,τι καλὸ κρύβουν μέσα των, γιὰ νὰ ἐνθαρρύνωμε ὅσους ἀσχολοῦνται σοβαρὰ μὲ τὴ δραματικὴ Τέχνη. Πῶς θέλετε νὰ φιλοτιμηθοῦν καὶ νὰ οἰσθηλατηθοῦν οἱ νέοι συγγραφεῖς, ὅταν βλέπουν αὐτὴ τὴν

ἀνυποληψία καὶ τὴν ἀστοργία πρὸς τὰ δημιουργήματά τους; Τὰ ταλέντα βέβαια δὲν φυτρώνουν κατὰ παραγγελίαν, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ κινήσωμε τὴν ἀμίλλα, νὰ θέσωμε σὲ κίνηση τὶς κρυμμένες δυνάμεις, ὅπως τὰ φτερνιστήρια κεντρίζουν τῆλογο, γιὰ νὰ καλπᾶση. Στὸ κάτω—κάτω τὴ λογῆς ἔθνικὸ σκοπὸ ἐξυπηρετεῖ τὸ Θέατρο Ἐκεῖνο, πὸν περιφρονεῖ ἢ ἀγνοεῖ τὴν τέχνη τοῦ λαοῦ του, ὅποια κι' ἂν εἶναι; Λοιπὸν ὄχι ξενομανία, ἀλλὰ λογισμένη καὶ σταθερὴ ὑποστήριξη τῆς ἐγχώριας θεατρικῆς παραγωγῆς. Τὸ αἶτημα τῆς γενιᾶς μας, πὸν ἀσχολεῖται μὲ τὸ Θέατρο, εἶναι νὰ δοθῇ πρωτεύουσα θέση στὰ ἑλληνικὰ ἔργα μέσα στὸ ρεπερτόριο τοῦ ἑθνικοῦ Θεάτρου. Εἶναι προτιμότερο νὰ κάνωμε τέχνη μὲ δικὰ μας ἔργα, ἔστω καὶ μέτρια, παρὰ νὰ ἐπιδειχθῶμε δάνειο πνεῦμα σὰν ξιπασμένη τσιγγάνα, πὸν καμαρώνει τὰ κλοπιμαῖα στολίδια της. Ἡ παροιμία λέει: «Ἄν δὲν παινέσης τὸ σπῖτι σου, πέφτει καὶ σὲ πλακώνει». Τὰ ξένα ἀπιστοურγήματα δὲν θὰ ἀγνοηθοῦν φυσικά, ἀλλὰ θὰ δίδονται στὴν πρέπουσα ἀναλογία, ὥστε νὰ μὴ παθαίνουν ἀσφυξία τὰ ἑλληνικὰ ἔργα. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀφεθῇ στὴν καλὴ διάθεση τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς ἢ προστασία τῶν ἑλληνικῶν ἔργων, (γιατὶ τὸ παρελθὸν μαριουρεῖ μὲ πόση αὐστηρὴ προκατάληψη ἔκρινε τὴν ἑλληνικὴν προσφορά), ἀλλὰ νὰ ὁρισθῇ διὰ Νόμου ἢ ἀναλογίαν, μὲ τὴν ὁποία θὰ ἐπιλέγονται κάθε χρόνο τὰ ξένα ἔργα καὶ τὰ δικὰ μας, ὥστε νὰ περιορίζονται οἱ αὐθαιρέσεις καὶ οἱ ἀτομικὲς προτιμήσεις.

Ἡ σειρά τῶν σκέψεων αὐτῶν μᾶς φέρει σ' ἓνα ἄλλο θέμα. Ἄν ἡ δραματικὴ μας παραγωγή δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ τροφοδοτήσῃ τὸ Ἐθνικὸ μας Θέατρο, τί θᾶπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ τὴν τὸ ν ὠ σ ἦ τ η ς; Ἡ ἀπάντηση θὲν εἶναι δύσκολη. Τὸ Κράτος, τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας εἰδικώτερα, ὀφείλουν νὰ σκεφθοῦν κάπως σοβαρώτερα τὸ πρόβλημα τῆς Τέχνης σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς κύριες ἐκφάνσεις τοῦ Πνεύματος. Ἄν ἐνδιαφέρονται εἰλικρινὰ γιὰ τὶς πνευματικὲς ἀξίες, ὅπως διακηρῦσσουν, πρέπει «ἔργω καὶ οὐ μόνον λόγῳ» νὰ ἀναλάβουν τὴ σταυροφορία γιὰ τὴν πνευματικὴ θεμελίωση τοῦ ἔθνους

μας. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ εὐρὸν πλαίσιο περικλείεται καὶ ἡ ἰδιαίτερη φροντίδα τῆς Πολιτείας γιὰ τὸ Θέατρο σὰν παράγοντα μορφωτικὸ καὶ γιὰ τοὺς συγγραφεῖς, πὸν μὲ τὸ ἔργο τους διὰ τοῦ θεάτρου ἀσχοῦν ἠθοπλαστικὴ ἐπίδραση στὸ λαό... Λοιπὸν εἶναι καιρὸς νὰ μιμηθῇ καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος στὸ ζήτημα τῆς προστασίας τῆς Ἐθνικῆς Λογοτεχνίας ὅ,τι ἀπὸ καιρὸ κάνουν οἱ φίλοι μας Τοῦρκοι, (γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμε ἄλλα Κράτη πῖδὸ προοδευμένα), πὸν μὲ χρηματικὲς ἐπιχορηγήσεις (ὑπὸ τύπον ἀργομισθίας) καὶ ἄλλες παροχὰς ὑποστηρίζουν ὅσους ἐργάζονται γιὰ τὴν πρόοδο τῆς ἑθνικῆς τους τέχνης. Ἀφοῦ ξεχάσαμε τῶν προγόνων μας τὶς ὑποθήκες, τοῦλάχιστο ἄς παραδειγματισθοῦμε ἀπὸ τοὺς ξένους. Καὶ γιὰ νὰ μὴ ἀπεραντολογῶ: Ἄς εὔρη ἓναν τρόπο (προκηρῦσσοντας λ. γ. δραματικὸς διαγωνισμοὺς μὲ μεγάλα ἔπαθλα κάθε χρόνο) τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ἢ ὁ Ὄργανισμὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου νὰ διαγείρη τὴν ἀμίλλα τῶν συγγραφέων γιὰ τὴν παραγωγή ἔργων ἀντιπροσωπευτικῶν τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς ζωῆς ἢ ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς περιπέτειες ἢ τὶς παραδόσεις τῆς φυλῆς μας, ἔργων πὸν νὰ φέρουν τὴν ἰδιοτυπία τοῦ πολιτισμοῦ μας. Καὶ πάλι τονίζομε, ὅτι μὲ συνταγολόγια δὲν γίνονται βιώσιμα λογοτεχνήματα, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ἀνευ σημασίας ἡ προγραμματισμένη παρέμβαση τοῦ Κράτους γιὰ τὴν προώθηση τῆς Ἐθνικῆς μας Τέχνης, μέσα στὴν ὁποία περιέχεται καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν τόνωση τῆς θεατρικῆς μας παραγωγῆς. Πολλὲς φορές ἢ κρίση γιὰ τὴν ἀξία ἑνὸς θεατρικοῦ ἔργου, ὅταν γίνεται ἀπὸ ἀνθρώπους πὸν ἔχουν προκατάληψη ἢ ἐπαγγελματικὴ μονομέρεια ἢ ἰδιαίτερη προσήλωση σὲ ὠρισμένο αἰσθητικὸ δόγμα, καταντᾷ ἀδικη καὶ τότε εἶναι σὰ νὰ καταδικάζεται ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀναπολόγητος. Ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ θεατρικοῦ ἔργου δὲν εἶναι πάντοτε ἀνάλογη μὲ τὴ σκηνικὴ του ἐπιτυχία. Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀλήθεια, πὸν τὴν διαπιστώνουν συχνὰ ὅσοι ἔχουν στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ Θέατρο. Ἄλλο πράγμα ἡ Θεατρικότης καὶ ἄλλο ἡ Λογοτεχνικότης, ὅπως πολὺ εὐστοχα ἔλεγε ὁ μακαρίτης Γ. Ξενόπουλος. Γι' αὐτὸ μονάχα ἡ ἐτυμηγορία τοῦ θεατρικοῦ κοινοῦ καταξιώ-

νει ή καταδικάζει τὸ παιζόμενον ἔργο... Σπάνια ή κρίση τοῦ λαοῦ εἶναι λαθεμένη, ὅσο κι ἂν ἰσχυρίζονται μερικοὶ ὅτι τὸ καλλιτεχνικό του κριτήριο εἶναι ἀνεξέλικτο. Ὁ λαὸς διαισθητικῶς πάντοτε ποιὸ ἔργο ἔχει ἀληθινὴ πνοή καὶ τὸ χειροκροτεῖ, ὅπως ξέρει καὶ νὰ διακρίνῃ τὰ ψεύτικα καὶ τὰ συμβατικά... Στὴν Ἀθήνα τὸν ἀρχαῖο καιρὸ οἱ δραματικοὶ ἀγῶνες ἐγίνοντο μὲ τέτοια διαδικασίαι, ὥστε ή τελικὴ κρίση γιὰ τὴν ἀξία τῶν παιζομένων ἔργων νὰ ἀνήκῃ στὸ λαό.

Μὰ θὰ ρωτήσῃ κανεὶς: Καὶ τότε μὲ ποιά κριτήρια θὰ καταρτίζεται τὸ ρεπερτόριο τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ἀφοῦ δὲν ἔχομε ἐμπιστοσύνη στὴν ἀμεροληψία τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος κριτικῶν; Βέβαια δὲν προτεινομε νὰ γίνῃ ἀτλὸς διακοσμητικὸς τύπος ή Καλλιτεχνικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, πού θάναί πάντοτε τὸ ἀρμόδιο ὄργανο γιὰ τὴν ἐπιλογή τῶν ἔργων.

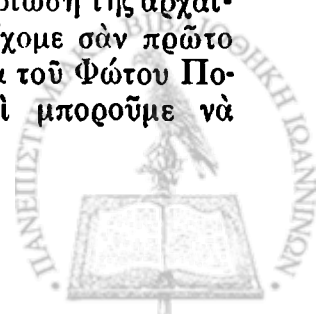
Ἀπλῶς θέλομε νὰ ὑποδείξωμε, ὅτι πρέπει νὰ γίνουν ἐπιεικέστεροι καὶ συγκρατητικώτεροι οἱ κριταὶ τῶν ἑλληνικῶν ἔργων, νὰ παραβλέπουν κάποτε μερικὲς ἀτέλειες μορφῆς, πού εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχουν τὰ προϊόντα τῆς νεοελληνικῆς δραματογραφίας (γιατὶ δὲν στηρίζονται, ὡς γνωστόν, σὲ μακρὰ θεατρικὴ παράδοση). Ἄλλωστε ή μεταπολεμικὴ ἑλληνικὴ κοινωνία δὲν παρουσιάζει ἀκόμα ἀποκρυσταλλωμένους, ραφιναρισμένους τύπους, ὥστε οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς νὰ διευκολύνονται στὴ διάπλαση τῶν χαρακτήρων), ἀλλὰ ἐμφανίζει κάτι τὸ ρευστὸ καὶ τὸ ἀκαταστάλαχτο. Οἱ ἀτέλειες δηλαδὴ τῶν ἑλληνικῶν ἔργων εἶναι ὄργανο πάθησης, πού δὲν θὰ λείψῃ γρηγορα. Μερικὰ ὅμως ἀπ' αὐτὰ ἔχουν οὐσία καὶ πνοή καὶ ὡς τέτοια ἀξίζουν νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς τῆς Κρατικῆς Σκηνῆς.

Τὸ λαϊκὸ αἰσθητήριο δὲν γελιέται σιὰ ζητήματα αὐτὰ καὶ κάποτε ή λαϊκὴ ἐπιδοκιμασία ή ἀποδοκιμασία τοῦ παιζομένου ἔργου ἀξίζει πῶς πολὺ ἀπὸ τὴ δεοντολογικὴ ἀξιολόγηση τῶν σοφῶν ἐπιφυλλιδογράφων. Τὸ συμπέρασμα μᾶς εἶναι, ὅτι ἐπιβάλλεται κάθε χρόνον νὰ ἀνεβάζονται στὴν Κρατικὴ μᾶς Σκηνὴ πολλὰ ἑλληνικὰ ἔργα καὶ τότε δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ συμβῆ τὸ ἐξῆς περίεργον. Ὅσα ή Καλλιτεχνικὴ Ἐπιτροπὴ ἀντίκρουσε μὲ ζωηρὲς ἐπιφυλάξεις, νὰ σημειώ-

νουν σκηνικὴ ἐπιτυχία, ἐπειδὴ μιλοῦν στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ, κι ὅσα συνώδεψε στὸ προσκήνιο μὲ ἐπαίνους καὶ ὑποσχέσεις, νὰ συναντοῦν τὴν παγερὴ ἀδιαφορία τῶν θεατῶν. Ἡ ἐκτίμηση τῶν ἐπιλεγομένων ἔργων ἀπὸ τὴν Καλλιτεχνικὴ Ἐπιτροπὴ, ἐφόσον θὰ πληροῦν τὶς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις), νὰ εἶναι προκριματικὴ, καὶ ή τελικὴ κρίση νὰ ὁφίηται στὸ μορφωμένο θεατρικὸ Κοινό. Ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν παραπάνω σκέψεων, (πού δὲν εἶναι μόνο τοῦ γράφοντος, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων, ὅπως πιστεύω), ἐλπίζω νὰ ἔγινε φανερό, ὅτι διπλά στὰ ἔξωτερά, τὰ τυπικὰ προβλήματα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, πού χρειάζονται σωστὴ ἐπίλυση, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα βαθύτερα, πῶς οὐσιαστικὰ σημεῖα, ὅπου εἶναι ἀναγκαία μία ἀναθεώρηση καὶ ἀναψηλάφηση.

Δὲν ἀρκεῖ μόνο ή ἀλλαγὴ διοικητικῶν τρόπων καὶ προσώπων, ἀλλὰ χρειάζεται μιὰ ἀλλαγὴ σκοπῶν καὶ κατευθύνσεων (μιὰ ριζικώτερη μεταβολὴ στὶς πνευματικὲς ἐπιδιώξεις) τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, γιὰ νὰ μὴ διαψεύδῃ τὸν τίτλο του καὶ γιὰ νὰ γίνῃ πῶς αἰσθητὴ ή καλλιτεχνικὴ του ἀκτινοβολία. Ἄς καταστρωθῇ ἓνα εὐρὺ καὶ μελετημένο πρόγραμμα δράσεως καὶ ἄς συγκροτηθῇ ἓνα ἄριστον ἐπιτελεῖο συγγραφέων, μεταφραστῶν, σκηνοθετῶν, ἠθοποιῶν, σκηνογράφων κ.λ.π. εἰδικευμένων προσώπων, πού θὰ ἐρευνήσουν ὅλον τὸ χῶρον τῆς Ἑλληνικῆς δραματογραφίας (ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἕως σήμερον), γιὰ νὰ ἀνασύρουν ὅτι κατ'ἀλληλο ὑπάρχει γιὰ τὴν ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλία... Τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων τραγικῶν νὰ φιλοξενοῦνται συχνότερα στὴν Ἐθνικὴ Σκηνὴ καὶ σὲ μεγαλύτερη ἀναλογία, νὰ γίνεται τὸ ἀνάβασμά τους μὲ σύγχρονα μέσα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ καταστρέφεται ὁ ἱστορικὸς χαρακτήρας των.

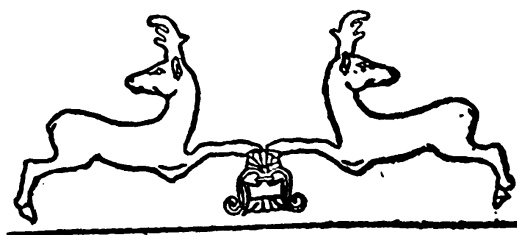
Τὸ πολυθρόνητο ζήτημα: Ποιὸς εἶναι ὁ πῶς ἐνδεδειγμένος τρόπος τῆς ἐρμηνείας ἑνὸς ἀρχαίου δράματος, πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῇ σοβαρὰ ἀπὸ τοὺς ἐγκεφάλους τῆς Ἐθνικῆς μᾶς Σκηνῆς, γιὰ νὰ δοθῇ ὑπεύθυνα ή λύση στὰ πολυσύνθετα προβλήματα, πού σχετίζονται μὲ τὴν ἀναβίωση τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Ὡς τώρα ἔχομε σὰν πρῶτον σταθμὸ τὴ φωτεινὴ ἐργασία τοῦ Φώτου Πολίτη στὸν τομέα αὐτὰ καὶ μπορούμε νὰ

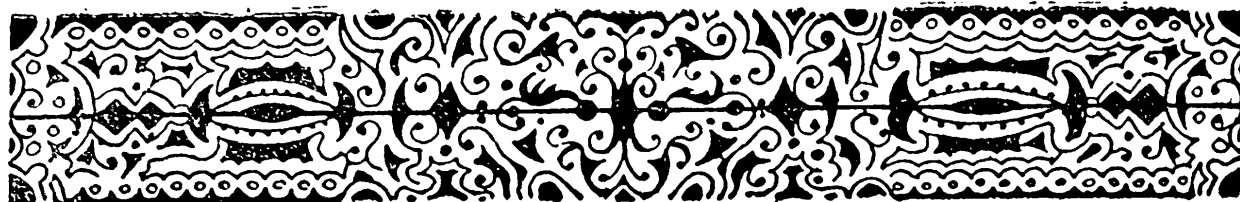

ποῦμε ὅτι τὸ δρόμο του ἀκολουθοῦν ὅλοι ὄσοι καταπιάνονται νὰ λύσουν ἱκανοποιητικὰ τὰ σκηνοθετικὰ προβλήματα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου. Ζωντανὸ ἐπίσης παραμένει πάντα τὸ πείραμα τῶν δελφικῶν γιορτῶν, πού ὠργάνωσε τὸ ζεῦγος Σικελιανοῦ με μεγάλη ἐπιτυχία (παρ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις μερικῶν). Ἀλλὰ καὶ τοῦ Θυμελικοῦ θιάσου τοῦ κ. Λίνου Καρζῆ ἡ προσπάθεια γιὰ τὸ ξαναζωτάνεμα τοῦ ἀρχαίου δραματικοῦ Λόγου δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητη, μολονότι ἡ ὑπερβολικὴ προσήλωσή του στὴν παράδοση (τῆ θρησκευτικῆ ὑφῆ τῆς τραγωδίας— τοὺς κοθόρονους—τὰ προσωπεῖα κλπ.) δὲν νομίζομε ὅτι συμβιβάζεται με τὸ σημερινὸ θεατρικὸ αἶσθημα. Γι' αὐτὸ τὸ Ἐθνικὸ θέατρο πρέπει νὰ ἐπιδιώξη τὴν κατὰ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο ἐπίλυση αὐτῶν τῶν προβλημάτων, γιὰ ν' ἄχουμε ἐπιτέλους μιὰ ἐ π ἰ σ η μ ἠ ἔ λ λ η ν ι κ ἠ ἔ κ δ ο χ ἠ ἔ ρ μ η ν ε ἰ α ς τῶν ἀρχαίων δραμάτων, πού ὀργανώνουν με περισσότερη ἀπὸ μᾶς ἐπιτυχία (δυστυχῶς) τὰ ξένα θέατρα. Γιὰ λόγους ἔθνικῆς φιλοτιμίας καὶ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς περιηγητικῆς κίνησης στὸν τόπο μας δὲν πρέπει νὰ παραμελῆ τὴν προσπάθεια αὐτὴ τὸ Ἐθνικὸ μας Θέατρο.

Οἱ παραστάσεις αὐτές, πού θὰ δίδονται στοὺς χώρους τῶν σωζομένων ἀρχαίων θεάτρων μας, πλαισιωμένες καὶ με ἄλλες ἐορταστικὲς ἐκδηλώσεις, (παρμένες ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ καὶ νεοελληνικὴ ζωὴ), μποροῦν νὰ συστηματοποιηθοῦν καὶ νὰ τυποποιηθῶν, ὥστε νὰ γίνουν τὸ μεγαλύτερο καλλιτεχνικὸ γεγονός κάθε χρονιάς. Καὶ τὸ Φεστιβάλ αὐτὸ μπορεῖ νὰ προσελκύη πολὺν κόσμον (δικό μας καὶ ξένο). Μὲ τὴ σειρά τους ὅλες οἱ ἑλληνικὲς ἐπαρχίες πρέπει νὰ φιλο-

ξενήσουν τὴν Κρατικὴ μας Σκηνή. Ἡ Ἡπειρος ἔχει τὸ θέατρο τῆς Δωδώνης, πού με λίγες ἐπισκευές μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ γιὰ παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων. Γιὰ τὰ νὰ προτιμῶνται πάντα οἱ Δελφοὶ καὶ ἡ Ἐπίδαυρος; Ἐχει καὶ ὁ Δωδωναῖος Δίας τὰ δικαιώματά του. Ὑποχρέωση τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου μας βασικὴ εἶναι νὰ μᾶς γνωρίσῃ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀττικῆς τραγωδίας καὶ κωμῆς, (ὄχι μόνο γιὰτὶ εἶναι πνευματικὰ τέκνα τῶν προγόνων μας, ἀλλὰ κυρίως γιὰτὶ ἀποτελοῦν τὰ μεγάλα ὄροσημα τῆς δραματογραφίας, πέρα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστα προχώρησε ἡ νεώτερη θεατρικὴ τέχνη). Παράλληλα ὅμως θὰ προχωρήσῃ καὶ στὴ Βυζαντινὴ Ἐποχὴ, γιὰ τὴν ὁποία ἔχομε μερικὰ ἔργα γραμμένα ἀπὸ νεοέλληνες συγγραφεῖς, δὲν θὰ περιφρονήσῃ καὶ τοὺς εὐχυμούς καρπούς τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου, πού μποροῦν νὰ συγκινήσουν ἀκόμη καὶ σήμερα με μιὰ κατάλληλη διασκευή. Ἡ σύγχρονη τέλος θεατρικὴ παραγωγή μας δὲν εἶναι ὄλη γιὰ πέταμα. Ἐχει νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα βιώσιμα. Τὸ θέμα δὲν ἔξαντλεῖται με τὸ σημεῖωμα τοῦτο, πού δὲν εἶναι κἂν μελέτη, ἀλλὰ σκόρπιες ματιές. Μερικοὶ ἴσως εἰποῦν, ὅτι «χομίζομεν γ' αὐκα εἰς Ἀθήνας». Δὲν εἴμαστε δοκησίσοφοι.. Ἀπλῶς θέλομε νὰ ρίξουμε ἓνα βότσαλο στὴ λίμνη. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν: «Δὸς σοφῶ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσει». Ὡς μιὰ ἐλάχιστη συμβολὴ στὴ συζήτηση γιὰ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο ἄς θεωρηθῆ καὶ τὸ ἄρθρο αὐτό.. Κι ἂν καταφέρῃ νὰ ρίξῃ ἔστω κι ἓνα χαλίκι στὸ οἰκοδόμημα, πού ἄλλοι πολύξερο μαστόροι χτίζουν, θὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἦταν περιττό.

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ ΑΠ. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

(ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ) *

Πολλές φορές, ειδικά στο κλέφτικο τραγούδι, ο λαός αναθέτει την αντιπροσώπευση της κατανόησης κι' επικοινωνίας της φύσης με την ψυχή του στα πουλιά, και μάλιστα στο χαρακτηριστικό αριθμό των τριών. Τρία πουλάκια, ή φύση δλάκερη περιληπτικά μέσα τους συμπυκνωμένη, μιλούν από μέρους των μυστικών φωϊών της άψυχης ύλης και ή σκορπών με το φλόαρο τιτίβισμά τους τὰ ἀγγέλιματά της χαράς ή ποτίζουν με τὸ πένθιμο κελάδημά τους τις ψυχές και τὰ άψυχα με τή μελαγχολία της λύπης. Ἡ διαπερασμένη απ' τήν αισθαντικότητα φύση κλαίει ή γελάει μ' ένα απ' τὰ ζωντανότερα (μετά τὸν άνθρωπο) πλάσματά της. Φαίνεται πὼς ο λαός προτίμησε απ' τὸν ἔξωτερικό κόσμο τή γενιὰ τῶν φτερωτῶν, και μάλιστα τῶν μικρῶν κι' εὐκίνητων, ἐπειδὴ τούττα και πολὺ λεύτερα ὄντας νοιώθουν καλύτερα τοὺς καύμους τῶν σκλάβων (ὅταν πρόκειται καθὼς εἶπαμε για τὸ συχνότερο πλαισίωμά τους, τὸν κλέφτικο κόσμο), και ἐπειδὴ πετώντας δῶθε κείθε ἔχουν τή δυνατότητα να μεταφέρουν εὐκολα στὰ διάφορα μέρη, νὰ προπαγανδίζουν καλύτερα τή φύση τή συμπάθεια για τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Τὰ πουλιά εἶναι οἱ μεσολαβητὲς ἀνάμεσα στὸν ἔσωτερικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου και στή φύση. Ἡ τάση τῆς ἔξωτερικεψῆς και ἡ ἀπόδοση τῆς ἐντασης με τήν ἐξάπλωση βρήκαν στὸ πρόσωπο τῶν πουλιῶν τὸν γοργότερο, συμπαθητικότερο και πιὸ ἔμπιστο (σὰν ἀπὸ φυσικοῦ τοῦ ὁμοϊδεάτη τῆς λεύτερης ζωῆς) συνεργάτη κι' ἔχτελεστή τῶν σχεδίων τους. Τα πουλιά εἶναι συνάμα και μιὰ συγκεκριμένη παράσταση τῆς ψυχῆς μας, πὸς τὰ συναισθήματα της, οἱ ἐγνοίες της, ὄντας στοιχεῖα ἄῦλα μποροῦν νὰ σκορπιστοῦν (ἀν θέλουμε) και νὰ γνωριστοῦν και νὰ ποτίσουν με τήν ποιότητα τους και τοὺς ἄλλους γύρω μας. Εἶναι τὸ χαριτωμένο και ποιητικώτατο συγκεκριμένο medium μιᾶς συναισθηματικῆς τηλεπάθειας τῶν ὄντων.

* Ἄλλωστε, παρουσιάζοντας τὰ πουλιά σὰν τις μοιρολογίστρες ἑνὸς ὑπαρχοντος κακοῦ ή λαϊκῆ λιτότητα με τὸ μῖσος της για τὸ περιγραφικό,

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου και τέλος.

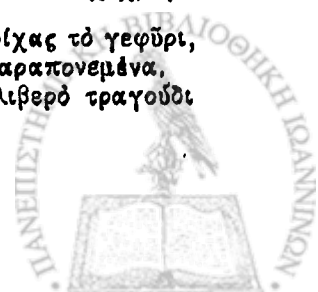
Ξεμάκρεμα, γλυτώνει απ' τήν καθυστέρηση και τὸ χαλάρωμα τῆς δραματικῆς ἔκφρασης, πὸς θάρχονταν σὰ συνέπεια μιᾶς λεπτομερειακῆς περιγραφῆς τῆς ἀλλοιωμένης απ' τὸ προβλημένο διάχυτο πάθος φύσης.

Τρία πουλάκια κάθονται ε' τὸν Ἐλυμπο ε' τή ράχη τὸ να τηράει τὰ Γιάννινα, τᾶλλο τήν Κατερίνα, τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογάει και λέει. Τὶ εἶν' τὸ κακὸ πὸς πάθαμε οἱ μαῦροι οἱ Λαζαῖοι; Μὰς χάλασε ὁ Βεκή πασάς, μὰς ἔκαψε τὰ σπῆτια, μὰς πῆρε τις γυναῖκες μας, μὰς πῆρε τὰ παιδιά μας... (Ν. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀριθ. 68).

Ἐπίσης ὁ τρόπος τοῦτος τῆς μετάδοσης τῶν συναισθηματικῶν καταστάσεων εἶναι λογικά φυσικώτερος, καθαρίζει δηλ. τή δημοτικῆ ποιηση απ' τήν ἀπόλυτη παραμυθοφάνεια τῆς ἄμεσης ἐπιρροῆς πάνω στή νεκρή ὕλη. Καὶ συγκεκριμένα τώρα τὸ βίωμα γίνεται αἰσθητὸ πρῶτο ἀπὸ κάτ' ἔμφυχο τοῦλάχιστο ἀν ὄχι λογικό, κι' ἐπειτα ἀδειασμένο απ' τὸ λόγο, σὰν αἰσθημα ἑνὸς πουλιοῦ ἀπλᾶ ἐπηρεαστικό, σὰν κάτ' ὁ ὑλικώτερο, ἔαπολύεται στοὺς πόρους τοῦ μὴ ζωντανοῦ δέκτη, τῆς καθαρῆς ὕλης. Ὅχι πὼς ὁ λαός ὑπολόγισε τήν κλίμακα αὐτῆ τῆς λογικότητας τῆς αὐθόρμητης πορείας τῆς συναισθηματικῆς του ἔκφρασης, ἀλλὰ πιθανὸ νὰ ὠδηγήθηκε σὲ τούτη ἀπὸ μιὰ ἐνστικτώδεια ὀρθολογιστικῆ διαίσθηση.

Ἄλλοτε κάλι τήν ἀλλαγῆ τῆς προσαρμογῆς τῆς φύσης στήν ἀνθρώπινη διάθεση τήν προκαλεῖ ἑνας ἄλλος μεσολαβητῆς. Ἐνα τραγούδι μεστὸ ἀπὸ παράπονο ή ἔξχει:λο απ' εὐτυχίας ἀνθια καβάλλα στοῦ ἀγέρα τὰ φτερά χώνεται σὲ κάθε γωνιά, σὲ κάθε τρύπα τῆς γῆς, τυλίγει κάθε κύμα τρεχούμενων νερῶν και καθὼς τὰ διασχίζει, για σταματᾶ τήν κίνηση, για ραγίζει τὸ ἀκίνητο ὑλικὸ στοιχεῖο. Ἡ ἄρμονία τῶν ἤχων ἐπιβάλλεται εὐκολα και συνταιριάζεται ὁμορφα με τήν ἄρμονία τῆς φύσης, δίνοντάς της κάτ' απ' τὸ δικὸ της χρῶμα...

Κόρη ξανθὴ τραγούδαγε ε' τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι, ψηλά τραγούδια ν' ἔλεγε και παραπονεμένα, κι' ἀπὸ τὸ χλιβερό σκοπὸ, τὸ χλιβερό τραγούδι

και τό γεφύρι έρράγισε και τό ποτάμι 'στάθη
και τό στοιχειό του ποταμού 'ς τήν άκριαν έπε-
[τάχθη
(Ν. Πολίτου, 'Εκλογαί, άριθ. 129, Β, τραγούδια
της αγάπης)

"Αν έμεις μιλάμε για άρμονία του κόσμου δέν απομακρυνόμαστε άπ' τό άφιλόσοφο πνεύμα του λαού. Μήπως όμως και τό «στοιχειό» του τραγουδιού δέν είναι κι' αυτό ένα είδος μεταφυσικού στοιχείου, έχω άπ' τήν πραγματικότητα της φύσης κι' έξω άπ' τις προϋποθέσεις που ή λογική βάζει σέ κάτι ύπαρχτό; Η άρμονία, ό μελωδικός σκοπός του ανθρώπινου τραγουδιού άγγίζοντας κάτι τό ύπερφυσικό, θείο, (στό είδος κι' όχι τήν ήθική του) θέλει νά πλησιάση έτσι έμμεσα και χειροπιαστά τό ιδεατό στοιχείο, τό θεό, τήν Άρμονία, τήν άπόλυτη Συνείδηση ή όπως άλλιώς έκφράζουμε φιλοσοφικά τήν έννοια του παγκόσμιου πνεύματος.

Σημασία έχει ότι τό πάθος της ψυχής του λαού καθώς έξωτερικεύεται έχει δύναμη νά φτάνη ως τήν ούσία του Άπόλυτου, του Ένός, και νά τήν κινή νά τό προσέξη. Αντίθετα ό λόγιος ποιητής με τήν λυρική έσωτερική του άνάταση άγγίζει τά ουράνια που σάν ιδέα κι' όχι πραγματικότητα θετική έχει νοηθή με τό Δόγο και τή Φαντασία.

Τό πάθος του πνευματικού ανθρώπου δέν ίκανοποιείται ποτέ άπόλυτα γιατί δέν ένώνεται με κάτι τό άπόλυτα συγκεκριμένο, με κάτι τό ξεχωριστό άπ' αυτόν, ώστε νά του τό απορροφήσει και νά τόν απαλλάξη ή τουλάχιστο νά τόν έλαφρύνη άπ' τό υπερβολικό φορτίο του. Μέσα του τό δουλεύει, μέσα του τό σμίγει με τό παντασθητικό και παντογνωστικό "Όν, που και τουτο είναι βγαλμένο άπ' τό ίδιο πνευματικό έργαστήρι της ύποκειμενικότητας. Ο προσωπικός, καλλιεργημένος ποιητής γυρεύει πρώτα νά κατανοήση, νά βρή μάλλον εκείνο που θά του νοιώση τόν πόνο, τή χαρά, τό κάθε, τέλος, βίωμα. Ένώ ό λαϊκός νοός έχει στήσει τό όρόσημο της νοιώστρας Μεγάλης ψυχής και στέλνει πέρα τό πάθος του όλο ζωντανή όρμη στο συναπάντημά της. Τό εξαπλώνει στη φύση όλάκερη, στην ύπαρξη γύρω του κόσμου, που καθώς τό ρουφά του δίνει τήν έντύπωση, ότι τό σήκωσε μαλακά στην άγκαλιά του τήν πονεμένη άπ' τόν πόνο του ανθρώπου ό θεός, ό κόσμος όλος. "Όπως ό προσωπικός ποιητής μέσα στην έσωσυγκεντρωτική του έκταση ξεχνάει τήν ύπαρξη του και ένώνεται με τήν ιδέα, τό άπόλυτο, έτσι κι' ό λαός με τό ξέχυμα του πάθους του φεύγει άπ' τό έγω και κοντεύει νά πιστέψη στ' αλήθεια πως έγινε ένα με τόν κόσμο. Για τουτο σά συνέρχεται και κρίνει λογικά πιά τό συναίσθημά του και βλέπει πως δέ τό νοιώθουν άνάλογα και τά γύρω άπορεί πως τουτο δέ συμβάλει, πως είναι μιá παραιοθήση μονάχα ένψ θάπρεπε χάρη στην έντασή ή του νάχε γίνει πραγματικότητα:

«Θιαμαίνομαι, ξερίζομαι και μοναχός θαμάζω,
πως δέ ραγίζουν τά βουνά, δέ πέφτει τ' άστρι κάτω,
άπό τόν πόνο τ'ε' αδελφής κι' άπ' τόν καύμό της
[μάννας

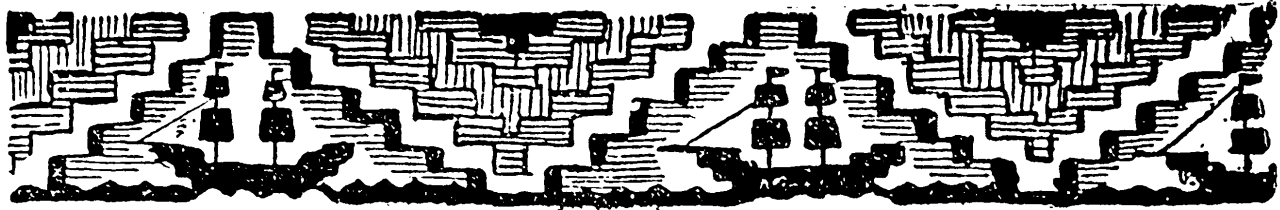
κι' άπό τό βαριαναστερό του μαύρωνε χηράδω»
(Ν. Πολίτου, 'Εκλογαί Μοιρ, 189)

"Η εικόνα της αισθανόμενης και συναισθανόμενης φύσης που δημιουργεί ή ποιητική ιδιοσυγκρασία των λογής λογής ισχυρών βιωμάτων δέν είναι ψευδαίσθηση αλλά αίτημα ανάγκης και πραγματικής αξιολόγησης του πάθους άπ' αυτόν που τό ζή. Μία και νοιώθει καλά ό λαός τή δύναμη αυτού που τόν τυραννεί δέ μπορεί νά έξηγήση γιατί όντας τόσο πλούσια δέ κατορθώνει νά δαμάση στη θέλησή του τόν κόσμο γύρω. "Ότι πιστέψε τυφλωμένος, άπ' τις άστραπές του πάθους του τό πιστεύει και τώρα με όρθάνοιχτα τά μάτια και ζύπνια τή λογική. Η άπορία του κρύβει απλά τή δυνατότητα, τήν πίστη στην πραγματοποίηση ενός γεγονότος κάπως άπίθανου... Η διατύπωση του άπορημού για τήν αντίσταση του αντικειμενικού κόσμου είναι έμμεσα ή έκφραση θαυμασμού για τό πως δέν κλονίστηκε τό υποκειμενο του συναισθήματος τό έγω του δηλ. τό ίδιο και δέν ξεριζώθηκε ουθέμελο άπ' τή θύελλα.

Οι άλλαγές της μορφής της φύσης άπ' τό φώτισμα του έσωτερικού προβολέα μπορούν νά έρμηνευτούν άκόμα και σάν τό προϊόν ενός σαλεμένου λογικού και συναισθηματικού κριτήριου. ένός κριτήριου που άπ' τό συναισθηματικό πυρετό έχει χάσει τήν αντικειμενικότητα και διαύγειά του. Μά κι' αυτή ή έκδοχή δέ θάταν άλλο άπό ένα παραστατικό τόνισμα του ψυχικού παλμού. Πολλά μονοπάτια χαμένα στους θάμνους της μιás έμπνευσμένης άπό τήν καταπίεση επιθυμίας για έξωτερική... Αυτός είναι ό τρόπος του λαού. Νά κινή όια αισθάνεται τέχνη δίχως νά τ' αλλάξει με τή φαντασία του. Νά μεταχειρίζεται τή φύση για σύμβολο έντασης και μεγαλείου χωρίς ν' αντιγράφη τό μεγαλείο της νεκρά με τά μάτια. Τό πάθος του δέν είναι ούτε άπόκρυφο μυστήριο άλλ' ούτε και ξεφώνισμα λυρισμού καθημερινής τραγικότητας. Φύση και ψυχή, συναισθημα και αντικειμενικός κόσμος πών χειροπιασμένα. Τό συναίσθημα φουά τήν νιοή της κίνησης, της άλλαγής, της αισθησης του ύπάρχειν στη φύση και ή φύση με τή σειρά της γίνεται ό μεγαλόπρεπος ναός που δέχεται και τις χαρές και τά δάκρυα και τούς πόνους κάθε καρδιάς ανθρώπινης...

Βγαίνοντας γυμνά μέσα άπ' τόν άνθρωπο τά πάθη βρίσκουν τά γύρω φυσικά τρανά κορμιά έτοιμα για νά τά ντύσουν. Και τά μεγαλόπρεπα τουτο κορμιά, παγωμένα, άκίνητα άπ' τήν έλλειψη του αισθάνεσθαι και νοείν απλώνουν πρόθυμα τά χέρια ν' άρπάξουν τις ψυχές των παθημάτων της ψυχής μας για νά νοιώσουν μέσα τους κι' αυτά τή ζωντανή ζεστασιά του ένδιαφέροντος που σκορπάζ στο άπλό, άζωο είναι ή ποιητική των παθών. Η ανάγκη άλληλοσυμπλήρωσης φέρνει τόν λαϊκό άνθρωπο τόσο κοντά στον φυσικό κόσμο που τόν κάνει νά τήν αντικρύζει πιά σάν ένα έγω ανθρώπινο. δυνατό, πονετικό, πολύ αξιο για νά δεχτή μέσα σ' ένα κύμα ύποκειμενικής πανθείας τις έξομολογήσεις της ταραγμένης καρδιάς του...

ΑΝΘΟΥ ΠΩΓΩΝΙΤΗ

Ο ΚΕΝΤΡΟΣ

Έκει στὸν Ἅγι Κοσμᾶ τοῦ Πωγωνιοῦ, ποὺ σμίγουν τὰ κλωνάρια μὲ τὰ σύννεφα. Ὁ ἀγέρως εἶναι πεντακάθαρος καὶ οἱ ἀνθρώποι μαθαίνουν τὴν καρδιά τους παραμύθια, σὰν κάθονται, τὰ δειλινὰ στὰ θυροστόμια. Ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ Κέντρος, κάποτε ποὺ οἱ Τοῦρκοι διαφέντευαν. Στὴν κούλα ἐκεῖ στῆς ράχης τὴν κορφή, εἶχανε χτισμένο ἓνα ταμπούρι σὰν Κάστρο. Δυὸ τρεῖς ἀρβανιτάδες μὲ τὰ ντουρέκια τους ἀφέντες καὶ κυρίαρχοι τοῦ τόπου. Τὸν Ἅγι Κοσμᾶ παλιότερα τὸν λέγαν Καζιός, ποὺ πᾶ νᾶ πῆ κακὸ παιδί.

Ὅλοι οἱ χωριανοὶ μου, δουλευτάδες καὶ παλληκάρια. Ἡ λεβεντιά, ἔχει βαθιὰ τὲς ρίζες τῆς σὺν τῷ χώμα τοῦ χωριοῦ.

Ἐνα χωριὸ μικρὸ καὶ κακατράχαλο, χτισμένο σὲ τρεῖς ράχες. Τὸ δένουν οἱ βοριάδες, ὁ ἥλιος, καὶ τὸ τυλίγουν οἱ συννεφίες. Ἐφτά ὄχτῳ δρόμοι ἀπ' τὰ διάφορα σημεῖα φτάνουν σ' αὐτό. Ἐκεῖ στὸ διάβα, στὸ σταυρὸ, εἶναι καὶ σήμερα τ' ἀργαστήρι. Μπροστὰ τοῦ μιὰ σκαμνιά ποὺ τριγυρίζει τὴ ρίζα τῆς ἓνας πέτρινος σοφρᾶς, ποὺ οἱ χωριανοὶ μου κάθονται. Δίπλα στ' ἀργαστήρι ἓνα πεζούλι μακρὸ μπροστὰ στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Μπάρμπα Γιούρντα, ποὺ ἔζησε 110 χρόνια.

Ἐκεῖ ξεπέζευαν οἱ κάθε λογῆς περαστικοὶ καὶ δέναν τ' ἀλογά τους στοὺς κρίκους ποὺ ἦταν περασμένοι στὸν τοῖχο. Ἐκεῖ μάθαιναν οἱ χωριανοὶ μου τὰ νέα ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ τοὺς φαίνονταν παράξενα καὶ γοητευτικά.

Ἀπὸ κεῖ περνοῦσαν οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μου δταν γυρνοῦσαν ἀπ' τὰ χωράφια καὶ χαιρετοῦσαν ντροπαλά.

Ἀπάνω, ψηλά, φάνταζε ὁ Ἅγιολιάς μὲ τὰ βαθύσκια δένδρα τοῦ, ποὺ κάθε τρι-

τη τῆς Πασκαλιάς, οἱ χωριανοὶ μου στήνουν χοροὺς καὶ γλέντια. Ἐκεῖ τὸ κλαρίνο τοῦ μακαρίτη τοῦ Μήτσο Ρούβα καὶ τοῦ μεγάλου τοῦ Κουλοῦ κατεβάζουν τ' ἀηδόνια ἀπ' τὰ κλωνάρια τῶν δένδρων. Ἐκεῖ στὸν Ἅγιοκοσμᾶ ὁ μακαρίτης πρόγονός μου Διαμαντῆς Παπαγεωργίου ποῦρθε διωγμένος ἀπ' τὸ Σοῦλι τὸ τρισδοξασμένο μὲ τὰ δυὸ του τ' ἀδέρφια τὸν Βασίλη καὶ τὸν Τασούλα, μιὰ κάποια ἀποκριὰ πέρασε ἀπ' τὸ μεσιχωρι καβάλα στὸ κισέμι τοῦ τὸν Φλώρο, ποὺ τοῦθαλε σαμάρι καὶ τὸν φόρτωσε κλάδι.

Φάνηκε τόσο παράξενο αὐτὸ καὶ τόσο πρωτογνώριστο ποὺ ἓνας ἀρβανίτης τὸν σκότωσε. Τὸ αἷμα τοῦ ἔβαψε τὰ λιθάρια καὶ τὸ χῶμα κι ὁ βόγγος τοῦ χαιρέτισε τοὺς χωριανούς καὶ τὸν κόσμο. Ὁ Τασούλας καὶ ὁ Βασίλης, σὰν τὸμαθαν, ἐβγήκαν στὰ βουνὰ καὶ παῖρναν κάθε μέρα καὶ σὲ κάθε μεριὰ τοῦ τουρκοκρατούμενου τόπου τὸ αἷμα τοῦ Διαμαντῆ, ἔτσι ποὺ γίναν αἰτία καὶ τοὺς ἀλλάξαν τ' ὄνομα.

Ἐκεῖ λοιπὸν στὸ Ἅγιοκοσμᾶ τοῦ Πωγωνιοῦ πῶσιξε ἡ λεβεντιά μὲ τὸν ἀγέρα, γεννήθηκε ὁ Κέντρος.

Ἡ μάνα τοῦ ἡ Φώταινα ἡ χαροκαμένη βλάχα, ποὺ ἔσα παιδιὰ κι' ἂν γέννησε, λὲς καὶ τὰ διάλεγε ὁ χάρος. Ἡ Φώταινα μὲ τὴν πλατεῖα τὴ φύστα τῆς τὴν κεντισμένη τῆς ποδιὰ καὶ τὸ καπέλο μὲ τῆς μετάλλινες χάντρες, ἔμοιαζε σὰν μυθικὸ πρόσωπο. Κοιτοῦσε τὸν ἥλιο νᾶρχεται καὶ νᾶ φεύγη. Κοιτοῦσε τίς γυναῖκες μὲ τὰ παιδιὰ κι εἶχε ἓνα κρυφὸ παράπονο καὶ πάντῃ μοιρολογοῦσε μ' ἓνα σκοπὸ, θαθὺ μακρὸσυρτο ποὺ ἀγχιζε τὴν καρδιά τοῦ καθενοῦ. Ἦταν μιὰ γυναῖκα σὰν ὀξιά γεροδεμένη κι ὀμορφη. Πήγαινε γιὰ ξύλα στὰ ρουμάνια καὶ μοιρολογοῦσε, ἀντιλαλοῦσαν οἱ ρεματιῆς ἀπὸ τὸ

θρήνος της. Κάθε λιθάρι είχε το πάτημα του ποδιού της και κάθε δρόμος τον ίσκιο της. Όταν δὲν πήγαινε για ξύλα πού τ' ἔφερνε ζαλωμένη, πήγαινε νὰ βρῆ τὸν ἀντρα της τὸ Φῶτο τὸν τζουμπάνο.

Λένε τάχα πὼς οἱ μοῖρες, ἔταν πήγαν νὰ τὴν μοιράνουν στὴ γέννα της, ἦταν ξύπνια καὶ δὲν τις καλοδέχτηκε. Αὐτὸ ἡ Φώταινα τὸ γνόριζε, θέλεις ἀπὸ τὴ γνώρα ἦτανε, θέλεις πού τὰ παιδιὰ της πέθαιναν, αὐτὴ εἶχε μέσα της βαθιὰ παράπονα καὶ καύμους, πού μόνο μὲ τὸ μοιρολόγι της ξεχνούσε. Ἡ ψυχὴ της καὶ ἡ σάρκα της ἦταν ἕνα ἑναρμονισμένο μοιρολόγι γλυκό, βαθὺ καὶ πένθιμο. Τὸ χρόνια περνοῦσαν κ' ἔφτανε στὸ μεταίχμιο. Μεγάλωνε καὶ ὁ πόθος μέσα της νὰ μπόραγε νὰ ξαναγένῃ μάννα. Πρὶν ἔρθῃ ἔμως τὸ λιοθασίλεμα στὴ ζωὴ της, ἦρθε ὁ καρπὸς στὴ σάρκα της σὰν θεὸ ὄωρο. Μιὰ νύχτα τοῦ Ἀπρίλη πού ἦταν γιομάτη ἀρώματα καὶ θαύματα ὁμορφιάς, ἐκεῖ στὸν Ἀγιοκοσμᾶ τοῦ Πωγωνιοῦ ἐγέννησε τὸν Κέντρο. Τὴν ὥρα ἐκείνη τὸ εὐλαχόσπιτο ἔλαμψε καὶ φωτίστηκε ἀπὸ τὴν χάρα τοῦ ἐρχομοῦ.

* *

Ἐκεῖ στὴν ἄκρη στὴν γωνιά, ἦταν ριγμένη κατάχαμα ἡ κάπα τοῦ Φώτου. Πάνω της πλαγιαστὴ ἡ γκλίτσα πού τελείωνε σ' ἕνα χοντρὸ ρόζο. Σ' ἕνα καρφὶ μεγάλο κάτω ἀπ' τὴ μαυρισμένη γρέντα, μιὰ ἀρμαθιά κουδούνια· πὺρ πέρα, δυὸ τρεῖς κύπροι δίγλωστοι. Ἀνάμεσα σὲ τοῦτα τ' ἀνακατεμένα πράγματα, τις στιβαγμένες παρδαλὲς βελέντζες, ἦταν κι ἕνα μικρὸ θετούλι φλώρο, πού χτύπαγε τὰ πόδια του σὰν ἀλογάκι.

Ὁ φλώρος τοῦτος, προοριζόταν για κισέμι, λὲς καὶ τὸ γνόριζε καὶ ἦταν γιομάτος περηφάνεια. Ποτὲς δὲν καθόταν μὲ τὰ πρόβατα στὴν ἀφραχτὴ αὐλή. Σὲ λίγο θ' ἄκουγε τὴ βαρεῖα φωνὴ τοῦ Φώτου καὶ τὸ σφύριγμα τὸ κοφτὸ καὶ τὸ σβέλτο καὶ θ' ἀνοίγε δρόμο. Πάντα μπροστὰ καὶ πάντα μὲ δίγλωσσο κύπρο.

Στὴ μέση ἦταν τὸ τζάκι, κι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ Φώταινα μὲ τὸ μικρὸ της Κέντρο, κι ἀντίκρυ της, ὁ Φῶτος ξαπλωμένος, στὰ πόδια του ὁ Μαῦρος χωρὶς ἀλυσίδα στὸ λαιμό. Αὐτὸς ὁ Μαῦρος, ὁ σκύλος, ὁ χωρὶς καλωσύνῃ καὶ κούνημα της οὐρας,

χωρὶς τερτίπια καὶ χαϊδέματα. Ἄξιζε ὅσο καὶ ἕνα κοπάδι πρόβατα. Εἶναι ἀξίωμα. Τὸ κοπάδι καὶ ὁ τσέλιγκας νὰ γνωρίζονται ἀπὸ τὰ κισέμια, τὰ σκυλιὰ καὶ τ' ἄρματα. Τὸ κονάκι δὲν εἶχε πόρτα· ἦταν λεύτερος νὰ μπαίνη ὁ ἀγέρας.

Σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον νανουρίζονταν τὶς νύχτες ὁ μικρὸς Κέντρος. Τὴν αὐγὴ, τὴν κάθε αὐγὴ καὶ τὴν κάθε μέρα, κοιτοῦσε μακριὰ ἔπως καὶ ἡ μάννα του τις κορφὲς τοῦ Πάπιγκου καὶ χάνονταν ἀκόμα ἡ ματιά του στοὺς ἀτέλειωτους ὀρίζοντες.

Ἀπ' τὴν κορφὴ τοῦ Πάπιγκου, πού εἶναι γυμνὴ καὶ πετρωμένη μὲ τὰ τρία πανύψηλα δέντρα της πού μοιάζουν ἀτάραχα σὰν θεοὶ νὰ συντροφεύουν τις θύλλες, ὡς τὴν ἀμούδα καὶ τις φλέβες τῆς Πίνδου καὶ ὡς τῆς Νεμέρτικας τὴν κορφὴ μὲ τὰ πολλὰ βοσκοτόπια.

Ἡ Φώταινα τὴν τάχα κάθε πρωτὴ νὰ τὰ κοιτάξῃ καὶ νὰ τοὺς δείχνῃ τὸ παιδί. Αὐτὰ κοιτοῦσε στὸ μεγάλο της πόνο. Ἀπὸ αὐτὰ ἐμπνεότανε καὶ εἶχαν τὰ μοιρολόγια της, ἔλη τὴν οὐσία τοῦ πόνου, ἔλη τὴν ἀρμονία τῆς φύσης κι εἶχαν τὰ μοιρολόγια της κάτι πολὺ σὲ βᾶθος χρόνου, καὶ μποροῦσαν ν' ἀντέξουν καὶ κατοπινὰ σὰν ἦτανε γραμμένα. Εἶχαν μιὰ ἀλήθεια πλασμένη ἀπὸ θλίψη ἀνόθευτη καὶ ἀπὸ μιὰ φύση καθάρια. Μαζί της τὰ κοιτοῦσε καὶ ὁ μικρὸς Κέντρος. Αὐτὴ ἀπ' τὴν λαχτάρα της τὸ κράταγε τὸ παιδί πάντα στὴν ἀγκαλιὰ της. Αὐτὸς ὁ μικρὸς μὲ τὴ θουνίσια ἀγριάδα του, δὲν ἄφηνε τὴ ρόγα ἀπὸ τὸ στόμα, ἔλο βύζαινε καὶ κοιτοῦσε τὴν ὁμορφιά πού τοῦ χάριζαν οἱ ὀρίζοντες οἱ ἀνοιχτοί. Μάταια ὁ Φῶτος καὶ οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ φρόντιζαν νὰ κόψῃ τὸ γάλα της μάννας του. Ἔτσι τὰ χρόνια περνοῦσαν καὶ ἡ Φώταινα θελγόταν νὰ βυζάινῃ τὸ μονάκριβό της. Ὁ Κέντρος ἦτανε ἔξη χρονῶν κι ἄρχισε νὰ πηγαίνη σχολεῖο· καὶ πού τελείωσε τὴ δευτέρη τάξη, ἀκόμα βύζαινε.

Σὰν τέλειωσε τὸ βύζαγμα, τέλειωσε κι ἡ πεθυμιὰ του νὰ πηγαίνη σχολεῖο. Τὸν τραβοῦσε ἡ κληρονομιά τῆς ράτσας του, διψοῦσε για κοπάδι καὶ ράγες.

Μιὰ μέρα, ξεκίνησε μὲ τὸν πατέρα του. Ἄρχισε ν' ἀκούῃ τ' ἀηδόνια πὼς λαλοῦνε, πὼς φτερουγίζουν· τὰ πουλιὰ, τί μάχες κά-

νουν τὰ γεράκια και πῶς τροχοῦν οἱ σταυραστοὶ τὰ νύχια τους στὰ βράχια. Νυχτοπάτης ὁ ἴδιος και ἀσίγαστος, κρατοῦσε μὲς στὰ στήθια του ἓνα ἠφαίστειο ἀκέριο, μιὰ νερομάνα χωρὶς νὰ καναλιάση τὸ νερό της.

Τὸν πρῶτο ἅγιο Δημήτρη πού ἔκλεισε γιὰ κοπάδι ἔκανε κατὰ δική του βούληση, ἓνα κοπάδι νὰ στολιζή τὴν ὀμορφὴ ἐρημιὰ και νὰ σκορπάη νότες. Ἐκεῖ στὴ ράχη τοῦ Ἀγιολιά, στὰ βράχια τὰ μεγάλα και δίπλα στὶς ἀετοφωλιές, καθόταν και μάθαινε φλογέρα, ὅταν τὸ κοπάδι χυμένο στὴν πλαγιά σκορποῦσαν μουσικὴ τὰ κουδούνια, πού γίνονταν ἓνα μὲ τὴ γῆς και τὸν ἀγέρα. Ἡ μάνα και ὁ πατέρας του γερνοῦσαν και αὐτὸς ἔπλαθε τὴ λεβεντιὰ τῆς καρδιάς του.

Κάποτε σκόρπισαν τὰ βιολιά ἤχους γνώριμους. Ἀκούστηκαν ντουρεκιές και βλάχοι καβάλα στ' ἄγρια ἄλογά τους, μὲ φλάμπουρο πού εἶχε στὴν κορφή του μῆλα, ρόιδα και κυδώνια. Φοροῦσαν τὰ καινούργια τους σαλδάρια, γιλέκα κεντητά, μαντήλια στὸ λαιμό τους και ὀμορφα τσαρούχια Γιαννιώτικα. Εἶχαν και ἓνα κέφι δαιμονισμένο καθὼς ἦταν κατακόκκινοι ἀπ' τὸ ρακί. Ἦταν και οἱ βλάμιδες μὲ τὶς ποδιές, και τὰ ποτήρια και τῆς νταμιζάνες καβάλλα σὲ κάτι γρήγορα ἄλογα νὰ τὰ ὀδηγοῦν κατὰ πού θέλουν και νὰ κερνοῦν.

Ἀνάμεσά τους, σὰν πριγκίπισσα τῆς ράχης ἢ νύφη, μιὰ κοπέλλα ὀμορφὴ και ψηλὴ. Ἐκεῖ στὴ ρούγα τοῦ χωριοῦ περίμεναν οἱ καλεσμένοι βλάχοι μὲ τοὺς χωριανούς μου. Ἀνάμεσά τους φάνταζε ἡ Φώταινα καὶ ὁ γέρο—Φῶτος. Μετὰ ἀπὸ τρεῖς μέρες δὲν μύριζε οὔτε ψημένο ἀρνὶ μήτε μπαρούτι.

Μόνο τ' ἀπόηχο ἔμεινε ὡς πού τὸ πῆρε και αὐτὸ ὁ πεντακάθαρος ἀγέρας.

Οἱ ἀνοιξες και τὰ χινόπωρα περνοῦσαν, και τὸ βλαχόσπιτο δεχόταν ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ χαριτωμένα βλαγάκια, παιδιὰ τοῦ Κέντρου.

Μὲ τὴ σειρά του και ὁ χάροντας τρυγοῦσε μετὰ ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ γέρο—Φῶτου τοῦ τζομπάνου πέθανε και ἡ Φώταινα γερόντισσα και ἀσπρομάλα δίπλα στὴ νύφη της και στ' ἀγγονάκια της. Στοῦ Κέν-

τρου τὸ μέτωπο τὸ πλατύ, κάτι αὐλακιές ἔχουν φανῆ σὰ νὰ ἦταν χαραγμένες μὲ μολύβι.

Ἦταν νὰ γίνῃ και ἔγινε. Αὐτὸς μὲ τὴ φλογέρα του τώρα θρηνοῦσε τοὺς χαμένους γονιοὺς χωρὶς νὰ ὑποψιάζεται πῶς ὁ χάροντας, ὁ τρυγητής, παραφύλαγε στὸ θυροστόμι νὰ πάρῃ και τὴ γυναῖκα του μιὰ νύχτα πού θὰ φουσοῦσε ὁ ἀγέρας ἄγρια, και θὰ σφύριζε στὰ κλωνάρια τῶν δένδρων. Θὰ τὴν ἄρπαζε σὰν γεράκι, θὰ τὴν ἔβαζε στὰ καπούλια τοῦ μαύρου ἀλόγου του, και θὰ τὴν ὀδηγοῦσε στ' ἀπόσκια και στ' ἀνήλιαγα.

Ὁ Κέντρος ἔμεινε ὀρθὸς και ἀδάκρυτος. Ἄφησε τὰ γένια του, ἔθαψε μαῦρα τὰ φαρδιά του μανίκια, και ἔδωσε μ' ἓνα μαῦρο μαντήλι τὸ κεφάλι του. Δυὸ τρεῖς φορές τὴ βδομάδα πήγαινε στὸ μικρὸ, στὸ μικρούλι κοιμητήρι τοῦ χωριοῦ μου και κάτω ἀπ' τὰ πανύψηλα και ἀγέραστα δένδρα, πού στὸν ἴσκιό τους τὸν βαθὺ και τὸν ἀτάραχο κοιμούνται οἱ δικοὶ του, οἱ δικοὶ μου και τῶν χωριανῶν μου οἱ πρόγονοι, ξενυχτοῦσε μὲ τὴν κάπα του.

Οἱ χωριανοὶ μου δὲν εἶναι κουτσομπόληδες, εἶναι σοβαροὶ και λεβέντες, ἔλεγαν λοιπὸν μεταξύ τους, νὰ τὸν παντρέψουν γιατί ἦταν τίμιος και τὸν ἀγαποῦσαν. Ποτὲ δὲν σήκωσε μάτι σὲ γυναῖκα, ἦταν ἀληθινὴ κληρονομιά τῆς λεβεντιᾶς. Ποτὲ δὲν ἔκλεψε σὰν οἱ ἄλλοι βλάχοι, πού τῶχουν καμάρι νὰ κάνουν πρόβατα ἀπὸ κλεψιές. Μιὰ καινούργια γυναῖκα γιὰ τὸν Κέντρο θὰ τοῦ ἦταν χρήσιμη, θὰ κοιτοῦσε τὰ παιδιὰ του, και ἀκόμα θὰ τὸν ἔκανε νὰ ξεχάσῃ πού οἱ συννεφιές τὸν σκέπαζαν ὀλητὴν καλωσύνη.

Ἐνα βράδυ πού τὸ φεγγάρι φώτιζε τὸ μεσοχώρι και ἦταν ἡ κληματαριά τοῦ Μπάρμπα Μιχάλη τοῦ Κιτσώνα δίπλα του, ψιθυρίζοντας μὲ τὰ φύλλα της τὸ τραγοῦδι τῆς ἀπόκοσμης μακαριότητος ἐνοῦ μικροῦ χωριοῦ. Νάτος και ἔρχεται ψηλὸς σὰν πλατάνι, τὰ στήθια του ἦταν ὀρθάνοιχτα και τὰ πέτα τοῦ κεντητοῦ του γελέκου ἀνέμιζαν καθὼς τὰ μαῦρα του και φαρδιά μανίκια ἔκαναν κάτι κυματιστὰ παιχνιδίσματα στὰ μπράτσα του πού μοιάζαν μὲ κλωνάρια. Ἡ γκλίτσα του ἦταν δυὸ μέτρα, τὸ πρόσωπό του σὰν χαλκός, τὰ πόδια του, ἀπὸ τὸν

εστραγο κι άπάνω ως την λεκάνη σαν κοιλώνες. Ή φωνή του θαρειά και καθαρισμένη και τά μάτια του είχαν έλο τó φώς που οί έρρίζοντες χαρίζουν σέ έτους γνωρίζουν νά τούς κοιτούν.

Σήκωσε τó ποτήρι που τόν κέρασαν σ' άργαστήρι εύλαδικά νά τούς τιμήση, μ' άστέσο, άρνήθηκε νά συζητήση.

Δέν παντρεύομαι. * Αν τó χωριό με υποψιάζεται ή δέ με θέλει, μπορώ νά φύγω.

Κέρασε και αυτός, τούς καληνύχτισε κι έφυγε σαν ζωντανή άξιοπρέπεια που την συνοδεύουν παράπονα που ξέρει νά τ' άνίξει.

Είχε κατά νοσ νά παλέψη με τή μορφα του και νά τή νικήση, εκεί στις ράγες τ' Άγιοκοσμ'ά σά μυθικό πρόσωπο. Ή φύση είναι ίσως έ μόνος δάσκαλος που μπορούν νά μαθητέψουν στο σχολείο της άκέραιοι άνθρωποι. Στην ψυχή του Κέντρου που ήταν ένας θουνίσιος και άγράμματος, ζούσαν οί πιό στέριοι σταθμοί που σαν έρβσημα ξεχωρίζουν τούς ανθρώπους από τά ζώα, και τή λεβεντιά από τήν ταπείνωση.

Ήταν δέν ήταν τριανταπέντε χρονών όταν του συνέβη ένα γεγονός που στο είδος του είναι από τά λίγα. Μιά νύχτα άγρουσιάτικη τó φεγγάρι ήταν γιομάτο κι έμοιαζε σαν μαλαματένιος δίσκος στη μέση τ' ούρανοσ' γύρω του τ' άστέρια σαν διαμάντια. Στην πλαγιά της ράχης, ήταν μια χαλασμένη στρούγγα. Ή στρούγγα του Κιτσώνα. Μόνο λιθοσώρια και δένδρα ψηλά. Στο βάθος της χαράδρας μια μεγάλη και παλιά άσβεσταριά. Ο δρόμος προς τά κάτω, γιομάτος άσπρολίθαρα και τέλειωνε στον έγχο του ποταμιού, στο βάθος.

Ή νύχτα ήταν τόσο ήσυχη, σαν καλοκυρά που κεντούσε παραμύθια στις καρδιές των ανθρώπων. Έκει ο Κέντρος έψτασε σκαρίζοντας τó κοπάδι του. Τά κισέμια γονάτισαν σαν κουρασμένοι βασιλιάδες και μόνο τ' άπόηχο των κουδουνιών είχε κρεμαστή στη φυλλωσιά.

Στή ρίζα κάποιου δένδρου έγειρε κι άρχισε νά νανουρίζη τó κοπάδι του σαν στοργικός πατέρας με τή φλογέρα του. Ένα έρμητικό γαύγισμα του σόυλου και μια ντουφεκιά, έσκισε σαν κοφτερό μαχαίρι τόν άγέρα κι αντίβλήσε στα γύρω. Ή ντουφεκιά σκότωσε τόν Μπαλάνη, τó σόυλο του

Κέντρου που βόγγιξε θαριά σαν άνθρωπος στο πέσιμό του.

Δέν πρόλαβε ούτε νά σηκωθή και δυό άνθρωποι τόν πιάσαν και τόν δέσαν πίσωπλατα στο δένδρο. Τότε ο Κέντρος είδε και τούς άλλους. Άμέσως βούλωσαν τά κουδούνια με χορτάρι ξέκοψαν τó κοπάδι στη μέση για νά νάιναι εύκολοκίνητο, και φύγαν. Δέν είχε μείνει τίποτε άπ' αυτούς. Τó μισό κοπάδι, τó σκοτωμένο σκυλι κι ο ίδιος δεμένος στο δένδρο.

Τó φεγγάρι ήταν ψηλά στον ούρανο σαν δίσκος μαλαματένιος κι ή νύχτα τόσο γλυκειά, που κεντούσε παραμύθια στις καρδιές των ανθρώπων.

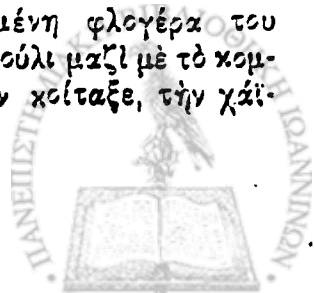
Τή νύχτα τούτη γκρεμίστηκε ο πύργος της καρδιάς του, και ξυπνήσαν μέσα του τά κοιμισμένα μοιρολόγια της μάνας του και τή χαμένη έμορφιά της νέας του γυναίκας. Έγινε μέσα του μια θάθειά μεταλλαγή και σαν από λίθθαργο ξύπνησε ή μελαγχολία. Τó κοπάδι τó τόσο άγαπημένο του, που ήταν στην ψυχή του ο κυρίαρχος πόθος παλιότερα, έγινε τώρα ένας έγχορός του, μια θύμηση που του γκρέμιζε τήν περηφάνεια' έσοχος θάμνε για πάντα, ποτέ έμως με πρόβατα. Ποτέ, κι εσο τó σκέφτονταν οί άυλακίες στο μέτωπό του μεγάλωναν σαν χαντάκια που μέσα τους έτρεχε τó αίμα άπ' τήν γκρεμισμένη του καρδιά.

* *

Μιά μέρα έβρέθηκε με τήν άγέλη του χωριού στην άετοράχη. Δέν ήταν και πολύς καιρός του έσοκούσε τά γελάδια. Τά κοιτούσε στα μάτια τους τά μεγάλα και τά έκφραστικά, τά μάτια τά γιομάτα κλωσύνη, και τά κοιτούσε έπως ήταν ήσυχα και χωρίς περηφάνεια. Ήταν ταπεινά, κάτι σαν τήν τραυματισμένη του ψυχή, σαν τó νερό του άυλακιού.

Κάθισε πάνω στο έρacho της κορφής, κι άφησε τά μάτια του νά πλανηθούν στα γύρω. Δέν μοιάζαν καθόλου με τά πρωτινά. Τά ίδια πράγματα, λές κι έχουν μεταμορφωθή, δέν είχαν εκείνο που σέ τραβάει σέ μακρινές νοσταλγίες και άπόκοσμα φαντάσματα.

Πήρε τή λησμονημένη φλογέρα του που τήν έφερε στο σακκούλι μαζί με τó κομμάτι τή μπομπότα. Τήν κοίταξε, τήν χεί-

δεψε, τήν περιεργάστηκε σὰ νὰ ἦταν κάτι καινούργιο καὶ πρωτόγνωρο. Ἐκεῖ κάτω στὸ βάθος κοιτοῦσε τὸ ποτάμι ποὺ ἔμοιαζε σὰν κορδέλα μεταξένια τυλιγμένη στὰ φύλλα τῆς ἱτιάς, κι ἄκουε τὴ βουή του. Μιὰ ταξιδιάρικια βουή ποὺ σὲ παίρνει μαζί της.

Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ στὸ δλέφαρό του ἔνοιωσε κάποιον δάκρυ ζεστό.

Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ βουή τοῦ ποταμοῦ γέννησε μέσα του τὸν πόθο τῆς φυγῆς. Μιὰ δικαιολογημένη φυγή ποὺ θ' ἄγγιζε τὰ ὄρια τῆς λύτρωσης.

Δὲν εἶναι καθόλου μικρὸ στὸν ἴδιο τόπο νὰ πλάσῃς τόσα ὄνειρα, στὸν ἴδιο νὰ τὰ χάσῃς καὶ στὸν ἴδιο τόπο νὰ μένῃς χωρὶς νὰ ναι τίποτε φιλικὸ καὶ παρήγορο. Μιὰ φυγή ἔμως χωρὶς δρόμους δὲν γίνεται. Τὰ πόδια τοῦ Κέντρου ἦταν καρφωμένα στὴ γῆς τ' Ἄγιοκοσμᾶ. Ἐνοιωσε σὰν βαρεῖες ἀλυσίδες νὰ τὸν κρατοῦν. Ἦταν φυλακισμένος σ' ἕναν τόπο μὲ μακρυνοὺς ὀρίζοντες.

Ξανακοίταξε τὴν φλογέρα, κι ἀποφάσισε νὰ τὴν ἀκουμπήσῃ στὰ χεῖλη του. Τὸν τύλιξε ἕνα ρίγος σὰν μιὰ βαθειὰ προαισθησιση, πὼς ἡ φλογέρα αὐτῆ, θὰ ἦταν ὁ μεγάλος δρόμος γιὰ τὴ φυγή.

Ἀρχίζε νὰ παίξῃ τὰ δάχτυλά του χωρὶς πρόθεση νὰ πῆ κάτι ποὺ τῶχε σκεφθῆ. Εἶναι ἔμως τόσο φυσικὸ ἀπ' τὸν πόνο μόνο δάκρυ νὰ γεννιέται. Θυμήθηκε τὸ μοιρολόγι της, τὸν Πασιδέμπεη σ' αὐτὸ ποὺ ἡ Ντέμενα ἔδωσε τὸ δικό της πόνο καὶ τὴ δική της προσωπικότητα. Τὸν συνεπῆρε ἡ ἄρμονία καὶ τὸ πάθος του σὰν νὰ ξυπνοῦσε ἀπὸ λήθαργο.

Ἡ ἀποκάλυψη τῆς φυγῆς ἔγινε μιὰ χινοπωριάτικη μέρα ἐκεῖ ψηλὰ στὴν κορυφή τῆς ἀετοράχης τὴν ὥρα ποὺ βούιζε τὸ πο-

τάμι στὸν κάμπο καὶ τὰ διαβατάρικα πουλιὰ σκίζουσαν τὸν πεντακάθαρο ἀέρα.

Μεγάλοι ὀρίζοντες σ' ἕνα μικρὸ χωριό. Πολλοὶ καῦμοι σὲ μιὰ καρδιά. Σμάρι ἀναμνήσεις σὲ μιὰ μοναξιά καὶ κληρονομιά κλεισμένη στὴν ψυχὴ του τὸ μοιρολόγι. Ἰπάρχουν ἀναστάσεις στὴ ζωὴ μας χωρὶς τάφους καὶ φωτιές κάτω ἀπὸ μιὰ στάχτη.

Περπατοῦσε σὰν πάντα ὁ ἥλιος στὶς ράχες τ' Ἄγιοκοσμᾶ ὅταν βρέθηκε στὸ δέντρο ποὺ τὸν δέσαν.

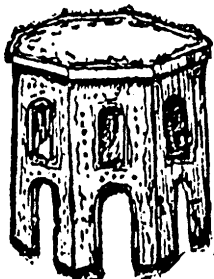
Ἀπάνω ἡ στρούγκα τοῦ Κιτωῶνα μὲ τὰ λιθοσώρια της, στὴ χαράδρα ὁ δρόμος μὲ τῆς στερναρόπετρες. Ἐνα τοπίο πικρὸ στὴ θύμησή του, ὅταν ἡ καρδιά του γκρεμίστηκε στὰ πόδια του, ὅταν πνίχτηκε ἡ καρδιά του σ' ἕνα δάκρυ. Ἀντήχησε ἡ φλογέρα του σὰν κυματιστὸς θρίαμβος κι ἔμοιαζε τόσο μὲ ἀρχαῖο αὐλιστὴ στῆς Ἀρκαδίας τὰ λόγγα.

Ἄπλωσε τὸ χέρι του, πιάστηκε ἀπ' τὸ γερτὸ κλωνάρι τοῦ δένδρου, καὶ σφυρίζοντας ἄρχισε νὰ χορεύῃ.

Ὅλα τὴ στιγμή ἐκεῖνη εἶχαν μεταμορφωθῆ καὶ μεταβλήθηκε ὁ πόνος του, ἡ κληρονομιά τῆς μάνας του κι ἔρημη ζωὴ του, σ' ἕνα ρυθμὸ ἤχων, θεμάτων καὶ κινήσεων.

Εἶχε βρῆ τὸν καινούργιο ἑαυτό του. Οἱ χωριανοὶ του, ἄκουγαν πάντα τὴ φλογέρα του καὶ εἶχε κρεμαστῆ στὰ κλωνάρια τοῦ κάθε δένδρου, στὴν κάθε κορυφή τῆς κάθε ράχης καὶ σὲ κάθε σταυροδρόμι ὁ ἤχος ἀπ' τὸ μοιρολόγι του καὶ ὁ ἴσκιος τοῦ κορμιοῦ του νὰ χορεύῃ.

Ἐκεῖ στὴ γῆς τ' Ἄγιοκοσμᾶ τοῦ Πωγωνιοῦ, ὁ Κέντρος κοιμάται τὸν ὕπνο τὸν ἀνόνειρο μαζί μὲ τοὺς προγόνους του, σὰν ἄνθρωπος ποὺ νίκησε τὴ μοῖρα του τραγουδώντας.

ΣΤΕΡΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΗ.

Τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης τὸ ξαναφέρνουν οἱ ἄνεμοι.

Τὸ τραγουδᾷ Ἐκείνη,
πὺ στὴν καρδιά της μένει ἡ ἀνοιξη μιᾶς νειότης.
Κι εἶναι φῶς, παντοῦ φῶς μιᾶς γαλανῆς αἰθρίας,
κι εἶναι τὰ μάτια της μιὰ ἀταχτη ἀχτίδα.

Ἔλα μαζί μου, ἀγάπη
στὸ μονοπάτι μὲ τὶς μπουκανβίλιες
θὰ ξαναβρῆς τὴν ἀνάμνηση.

Τὸ τραγούδι τῆς ἀγάπης, τὸ τραγουδοῦν τὰ μάτια της.

Κι εἶναι μιὰ κοπέλα
πὺ στὰ χεῖλη της ξεχάστηκε ἓνα τραγούδι.
Πὺ στὰ χέρια της,
στοργικὸ λίκνο βρίσκουν τ' ἄστρα τοῦ Ἀπρίλη.

Ὅ,τι γράφτηκε στὸ φῶς,
δὲν θὰ σβῆσῃ ἀπ' τὴν ὁδόνη μιᾶς ἐγκατάλειψης.
Ὅ,τι εἰπώθηκε μὲ γαλήνη,
θὰ τὸ ξαναφέρει τὸ κῦμα τῆς θάλασσας...

Ἔλα, ἀγάπη, μαζί σου κι ἡ θύμηση.

Εὐάγ. Α. Δικίτας

ΕΙΡΩΝΙΑ

Μοῦ σφίξανε τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴ, τὸ πνεῦμα
μὲς στῆς δουλειᾶς τῆ μηχανῆ καὶ τοῦ ἄγριου κόπου.
Τῆς ποίησης ἐκόψαν μέσα μου τὸ ρεῦμα,
καὶ μοῦ εἶπαν τοῦ σημερινοῦ νὰ μοιάσω ἀνθρώπου.

Μοῦ δώσανε κάποια χαρτιά φριχτὰ στὸ χέρι,
πλέρια ζωὴ γιὰ νὰ ἀγοράζω μὲ εὐκολία
σὲ οὐράνια μέσα πὺ ἡ καρδιά μου δὲν τὰ ξέρει...
Πιλάϊ στῆς πεζότητας τὴν ἄδεια ποικιλία.

Ἐμένα, πὺ γιὰ ἀπόλαψες λεπτὸ δὲ δίνω,
καὶ ἡ θεία τοῦ τραγουδιοῦ μὲ σέρνει ψηλοσύνη,
πὺ ἀνάγκες ἔχω σὰν πουλί, σὰ χλωμὸ κρίνο
καὶ λάτρεψα θεὸ μου μόνο τῆ γαλήνη.

Φιλὴ Κ. Βατίδου

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΟΣ

Διὰ τὸν Ὁρθόδοξον χριστιανικὸν κόσμον—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Δυτικόν, ὅστις ἐορτάζει μεγαλοπρεπέστερον τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ—ἡ ἀνάστασις τοῦ Θεανθρώπου θεωρεῖται ὡς ἐορτὴ ἐορτῶν καὶ πανηγυρὶς πανηγύρεων. Ἰδιαίτατα ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἐώρταζε πάντοτε τὸ Πάσχα μὲ ἐξαιρετικὸν ἐνθουσιασμόν, διότι συμπίπτει μὲ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως, καὶ μὲ θρησκευτικὴν κατάνυξιν ἀνευ συγκρίσεως, διότι προηγείται ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάς, ἡ ἑβδομάς τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διαβλέπει τὰ ἰδικά του πάθη καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν ἰδικήν του ἀνάστασιν. Μία συγκινητικὴ ὁμοιότης μεταξὺ τῶν βασάνων καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Θεανθρώπου, τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος παθόντος, καὶ τῶν ἱστορικῶν ταλαιπωριῶν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἡ ὁποῖα τόσα ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ τῆς ἀναστάσεώς της δι' αἱμάτων καὶ θυσιῶν, φέρει τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν ἐγγύτερα πρὸς τὸ δράμα τῶν παθῶν καὶ τὴν πανηγυρὶν τῆς ἀναστάσεως. Τὸ δράμα αὐτὸ καὶ τὴν ἀναμενομένην πανηγυρὶν βλέπει ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ εἰς τὸν σημερινὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου διὰ τὴν ἐλευθερίαν της. Ὅπως ὁ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνεστήθη, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, οὕτω καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος ἀγωνίζεται διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ τέκνα της ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν δουλείαν. Καὶ θὰ ἔλθῃ ἡ ἀνάστασις—ἐλευθερία τῆς Κύπρου, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ τὴν ἐμποδίσουν αἱ σκοτεινὰ δυνάμεις τοῦ κόσμου τούτου, ὅπως δὲν ἐκράτησαν εἰς τὸν Ἄδην τὸν Θεάνθρωπον αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους. Ἡ Κύπρος—καὶ μετ' αὐτὴν ἡ μαρτυρικὴ Βόρειος Ἡπειρος—θὰ γίνῃ γρήγορα καὶ τύποις Ἑλληνικὴ, ὅπως εἶναι Ἑλληνικὴ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὴν συνείδησιν. Καὶ τότε θὰ ἀπευθύνωμεν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας Κυπρίους τὸν ἀναστάσιμον χαιρετισμόν: **Χ ρ ι σ τ ὁ ς Ἀ ν ὅ σ τ η.**

«**Η. Ε.**»

ΓΡΑΦΕΙΟ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Στὸν καθημερινὸ τύπο εἶδα ἐδῶ καὶ λίγες μέρες μιὰ εἴδηση, πού ἀξίζει νὰ τὴν ἐξάρω. Ὁ Ὑπουργὸς δηλαδὴ τῆς Παιδείας κ. Γεροκωστόπουλος, μέσα στὸ πλαίσιο τῶν ἐνεργειῶν του γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν Γραμμῶν καὶ Τεχνῶν, σκέπτεται νὰ ἰδρῶσῃ σὲ μερικὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος Γραφεῖα γιὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς λαϊκῆς τέχνης, ὅπου εἰδικευμένοι ὑπάλληλοι θὰ μεριμνοῦν γιὰ τὴ συγκέντρωσιν καὶ διαφύλαξιν ὅλων ἐκείνων τῶν προϊόντων τῆς λαϊκῆς τέχνης, πού πρέπει νὰ διασωθοῦν ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου. Οἱ ἴδιοι ὑπάλληλοι μὲ τὶς ὑποδείξεις τους πρὸς τοὺς κατὰ τόπους ἐργαζομένους στὸν τομέα τῆς λαϊκῆς βιοτεχνίας θὰ συντελέσουν στὴν ὁργάνωσιν καλῶν ἐργαστηρίων, τὴν ἀνάδειξιν ἐπιδεξιῶν τεχνιτῶν καὶ γενικὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν δημιουργημάτων τοῦ λαοῦ μας, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴ βάση τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Σκοπὸς τῶν Γραφείων αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἡ προώθησιν τῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν σὲ κάθε Ἑλληνικὴ περιοχῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ τουριστικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐξυπηρέτησιν τοῦ κάθε τόπου. Δὲν ἔχομε ποιεῖς πόλεις θάχουν τὴν τύχην πρῶτες νὰ ἀποκτήσουν τὸ Γραφεῖο αὐτό. Τὰ Γιάννινα ὅμως, πού εἶναι θεματοφύλακος μιᾶς μεγάλης καὶ ἀδιά-

κοπῆς παράδοσης, πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀγνοηθοῦν. Ἐνας ὀλόκληρος πλοῦτος (λαϊκὸς ἐνδυμασίης, οἰκιακὰ σκευὴ, προϊόντα χρυσοχοίας καὶ ἀργυροχοίας, διαλεχτὰ ὑφαντὰ, ὠραία ἔργα ξυλογλυπτικῆς κ.ἀ.) περιμένει τὴν περισυλλογὴν του, τὴ συστηματικὴν του κατάταξιν, τὴ μελέτη καὶ συμπλήρωσίν του, ὥστε μὲ τὴν προστασίαν τοῦ ἐπισήμου Κράτους καὶ τῶν ἀνωτέρων κύκλων μας νὰ πάρῃ τὴν πρώτη θέσιν μέσα στὴ νεοελληνικὴ ζωὴ ἐκτοπίζοντας τὰ καχότεχνα κατασκευάσματα τῆς ξένης τέχνης, πού οἱ πάσχοντες ἀπὸ ἀνίατη ξενομανία κοσμοπολίτες μᾶς σερβίρουν. Ζητοῦμε νὰ ἰδρῶθῃ μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ στὰ Γιάννινα ἓνα Γραφεῖο Λαϊκῆς Τέχνης, πού μὲ τὸν καιρὸ πλουτιζόμενον ἀσφαλῶς θὰ ἐξελιχθῇ σὲ πραγματικὸ Μουσεῖο. Ἡ ἀρτιούστατη «Ἐταιρεία Ἡπειρωτ. Μελετῶν» ἄς συμπεριλάβῃ μεταξὺ τῶν σκοπῶν της καὶ τὴν ἰδρῶσιν τοῦ Γραφείου αὐτοῦ. Ὁ κ. Δήμαρχος Ἰωαννιτῶν ἄς συνηγορήσῃ γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ αἰτήματός μας. Ἀλλὰ καὶ οἱ κ. κ. Βουλευταὶ Ἰωαννίνων ἄς κινήθοῦν, ὥστε—μόλις καταρτισθῇ τὸ σχετικὸ νομοσχέδιο—νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἡ ἱστορικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου τὸ Γραφεῖο Λαϊκῆς Τέχνης, πού τῆς χρειάζεται.

Γ. Ι. Π.

Η ΑΣΤΕΙΡΕΥΤΗ ΠΗΓΗ

Η απόφαση του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως για την προκήρυξη ιστορικού και λογοτεχνικού διαγωνισμού για την ανάδειξη και βράβευση των καλλίτερων συγγραφικών έργων επίδοσεων αποτελεί μία ενέργεια, που ενώ από τη μία μεριά θα ενισχύσει σημαντικά την πνευματική κίνηση της επαρχίας, από την άλλη θα δημιουργήσει το κατάλληλο κλίμα για την ανάδειξη νέων συγγραφικών ταλέντων στο προσεχές μέλλον. Είναι άξια κάθε εξάρσεως η πρωτοβουλία αυτή του Υπουργείου και τη χαρακτηρίζουμε ως απαρχή της ανατολής καλλίτερων ήμερών στις σχέσεις μεταξύ κέντρου και πρωτεύουσας, σχέσεις που πρέπει να χαρακτηρίζονται από την ολόθερμη συμπαράσταση του πρώτου προς τη δεύτερη, γιατί η επαρχία αποτελεί τη γνήσια έκφραση της ζωής του Έθνους στον πνευματικό τομέα, αλλά ακόμη και την αστείρευτη πηγή απ' όπου άντλει η πρωτεύουσα τις πνευματικές της δυνάμεις.

L. N. N.

ΣΦΑΛΜΑ

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ακ. Δασκαλάκης έγραψε εις την εφημερίδα «Έθνος» της 13 Μαρτίου έ.ε. ότι εις την ύπαιθρον ιδίως επί Τουρκοκρατίας ελάχιστα υπήρχον Έλληνικά Σχολεία. Έπειδή διά την Ήπειρον τουλάχιστον σφάλλεται προφανώς ο κ. καθηγητής ασχολούμενος με τον αναλφαβητισμόν της ύπαιθρου, είμεθα υποχρεωμένοι να σημειώσωμεν όλίγα τινά προς αποκατάστασιν της Ιστορικής αλήθειας.

Είναι γνωστόν πλέον ότι εις τα πλείστα χωρία της ενιαίας Ήπειρου και ίδια των τότε ανθουσών Επαρχιών Ζαγορίου, Πωγωνίου, Μετσόβου κ.λ. πρό της απελευθερώσεως της Ήπειρου ελειτούργουν θαυμασίως ού μόνον πλήρη Έλληνικά Σχολεία (Σχολαρχεία) αλλά και Παρθεναγωγεία. Τόσον δέ ήτο ανεπτυγμένη η Παιδεία εις την Ήπειρον, ώστε σπανίως συναντούσε κανείς αναλφάβητον. Σώζονται έπιστολάι και γυναικίων ακόμη των μέσων του 19ου αιώνος, αίτινες προδίδουν την ακμάζουσαν τότε εις την Ήπειρον παιδείαν. Η διαφορά του αναλφαβητισμού μεταξύ έλευθέρου και δούλης Ελλάδος ήτο τεραστία, όπως διεπιστώθη υπό των πρώτων άνωτάτων υπαλλήλων που έτοποθετήθησαν εις τας νεοκαταληφθείσας χώρας. Ο χώρος του περιοδικού τούτου δέν επιτρέπει να περιγράψωμεν συντόμως έστω τον τρόπον της λειτουργίας των ελληνικών εκείνων άλησημονήτων Σχολείων και Παρθεναγωγείων, τα όποια κατά τους είδικούς ούδέν των μεταγενεστέρων Σχολείων ανεπλήρωσε.

Ο φίλιτος συνεργάτης της «Ηπ. Έστίας» κ. Δαζαρίδης εις βιβλιάριόν του έκδοθέν πρό τετραετίας έγραψε την Ιστορίαν του Σχολείου Κουκουλίου Ζαγορίου, όπου βάσει άδιαφύστων στοιχείων περιγράφει εις άδράς γραμμάς τα της λειτουργίας των Έλλ. Σχολείων επί Τουρκοκρα-

τίας. Το βιβλίον τούτο τιλοφορείται «Έθνική πνευματική λαμπάδα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας» και έχει γενικώτερον ενδιαφέρον δι' όσους ενδιαφέρονται διά τούτου είδους θέματα. Το διατί κατηγορήθησαν άμα τη απελευθερώσει της Ήπειρου τα περίφημα εκείνα Έκπαιδευτήρια, διατί τα άνθηρά εκείνα των Μουσών άντρα μάς φαίνονται σήμερα ανάμεσα εις την άχλυν του χρόνου που διαβαίνει σάν κάποιες χαμένες όάσεις που δέν θα ξαναφανούν, αυτό... είναι μία άλλη Ιστορία.

Πιστεύομεν λοιπόν ότι άθελήτως ο κ. καθηγητής έγραψεν ότι υπήρχεν αναλφαβητισμός στην Ήπειρο επί Τουρκοκρατίας και ότι το γραφέν ήταν ένα άπλουν lapsus calami.

M. K.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Όση λύπη μάς προξένησε η διακοπή της εκδόσεως των «Μορφών», άλλη τόση χαρά μάς δίνει η «Νέα Πορεία» που άνοίγουν οι πνευματικοί άνθρωποι της Θεσσαλονίκης, και με την όποια εγκαινιάζουν τη νέα τους πνευματική εξόρμησι. Δέν έχομε πρόθεση να αναμειχθώμε στα έσωτερικά τους μάς χαροποιεί όμως ιδιαίτερα η δήλωσή τους, ότι σάν ένα από τα σημαντικώτερα καθήκοντα έπιτεύματα τους, θεωρούν—και πολύ σωστά—την συνενωσή τους και την έτσι ένοποιημένη τώρα εμφάνισή τους. Η Έπαρχία, άληθινά, και σ' αυτό άκόμα τό σημείο, πρέπει να είναι πρωτοπορειική και να μη μιμείται την πρωτεύουσα με τις κατατμήσεις, διασπάσεις, πολυτομίσεις κλπ.

Με έπιπρόσθετη χαρά σημειώνομε και την έναρξη της εκεί εκδόσεως των «Φοιτητικών Γραμμάτων» τα όποια κυκλοφόρησαν (Μάρτης έ. ε.) τό πρώτο τεύχος τους με προσεγμένα εμφάνιση και περιεχόμενα.

Εδχόμαστε εγκάρδια και στα δυό άδελφά περιοδικά, προκοπή και στέρεο ρίζωμα.

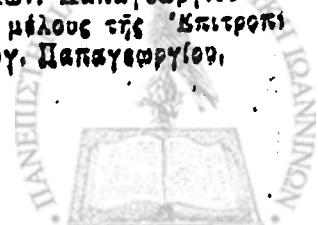
A. Σ.

ΟΙ ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΙ ΒΟΛΟΥ

Εις τό σημειώμά μας του προηγούμενου τεύχους τό σχετικό με την πνευματική κίνηση της πονεμένης τώρα νύμφης του Παγασητικού, παρελήθη τό πιο κάτω έδάφιο που αποτελεί τμήμα του σημειώματος: «Από την ίδια έπίσης πόλι μάς αναγγέλλεται και η ίδρυση των «Φιλοτέχνων Βόλου», που σκοπό τους έταξαν τη δημιουργία τοπικής πνευματικής και καλλιτεχνικής κινήσεως».

ΜΙΑ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ

Στη σελ. 301 του προηγούμενου τεύχους σημειώνεται ως μέλος του Δ. Σ. της Έταιρείας Έπειρωτικών μελετών ο Κων. Παπαγεωργίου άν του συνεργάτου μας και μέλους της Έπιτροπής έπιμελείας ύλης κ. Γεωργ. Παπαγεωργίου,

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΚΟΠΙΣΜΟΥ

Προκειμένου να συγγραφη η ιστορία του Προσκοπισμού των Ίωαννίνων και της Ηπειρου γενικότερον από το 1918 και ένταυθεν, παρακά-
λουνται οι κάτοχοι σχετικων στοιχείων να τ' απο-
στελουν στα Γραφεία μας.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Χ ρ υ σ ά ν θ η ς Ζ ι τ σ α ί α ς: «Της ζωής και
του Θρύλου», 1955.

Τα διηγήματα «Της ζωής και του θρύλου»
είναι ο ώριμος καρπός μιας ποιήτριας και διηγη-
ματογράφου, που χρόνια τώρα πορεύεται την πο-
ρεία των λογισμών της καρδιάς και του έντεχνου
λόγου. Βγαλμένα από τη ζωή ενός κόσμου άπλου
και ανθρώπινου και από τους θρύλους του ήπει-
ρωτικού χώρου, μας φέρνουν τα ζεστά χτυποκάρ-
δια των ανθρώπων της και τα μηνύματα της γε-
νέθλιας γής της, που της τα αφιερώνει «σάν δείγ-
μα λατρείας και θύμησης». Πρόσωπα και πράγ-
ματα κινούνται με καλοκαγαθία, αλλά και την
αδρότητα ταυτόχρονα του άπλου ρυθμού. Ο άφη-
γηματικός της λόγος, περιεκτικός και άπαλλαγ-
μένος από κάθε επίτηδευση, είναι το επίτευγμα
μιας μακρόχρονης εμπειρίας και μιας θερμής νο-
σταλγίας. Γιατί η Ζιτσαία έζησε από κοντά τα
δσα μας άφηγείται και τώρα μεταγράφει τα γλυ-
κοθύμητα και τα αγαπημένα της στον έντεχνο
χώρο με της ποιήτριας το άπόθεμα και της νο-
σταλγίας τη συγκίνηση. Γι' αυτό κ' έμετε γευό-
μαστε με όλη μας την αγάπη και την αισθητική
χαρά τούτους τους ώριμους καρπούς της ποιή-
τριας και διηγηματογράφου Χρυσάνθης Ζιτσαίας.

I. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ

*

Μ ά ξ ι Α. 'Α πο σ τ ο λ ό π ο υ λ ο υ: «Κόκ-
κινα τριαντάφυλλα», ποιήματα. Εικονογρά-
φηση του Χαράκτη Τάσσου. Σελ. 40. 'Αθήνα,
1955.

Ο κ. Μάξι. 'Αποστολόπουλος ήταν ως τώρα
γνωστός στους λογοτεχνικούς κύκλους σάν ένας
θερμός έραστής της ποιήσεως. Έβρισκε, διαβάζον-
τας δικούς μας και ξένους ποιητές, πολλή χαρά,
πολλή άγαλλίαση. Καθώς είναι ένας νέος μορφω-
μένος, ήξερε πάντα να διανθίζει την κουδέντα
του με στίχους κι ανέκδοτα, που πολύ εδχαρι-
στούσαν το συνομιλητή του. Τώρα, μας παρουσι-
άζεται με τα «Κόκκινα τριαντάφυλλα» κι ο ίδιος
ως ποιητής.

Σπεύδω να πω πως η πρώτη μικρή αυτή ουλ-
λογή είναι τυπωμένη με τον πιο καλαίσθητο τρό-
πο, σε μεγάλο σχήμα, και τόσο το έξώφυλλο όσο
και οι δύο εικόνες του κειμένου, έργασια του
χαράκτη Τάσσου, είναι κάτι το άπόλυτα καλ-
λιτεχνικό.

Δέκα τρία ποιήματα μας παρουσιάζει ο κ.
Α. σάν πρώτη επιλογή απ' όσα έχει γράψει και

φροντίζει στα λίγα προλογικά λόγια να μας έξη-
γήσει τις προθέσεις του: «Πονώντας και παίζον-
τας, με σαρκασμό και θρηγο, μ' αγάπη και
κακία γράφτηκαν αυτοί οι στίχοι. Τους δίνω έτσι
πρωτόπλαστους όπως δημιουργήθηκαν. Άς κρι-
θούνε με κατανόηση».

Έτσι πρέπει να τους πάρουμε και μεις: «πρω-
τόπλαστους», σάν ένα παιχνίδι της φαντασίας
και σάν άπόσταγμα μιας εμπειρίας, όχι έβδαια
όδυνηρης, αλλά που παίζει ίσως με τον πόνο μ'
έναν τρόπο γοητευτικό, μ' ένα πικρό χιούμορ, με
μιάν ευαισθησία όχι κοινή. Και η πρωτοφανέρω-
τη ποίηση του κ. Α. γραμμένη με μοντέρνους
ρυθμούς, θα μας έθελγε ίσως έτσι άπλη και
άπλοϊκή όπως είναι, αν δεν ήταν κάπως επίτη-
δευμένη, αν δεν θύμιζε διαρκώς Καβάφη.

Η επίδραση του άλεξανδρινού ποιητή είναι
φανερή τόσο στο ύφος όσο και στη γλώσσα, μια
γλώσσα καθαρεύουσα σχεδόν πέρα ως πέρα. Άρα-
γε ο κ. Α. θέλει ν' αποκαταστήσει στην παλιά
της αίγλη την καθαρεύουσα; Άλλ' ως δούμε από
κοντά μερικούς στίχους του.

ΤΟ ΚΟΡΜΙ ΕΚΕΙΝΟ

Διά να ένθυμηθώ
Τό κορμί εκείνο που τό πρώτον έγυμνώθη
μιάν θερμήν του Αύγουστου νύκτα
προσπάθειαν δέν καταβάλλω.
Τόση των αισθήσεων
ή λεπτή εικών
βαθέως χαραγμένη είναι
στα χέρια μου,
τους όφθαλμούς,
τά χείλη,
που τό έγεύθησαν
την νύκτα εκείνην.

Σ' αυτή τη γλώσσα και σ' αυτό το ύφος
γράφει ο νέος ποιητής. Η πρωτοτυπία της σκέ-
ψης, κάποιες ώραιες εικόνες δέν του λείπουν,
μ' όλο που σε αρκετά απ' τα λιγοστά ποιήματα
υπάρχει και η διακριτική νότα του αισθησιασμού,
λεπτού έβδαια, μα που κάποτε ίσως να ένοχλεί.

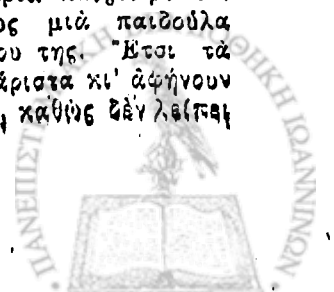
Ο κ. Α. είναι νέος και τα «Κόκκινα τριαν-
τάφυλλα» είναι η πρώτη του συλλογή. Δέ βρήκε
άκόμα τον προσωπικό τόνο, άλλ' ως έλπίζουμε
δτι σε προσεχή ποιήματά του θα ακαβαφίζει λι-
γότερο και έμπνευσή του του θα είναι πιο πη-
γαία.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

*

Α ύ ν τ ι α ς Α δ λ ω ν ί τ ο υ: Γαλαζία Καμπύ-
λη (ποιήματα). 1955

Μιά τρυφερή και μια χαρούμενη διάθεση κυ-
ριαρχεί στα ποιήματα της κ. Αδλωνίτου και
έκει ακόμα όπου ο πόνος φαίνεται να δείχνη
τόν βαρύν ήσκιό του. Η ποιήτρια παίζει με τον
κόσμο των συναισθημάτων, όπως μια παιδούλα
θωπεύει τα λουλούδια του κήπου της. Έτσι τα
τραγούδια της διαβάζονται εδχάριστα κι' αφήνουν
μιά ήλαρή έντύπωση στην ψυχή, καθώς δέν λείπει

ἀπ' αὐτά καί ἡ τεχνική ἐπεξεργασία τοῦ στίχου.

Ἄνοιξες δειλὰ σὸ πῶς τὰ παράθυρά σου
—τὸ φαιδρὸ σου φόρεμα γέμισε οὐρανοῦς—
Τύλιξες στὰ δάκτυλα τίς φωνές τοῦ δάσου
καὶ συλλογιζόσουνα δρόμους φωτεινοῦς
(*Ἀνατολή)

Κύκνος οἱ προσδοκίαι, σὲ ξανθὰ
σύννεφα, ἐπάνω ἔχουνε γείρει.
Καὶ τὸ καλοκαίρι σὲ μεθᾶ
πῶς ἀπ' ἓνα ἔξχειλο ποτήρι.

(Μύριζες σὸ στόμα γιασεμί)

Μὲ τέτοια τρυφερὴ διάθεση καὶ μὲ τόσο ἐλαφρὸ, ἀέρινο στίχο εἶναι φυσικὸ νὰ διαδίδεται ἡ συλλογὴ τῆς μὲ εὐχαρίστηση καὶ νὰ προκαλῆ μιὰ τρυφερὴ συγκίνηση.

Ὅμως ὁ στοχασμὸς δὲν εἶναι τὸ κλίμα τῆς καὶ ν' ἀποφεύγη τίς κακοτοπιές τῆς Σκέψης:

Ἔρχεσαι ἦ μὲ φεύγεις, μένεις ἦ περνᾷς
ἢ σκοτάδι ἀπλώνεται κι' εἶτε πῶς σὲ νύτσει
κι' ἂν τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι τ' ἄγωνα κερνᾷς
πάντα εἶσαι μεθῦσι.

(*Ἀντιθεση)

Οἱ στίχοι αὐτοὶ—μολονότι δὲν εἶναι καθαρὸς στοχασμὸς—δὲν προσθέτουν τίποτε στὴν ἀξία τῆς συλλογῆς καὶ πολὺ τὴν ἀδικοῦν.

T. Σ.

*

Γ. Δ. Δ α σ κ α λ ά κ η: Ἡ ἔννοια τοῦ Νόμου
εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ Ἀθῆναι
1955

Ἀπὸ τὸ πανάρχαιο καὶ πάντα τόσο νέο μαγευτικὸ βίολι τοῦ ἔθνικοῦ μας θάρους, τρέχει ἀνάλαφρη ἢ μελωδία πού πλημμυρίζει τίς ψυχές μας μὲ γαλήνη κι' εὐδαίμονία, πού ζωντανεύει τίς ἀθάνατες ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ μᾶς κάνει σὲ ὦρες μακαρισμένες νὰ μεταλάβωμε τὴν ἀμάραντη ὁμορφιά. Ἀναβαφτιζόμεστε σὸ ρυθμὸ του, ξεμακραίνομε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας καὶ τὸν ἀκολουθᾶμε, ἕνας ὀλάκερος λαὸς στὰ μεγάλα φτερουγίσματά του, σὸ γαλανὸ χῶρο τῆς δημιουργίας του.

Φλογιζόμεστε ἀπὸ τὴν ἀχτινοβολία τοῦ προφήτη ποιητῆ πού νίκησε τὸ χρόνο καὶ λουζόμεστε σὸ ἀθάνατο πῶς τῶν γραφῶν του μνημείων, στὰ ὅποια σκύβουμε πάντα εὐλαβικά.

Μὲ πραγματικὴ εὐλάβεια σκύβει σὸ παλαμικὸ ἔργο, ὁ γνωστὸς Συνταγματολόγος—Καθηγητῆς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀρθρογράφος τῆς ἑφημερίδας «Τὸ Βῆμα» κ. Γ. Δ. Δασκαλάκης καὶ ἐξετάζει παρθενικά τὴν ἔννοια τοῦ Νόμου σὸ ἔργο τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ.

Ἐξετάζει ὁ συγγραφέας τὴν ἐμφάνιση τῆς ἔννοιας τοῦ νόμου κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καὶ τονίζει πῶς ὁ Παλαμᾶς, ποιητῆς «τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ γένους», προσέφερε καὶ αὐτὸς τὴ θοῖα του εἰς τὸ «λατρευτήριον» τοῦ νόμου. Ὁ ποιητῆς προφήτης τὴν ἱστορικὴ πρόθεση τοῦ νόμου, γιὰ τὸν ὅποιον ἐπίστεψε πῶς προήλθε ἀπὸ τὸ μῦθο μὲ τὴ μορφή τοῦ τραγουδιοῦ:

Κι' ὁ Νόμος σὸν πρωτόγινε
τῆς Πολιτείας, προστάτης
μὲ τὸ ρυθμὸ πρωτόγινε
κι' εἶταν κι' αὐτὸς τραγοῦδι.

Ὁ νόμος εἶναι ἡ ἀνώτατη ἀρχὴ καὶ πλάθει ὁ Παλαμᾶς τὴν ἰδανικὴν του πολιτεία νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ τὸ νόμο. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐτυχία, ἡ γαλήνη, ἡ καλωσύνη, ἡ χαρὰ, θεμελιώνονται ἀπάνω σὸ τὸ νόμο, στὴν παντοδυναμία τοῦ νόμου.

Καὶ καταλήγει ὁ συγγραφέας, πῶς ἡ νομολατρεία τοῦ Παλαμᾶ δὲν ἔχει τὴν ἀφετηρία τῆς σὸ ὅτι ὁ ποιητῆς ἦταν νομικός, ἀλλὰ ἐκθύρεξε ὁ ποιητῆς τὴ λατρεία τοῦ «Νόμου—Ρυθμοῦ». «... γιὰτὶ εἰς αὐτὸν εὗρισκε εἰς μιαν ἀρμονικὴν ἐνωσὴν τὴν ἀπαραίτητην ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀναγκαίαν δέσμευσήν».

Αἰχμαλωτίζεσαι πραγματικὰ ἀπὸ τὴν κριτικὴ γνώμη τοῦ συγγραφέα καὶ λυπᾶσαι πού δὲν μπορεῖς νὰ γεμίσεις ὅλη τὴ φιλόξενη στήλη τῆς ἀγαπητῆς «Η.Ε.». Μὲ ἐπιστημονικὴ ἐμβριθεία, μὲ ἀκλόνητα ἐπιχειρήματα, μὲ χρώματα ἔντονα καὶ μὲ γλῶσσα ἀπαλή, μουσικώτατη—διαλεχτὸς λογοτέχνης καὶ ἴδιος—μᾶς δίνει ὁ κ. Γ. Δασκαλάκης, ἓνα ἔργο πού ἀποτελεῖ σεβαστὴ προσφορά σὲ κάθε ἐρευνητῆ τοῦ ἔργου τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητῆ Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ πολῦτιμο διαμάντι τοῦ Νεοελληνικοῦ μας λόγου.

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ

*

Σ ὠ τ ο υ Χ ο υ ρ ο π ο ὕ λ ο υ: «Ἀνήφορος»
(*Ἀπὸ τὴν Ζωὴ τῆς μητέρας) Μυθιστόρημα.
Ἀθῆναι 1953.

Τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀπὸ τότε, δηλαδή, πού καθιερώθηκε ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου τῆς «Ὀμάδος τῶν δώδεκα», πού μετονομάσθηκε σὲ «Βραβεῖον Κώστα Οὐράνη», δοκιμάζω ἓνα πρωτογνώριστο συναίσθημα σὸ διάβασμα κάθε ἀξιόλογου βιβλίου. Καὶ γράφω «πρωτογνώριστο», γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορισθῆ ἑπακριθῶς. Νὰ γράφω «δυσανασχετήρη» δὲν εἶναι σωστὸς ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ συναίσθηματος αὐτοῦ, γιὰτὶ δὲν ἔχω καμμιά ἀρμολογία νὰ δυσανασχετήσω, γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο, πού συνίσταται εἰς τὸ ὅτι δὲν εἶμαι μέλος «μειοψηφισαν» τῆς ὀμάδος αὐτῆς, πού δίνει τὰ βραβεῖα. Νὰ γράφω «ἀπογοήτευση», δὲν θὰ μπορέσω νὰ προσδιορίσω σωστὰ τὸ συναίσθημα αὐτό, πού εἶναι ἡ συνισταμένη καὶ τῶν δύο καὶ ἄλλων πολλῶν συναίσθημάτων. Ἡ μόνη παρήγορος σκέψις εἶναι ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου, πού διαβάζω, ἔχει ὑπερβῆ τὸ ὄριον ἡλικίας, πού ἤδη οἱ ἀθλοθέτες τοῦ βραβείου.

* *

Αὐτὸ τὸ συναίσθημα ἐδοκίμασα πάλι, ὅταν διάβασα τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Σώτου Χονδροπούλου «Ἀνήφορος» (ἀπὸ τὴν Ζωὴ τῆς μητέρας). Πῶς εἴμαστε ἀβράβεστο ἓνα τέτοιο ἔργο βιβλίου; Πῶς δὲν ἀναφέρεται κἂν μεταξὺ τῶν ἔργων, πού «μειοψηφισαν»;

Γράφω γιὰ ἓνα συγγραφέα ἄγνωστον μου καὶ διασκέδαζω κάπως τίς ἐντυπώσεις μου αὐτὰς ἢ σκέψι, ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ ὄραου αὐτοῦ περὶ-

γραφήματος πέρασε τόν «ρουδίκωνα», τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας, πού καθορίζουν οἱ ἀθλοθέτες. Γράφω τίς γραμμές αὐτές ἐπηρεασμένος ἀπὸ τίς ἐντυπώσεις, πού μοῦ ἄφησε τὸ διάβασμα ἐνός τέτοιου ἔργου.

Ὁ κ. Χονδρόπουλος μὲ ἀπαράμιλλη τέχνη συνθέτει ἕνα γοητευτικὸ μυθιστόρημα. Κινεῖ ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου—καὶ εἶναι πολλὰ—μὲ ἀνεση καὶ φωτίζει κάθε πτυχὴ τῆς ζωῆς τους, ἀλλὰ ἀφήνει νὰ κυριαρχῇ παντοῦ ἡ προσωπικότητα τῆς μητέρας, τῆς Λήδας. Ἡ ὑπαρξὴ της, οἱ ἀγῶνες της γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν πέντε παιδιῶν της, ἡ καρτερία της, γεμίζουν κάθε πτυχὴ τοῦ πολυσέλιδου αὐτοῦ ἔργου, πού ξεχειλίζει ἀπὸ τὰ συναισθήματα τῆς μητέρας. Ὁ πατέρας, ὁ ἀντρας τῆς Λήδας, πού ὁ συγγραφεὺς τὸν τοποθετεῖ στὸ ἔργο του, ὡς τὸν κυριώτερον παράγοντα, ὡς τὸν στυλοβάτην τῆς οἰκογενείας του, ὀφείλει τὴν ὑπαρξὴ του καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴ του σταδιοδρομία, στὸν ψυχικὸ πλοῦτο τῆς γυναίκας του, τῆς Λήδας, τῆς μητέρας τῶν παιδιῶν του. Αὐτὴ τὸν ἐμψυχώνει καὶ τὸν κάνει νὰ ἀντιμετωπίσῃ κάθε ἀντιξοότητα. Αὐτὴ τὸν γλυτώνει ἀπὸ τὴν αὐτοκτονία, ὅταν ἐχρεωκόπησε ὡς ἄμπορος κι' αὐτὴ τοῦ ἔδινε θάρρος ν' ἀγωνισθῇ νὰ ξαναδημιουργήσῃ τὴν ζωὴ του, ὡς ὑπάλληλος σὲ κάποια εἰσαίρεσις. Μὲ πόση ζωντάνια, μὲ πόση ἐνάργεια μὲ πόση ποίηση δίνονται ὅλ' αὐτά! Μὲ πόση τέχνη ὁ ἀξιόλογος αὐτὸς πεζογράφος συνθέτει τὴν ἱστορία του μὲ τὴν παρεμβολὴ τῶν νέων γεγονότων καὶ μὲ τὴν παρουσία, κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, τῶν παιδιῶν, πού γεννιοῦνται καὶ ἀναστατώνουν τὸν ρυθμὸ τῆς ζωῆς τῆς οἰκογενείας, πού ἀγωνίζεται νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὸν φτωχὸ προϋπολογισμὸ της. Καὶ μὲ πόση δύναμη περιγράφει τὸ μέγαλωμα, τὸν χαρακτήρα καὶ τὰ ἔνεια κάθε παιδιοῦ! Δὲν νομίζω πὼς ὑπάρχουν ἄλλες τόσο συγκλονιστικὲς σελίδες, στὴν σύγχρονη ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ἀπὸ αὐτές πού περιγράφουν τὸ πένθος τῆς οἰκογενείας ἀδελφῆς καὶ τὴν ὀδύνη τῆς μητέρας στὸ χαμὸ τοῦ ἐνός παιδιοῦ της. Ὁ ἀναγνώστης συμμετέχει στὸ πένθος τῶν ἡρώων τοῦ ἔργου. Περιέχουν τόσο ἀνθρώπινο πόνος οἱ σελίδες αὐτές, ὥστε νομίζει κανεὶς πὼς τὰ γεγονότα πού περιγράφονται σ' αὐτές εἶναι πραγματικὰ καὶ ἀφοροῦν προσφιλῆ τοῦ πρόσωπα.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἕνας ὕμνος στὴν ἑλληνίδα μητέρα. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέξουν οἱ ἀρμόδιοι, πού ὀργανώνουν, κάθε χρόνον, τὴν γιορτὴ τῆς μητέρας, νὰ τὸ ἐκδώσουν σὲ ἐκλαϊκευμένες ἐκδόσεις καὶ νὰ τὸ διαδώσουν, κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ κυκλοφορήσῃ πλατειά. Εἶναι ἕνας ἐπαινος, μιὰ τιμητικὴ διάκριση, πού πρέπει νὰ δοθῇ σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον.

ΝΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΣΠ. ΔΑΜΠΡΟΣ—Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

[Ἐνδεικτικὴ τῆς ἀπηχίσεως τὴν ὁποίαν ἔσχε μεταξύ τοῦ πνευματικοῦ μας κόσμου ἡ συ-

νεχιζομένη ἀνθολόγησις τῶν Ἑπειρωτῶν λογοτεχνῶν εἶναι καὶ ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ τῆς διακεκριμένης Ἑπειρωτίσσης Κας Λίνας Π. Τσαλδάρη, ἡ ὁποία, σὺν τοῖς ἄλλοις, παρέχει καὶ στοιχεῖα διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου πατρός της Σπυρίδωνος Λάμπρου.]

Ἀγαπητὴ Ἑπειρωτικὴ Ἑστία

Μὲ πολλὴν συγκίνησιν ἐδιάβασα εἰς τὸ 25ον τεῦχος, εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν Ἀνθολογίαν, τὰ γραφέντα διὰ τὸν ἀείμνηστον πατέρα μου Σπυρίδωνα Λάμπρον καὶ τὰ δημοσιευόμενα ἀπὸ τὸ πεζὸν καὶ τὸ ποιητικὸν τοῦ ἔργου.

Λόγῳ ἀπουσιῶν μου ἐκτός τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἠδυνήθην νὰ σᾶς γράψω ἀμέσως διὰ νὰ παρατηρήσω ὅτι ὁ πατήρ μου ἐγεννήθη εἰς τοὺς Καλαρῦτες καὶ ἔχι εἰς τὸ Συρράκον. Εἶδα ὅμως ὅτι μὲ ἐπρόλαβεν ἡ ἀγαπητὴ Μάννα τοῦ Στρατιώτου Κα Λύκα τὴν ὁποίαν καὶ εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐπιστολήν της τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ 26ον τεῦχος.

Ἐπειδὴ σᾶς ἀπασχόλησε τὸ εἰς τοὺς πολλοὺς ἀγνωστον ποιητικὸν ἔργον τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου, σᾶς ἀποστέλλω τεῦχος τοῦ Περιηγητικοῦ «Νέοι Δρόμοι» τοῦ 1939, περιέχον ἄρθρον, «Ὁ λυρισμὸς τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου». Ἐκεῖ δημοσιεύεται τὸ ἱστορικὸν τοῦ ποίημα τὸ συνδεδεμένον μὲ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ γραφέν κατὰ τὴν ἐν Σκοπέλῳ ἐξορίαν τοῦ πατρός μου, τὸ προλέγον τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου κατὰ τὸ 1920. Δημοσιεύεται δὲ ἐπίσης ἐκεῖ καὶ τὸ ποίημά του «Ἡ τρεῖς ψυχῆς» τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἠγάπα.

Νομίζω ὅτι θὰ ἐνδιέφερον ὑμᾶς καὶ τοὺς ἀναγνώστας σᾶς αἱ γνώμαι τοῦ Λάμπρου ὡς πρὸς τὴν ποίησιν καὶ ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν ἐν τῇ ποιήσει, τὰς ὁποίας οὗτος εἶχεν ἀναπτύξει εἰς τὸν «Ἐπιμνημόσυνον Λόγον εἰς Κώσταν Κρυστάλλην» κατὰ τὸ ἐν Ἀθήναις μνημόσυνον τοῦ ποιητοῦ τὴν 7ην Μαΐου 1894, λόγον δημοσιευθέντα εἰς τοὺς «Λόγους καὶ Ἄρθρα» ἐν σελίδι 325.

Ὁ ἀείμνηστος πατήρ μου εἶχε παρακολουθήσει μὲ ἀγάπην τὸν Κρυστάλλον κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις διαμονήν του, καὶ συγκινητικὴν τοῦτου ἀνάμνησιν ἀποτελεῖ τὸ κάτωθι ποίημα τοῦ ποιητοῦ τοῦ Βουνοῦ καὶ τῆς Στάνης.

ΕΜΜΕΤΡΟΝ ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ

Πόσοι μεγάλοι φίλοι σου σήμερα θε γάρθουν
Γιὰ τὴ γιορτὴ σου γκαρδιακὲς εὐχὲς νὰ σ' ἐδ-
[χηθῶν
Σ' ἔδες αὐτὲς ἀνάμεσα καὶ γὼ μιὰ θὰ σοῦ πῶ
Μιὰ ροδομύριστῃ εὐχῇ σὲ τραγουδιοῦ σκοπῶ.
Κ' εἶν' τὸ τραγοῦδι τοῦ πουλιοῦ πού ἀπ' τὴ ζεστὴ
[φωλιά του
Ἄγριος χοιμῶνας ἐδῶξε καὶ ἐρημο στὰ ξένα
Σὲ χίλιες καταφρόνισες μόνῃ παρηγοριά του
Καὶ μόνῃ ἐλπίδα του χρυσοῦ εὖρε σιμά σ' Ἑσάνα,
12 Δεκεμβρίου 1889.

Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐκδηλώσω ἐκ νέου τὸν θαυμασμὸν μου διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας.

ΔΙΝΑ Π. ΤΣΑΛΔΑΡΗ

Ο ΒΙΖΥΗΝΟΣ...ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΣ;

Ἀγαπητὴ «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια»

Πῆρα νὰ κοιτάξω ἀπὸ ἐνδιαφέρον καὶ περιέργεια τὸ α' τεύχος τῶν Ἀπάντων Βαλαωρίτη καὶ Βιζυηνοῦ ποῦ ἄρχισε ν' ἀνατυπῶνται (χωρὶς νὰ πληρῶναι φυσικά συγγραφικά δικαιώματα, ἀφοῦ πέρασαν 50 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό τους), μὲ χτυπητὲς διαφημίσεις, ἕνας ἀπὸ τοὺς γνωστότερους οἴκους τῆς πρωτεύουσας. Θὰ ἤθελα γι' αὐτὴ τὴν καταρχὴν ἐπαινετὴ ἐπιχείρηση νὰ ἔγραφα μόνο καλὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ σταμάτησαν μιὰ δυὸ ἀβλεψίς: ἄς τις χαρακτηρίσουμε ἔτσι προσωρινά καὶ οἱ ἀναγνώστες θὰ κρίνουν ἂν τοὺς ἀξιῶν βαρύτερος χαρακτηρισμός.

Στὴν Εἰσαγωγή γιὰ τὸ Βαλαωρίτη διαβάζουμε (σελ. 27): «Ὁ «Καλόγιαννος», ποῦ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' τὴν ὀνομασία τοῦ πουλιοῦ καλογιάννου. Νὰ πρόκειται ἄραγε γιὰ... τυπογραφικὸ λάθος; Μπορεῖ; ἀλλὰ ἐγώ—ἀμαρτία ἐξομολογημένη—ξέροντας πόσο οἱ λόγιοι τῶν πόλεων ἀγνοοῦν καὶ δὲ φροντίζουν νὰ μάθουν τὰ λαϊκὰ ὀνόματα καὶ πράγματα, φαντάζομαι πῶς ὁ μελετημένος κατὰ τὰ ἄλλα συντάχτης τὸ συνδύασε μὲ τὸ ἀναφερόμενο λίγο παρακάτω «Ἀστράπογιαννος», ποῦ αὐτὸ δικαιολογημένα τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα, γιὰτὶ ἔτσι τὸ θέλησε ὁ ποιητὴς, ὡς ποιητικὸ παράνομα ποῦ εἶναι ἢ κλέφτικο ψευδώνυμο!

Ἄς προχωρήσουμε ὅμως στὸ Βιζυηνὸ. Ἀφήνουμε τὸ τετάστιχο τῆς προμετωπίδας (μὲ τὸ ὅποιο ἀνοίγει ὁ Πρόλογος κι ἀπ' τὸ ὅποιο λαίπουν—σὰ νὰ εἶχαν ἔλλειψη ἀπ' αὐτὰ οἱ κάσες τους!—δυὸ ἀπαραίτητα κόμματα ἢ σημεῖα στίξης ποῦ πρέπει νὰ συσχετίζον ἀσύνδετες κατὰ τὰ ἄλλα προτάσεις), τ' ἀφήνουμε κι αὐτό, λέω, σὰ μιὰ «σχολαστικὴ» παρατήρηση ἐνὸς λεπτολόγου κι ἐρχόμαστε σὲ κάτι σπουδαιότερο: στὸ φωτοτυπημένο αὐτόγραφο (ἕνα ὀχτάστιχο) τοῦ Βιζυηνοῦ, ποῦ μπαίνει μπροστὰ μπροστὰ, μοναδικὸ φαντάζομαι δείγμα.

Ἐ λοιπόν! Ἡ ταπεινὴ μου γνώμη εἶναι πῶς αὐτὸ τὸ αὐτόγραφο δὲν εἶναι καθόλου τοῦ Βιζυηνοῦ. Κι αὐτὸ τὸ σημεῖον σ' ἕναν γερὸ ἑσωτερικὸ λόγον (γιατὶ οὔτε γνώσεις γραφολογίας ἔχω οὔτε μοῦ μένει καιρὸς νὰ μελετήσω τὸ γραφικὸ χαρακτήρα τοῦ ποιητῆ): σὲ δυὸ τρεῖς ἀνορθογραφίες ἢ—πῶς ἀλλιῶς νὰ τις πῶ;—κακογραφίες του. Γράφει *Μαλιὰ* (μ' ἕνα λάμδα!), τρανταφυλλίδες (ἀντὶ τριανταφυλλίδες), ἀκόμα καὶ ταυτέλες (ἀντὶ νταντέλλες). Καὶ ρωτῶ: εἶναι δυνατό νὰ ἔγραφε ἔτσι, μὲ τὸ χέρι του, ὁ Βιζυηνός; Τῶν ἀδυνατῶν ἀδύνατοι! Ἡ περίπτωσις δὲν εἶναι καθόλου σὰν τοῦ Σολωμοῦ, ποῦ ἐκεῖνος ἔμαθε μέγας τὰ ἑλληνικά καὶ ποῦ ἔκανε ὀρθογραφικὰ ἀπλοποιή- ἢ πειράματα ἀλλὰ Βηλαρὰ στὸ ζήτημα τῆς γραφῆς. Ὁ Βιζυηνός, μεγαλωμένος μέσα στὴν αὐστηρὴ παιδεία τοῦ πατριαρχικοῦ κλίματος, περασμένος ἀπὸ τὴν περιώνυμη Σχολὴ τῆς Χάλκης, σπουδασμένος στὰ μεγαλύτερα γερμανικά πανεπιστήμια, ὑποψήφιος γιὰ τὴν ἔδρα φιλοσοφίας τοῦ Ἀθηνῶν (ποῦ δὲν τοῦ τὴν ἔδωσαν ταπεινοὶ δασκαλάκηδες ἀπὸ στενοκεφαλιά καὶ κακεντρέχεια), ἕνας ἄνθρωπος ποῦ εἶχε φάει ὅπως λέν τὰ γράμματα μὲ τὴν

χουλιάρια, ποιητὴς καὶ σοφὸς μαζί, εἶναι ἀδιανόητο νὰ μὴν ἔξερε πῶς γράφεται ἢ λέξη μαλλιὰ. Καί, τότε, τί συμβαίνει; Δὲν εἶμαι μάντης γιὰ νὰ ξέρω ἀπὸ ποῦ προέρχεται τὸ ἐπίδικον γιὰ μίνα χειρόγραφο, ἀλλὰ ἐκφράζω μιὰ εἰκασία: μπορεῖ νὰ ἔπεσε ἀπὸ τὸ λεύκωμα καμιάς φιλολογούσας δεσποσύνης ἢ δέσποινας τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ποῦ τὰ συνήθιζαν τότε κάτι τέτλια, δηλ. εἶναι στίχοι τοῦ Βιζυηνοῦ ἀντιγραμμένοι μὲ τρίτο, ἄγνωστο, χέρι. Ἀλλὰ στὴν περίπτωσις αὐτὴ δὲν ἔπρεπε ποτὲς ἕνα τυχαῖο ἀντίγραφο νὰ περάσει στὴν ἀθανασία, ἄς ποῦμε, σὰν αὐτόγραφο τοῦ ποιητῆ. Καὶ ποιοὺς ἔχει τὴν εὐθύνη σχετικὰ; Ποιὸς ἄλλος βέβαια ἀπὸ τὸν ἐκδόστη.

Εἶναι καιρὸς τελοςπάντων νὰ καταλάβουν οἱ κύριοι αὐτοὶ πῶς ἢ παρουσίαση τῶν ἐθνικῶν μας συγγραφέων δὲν εἶναι μόνο ὑπόθεσις χαρτιοῦ, πρακτορείου, δοῦναι—λαβεῖν, ἀλλὰ συνδέεται μ' ἕνα πλήθος μικρὰς καὶ μεγάλης λεπτομέρειες, τεχνικοφιλολογικὰς ποῦ ἢ παράβλεψή τους δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ συνεπάγεται ἠθικὴ ζημία γι' αὐτοὺς. Τὸ πνευματικὸ κοινὸ μας ὅλο ἀναπτύσσεται, προβάλλοντας ὅλο καὶ πρὸς μεγάλες ἀπαιτήσεις. Καὶ ἂν στοὺς μεγαλοεκδότες χρειάζονται γιὰ τὴ μόστρα ἐπίσημα ὀνόματα, δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζουν καὶ τὴ σημασία τῶν εἰδικῶν καλῶν διορθωτῶν, ἐποπτῶν ὕλης κλπ.), ποῦ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχουν φήμη αὐτοί, ἀλλὰ ξέρον καλὰ τὴ δουλιὰ τους καὶ ποῦ θὰ τοὺς βοηθοῦσαν—τοὺς ἐπιχειρηματίες—νὰ βγοῦν ἀσπροπρόσωποι στὴν πελατεία τους, ἂν ἐννοεῖται τὴ σέβονται πραγματικά κι ἂν γνιάζονται ἀλήθεια γιὰ τὸ πρόσωπό τους.

Ἀθήνα 20. 2. 55.

Πολὺ φιλικὰ
Γ. Κ.

*

ΚΟΥΡΟΥΝΑ ΚΟΚΚΑΛΟ ἢ ΚΡΑΝΟΚΟΚΚΑΛΟ

Φίλη «Ἠπ. Ἔστια»

Ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Κ. Δαζαρίδη, ὅτι στὸ Κουρούλι, τὴ γενέτειρά του, λένε προκειμένου γιὰ παιδιὰ, ποῦ βγάνουν καινούργιο δόντι καὶ πετοῦν τὸ παλιὸ στὴ στέγη «Νά, κρανοκκόκαλου» καὶ ὄχι «Νά, κουρούνα, κόκκαλου» ὅπως λένε στὰ Γιάννινα καὶ ἄλλα ἠπειρωτικὰ μέρη, μοῦ δίνει ἀφορμὴ νὰ προσθέσω, στὰ ὅσα ἔγραψα καὶ τὰ ἐξῆς ἀκόμα:

Στὴν Πελοπόννησον (Θοῦρα) σὲ ἀνάλογες περιπτώσεις λένε:

«Νά κουρούνα κόκκαλα
καὶ δὲ μου σιδερένια,
νὰ ρουκανάω τὰ κουκκιά
νὰ τρώω παξιμάδια»

Τὸ ἴδιο καὶ στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη, ὡς τὴν Πόλην καὶ τὸν Πόντον, στὴν κουρούνα ἀπευθύνονται τὰ ἑλληνόπουλα. Οἱ Πόντιοι μάλιστα, ὅπως μοῦ ἔλεγε Ποντία ἀπὸ Σινώπη, χρησιμοποιοῦν τὸν ἀρχαῖον τύπον τῆς κουρούνας καὶ λένε:

«Κορώνα! Κορώνα!
πάρε τὸ θάντι μου

και δός μου σιδερένιο
να μαρουλίζω κάστανα
να τρώω παξιμάδια.

Δηλαδή κι' από δω ακόμα διαπιστώνεται, με συγκίνηση, ή άρρηκτη του Έλληνισμού συνοχή. Παντού, από την πατρίδα του Πύρρου, ως την πατρίδα του Μ. Αλεξάνδρου, κι' από την πατρίδα των Παλαιολόγων, ως την πατρίδα του κοινού Διογένη (Σινώπη) ή ίδια επίκληση γίνεται από τὰ ἑλληνόπουλα: στην κουρούνα γιατί αὐτὴ ζῆ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, λένε πὼς ζῆ παραπάνω ἀπὸ 150 χρόνια (πρβλ. καὶ «κορακοζώητος»). Μόνο στὴ Μάνη καὶ στὰ νησιά (Μύκονο) λένε «πάρε, ποντικὴ, κλπ.», ἀπὸ ὑστεροβουλία, γιὰ νὰ ρουκανίση τὸ σάπιο ὁ ποντικὸς καὶ νὰ δώσει σιδερένιο.

Ὅσο γιὰ τὴν «παραλλαγὴ», ποὺ μὲ εὐχαρίστησι τὴ μαθαίνομε ἀπὸ τὸν ἐγκριτο ἐπιστολογράφο σας, τὸν κ. Κ.Α., (κρανοκόκκαλο, ἀντὶ κουρούνα κόκκαλο) αὐτὴ εἶναι φανερὸ ὅτι ὀφείλεται σὲ παρετυμολογία ἀπὸ τὰ «κράνα», τὰ ὅποια παραδόξως, ἀντὶ, ὅπως θὰ ἦταν φυσικὸ, νὰ φαγωθοῦν ἀπὸ τὴν κουρούνα, ἔφαγαν αὐτά, στὸ Κουκούλι, τὴν κουρούνα, καὶ πῆραν τὴ θέσι της!...

Μετὰ πλείστης τιμῆς
Ε. Μπόγκας

*

•ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Συμπληρωματικὰ πρὸς ὅσα ὁ κ. Ν. Ντεκά-στο ἔγραψε γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ, προσθέτομε καὶ τὰ ἑξῆς:

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς Nora Bielecka «Souvenirs de Janina» Paris 1913, μεταφράζομε τὸ πρὸ κάτω ἀπόσπασμα, σχετικὸ μὲ τὴν ἀφιξη καὶ τὸ... φλογερὸ τέλος τοῦ πρώτου ἐπιβατικῆς αὐτοκινήτου τῆς γραμμῆς Γιάννινα—Πρέβεζα: Ἡ Nora Bielecka, ἔμεινε ἀρκετὰ στὰ Γιάννινα σὰν φιλοξενουμένη ἀνιψιά τοῦ τότε Γάλλου Προξένου τῶν Γιαννινῶν:

«...Σ' ἕναν τόπο τόσο πρωτόγονο, εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ νὰ σκειάξουν δρόμους καὶ νὰ χτίσουν γεφύρια, θάπρεπε νὰναι ἡ πρώτη—πρῶτη φροντίδα: μὰ οἱ Τούρκοι, ἔχουν καμμιά φορὰ κάτι ἰσχυρογνωμοσύνης παιδιῶν. Τὸν καιρὸ ποὺ ἔμεινα στὰ Γιάννινα στὰ 1910, ὁ Βαλῆς, ἐπιθυμοῦσε πολὺ μιὰ γρήγορη αὐτοκίνητιστικὴ ἐξυπηρέτηση τῆς διαδρομῆς Γιάννινα—Πρέβεζα. Ὁ δρόμος αὐτός, εἶναι ὁ πρὸ ἀσφαλῆς καὶ ὁ λιγώτερο ἐλεεινός: ἀπὸ τὸ σημεῖο ὅμως αὐτό, ἴσαμε τὸ νὰ ἐγκαταστήσῃ μιὰ τακτικὴ αὐτοκίνητιστικὴ συγκοινωνία, δὲν μπορεῖς, οὔτε νὰ τὸ σκέπτεσαι κἀν. Μιὰ ποὺ ὁ μηχανικὸς θὰ ἦταν Γάλλος καὶ θὰ ὀδηγοῦσε μιὰ μάρκα τῆς Λυών, ἡ ὑπόθεσις ἀφορᾷ τὸν Πρόξενον τῆς Γαλλίας. Προβλέποντας μιὰ ἀξιοθρήνητη ἀποτυχία, ὁ Πρόξενος, πιεστικὰ καὶ ἐπίμονα, ζήτησε τὴν κατάλληλη τοῦ δρόμου ἐπισκευή: ἰσοπέδωση τῶν λάκκων καὶ διοχέτευση τῶν ἐπικίνδυνων χειμάρρων ποὺ ἔρριχναν στὸ δρόμο τὰ νερὰ τῶν βουνῶν.

Κόπος χαμένος! Ὁ Βαλῆς, δὲ μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὴ χρησιμότητα παρόμοιων μέτρων καὶ δὲ διατάσσει καμμιά ἐργασία. Στὶς παρακλήσεις τοῦ Προξένου, ἀπαντᾷ: «Αὐτοκίνητο θὰ πῆ ἕνα ἄμαξι ποὺ πάει μονάχο του σ' ὅποιοδήποτε δρόμο». Τί ν' ἀποκριθῆς σ' αὐτό; Κάθε ἐξήγηση εἶναι μάταιη.

Τὸ αὐτοκίνητο ἔρχεται, ὁ σωφὲρ εἶναι τρομαγμένος ἀπὸ τὴν κατάστασι τοῦ δρόμου καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἀσφάλειας. Μὲ τὴ συνοδεία σουφάρδων, κάνει καμμιά δεκαριά δοκιμὲς. Κάθε φορὰ, κάποιον ἐργαλεῖο σπάει, τὸ ἄμαξι ἀκίνητοποιεῖται, καὶ τὸ σημεῖο κατεύθυνσης μένει ἄφταστο. Ἀπὸ ἡλίθια οἰκονομία, τὰ ἀνταλλακτικὰ εἶναι περιορισμένα: ἀνάγκη νὰ τὰ περιμένουν ἀπὸ τὴ Γαλλία.

Ἐπειδὴ οἱ εἰσπράξεις δὲ μποροῦν νὰ καλύψουν τὰ ἐξοδα, ὁ Βαλῆς ἀπόκαμε ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῶν ὄνειρων του, καὶ τὸ ἄμαξι πυρπολεῖται στὴν Πλατεία τοῦ Κονακιού. Ἡ ὀργή τους εἶναι τόσο ἐξαλλη, ὅσο ἦταν καὶ ὁ πόθος τους, καὶ ἡ γαλλικὴ μάρκα δυσφημίζεται, παρὰ τὴν προβλεπτικότητα τοῦ Προξένου. Σὲ πείσμα τοῦ ζήλου τῶν Προξένων, οἱ προσπάθειες τους εἶναι μάταιες καὶ θριαμβεῖ ἡ Ὄθωμανικὴ ἀδράνεια. Τὸ Κοράνι καὶ ἡ ἀπάθεια, εἶναι ὁ νόμος καὶ τὸ ἐμπόδιο γιὰ κάθε πρόοδο...».

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ "Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς Θ. Κεντάρχου

Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου ἤνοιξε ἡ ἔκθεσις τοῦ κερκυραίου ζωγράφου Θ. Κεντάρχου, ἀκολουθοῦσα κατὰ πόδας τὴν ἔκθεσιν τῆς κ. Βούλγαρη.

Εἶναι ἄξιοι πάσης τιμῆς οἱ ὄργανωταὶ τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς, διότι προσφέρουν πραγματικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πόλιν. Ἡ τέχνη, πράγματι, καθὼς καὶ οἰαδήποτε ἐκδήλωσις ἐκφράζουσα τοὺς πόθους, τὰς ἐπιδιώξεις καὶ τὰς ἀγωνίας μιᾶς ἐποχῆς, δὲν εἶναι ζήτημα ἀτόμων, εἶναι ζήτημα ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ. Ὅλη ἡ τεραστία ἀντιδοτελής προσπάθεια τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ τοῦ λόγου, ἡ πνευματικὴ εὐφορία, ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς χρῆσιμους καιροὺς, τὰς νευραλγικὰς καμπὰς τῆς ἱστορίας, ἀποτελοῦν τὸ ἀντίρροπον τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ, ποὺ εἰσέβαλε μέσα εἰς τὴν ζωὴν μας καὶ τὰ ἦθη μας ὡς ἀφηνιασμένος ποταμός. Διὰ τοῦτο ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη εἰς ὅλους ἐκείνους, εἴτε ὀργανώσεις εἶναι εἴτε ἰδιῶται, ποὺ προσπαθοῦν νὰ φέρουν εἰς ἐπαφὴν τὴν μεγάλην λαϊκὴν μάζαν μὲ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δὲν ἀποσκοποῦν ἀμέσως εἰς τὴν ἀπλὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὕλικῶν του ἀναγκῶν, ἀλλὰ θεραπεύουν τοὺς πόθους τῆς ψυχῆς του. Ὁ κ. Κένταρχος εἶναι σπουδαστὴς τῆς Παιδ. Ἀκαδημίας. Εἶναι νέος σεμνός καὶ αἰσθαντικὸς καὶ πραγματικὸς προικισμένος. Δὲν παρουσιάζε-

ται με αξιώσεις ούτε με την πρόθεσιν να καταπλήξῃ τὸν ἀμύητον. "Ήουχα, ἀποστολικά, βαδίζει τὸν ἡγεμονικὸν ἴσιον δρόμον, πιστὸς εἰς τὸν ἀκαδημαϊσμὸν ἐκείνον τοῦ καλοῦ σχεδίου καὶ τοῦ καλοῦ χρώματος, πού τόσο ἐμίσησαν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος ὅλοι οἱ κοκκινοσκῶφοι τῆς τέχνης. Δὲν παρουσιάζεται ὡς ἐπαναστάτης, πού θέλει νὰ καταλύσῃ τὴν παράδοσιν, νὰ συγγενεύσῃ με τὸν διάβολον, καὶ νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπου τοῦ ὁποίου τὰς νύκτας ταρασσούν πάντοτε φοβεροὶ ἐφιάλτες. "Ὅχι, εἶναι ἓνας ἡσυχος νέος, πού ἀφωσιωμένος εἰς τὴν εὐγενῆ τέχνην τῆς ἀκουαρέλας, τόσο ἀγαπητὴν εἰς τὴν κερκυραϊκὴν καλλιτεχνικὴν παράδοσιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Γυαλινᾶ, καὶ τόσο ἀπαιτητικὴν ἀπὸ τεχνικῆς πλευρᾶς, μᾶς παρουσιάζει ὡραίους γαλανοὺς οὐρανοὺς, ἡμερὰ καὶ μαλακὰ τοπία καὶ μίαν γραμμὴν τὴν ὁποίαν διαποτίζει μία ποίησις πού ἀποπνέει κάποιαν ἐλαφρὰν μελαγχολίαν. Εἶναι πιστὸς ἐραστὴς τοῦ κερκυραϊκοῦ χρώματος, τῆς κερκυραϊκῆς ιδιοτυπίας, τὴν ὁποίαν μάλιστα δὲν κατώρθωσε νὰ λησμονήσῃ, ὅταν ἔκαμε θέμα του τὸ τοπίον τῶν Ἰωαννίνων, τόσο τραχύτερον καὶ κατὰ τὴν διαμόρφωσιν καὶ κατὰ τὸ χρῶμα.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸν νεαρὸν καλλιτέχνην χαρακτηρίζουν ἡ σοβαρότης καὶ ἡ εὐλικρίνεια. Ἡ σοβαρότης του φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀπὸ τὴν προσοχὴν μετὰ τὴν ὁποίαν σχεδιάζει καὶ μεταχειρίζεται τὸ ὕδατόχρωμα, ἡ ρευστότης τοῦ ὁποίου εἶναι πραγματικὸς ἐφιάλτης διὰ κάθε εὐσυνείδητον τεχνίτην. Ἡ εὐλικρίνειά του, ἀπὸ τὴν ἐπιμελῆ ἀποφυγὴν πάσης προσπαθείας πρὸ δημιουργίαν ψευδῶν ἐντυπώσεων. Ἐχει, βέβαια, ὡς νέος τὰς ἀνησυχίας του, προσπαθεῖ φυσικὰ νὰ σφυρηλατήσῃ τὴν κοσμοθεωρητικὴν παισιότητα του, νὰ κτίσῃ τὴν φιλοσοφικὴν του σχολίαν. Βασανίζεται ἀσφαλῶς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν δαίμονα πού λέγεται φαντασία. Εἰς τὰ ἔργα του ὅμως, ἐκτὸς ἐλαχίστων πού παρουσιάζονται μετὰ ἀξιώσεις καὶ πού δὲν εἶναι κατὰ τὴν

γνώμην μου τὰ καλύτερα, μᾶς παρουσιάζει μετὰ εὐλικρίνειαν τὸ τί εἶναι τώρα, ὄχι τὸ τί ἐπιδιώκει ἢ τί ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι. Διὰ τοῦτο ἐὰν ἐνισχυθῇ ὕλτικῶς καὶ ἠθικῶς διὰ νὰ ἐπιδόθῃ εἰς συστημα-

Δρομίοκος στὸ Κάστρο τῶν Γιαννίνων

τικὰς σπουδὰς καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὴν τέχνην, ὡς παρελθὸν καὶ ὡς παρὸν, νὰ ἐπισκεφθῇ μουσεῖα, νὰ γνωρίσῃ τὰ νέα ρεύματα τῆς σημερινῆς ζωγραφικῆς καὶ τὸν τρόπον μετὰ τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζει αὐτὴ σήμερον τὸ ἀντικείμενον, νὰ ζῆσῃ τὴν ἀγωνίαν τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἐντατικώτερα, τότε ἡ γνησία καλλιτεχνικὴ του ψυχὴ θὰ δώσῃ εἰς τὸν τόπον ἓνα ἔργον πού θὰ εἶναι ἡ συνισταμένη γνησίου ταλέντου καὶ ἀγνοῦ καλλιτεχνικοῦ ἠθους.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

*

Καὶ ἄλλη ἐκθέσις

Εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Φιλαρμονικῆς Ἰωαννίνων ἤνοιξεν ἐπίσης ἀπὸ τῆς 17ης μέχρι τῆς 27ης Ἀπριλίου ἔ. ἔ. ἐκθέσις ἔργων ζωγραφικῆς τοῦ νεαροῦ αὐτοδίδακτου ζωγράφου κ. Μιχ. Στεφάνου, πού ἐξέθεσε 22 ἐλαιογραφίες καὶ ἀκουαρέλες του. Ἡ κίνησις ἐπισκεπτῶν τῆς ἐκθέσεως τοῦ νεαροῦ ζωγράφου ἦταν σχετικὰ καλὴ.

Καλοκαίρι στὴ Δασιά (Κέρκυρα)

ΙΩΑΝ Γ. ΖΩΗ

ΑΙ ΠΑΡΑΜΕΛΗΘΕΙΣΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΙ

Όταν ομιλώμεν περί ηπειρωτικού αθλητισμού έχομεν πάντοτε υπ' όφιν μας τὰς τρεῖς πόλεις: Ἰωάννινα, Ἄρτα, Πράβεζα. Κι' ὅμως ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἠπειρωτικαὶ πόλεις. Εἶναι ἡ Κόνιτσα, ἡ Ἡγουμενίτσα, ἡ Παραμυθιά, ἡ Φιλιππιάς, τὸ Μέτσοβο, τὸ Δελβινάκι. Εἰς μερικὰς ἀπὸ τὰς τελευταίας αὐτὰς σημειοῦται ἀθλητικὴ κίνησις καὶ εἰς ἄλλας δὲν ὑπάρχει τίποτε. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπάρχη τάσις πρὸς πρόδον εἰς τὸν φωτεινὸν δρόμον τοῦ αθλητισμοῦ, ἀφήνεται αὕτη νὰ ἐξαλειφθῇ ἀντὶ νὰ ἐνισχυθῇ καὶ νὰ δημιουργηθῇ οὕτω μία ἐδγενὴς ἀμιλλα μεταξὺ ὀλοκλήρου τῆς ἀθλουμένης ἠπειρωτικῆς νεολαίας. Νομίζομεν ὅτι ὅλοι ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν προαγωγὴν τοῦ αθλητισμοῦ μας, ἐπίσημοι καὶ μὴ, θὰ πρέπει νὰ ἐνδιαφερθοῦν καὶ διὰ τὰς ἄλλας πόλεις. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῆς παραμελήσεως ἄλλων ἐπαρχιῶν ἀποτελεῖ ἡ ὑπαγωγὴ τῶν ποδοσφαιρικῶν Συλλόγων Θεσπρωτίας εἰς τὴν Ἐνωσιν Κερκύρας(!) ὡσάν ἡ Θεσπρωτία νὰ μὴ ἀνήκη εἰς τὴν Ἠπειρον. Ὅμιλοῦμεν συχνὰ περὶ ἀλληλογνωριμίας μὲ ἄλλους τὴν στιγμὴν ποῦ δὲν ἔχομεν γνωρίσει καλὰ—καλὰ τὸν ἑαυτὸν μας! Κλείω τὸ σημεῖωμα μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ καταβληθῇ—κυρίως ἐδῶ καὶ εἰς τὴν Ἄρταν—κάθε προσπάθεια διὰ τὴν τόνωσιν τῆς ἀθλητικῆς κινήσεως εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἠπειρον. Φυσικὰ ὅταν κάμνω λόγον περὶ «ἀθλητικῆς κινήσεως» δὲν ἐννοῶ μόνον τὸ ποδόσφαιρον. Ὑπάρχουν τόσον μεγάρα περιθώρια διὰ μίαν εὐρύτεραν προσπάθειαν περιλαμβάνουσαν πλεῖστα ἄλλα ἀγωνίσματα.

Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀπριλίου διεξήχθησαν πολλοὶ ἐνδιαφέροντες ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσιν θέσιν εἶχον οἱ φιλικοὶ ἀγῶνες τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ «Ἐλαφρὰ Ταξιαρχία» κατελοῦσα εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ τοὺς Ταουξῆν, Κορονάρχην, Χρόνην, Δαράκην, Ἀρδίζογλου, Κανσόν, Σεραφεῖδην κ. ἄ. ἐξηναγκάσθη εἰς ἰσοπαλίαν μὲ τὸν Ἀτρόμητον καὶ ἐνίκησε τὸν Ἀβέρωφ ἀφοῦ κατέβαλε τὸ μάξιμουμ τῶν δυνάμεων τῆς. Παρὰλλήλως εἰς τὴν Ἄρταν, κατὰ τὰς ἐσπρτάς τοῦ Πάσχα, ἡ Δάφνη Ἀθηνῶν ἐπιέσθη ὑπὸ τῶν τοπικῶν δυναμικῶν σωματείων καὶ ἔφερεν ἀποτελέσματα ὄχι τιμητικὰ δι' αὐτήν. Ἐν τῷ μεταξὺ, μετὰ τὰς συναντήσεσις Ἀβέρωφ—Παναθρακικοῦ, καὶ Ἀτρομήτου—Παναθρακικοῦ οὐσιαστικῶς ἐληξάν οἱ ἀγῶνες πρωταθλήματος, τοῦ Ἀτρομήτου ἀνακηρυχθέντος νικητοῦ Β. Ὀμίλου. Οἱ τελικοὶ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν νικητῶν Β. Ὀμίλου καὶ Νοτίου Ὀμίλου θὰ διεξαχθοῦν τὸν προσεχῆ μῆνα.

Τὸ Συμβόδιον τῆς Ε.Π.Σ.Η.Π. πρὸ τοῦ ἀγῶνος Ἀτρομήτου—Παναθρακικοῦ ἀπένευμεν εἰς τὴν περυσινὴν πρωταθλήτριαν Ἠπειρου—τὸν Παναθρακικόν—ἐπαθλα διὰ τὰς ἀξιεπαίνους προσπάθειας τῆς.

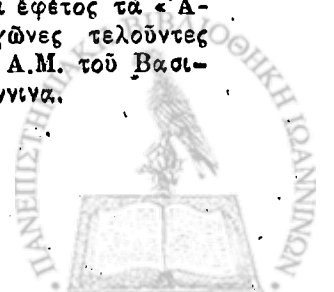
Οἱ ὑπόλοιποι ἀγῶνες ἦσαν φιλικοὶ τοπικῆς σημασίας. Ἐσχωρίζει ἡ συνάντησις Ὀλυμπιακοῦ Ἰωαννίνων—Μακεδονικοῦ Κοζάνης, διότι ὁ Ὀλυμπιακὸς ἔκαμε κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην ἐμφάνισιν

μετὰ τρίμηνον ἀπουσίαν ἀπὸ τὰ γήπεδα. Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους ἀγῶνας ὁ Ἀτρόμητος κατέκτησε τὸ ἀθλοθετηθὲν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας «Πετρογαζῆς» κύπελλον.

Ἡ ἀγωνιστικὴ κίνησις ἀναλυτικώτερον ἔχει οὕτω:

3	Ἀβέρωφ—Παναθρακικὸς	6—2	(Πρ. Ἠπ.)
10	Ἀτρόμητος—Παναθρακικὸς	7—2	»
10	Ἀβέρωφ—24ον Σ. Π.	7—3	(φιλ.)
17	Ἀπόλλων Ἀθ.—Ἀτρόμητος	3—3	»
17	Δάφνη Ἀθ.—Παναθρακικὸς	2—1	»
18	Δάφνη Ἀθ.—Ἀετός	1—1	»
18	Μακεδονικὸς—Ὀλυμπ. Ἰωαν.	4—0	»
19	Ἀπόλλων Ἀθ.—Ἀβέρωφ	4—1	»
22	Ἀτρόμητος—Ἀβέρωφ	4—0	»
24	Ἀτρόμητος—Ἀβέρωφ	2—1	»

Γενικῶς ἡ κίνησις τοῦ Ἀπριλίου περιελάμβανε ποδοσφαιρικοὺς μόνον ἀγῶνας. Τώρα ποῦ οὐσιαστικῶς ἐληξεν ἡ περίοδος τῶν ἐπισόμων ἀγῶνων, οἱ φίλαθλοι δικαιολογημένα ἀναμένουν τὴν ἀναγγελίαν ἀγῶνων στίβου. Ἦδη ἀνεκοινώθη ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν προετοιμασιῶν διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν ἀγῶνων Μαραθωνίου δρόμου εἰς τὴν περιοχὴν μας. Ἐπίσης ἐγνώσθη ὅτι ἐφέτος τὰ «Ἀκρίτεια»—μεγάλοι ἀθλητικοὶ ἀγῶνες τελοῦντες ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως—θὰ τελεσθοῦν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Σε όλους τους συνδρομητές και υποστηρικτές του Περιοδικού και της προσπάθειάς μας, και ιδιαίτερα σε όσους μᾶς έστειλαν, με την ευκαιρία του Πάσχα τις ευχές τους, άνευ χόμασε *Ἄληθως Ἀνέστη* και Χρόνια Πολλά.

Ἀντιστράτηγον Διον. Γεωργ. Μεσολόγγι.

Ἐχετε δίκιο και τακτοποιήσαμε στο σωστό.—*Καθηγ. Δ. Τσακ. Ἀθήνα.* Πήραμε τὴ μελέτη σας και ευχαριστοῦμε.—*Γιούλην Γιαννιώτην, Θεσσαλονίκη.* Ευχαριστοῦμε για τὰ καλά σας λόγια και για τὴ συνεργασία που μᾶς στείλατε· ἔχει πολὺ αἶσθημα, πολὺ ἡπειρωτικὴ ἀγάπη και νοσταλγία, μὰ εἶναι ἀκατάλληλη για τὸ Περιοδικό μας. Στείlate μας κάτι πρὸ πρωτότυπο, πρὸ λογογραφικόν.—*Alk. Fak, Neu-York.* Τὸ θερμό σας γράμμα και τὴ ἡπειρωλατρεία σας μᾶς συγκινεῖ ιδιαίτερα. Λάβαμε ὅτι μᾶς στείlate και θὰ σᾶς γράψωμε.—*Ι. Μ. Παναγ. Ἀθήνα.* Ευχαριστοῦμε θερμά. Ἀρχίσαμε τὴ δημοσίευσή.—*Ν. Τεντ. Ζοιτητή. Ἀθήνα.* Τὰ πήραμε και τὰ δύο· στο ἐπόμενον τεῦχος θὰ ἐπανέλθωμε. Εἶθε ἀξιος συγχαρητηρίων.—*Στ. Καρακ. Θεσσαλονίκη.* Πήραμε και ευχαριστοῦμε θερμά. Θὰ σᾶς γράψωμε.—*Κ. Σιδ. Πρέβεζα.* Σᾶς στείλαμε ταχικῶς ὅτι μᾶς ζητήσατε.—*Κ. Σ. Κων. Γουριά.* Ἡ ὥραία μελέτη σας μπήκε στο φάκελλο τοῦ ἀφιέρωματος στη Β. Ἠπειρο. που δὲν ἔ' ἀρχίσει νὰ συμπληρωθῇ.—*Δ. Τσαλδ. Ἀθήνα.* Μὲ βαθειὰ ἱκανοποίηση διαπιστώνουμε τὴ σπουδὴ σας. Ευχαριστοῦμε θερμά για τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἐγκώδους τόμου· θὰ σχολιασθῇ.—*Εὔαγ. Μπαοκ. Ἀθήνα.* Πήραμε τὴν πρώτη και τὴ δεύτερη συνέχεια. Ἡ ἐπιτολὴ δημοσιεύεται. Σημειώσαμε ὅτι γράφετε και συμφωνοῦμε.—*Ἀλ. Λιβ. Ἀθήνα.* Σᾶς ἐγράψαμε ταχικῶς.—*Th. Ka Reabody, mass.* Ευχαριστοῦμε για τις πληροφορίες σας περὶ Η. Β. και τὴν ἀναδρομὴ σας στοὺς ὀρεινούς ἀπελευθερωτικούς μας ἀγῶνες. Για τὸν ἀναλαβηρικό στὴν Ἠπειρο δημοσιεύουμε σημεῖωμα συνεργάτου μας.—*Vas. Gatg. Reabing, Pa.* Θερμά σᾶς ευχαριστοῦμε για τις ἐκδηλώσεις σας. Τὸ ἀφιέρωμα για τὸν Κροστῆλη, ἔ' ἀρχίσει προηγεῖται· ἐκείνο τῆς μαρτυρικῆς Βορείου Ἠπείρου μας.—*Ag. Comm., Wattertown, Mass.* Σᾶς ἐβγνώμονοῦμε για ὅλα· στοὺς πρώτους ἐστάλησαν πρὸ καιροῦ στοὺς ἄλλους δύο στέλλονται ἀπὸ τὸ τοῦ Ἀπριλίου. Θὰ σᾶς γράψωμε. Ἐν τῷ μεταξύ σᾶς ευχαριστοῦμε θερμά για τὴ φωτογραφία.—*Π. Σπανδ. Θεσσαλονίκη.* Σᾶς γράψωμε ιδιαίτέρως.—*Νικ. Παρο. Ἀθήνα.* Μὲ χαρὰ διαβάσαμε ὅσα γράφετε. Ευχαριστοῦμε για τὰ συγχαρητήρια. Ἀπορρίπτουμε πάντοτε τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Β' τόμου τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου και για τὸ σκοπὸ αὐτὸ κρατοῦμε τις μελέτες σας.—*Ἀθ. Γκιολμ. Ἀθήνα.* Ἀλλάξαμε τὴ διεύθυνση και σᾶς γράψαμε και ιδιαίτέρως.—*Μαρ. Βαῖα. Ἀθήνα.* Σᾶς γράψωμε ιδιαίτέρως.—*Ἀν. Στεφ. Ἀθήνα.* Θερμά ευχαριστοῦμε για τις ἐκδηλώσεις

σας και τὰ αἰσθηματά σας ἀπέναντι τοῦ Περιοδικού.—*Ἀθ. Γκιολ. Ἀθήνα.* Σᾶς γράψαμε.—*Κ. Ἡ Ρ.Ι.Δ. Ἀθήνα.* Δυσκόμωμαι γιατί, μὴ μπορῶντας νὰ ματῶζωμε ποιὸς εἶστε, δὲ μᾶς εἶναι δυνατό νὰ δημοσιεύσουμε τὸ κατά τὰ ἄλλα ἀξιοπρόσβητο σημεῖωμά σας.—*Κων. Διαμαντ. Ἀθήνα.* Πήραμε και τὴ νέα συνεργασία σας. Γράψωμε.—*Κ. Δ. Μερτζ. Βενετία.* Πήραμε και τὰ δύο. Σᾶς παρακολουθοῦμε στὸν Ἀθηναϊκὸ τόπο. Μὲ ὅλους τοὺς συνεργάτες—ἀλλὰ και τοὺς συντοπίτες μας—σᾶς ευχαριστοῦμε για ὅτι τὸ καλὸ κἀμνετε για τὸν τόπο μας.—*Γ. Θεοδ. Ἀθήνα.* Ευχαριστοῦμε για τὴν συνεργασία που μᾶς στείlate και για τὴν ἀγάπη σας πρὸς τὴν «*Η.Ε.*».—*Μ. Περ. Ἀθήνα.* Σᾶς γράψωμε ιδιαίτέρως.—*Κ. Τσιλ. Κων/πολι.* Εἶναι 35 και ἔχ: 25 που ἐκ παραδρομῆς γράψαμε στὸν κ. Ν. Π. Ἀπὸ τὸν κ. Τ.Σ. λάβαμε νέα σας. Συνεργασία ἐλήφθη.—*Ν. Πρωτ. Θεσσαλονίκη.* Πήραμε ὅτι μᾶς στείlate. Σᾶς γράψαμε ἴδι.—*Λιτο. Δοβ. Ἀθήνα.* Θὰ ἴταν λίγο νὰ σᾶς ευχαριστήσωμε για τὸ συνεχιζόμενο ἐνδιαφέρον σας. Θὰ κάνουμε ὅτι γράφετε.—*Ἀλ. Γούσ. Βόλο.* Για ὅλα σᾶς ευχαριστοῦμε θερμά και ἐρισκόμαστε ἐλδύσχα κοντά σας.—*Κ. Τσ. Ἄρτα.* Πήραμε τὰ νέα σας· ευχαριστοῦμε.—*Δ. Γιαν. Ἀθήνα.* Μὲ πολλὴ χαρὰ πήραμε τὸ γράμμα και τὴν πρώτη συνεργασία σας.—*Ν. Ρεμπ. Κόνιτσα.* Πήραμε· ευχαριστοῦμε.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Γεωργ. Βούρου: «*Παναγῆς Τσαλδάρης*» 1867—1936. Ἀθήνα: 1954. Σχῆμα 8ον σελ. 568 και 30 ἑλαιοῦχοι. ἔκτος κείμενου. φωτογραφία ἀπὸ τὴν ζωὴν και τὸν ἀγῶνα του.
«*Διογραφία*» Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Διογραφικῆς Ἑταιρείας. Ἀθήνα: 1955. Τόμ. ΙΕ'. τ. Β'.
Dr. Etienne de Greeff: «*Τὰ παιδιὰ μας κι ἐμεῖς.* Μετάφρασις: Δημ. Β. Χαϊροπούλου—*Ιατρὸς. 20ον ἐβδύλον τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας και Ψυχικῆς Ἑγχειρίδας.* Ἀθήνα: 1955. Σχ. 8ον σελ. 190.
Ἄρ. Α. Ἀσπίστη: «*Ἀπὸ τὴν σφαῖραν τοῦ ἀρρώστου ψυχικοῦ ὄργανισμοῦ*» (Εἰσαγωγή εἰς τὴν σπουδὴν τῆς συγγρόνου ἀνθρωπολογίας) 21ον βιβλίον τῶν ἐκδόσεων τοῦ ἴδιου Ἰνστιτούτου. Ἀθήνα: 1955. Σχ. 8ον. σελ. 100.
Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος: α') «*Ἐλόγι: ἐκφωνηθέντες ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Παύλου εἰς Ἀμερικὴν.*» Ἀθήνα: 1954. β) «*Ἐθνικὸν Ἰδρυμα.*»—Σκοπός—Ἀράσις. Ἀθήνα: 1955.
Ἰπουργεῖο Τύπου: «*Εἰς τὸ μέσον τοῦ ὄρουμου*» (ἀπολογισμός τοῦ ἔργου τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Στρατάρχου Παπάγου) Ἀθήνα: 1955.
Νέστ. Μάτσα: «*Ἀνθρώποι τῶν χιμῆνων παραδεισῶν*» Διηγήματα, Ἀθήνα 1953. Σχ. 8ον. σελ. 144.
Κόστα Π. Δαζαρίδης: «*Περὶ σχολικοῦ κήκου.*» Γιάννινα 1949.
Ἰδίοι: «*Ἡ ἔθνικὴ πνευματικὴ λαμπάδα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.*» Γιάννινα 1950.